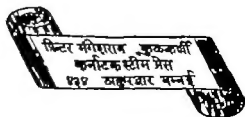

प्रकाशक—

नाथूराम भेभी,

हिन्दी-ग्रन्थ-रत्नाकर कार्यालय,

छिटाबाग पो विरगौन बम्बई ।

प्रिन्टर मंगेशराव कुकनरजी
कनिटिक स्टीम प्रेस
१३४ छत्रपति बाजार बम्बई

दिवगत दानवीर सेठ माणिकचन्दके नामको चिरस्मरणीय बनानेवाली ग्रन्थमालाका यह २१ वाँ ग्रन्थ प्रकाशित हो रहा है। यह एक ग्रन्थ नहीं, किन्तु छोटे बड़े २५ ग्रन्थोंका गुच्छक है। अब तक मालामें इस प्रकारके ६ गुच्छक प्रकाशित हो चुके हैं, यह सातवाँ गुच्छक है। आगे भी इस प्रकारके अनेक ग्रन्थगुच्छ प्रकाशित करनेकी हमारी इच्छा है। क्योंकि हमारे दिगम्बराचार्यों और विद्वानोंके बनाये हुए इस तरहके छोटे छोटे किन्तु महत्त्वपूर्ण ग्रन्थोंकी संख्या बहुत अधिक है और उनके प्रकाशित होनेकी भी बहुत आवश्यकता है।

इस गुच्छकमें सब मिलाकर २५ ग्रन्थ हैं जिनमें ६ प्राकृत तथा अपभ्रंशके और शेष १९ संस्कृतके हैं। इनमें दो टीकासहित और शेष सब मूल मात्र हैं। प्राकृत ग्रन्थोंमें सिद्धान्तसार और निजात्माकष्टके अतिरिक्त शेष चारों ग्रन्थोंकी संस्कृतच्छाया नई बनवाई गई है और उसके कर्त्ता श्रीयुक्त प० पन्नालालजी सोनी हैं। इस संग्रहके अधिकांश ग्रन्थ अलभ्य नहीं तो दुर्लभ्य अवश्य हैं। बहुत कम सरस्वती-भट्टारोंमें इनकी प्रतियाँ हैं।

जिन जिन सज्जनोंकी हस्तलिखित प्रतियोंकी सहायतासे यह गुच्छक तैयार हुआ है, उन सबका उल्लेख एक जुदा पृष्ठमें कर दिया गया है। यहाँ हम उनके प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकाशित करके अनेकानेक साधुवाद दिये बिना नहीं रह सकते। ग्रन्थमालाके लिए उनकी इस कृपाको हम बहुत बड़ी सहायता समझते हैं।

जैनवर्मभूषण श्रीयुक्त ब्रह्मचारी शीतलप्रसादके भी हम बहुत ही कृतज्ञ हैं जिनकी इस ग्रन्थमालाके प्रति हार्दिक सहानुभूति है और जिनके परिश्रम और प्रयत्नसे ग्रन्थमालाको लगभग दस हजार रूपयोंकी सहायता प्राप्त हो चुकी है।

हमारे अनेक मित्रोंकी और विद्वानोंकी शिकायत है कि ग्रन्थमालाका सम्पादन और संशोधन सन्तोषजनक नहीं होता है। जबकि ही यह शिकायत निर्मुक्त नहीं है। ग्रन्थमालाके इस दोषको हम स्वीकार करते हैं और यह हमारी दृष्टिसे बाहर भी नहीं है, परन्तु इसको दूर करनेमें जो कठिनाईयें हैं वे भी साधारण नहीं हैं।

एक तो हमारा समाज इस विषयमें बहुत उदासीन है। साधारण लोगोंकी बात तो जाने दीजिए, बड़े बड़े पण्डितों और विद्वानों तकका इस कर्बसे कोई विशेष अनुराग नहीं है और यही कारण है कि बहुत कुछ प्रयत्न करकेपर भी ग्रन्थोंकी जितनी चाहिए उतनी हस्तलिखित प्रतियाँ हमें प्राप्त नहीं होती हैं और इसका एक यह होता है कि हमें अनेक ग्रन्थ केवल एक ही एक डूरी मछी प्रतिके आकारसे मुद्रित करना पड़ते हैं और इससे बिसा चाहिए वैसा संशोधन नहीं हो सकता है।

दूसरे ग्रन्थसंशोधन और सम्पादन करनेकी भी एक कला है और इस कलाके आनवेवाले तथा बी ओकर पूरा पूरा परिचय करनेवाले अनुत्पन्न विद्वानोंका हमारे समाजमें प्रायः अभाव है।

तीसरे ग्रन्थमालाका कुछ बहुत ही पोदा है और इस लिए इस कर्बमें जितना चाहिए उतना कर्ब नहीं किया जा सकता। जब तक इसके लिए दो बार वैदिक विद्वान् स्वर्णवस्त्रसे न लपके जायें और उन्हें सम्पादन-संशोधन-कलाका अन्वाद्य न कराया जाय तब ही हस्तलिखित ग्रन्थोंकी प्रतियाँ प्राप्त करनेमें सर्वसाधारण सज्जनों तथा विद्वानोंसे सहायता प्राप्त न हो तब तक इस दोषका सर्वथा दूर हो जाया कमिज है। फिर भी जहाँ तक बन सकता है इस विषयमें प्रयत्न अवश्य किया जाता है।

यह हम पहले ही जानते थे कि संस्कृत मातृका ग्रन्थोंकी विधि बहुत ही मोड़ी होती है, परन्तु हमें आशा थी कि जब लोगोंकी रुचि शास्त्रज्ञानकी ओर सुकेरी और दानी बर्माभ्यानोंके द्वारा इन ग्रन्थोंकी सी सी हो हो सी प्रतियाँ वितरण करनेके लिए खरीदी जाती रहेंगी। छक छकमें कुछ समय-बोमें हमारी इस आशाको पूर्ण भी किया परन्तु अब तो सारा समाज ही इस ओरसे उदासीन दिखलाई देता है। समझमें नहीं जाता कि वेदवर्मकी उन्नति और प्रभावना आनवेवाले इस शास्त्रज्ञानकी भाहिमाको कम सम्प्रेषे।

अन्तमें इस गुच्छकके एक नोटके सम्बन्धमें थोड़ीसी सूचना देकर हम इस निवेदनको समाप्त करेंगे ।

इस गुच्छकके पार्श्वनाथस्तोत्रके नीचे श्रीयुक्त पं० पन्नालालजी सोनीने इस प्रकारका नोट दिया है—“अस्य स्तोत्रस्य दशरामशरारूपा एकैव प्रेसपुस्तिका संप्राप्ता सा तु ‘बाबू जुगलकिशोरजी’ इत्येतैः संशोधिताप्यतीवाशुद्धा ।” अर्थात् इस स्तोत्रकी एक ही प्रेसकापी प्राप्त हुई, जो कि बाबू जुगलकिशोरजीके द्वारा संशोधित होनेपर भी अतिशय अशुद्ध थी । इस पर श्रीयुक्त बाबू जुगलकिशोरजी अपने पत्रमें लिखते हैं कि “उक्त नोटको पढ़कर मुझे बहुत दुःख हुआ । क्योंकि उसमें पुस्तककी प्रेसकापीका मेरे द्वारा संशोधन होना लिखा है, जो बिल्कुल मिथ्या है । मैंने कभी आपको यह नहीं लिखा कि इसका संशोधन मेरे द्वारा हुआ है । इसकी कापी आराके एक पुजारीसे कराई थी और फिर प० शान्तिराज आदिने ‘कापी डू कापी’ मिलान मात्र किया था । संशोधन दूसरी वस्तु है । मालूम नहीं सोनीजीने यह नोट किस आधार पर दिया है ।” हमको भी आश्चर्य है कि पण्डितजीने ऐसा नोट क्यों दिया, विशेष कर यह बात बहुत ही खटकनेवाली है कि ‘बाबू जुगलकिशोरजीके द्वारा संशोधित होनेपर भी बहुत अशुद्ध थी ।’ यदि यह बात बाबू साहबको नीचा दिखानेके खयालसे लिखी गई है, तो बहुत ही अनुचित है

विनीत—

नाथूराम-प्रेमी ।

प्रार्थना ।

यह ग्रन्थमाला प्राचीन जैनग्रन्थोंका जीर्णोद्धार करनेके लिए निकाली गई है । इसमें प्रकाशित हुए ग्रन्थ बिना किसी सुनापत्क, लागतक मूल्य पर बेचे जाते हैं । इसकी सहायता करना प्रत्येक वैनीका कर्तव्य है । इसके पण्डमें चन्द्रा देने और इसके ग्रन्थोंको खरीदने तथा बाँटनेसे इसकी यथेष्ट सहायता हो सकती है ।

—मंत्री ।

ग्रन्थकर्त्ताओंका परिचय ।

१-श्रीजिनचन्द्राचार्य ।

इस सग्रहके प्रथम ग्रन्थ 'सिद्धान्तसार'के मूलकर्त्ता जिनचन्द्र नामके आचार्य हैं जैसा कि उक्त ग्रन्थकी ७८ वीं गाथासे और उसकी टीकासे भी मालूम होता है । प्रारम्भमें 'जिनेन्द्राचार्य' नाम सशोधककी भूलसे मुद्रित हो गया है ।

इस नामके कई आचार्य और भट्टारक हो गये हैं, परन्तु ग्रन्थमें प्रशस्ति आदिका अभाव होनेके कारण निश्चयपूर्वक यह नहीं कहा जा सकता कि इसके कर्त्ता कौन हैं और इसकी रचना किस समयमें हुई है । आश्चर्य नहीं जो इसके कर्त्ता भास्करनन्दिके गुरु वे जिनचन्द्र हों जिनका कि उल्लेख श्रवणवेल्लुगुले ५५ वें शिलालेखमें किया गया है ।

मद्रासकी ओरियण्टल लायब्रेरीमें तत्त्वार्थकी सुखबोधिका टीका (न० ५१६५) की एक प्रति है, उसकी प्रशस्तिमें लिखा है —

तस्यासीत्सुविशुद्धदृष्टिविभवः सिद्धान्तपारंगतः

शिष्यः श्री जिनचन्द्रनामकलितश्चारित्रचूडामणिः ।

शिष्यो भास्करनन्दिनामविबुधस्तस्याभवत्तत्त्ववित्

तेनाकारि सुखादिवोधविषया तत्त्वार्थवृत्तिः स्फुटम् ॥

इससे मालूम होता है कि यह टीका भास्करनन्दिकी बनाई हुई है और उनके गुरु जिनचन्द्र सिद्धान्तशास्त्रोंके पारंगत थे ।

जिनचन्द्र नामके एक और आचार्य हो गये हैं जो धर्मसग्रहभावकाचारके कर्त्ता ५० मेधावीके गुरु थे और शुभचन्द्राचार्यके शिष्य थे । ये शुभचन्द्राचार्य पद्मनन्दि आचार्यके पट्टधर थे और पाण्डवपुराण आदि ग्रन्थोंके कर्त्ता शुभचन्द्रसे पहले हो गये हैं । ५० मेधावीने त्रैलोक्यप्रज्ञप्ति ग्रन्थकी दानप्रशस्तिमें* उनका परिचय इस प्रकार दिया है —

* देखो पिटर्सनसाहबकी चौथी रिपोर्ट और जैनहितैषी भाग १५, अंक ३-४ ।

मय भीमूखसधेऽस्मिन्नन्विसधेऽनघेऽजनि ।

बलात्कारगणस्तत्र गच्छाः सारस्वतस्त्वभूत् ॥ ११ ॥

तथाऽजनि प्रभाचन्द्रः सूरिचन्द्राजितागजः ।

दर्शनज्ञानचारित्र्यतपोदीपैस्समन्वितः ॥ १२ ॥

भीमाम्बभूव मातैर्ण्डस्तत्पद्मोदयभूषणः ।

पद्मनम्बी बुधानम्बी तमच्छेदी मुनिप्रभुः ॥ १३ ॥

तत्पद्मभुविसिद्धम्भुः शुभम्भुः सतां वरः ।

पद्माक्षयनदाबाधिः कपायस्माधरशानिः ॥ १४ ॥

तदीत्यपद्मम्बरभालुमाक्षी क्षमाविनानागुप्परत्नशाली ।

महारक्ष्मीक्षितचन्द्रनामा सैखान्तिकार्मा भुवि योस्ति सीमा १५

इससे मान्य होता है कि वे जिनचन्द्र जी सैखान्तिक मित्राद्वे और इस लिए ब्रह्म सिद्धान्तसारका इनके द्वारा भी निर्मित होना सब प्रचारसे संभव है ।

पं मेवाजीकी ब्रह्म प्रचलित मि संवत् १५१९ में लिखी गई थी और इस समय जिनचन्द्र भारद्वाज मौख्य के अतएव सिद्धान्तसारका रचयिता भी इसीके सम्भव माना जा सकता है । सिद्धान्तसारके संस्कृतटीकाकार ज्ञानभूषणका समय वैसा कि आगे लिखने किआ गया है—मि संवत् १५३४ से १५९१ तक आता है अतएव इनके द्वारा इस ग्रन्थकी टीका लिखा गया सर्वथा संभव है । बल्कि इन दोनोंकी समयसमीपताको देखकर यह कनाक होता है कि म ज्ञानभूषणकी अवस्था ही अपने कुछ ही पहलेके—आब समझाभीत—इन्हीं जिनचन्द्रके ग्रन्थकी टीका लिखनेका उत्साह हुआ होया और इससे हमारे कना कमें भारद्वाजभट्टिके गुरु जिनचन्द्रकी अपेक्षा पं मेवाजीके गुरु जिनचन्द्रकी सिद्धान्तसारके कर्ता होनेके निश्चयमें विशेष संभावना है ।

इस सिद्धान्तसारकी एक कनकी टीका भी है जो प्रभाचन्द्रकी बताई हुई है और आराके सरस्वती ग्रन्थमें मौख्य है । यह कनकी बनी हुई है, यह पढ़ी मान्य हो सक्त ।

२, ३—म० भीज्ञानभूषण और शुभचंद्र ।

इस समयमें भारद्वाज ज्ञानभूषणका सिद्धान्तसार भाष्य और म ज्ञानभूषणका अंगपञ्चति या अङ्गप्रचलित नामक ग्रंथ प्रचलित हुए हैं, और पिछके

ग्रन्थके कर्ता भ० शुभचन्द्र ज्ञानभूषणके प्रशिष्य थे, अतएव इन दोनोंका परिचय पाठकोंको एक साथ कराया जाता है ।

सिद्धान्तसारके भाष्यमें यद्यपि भाष्यकारने अपना कोई स्पष्ट परिचय नहीं दिया है और न उसमें कोई प्रशस्ति ही है, परन्तु मगलाचरणके नीचे लिखे श्लोकसे मालूम होता है कि वह भ० ज्ञानभूषणका ही बनाया हुआ है —

श्रीसर्वज्ञं प्रणम्यादौ लक्ष्मीवीरेन्दुसेवितम् ।

भाष्यं सिद्धान्तसारस्य वक्ष्ये ज्ञानसुभूषणम् ॥

इसमें सर्वज्ञको जो ज्ञानभूषण विशेषण दिया है, वह निश्चय ही भाष्यकर्ताका नाम है । और भी कई ग्रन्थकर्ताओंने मगलाचरणोंमें इसी तरह अपने नाम प्रकट किये हैं* ।

उक्त मगलाचरणके 'लक्ष्मीवीरेन्दुसेवितम्' पदसे यह भी मालूम होता है कि लक्ष्मीचन्द्र और वीरचन्द्र नामके उनके (ज्ञानभूषणके) कोई शिष्य या प्रशिष्यादि होंगे जिनके पढ़नेके लिए उक्त भाष्य बनाया गया होगा । ज्ञानभूषणके प्रशिष्य शुभचन्द्राचार्यकी बनाई हुई स्वामिकांतिकेयानुपेक्षा-टीकाकी प्रशस्तिके १०-११वें श्लोकमें जो कि आगे उद्धृत की गई है—इन लक्ष्मीचन्द्र और वीरचन्द्रका उल्लेख है और उस उल्लेखसे हम कह सकते हैं कि भाष्यके मगलाचरणका 'लक्ष्मीवीरेन्दुसेवितम्' पद उन्हींको लक्ष्य करके लिखा गया है ।

भट्टारक ज्ञानभूषण मूलसद्य, सरस्वतीगच्छ और बलात्कारगणके आचार्य थे । उनकी गुरुपरम्पराका प्रारंभ भ० पद्मनन्दिसे होता है । पद्मनन्दिसे पहलेकी परंपराका अभी तक ठीक ठीक पता नहीं लगा है । १ पद्मनन्दि—२ सकल-कीर्ति—३ भुवनकीर्ति और ४ ज्ञानभूषण । यह ज्ञानभूषणकी गुरुपरंपराका क्रम है ।

ज्ञानभूषणके बाद ५ विजयकीर्ति और फिर उनके शिष्य ६ शुभचन्द्र हुए हैं और इस तरह शुभचन्द्र ज्ञानभूषणके प्रशिष्य हैं । यहाँ यह कहनेकी आवश्यकता नहीं कि प्रत्येक भट्टारकके अनेकानेक शिष्य होते थे, परन्तु उपर्युक्त

* यथा सोमदेवकृत नीतिवाक्यामृतमें—“सोमदेवं मुनिं नत्वा नीतिवाक्यामृतं ब्रुवे ।” और अनन्तवीर्यकी लघीयस्त्रयश्रुतिमें—“अनन्तवीर्यमानौमिस्याद्वादन्यायनायकम्” इत्यादि ।

शिष्यक्रममें केवल उन्हींका नाम दिया गया है जो एकके बाद दूसरे मठरुके परके या महीके अधिकारी होते गये हैं। उक्त शिष्यक्रमको स्पष्ट करनेके लिए हम आगे स्वामिकर्तिक्रियानुप्रस्था-टीकाकी प्रवृत्ति उद्धृत करते हैं—

श्रीसूक्तसंघेऽहमि नमस्संघा बरो ब्रह्मात्कारगणप्रसिद्धः ।
 श्रीकुम्भकुम्भो वरसुरिवर्यो विमाति मामुपपन्नसूयिताङ्ग ॥
 तदन्वये श्रीमुनिपद्मनम्भी ततोऽमयच्छ्रीसकलाविकीर्तिः ।
 तदन्वये श्रीमुबनाविकीर्तिः श्रीज्ञानमूर्धो वरपुत्तिसूयः ॥ ३ ॥
 तदन्वये श्रीविजयाविकीर्तिस्तत्पद्मधारी शुभचन्द्रदेवः ।
 तेनेयमाकारि विष्णुवटीका श्रीमस्तुमस्याविष्णुकीर्तितम् ॥ ४ ॥
 सुरिभीशुमचन्द्रण चादिपर्वतधमिना ।
 त्रिविधेनानुप्रेक्षाया वृत्तिर्विरचिता वर ॥ ५ ॥
 श्रीमद्विक्रमसुपतेः परिमिते वर्षे शते योद्धरो
 माधे मासि दशाप्रवृत्तिरहिते क्पाते दशम्यां तिथी ।
 श्रीमच्छ्रीमद्विचारसारनगरे शैत्यासुये श्रीगुरोः
 श्रीमच्छ्रीशुभचन्द्रदेवविहिता टीका सदा नैवतु ॥ ६ ॥
 वर्षीश्रीशुभचन्द्रेण यिमयेन कृतप्रार्थना (१) ।
 शुभचन्द्रगुरो स्वामिन् कुब टीका मनोहरा ॥ ७ ॥
 तन श्रीशुभचन्द्रेण त्रिविधेन गणशिना ।
 कार्तिकेयानुप्रेक्षाया वृत्तिर्विरचिता वर ॥ ८ ॥
 तथा साधुसुस्त्याविकीर्तिना कृतप्रार्थना ।
 सार्थीकृता समर्थेन शुभचन्द्रेण सुरिणा ॥ ९ ॥
 मङ्गारकपदाधीशा सूक्तसंघे विदा वरः ।
 रमाधीरेवुचपुपगुरवो हि गणेशिनः ॥ १० ॥
 अस्मीचन्द्रगुरुस्वामी शिष्यस्तस्य सुधीयया ।
 वृत्तिर्विस्तारिता तेन श्रीशुमेष्टुप्रसादता ॥ ११ ॥

इति श्रीस्वामिकर्तिकेयानुप्रेक्षायां त्रिविधविद्याधर-यङ्गमयाकवि-
 चन्द्रवर्तिश्रीशुभचन्द्रविरचितामां टीकायां ॥*

आगे शुभचन्द्राचार्यकी शिष्यपरम्पराका क्रम इस प्रकार निश्चित होता है.—
 ७-सुमतिकीर्ति-८ गुणकीर्ति-९ वादिभूषण-१० रामकीर्ति-११ यशः
 कीर्ति और १२ पद्मनन्दि आदि । इनमेंसे वादिभूषण तककी परम्पराका उल्लेख
 अध्यात्मतरणिणीकी उस प्रतिके लिखनेवालेकी प्रशस्तिमें मिलता है जो स्व-
 र्गीय दानवीर सेठ भाणिकचन्द्रजीके सरस्वतीभण्डारमें मौजूद है और वादिभूषणके
 वादके भट्टारकोंका उल्लेख बलात्कारगणकी गुवावलीमें है जो भ० नेमिचन्द्रकी
 बनाई हुई है और हमारे पास मौजूद है ।

जैनसिद्धान्तभास्करकी प्रथम किरणमें (पृ० ४५-४६) प्रकाशित शुभच-
 न्द्रकी पट्टावलीसे भी यही क्रम निश्चित होता है ।

श्रीज्ञानभूषण मागबाडे (वागड़) की गद्दीके भट्टारक पदपर आसीन थे ।
 भास्करकी चौथी किरण (प० ४३-४५) में जो पट्टावली प्रकाशित हुई है
 उससे मालूम होता है कि “वे गुजरातके रहनेवाले थे । गुजरातमें उन्होंने सागार-
 धर्म धारण किया, अहीर (?) देशमें ग्यारह प्रतिमा धारण कीं और वाग्बर या
 वागड़ देशमें दुर्धर महाव्रत ग्रहण किये । तौलव देशके यतियोंमें उनकी बड़ी
 प्रतिष्ठा हुई, तौलव देशके उत्तम उत्तम पुरुषोंने उनके चरणोंकी वन्दना की, द्रविड
 देशके विद्वानोंने उनका स्तवन किया, महाराष्ट्र देशमें उन्हें बहुत यश मिला,
 सौराष्ट्रदेशके धनी श्रावकोंने उनके लिए महामहोत्सव किया, रायदेशके निवा-
 सियोंने उनके वचनोंको अतिशय प्रमाण माना, मेदपाठ (मेवाड़) के मूर्ख लो-
 गोंको उन्होंने प्रतिबोधित किया, मालवदेशके भव्य जनोके हृदयकमलको
 विकसित किया, मेवात देशमें उनके अध्यात्मरहस्यपूर्ण व्याख्यानसे विविध विद्वान्
 श्रावक प्रसन्न हुए, कुरुजागल देशके लोगोंका अज्ञान रोग दूर किया, तूरव (?)
 के षट्दर्शन और तर्कके जाननेवालों पर विजय प्राप्त किया, विराट् देशके

* “संवत् १६५२ वर्षे ज्येष्ठद्वितीयकृष्णदशम्यां शुके मूलसंघे सरस्वती-
 गच्छे बलात्कारगणे श्रीकुन्दकुन्दान्वये भ० श्रीपद्मनन्दि देवास्तत्पट्टे भ० सक-
 लकीर्तिदेवास्तत्पट्टे भ० भुवनकीर्तिदेवास्तत्पट्टे भ० ज्ञानभूषणदेवास्तत्पट्टे भ०
 श्रीविजयकीर्तिदेवास्तत्पट्टे भ० शुभचन्द्रदेवास्तत्पट्टे भ० श्रीसुमतिकीर्तिदेवा-
 स्तत्पट्टे भ० श्रीगुणकीर्तिदेवास्तत्पट्टे भ० श्रीवादिभूषणगुरुस्तच्छिष्य प० देवजी
 पठनार्थ ।”

योगीको समय ग्राम (साधार अन्धकार) विह्वलाने मयियाल (निमात्र) देधमें
 जैनधर्मकी प्रभावना की तब राटहजीबटी भापर बार्छ (१) भादि जनपदमें
 प्रतिबोधके विमित विहार किया और भासक राजाने इनकी मधि की इन्द्रा
 जाने करण पूजे राजाधिराज देवराजमे करणोंकी आराधना की जियधर्मके आरा
 धक मुनिस्त्रिहार रामनाथराज गोम्मरसराज कछपरराज पाण्डुराज भादि राजा
 कोने करण पूजे और उन्होंने अनेक तीर्थोंकी यात्राये की । व्याकरण-छन्द-
 अर्थकार-साहित्य-तर्क-भाष्य-अभ्यास भादि शास्त्ररूपी कर्मकोपर विहार
 करनेके छिए वे राजहस से और कुछ आवागुप्तपावकी उन्हें छाकसा थी । इस
 कवित्वपूर्ण वर्णसे ज्ञानभूषण महारककी महत्प्रका बहुत कुछ पता समता है ।
 इसमें सम्बद्ध नहीं कि वे अपने समयके बहुत ही प्रसिद्ध प्रतिष्ठित और विद्वान्
 आचार्य थे ।

भ ज्ञानभूषणके उत्पन्नान्तर्द्विषी और सिद्धान्तसार-भाष्य से दो ग्रंथ सुचित
 हो चुके हैं । परमारोंपदेस क्षीय ही प्रकाशित होय । इसके सिवाय जेमिनिवा
 कछम्हकी पञ्चिकादीका पञ्चास्तिकावटीका दसकछबोधायन आदीस्वर-अथ
 मञ्जानरोषायन और धरस्वतीपूजा * इन ग्रन्थोंका भी ज्ञानभूषणके नामसे उल्लेख
 मिळता है । संभव है कि इनमें अन्य किसी ज्ञानभूषणके ग्रंथ भी सामिल हों ।

* 'गोम्मठसारटीका की भी कुछ खोगोमे ज्ञानभूषणकृत मान रक्खा है । परंतु
 यह भूल है । १९ अगस्त १९१५ के लैब्रियमें इस टीकाकी जो प्रकाशित प्रका
 शित हुई है उससे मालूम होता है कि इसके कर्ता जेमिनिचन्द्र हैं जिन्होंने ज्ञान
 भूषणसे सीखा की भी महारक प्रभावने जिन्हें आचार्यपर पर विद्वान् वा
 बसिष देसके सुप्रसिद्ध आचार्य मुनिचन्द्रके पास जिन्होंने सिद्धान्त पद्ये वे
 सिद्धान्तकीर्तिमे जिन्हें टीकारचनामे सहायता दी थी और जो लम्बावद्विचारीके
 आग्रहवश गुजरातसे आकर विमलूट (वितीर) में जिनदासछाहके बगवे
 हुए पाश्चात्य-मन्दिरमे रहे थे । यह टीका वीरनिर्वाण संवत् ११७७ में समाप्त
 हुई है । गोम्मठसारके कर्ताके मतसे ११७७ में विक्रम संवत् (११७७-९ ५ =
 १५७९+१११५) १७ ७ पड़ता है अतएव उक्त जेमिनिचन्द्रके गुरु ज्ञानभूषण
 की कोई दूसरे ही ज्ञानभूषण हैं जो सिद्धान्तसार भाष्यके कर्ताछे सी तथा नी नी
 वाद हुए हैं ।

सिद्धान्तसार भाष्यकी रचना किस समय हुई, यह जाननेका कोई साधन नहीं है, परन्तु तत्त्वज्ञानतरंगिणी विक्रम संवत् १५६० में बनी है। यथा—

यदैव विक्रमातीताः शतपञ्चदशाधिकाः ।

पष्ठिसंवत्सरा जातास्तदेयं निर्मिता कृतिः ॥ ५३ ॥

जैनसिद्धान्तभास्कर (किरण ४ पृ० ९६) में उसके सम्पादक महाशयने लिखा है कि ज्ञानभूषण वि० सं० १५७५ तक भट्टारक पद पर आसीन रहे हैं, परन्तु यह उन्होंने किस प्रमाणके आधार पर लिखा है यह मालूम नहीं हो सका।

बीसनगर (गुजरात) के शान्तिनाथके श्वेताम्बर-मन्दिरकी एक दिगम्बर प्रतिमा पर इस प्रकारका लेख है—“सं० १५५७ वर्षे माघवदि ५ गुरौ श्री मूलसंघे सरस्वतीगच्छे बलात्कारगणे श्रीकुन्दकुन्दाचार्यान्वये भ० सकल-कीर्तिस्तत्पट्टे भ० श्रीभुवनकीर्तिस्तत्पट्टे भ० श्रीज्ञानभूषणस्तत्पट्टे भ० श्रीविजयकीर्तिगुरुपदेशात् हुंवडज्ञातीय . . एते श्रीशान्तिनाथं नित्यं प्रणमन्ति ।” इसी तरह पेशापुरके श्वेताम्बर मन्दिरकी भी एक दिगम्बर प्रतिमापर लेख* है—“सं० १५६१ चैत्रवदि ८ शुक्ले मूलसंघे भ० ज्ञानभूषण भट्टारक श्रीविजयकीर्ति उपदेशात् हुम्बड कडुआ श्रीनेमिनाथविम्बं ।”

इन दोनों लेखोंसे मालूम होता है कि वि० सं० १५५७ और १५६१ में ज्ञानभूषणजी भट्टारक पदपर नहीं थे किन्तु उनके शिष्य विजयकीर्ति थे। इससे यह मानना भ्रम है कि वे वि० सं० १५७५ तक भट्टारक पदपर थे। वास्तवमें वे १५५७ के पहले ही इस पदको छोड़ चुके थे और इस लिए तत्त्वज्ञानतरंगिणीकी रचना उन्होंने उस समय की है जब भट्टारकपद विजयकीर्तिको मिल चुका था।

पूर्वोक्त ‘जैनधातुप्रतिमा लेखसंग्रह’ नामक ग्रन्थमें विक्रम संवत् १५३४-३५ और १५३६ के तीन प्रतिमालेख* और हैं जिनसे मालूम होता है कि उक्त सबतोंमें ज्ञानभूषण भट्टारक पदपर थे। अतएव उन्होंने १५५७ के पहले ही

* देखो श्रीबुद्धिसागरसूरिसम्पादित ‘जैनधातुप्रतिमालेखसंग्रह,’ प्रथम भाग, पृष्ठ ८७ और १२३।

* देखो न० ६७२, १५०९ और ५६७ के लेख।

कार्याधी समय माय (सागर बबभार १) दिव्यकामे नमियाह (निमाह १) देवमें
 जिनबमैकी प्रमाणवा की रूप राटहडीबटी नागर नास (१) बाहि बनपभोमि
 प्रतिबोधके निमित्त विहार किया और नामक राजाने सभकी मखि की इतरा
 जाने बरप पूजे राजाविराज देवराजने बरबोकी बाराभना की जिनबमैके भाप-
 बक मुष्टिबिमार रामबाबराज बोम्बरसराज ककपराज पाण्डुराज बाहि राजा
 कोने बरप पूज और इन्होंने अनेक तीनोंकी यात्रामें की । व्याकरण-उन्म-
 जल-आर-साहित्य-तक-आयम-जम्बग्रम बाहि शास्त्रकरी कमकोपर विहार
 करनेके लिए वे राजहस के और सुख भगामृतपानकी इन्हें आकृष्टा की । इस
 कवित्वपूर्ण बचनसे शाबनूपय मशरककी महत्ताय बहुत कुछ पता लगता है ।
 इसमें उन्नेह नहीं कि वे अपने समयके बहुत ही प्रसिद्ध प्रतिष्ठित और विद्वान्
 आचार्य थे ।

य शाबनूपयके उत्पन्नत्वपरमिनी और विद्वान्तसार भाष्य वे ही प्रथम सुविष्ट
 हो चुके हैं । परमारोंपदेव ही प्रसिद्धि होय । इनके विषय नेमिनिषा
 मम्मथकी पत्रिकाटीका पचात्तिबकटीका वचस्पकोषापन आदीश्वर-काम
 मधामरोषापन और सरस्वतीपूजा * इन ग्रन्थोंकी भी शाबनूपयके नामसे उन्नेह
 मिलता है । संभव है कि इनमें अन्य किसी शाबनूपयके ग्रंथ भी शामिल हों ।

* 'योम्मटसरटीका की भी कुछ कोषोंसे शाबनूपयकृत मान लया है । परंतु
 यह मूल है । १६ अगस्त १९१५ के बीमबिबमें इस टीकाकी भी प्रसिद्धि प्रका-
 शित हुई है उससे माह्य होता है कि इसके कर्ता वे मेमिबन्ध हैं जिन्होंने शाब-
 नूपयसे बोझा की भी मशरक प्रमाणने जिन्हें आचार्यपद पर विद्वान् वा
 बक्षिण देवके उपस्थित आचार्य सुमिबन्धके पास जिन्होंने विद्वान् पदे वे
 विद्याकोषिने जिन्हें टीकारणनामै सहायता दी थी और जो अकामराजारीके
 आयदवय पुत्रराजसे आकर विमकुट (विरार) में जिनराजघाटक बनाये
 हुए पादवनाय मगिबरे रहे थे । यह टीका बीमबिब सवत् १९०७ में समाप्त
 हुई है । योम्मटकारके कर्ताके मृत्यु १९०७ में विजय संवत् (१९०७-६ ५००
 १५ १+११५) १ ७ पड़ता है अतएव ऊपर मेमिबन्धके पुत्र शाबनूपय
 भी कीई वपरे ही शाबनूपय हैं जो विद्वान्तसार भाष्यके कर्तासे भी उवा भी बने
 जाय हुए है ।

उद्यापनमदीपिष्ट पल्योपमविधेश्च यः ।

चारित्रशुद्धितपसश्चतुस्त्रिंशद्वादशात्मनः ॥ ७६

संशयिवदनविदारणमपशब्दसुखण्डनं परं तर्कं ।

सत्तत्त्वनिर्णयं वरस्वरूपसवोधिर्नी वृत्तिम् ॥ ७७

अध्यात्मपद्यवृत्तिं सर्वार्थापूर्वसर्वतोभद्रम् ।

योऽकृतसद्वाकरणं चिन्तामणिनामधेयं च ॥ ७८

कृत येनागप्रज्ञप्तिः सर्वार्थाप्ररूपिका ।

स्तोत्राणि च पवित्राणि षड्वादाः श्रीजिनेशानां ॥ ७९

तेन श्रीशुभचन्द्रदेवविदुषा सत्पाण्डवाना परम् ।

पुण्यत्पुण्यपुराणमत्र सुकरं चाकारि प्रीत्या महत् ॥ ८०

श्रीमद्विक्रमभूषतोर्द्विकहते स्पष्टाष्टसंख्ये शते

रम्येऽष्टाधिकवत्सरे सुखकरे भाद्रे द्वितीयातिथौ ;

श्रीमद्वाग्वरनिर्वृतीदमतुले श्रीशाकवाटे पुरे

श्रीमच्छ्रीगुरुपाभिधे विरचितं स्थेयात्पुराणं चिरम् ॥ ८६

अर्थात् पाण्डवपुराणके कर्ता शुभचन्द्राचार्यके वनाये हुए नीचे लिखे ग्रन्थ
॥ —

१ चन्द्रप्रभचरित, २ पद्मनाभचरित, ३ जीवधरचरित, ४ चन्दनाकथा, ५ नन्दीश्वरकथा, ६ आशाधरकृत अर्चा (नित्यमहोद्योत) की टीका, ७ त्रिंशच्चतुर्विंशतिपूजापाठ, ८ सिद्धचक्रव्रतपूजा, ९ सरस्वतीपूजा, १० चिन्तामणियंत्रपूजा, ११ कर्मदहनविधान, १२ गणधरवलयपूजा, १३ (वादिराजकृत) पार्श्वनाथकाव्यकी पजिका टीका,* १४ पल्यव्रतोद्यापन, १५ चतुस्त्रिंशदधिकद्वादशशतोद्यापन (१२३४ व्रतका उद्यापन), १६ संशयिवदनविदारण (श्वेताम्बरमतखण्डन), १७ अपशब्दखण्डन, १८ तत्त्वनिर्णय, १९ स्वरूपसम्बोधन (अकलकदेवकृत ?) की वृत्ति, २० अध्यात्मपद्यटीका, २१ सर्वतोभद्र, २२ चिन्तामणि नामकX प्राकृतव्याकरण, २३ अगप्रज्ञप्ति, २४ अनेकस्तोत्र, २५ षड्वाद और पाण्डवपुराण ।

* यह ग्रन्थ स्वर्गीय सेठ माणिकचन्द्रजीके ग्रन्थभाण्डारमें मौजूद है ।

X यह ग्रन्थ माणिकचन्द्रग्रन्थमालामें प्रकाशित होनेवाला है ।

किसी समय यह पक्ष छोड़ा है। परन्तु यह निश्चय है कि मञ्जरक पक्ष छोड़नेके बाद भी वे बहुत समवतक भीतिर रहे हैं।

मञ्जरक छुमचन्द्र भी बहुत बड़े विद्वान् हुए हैं। त्रिविधविद्याधर (अध्यात्म सुत्तमायम भीर परमागमके ज्ञाता) और परमाणाकविचक्रवर्ता ये उनकी परमिर्वाची। मास्करमें प्रचलित पञ्चावलीमें लिखा है कि वे प्रमाणपरीक्षा पत्रपरीक्षा पुष्पपरीक्षा(१), परीक्षासुख प्रमाणनिर्णय न्यायमकरन्द न्यायकुसुमचन्द्रोद्भय न्यायविनिर्देश श्लोकवार्तिक राखवार्तिक प्रमेयकमकमार्तण्ड आसुभीमांसा अष्टसहस्री चिन्तामणिमीमांसाविहरण वाचस्पतितरवकीमुदी आदि कर्कश तत्त्वग्रन्थोंके लेखक शाक्यवदन ऐन्द्र पाणिनि कणाप आदि व्याकरणग्रन्थोंके त्रैलोक्यसार योग्यन्दसार कर्मसार सपचासार त्रिलोकप्रज्ञप्ति कुमिप्रति(१) अथवा स्वाहसहस्री(१) और छम्पाकन्दार आदि शास्त्रमनुओंके पारयामी थे। उन्होंने अनेक देशोंमें विहार किया था अनेक विद्यार्थियोंका वे पाठन करते थे उनकी समामें अनेक विद्वज्जन रहते थे चौदह कठिन कर्षात तौल्य ५६ गुर्जर मातृय आदि देशोंके वादियोंको उन्होंने पराजित किया था और अपने तथा अन्य जनोंके वे बड़े मारी हुता थे।

म छुमचन्द्रजीके बनाये हुए अनेक ग्रन्थ हैं और प्रायः उन सभीको अन्तःप्रचस्तिनोंमें उन्होंने अपनी गुहपरम्पराका परिचय दिया है। स्वामिचरितकेना मुप्रेक्षाटीकाकी प्रचस्ति हम इसी केअने पहले उद्धृत कर चुके हैं। पाण्डवपुराणकी प्रचस्ति भी इनारे पास है। परन्तु वहाँ हम उसके उतने ही अंशको प्रकाशित करत हैं जिसमें उनकी समाम ग्रन्थरचनाओंका उल्लेख है—

चन्द्रनाथचरितं चरितार्थ पञ्चनामचरितं शुभचन्द्रं ।

मम्मथस्य महिमानमलन्द्रो जीयकस्य चरिते च चकार ॥ ७२

चन्द्रनाथः कथा येन हृष्या नाम्नीश्वरी तथा ।

आशाधरहृताचार्यो(र्षायाः) श्रुतिः सद्यस्तिशास्त्रिणी ॥ ७३

विश्वचतुर्विंशतिपूज्यं च सङ्गतसिद्धार्थनमव्ययम् ।

सारम्भटीयार्चनमत्र शुद्धं चिन्तामणीयार्चनमुच्चरिष्युः ॥ ७४

श्रीकर्मदादयिधिपण्डुरसिद्धसेयां पागाशुवीषगण्यनाथसमर्जनं च ।

श्रीपार्थनाथपरकाव्यसुपजिक्ता च याः संज्ञकार शुभचन्द्रपटीम्

चन्द्रः ॥ ७५

उद्यापनमदीपिष्ट पल्योपमविधेश्च यः ।

चारित्रशुद्धितपसश्चतुस्त्रिद्व्यदशात्मनः ॥ ७६

संशयिवदनविदारणमपशब्दसुखण्डनं परं तर्क ।

सत्तत्त्वनिर्णयं वरस्वरूपसंबोधिर्नी वृत्तिम् ॥ ७७

अध्यात्मपद्यवृत्ति सर्वार्थापूर्वसर्वतोभद्रम् ।

योऽकृतसद्वाकरणं चिन्तामणिनामधेय च ॥ ७८

कृत येनागप्रज्ञप्तिः सर्वाङ्गार्याग्ररूपिका ।

स्तोत्राणि च पवित्राणि षड्वादाः श्रीजिनेशिनं ॥ ७९

तेन श्रीशुभचन्द्रदेवविदुषा सत्पाण्डवाना परम् ।

पुण्यत्पुण्यपुराणमत्र सुकरं चाकारि प्रीत्या महत् ॥ ८०

श्रीमद्विक्रमभूपतेर्द्विकहते स्पष्टाष्टसंख्ये शते

रम्येऽष्टाधिकवत्सरे सुखकरे भाद्रे द्वितीयातिथौ ;

श्रीमद्वाग्वरनिर्वृतीदमतुले श्रीशाकवाटे पुरे

श्रीमच्छ्रीगुरुषामिधे विरचितं स्थेयात्पुराणं चिरम् ॥ ८६

अर्थात् पाण्डवपुराणके कर्ता शुभचन्द्राचार्यके बनाये हुए नीचे लिखे ग्रन्थ
हैं—

१ चन्द्रप्रभचरित, २ पद्मनाभचरित, ३ जीवधरचरित, ४ चन्दनाकथा, ५ नन्दीश्वरकथा, ६ आशाधरकृत अर्चा (नित्यमहोद्योत) की टीका, ७ त्रिशक्-
तुर्विंशतिपूजापाठ, ८ सिद्धचक्रव्रतपूजा, ९ सरस्वतीपूजा, १० चिन्तामणियत्र-
पूजा, ११ कर्मदहनविधान, १२ गणधरवलयपूजा, १३ (वादिराजकृत) पार्श्व-
नाथकाव्यकी पजिका टीका,* १४ पल्यव्रतोद्यापन, १५ चतुस्त्रिंशदधिकद्वादश
शतोद्यापन (१२३४ व्रतका उद्यापन), १६ संशयिवदनविदारण (श्वेताम्बर-
मतखण्डन), १७ अपशब्दखण्डन, १८ तत्त्वनिर्णय, १९ स्वरूपसम्बोधन-
(अकलकदेवकृत ^२) की वृत्ति, २० अध्यात्मपद्यटीका, २१ सर्वतोभद्र, २२
चिन्तामणि नामक× प्राकृतव्याकरण, २३ अगप्रज्ञप्ति, २४ अनेकस्तोत्र, २५
षड्वाद और पाण्डवपुराण ।

* यह ग्रन्थ स्वर्गीय सेठ माणिकचन्दजीके ग्रन्थभाण्डारमें मौजूद है ।

× यह ग्रन्थ माणिकचन्दग्रन्थमालामें प्रकाशित होनेवाला है ।

पाण्डवपुराण वि संवत् १६ ८ में समाप्त हुआ है। अतएव इसके पहलेके लिये हुए ग्रन्थोंके ही नाम इस प्रसिद्धिसे मासूम हो सकते हैं। पाण्डवपुराणके बाद भी उन्होंने अनेक ग्रन्थोंकी रचना की होगी और इसके प्रमाणमें हम दो ग्रन्थोंका पेश कर सकते हैं—एक तो स्वामिचार्तिकेयाशुपेक्षाटीका जो संवत् १९११ में समाप्त हुई है और दूसरा करकण्ठवसिष्ठ जो संवत् १९११ में बना है। पकड़ करनेसे इस तरहके और भी कई ग्रन्थोंका पता लगना संभव है।

४—श्रीयोगीन्द्रदेव ।

इस ग्रंथके योगसार, निजात्माएक भार अमृताक्षीति नामक ग्रन्थोंके कर्ता आचार्य योगीन्द्रदेव हैं। इनमेंसे पहले अपभ्रंसमें बृहत् प्राकृतमें और दोसरा संस्कृतमें है। परमात्मप्रकाशके कर्ता भी वही योगीन्द्रदेव हैं। योग सार और परमात्मप्रकाशकी रचना लगभग एक ही है। दोनोंमें प्रायः शोभा कल्याण उपबोध किया गया है और मंगलाचरण दोनोंमें लगभग एकसा है। परमात्मप्रकाशका मंगलाचरण देखिए—

ओ ज्ञाया ह्याणमिषष्ट, कम्मकळंक वहेवि ।

विज्जपिरंजणपणमम त परमप्य जवेवि ॥ १

बोवत्तारमें भी इसीकी छाया है—

विम्मज्जह्याणपरिहिया, कम्मकळंक वहेवि ।

अप्पा छब्बस जेण एह ते परमप्य जवेवि ॥ २

इससे इसमें तो कोई भी संदेह नहीं हो सकता कि इन दोनोंके कर्ता एक ही योगीन्द्रदेव हैं। निजात्माएक और अमृताक्षीतिके कर्ता भी वे ही ज्ञान पदवे हैं। इन दोनोंका विषय भी योगीन्द्र देवका ज्ञाता योग तथा अभ्यास है।

अप्यात्मसन्तोह नामका ग्रन्थ भी इन्हींका बनाया हुआ कहा जाता है; परन्तु अभी तक यह कहीं देखनेमें नहीं आया।

श्रीपद्मप्रममखारिदेवकी विरमसार-श्रीधर (पृ ५९) में लयाक्षीरं श्रीयोगीन्द्रदेवैः कहकर मुख्यगणालिमपुनर्मन्वसीक्यमूर्च्छं भारि पक्ष कथित किया है जो अमृताक्षीति में नहीं है। संभव है कि यह पूर्वोक्त अप्यात्मसन्तोहका या उसका अन्य किसी ग्रन्थका हो।

आचार्य योगीन्द्रदेव कब हुए हैं, और वे किस सघके आचार्य थे, इसका अभी तक कुछ भी पता नहीं लगा है।

परमात्मप्रकाश प्रभाकरभट्टके सम्बोधनके लिए उसीकी प्रार्थनासे बनाया गया है, ऐसा उक्त ग्रन्थमें कई जगह उल्लेख है —

भार्वि पणविवि पंचगुरु सिरिजोइंदुजिणाऊ ।

भट्टपहायरि विण्णयउ, विमलकरेविणु भाउ ॥ ८

पुण पुण पणविवि पंचगुरु, भार्वि चित्त धरेवि ।

भट्टपहायर णिसुणि तुहुं, अप्पा तिहुवि कहेवि ॥ ११

इत्थु ण लिच्चउ पंडियहिं, गुणदोसुवि पुणुरत्तु ।

भट्ट पमायरकारणइं, मइ पुणु पुणु वि पउत्तु ॥ ३४२

मालूम नहीं ये भट्टप्रभाकर कौन हैं। विद्यानन्दिस्वामीने अपने ग्रन्थोंमें प्रभाकरके और भट्टके सिद्धान्तोंका खण्डन किया है और वे दोनों बड़े भारी दार्शनिक हो गये हैं। 'भट्ट' कुमारिलभट्टका सक्षिप्त नाम है। क्या उनके हितके लिए योगीन्द्रदेवने परमात्मप्रकाशकी रचना की थी? परमात्मप्रकाशके सम्बोधनोंको और उसमें प्रभाकर भट्टकी विनीत प्रार्थनाओंको पढकर तो ऐसा नहीं जान पड़ता है कि वह कोई जैनतर दर्शनका श्रद्धालु है। वह एक जगह कहता है—'सिरिगुरु अक्खहि मोक्ख महु'—हे श्रीगुरु मुझे मोक्ष बतला-इए। दूसरी जगह वह परमेष्ठीको नमस्कार करता है—'भार्वि पणविव पंचगुरु'। योगीन्द्रदेव भी उसे जगह जगह 'योगिन्' अर्थात् 'हे योगी' कहकर सम्बोधन करते हैं। इससे तो यही स्पष्ट होता है कि वह कोई योगीन्द्रदेवका ही जैन शिष्य है जिसे शुद्ध निश्चयका स्वरूप समझानेका प्रयत्न किया गया है।

अमृताशीति (पृ० ९६) में विद्यानन्द स्वामीका 'अभिमतफलसिद्धेः' आदि श्लोक उद्धृत किया गया है और प्रभाकर तथा भट्ट विद्यानन्द स्वामीसे पहले हुए हैं अतएव उनका और योगीन्द्र देवका समसामयिक होना संभव नहीं है। अकलकदेवने भी प्रभाकर और भट्टका खण्डन किया है और अकलकदेव विद्यानन्द स्वामीसे भी पहलेके हैं।

समयसारकी तात्पर्यवृत्तिमें जयसेनसूरिने योगीन्द्रदेवका निम्नलिखित दोहा उद्धृत किया है —

पाण्डवपुराण वि संवत् १६ ८ में समाप्त हुआ ॥ अतएव इसके पहलेके रचे हुए ग्रन्थोंके ही नाम इस प्रसिद्धिसे मासूम हो सकते हैं। पाण्डवपुराणके बाद भी उन्होंने अनेक ग्रन्थोंकी रचना की होगी और इसके प्रमाणमें हम दो ग्रन्थोंको पेश कर सकते हैं—एक तो स्वामिकांतिके बानुपेक्षाटीका जो संवत् १६१२ में समाप्त हुई है और दूसरा करकण्ठचरित्र जो संवत् १६११ में बना है। उल्लेख करनेसे इस तरहके और भी कई ग्रन्थोंका पता लग्न संभव है।

४—श्रीयोगीन्द्रदेव ।

इस संग्रहके योगसार, निजःस्मादृक् और अमृताक्षीति नामक ग्रन्थोंके कता आचार्य योगीन्द्रदेव है। इनमेंसे पहले अपभ्रंशमें बृहत् प्राकृतमें और टीसरा संस्कृतमें है। परमात्मप्रकाशके कता भी यही योगीन्द्रदेव है। बौद्ध धर्म और परमात्मप्रकाशकी रचना कमसे एक ही रच्यो है, दोनोंमें मात्रा बोध कर्मका उच्योप किया गया है और संकलनचरित्र बोधोका अपमम एकत्र है। परमात्मप्रकाशका संकलनचरित्र देखिए—

वे आया ह्याणमियप, कम्मकळंक उहेवि ।

पिच्छगिरंजणणमय ते परमप्य जवेवि ॥ १

बौद्धधर्म में भी इसीकी कहा है—

पिम्मकहाणपरिहिया कम्मकळंक उहेवि ।

अप्पा लल्ल अज पक् ते परमप्य जवेवि ॥ २

इससे इसमें तो कोई भी संशय नहीं हो सकता कि इन दोनोंके कता एक ही योगीन्द्रदेव है। निजात्याहक और अमृताक्षीतिके कता भी ये ही बात पड़ते हैं। इस बोधोका विषय भी योगीन्द्र देवका प्यारा योग तथा अभ्यास है।

अप्यहमसन्तोह नामका ग्रन्थ भी इन्हींका बनाया हुआ कहा जाता है; परन्तु अभी तक यह नहीं देखनेमें नहीं आया।

धीपद्यममकधारिदेवकी निजसार-टीका (पृ ५६) में तथाचोर्ट श्रीयोगीन्द्रदेवः कहकर मुख्यशानाक्षिमपुमर्मेवसीत्यमूर्त्तं नामि पद्य कसूट किया है जो अमृताक्षीति में नहीं है। संभव है कि यह पूर्वोक्त अप्यहमसन्तोहका या उसके अन्तर्गत किसी ग्रन्थका हो।

आचार्य योगीन्द्रदेव कब हुए हैं, और वे किस सघके आचार्य थे, इसका अभी तक कुछ भी पता नहीं लगा है ।

परमात्मप्रकाश प्रभाकरभट्टके सम्बोधनके लिए उसीकी प्रार्थनासे बनाया गया है, ऐसा उक्त ग्रन्थमें कई जगह उल्लेख है —

भार्वि पणविवि पंचगुरु सिरिजोइंदुजिणाऊ ।

भट्टपहायरि विण्णयउ, विमलकरेविणु भाउ ॥ ८

पुण पुण पणविवि पंचगुरु, भार्वि चित्त धरेवि ।

भट्टपहायर णिसुणि तुहुं, अप्पा तिहुवि कहेवि ॥ ११

इत्थु ण लिब्बउ पंडियहिं, गुणदोसुवि पुणुरत्तु ।

भट्ट पमायरकारणइं, मइ पुणु पुणु वि पउत्तु ॥ ३४२

मालूम नहीं ये भट्टप्रभाकर कौन हैं । विद्यानन्दिस्वामीने अपने ग्रन्थोंमें प्रभाकरके और भट्टके सिद्धान्तोंका खण्डन किया है और वे दोनों बड़े भारी दार्शनिक हो गये हैं । 'भट्ट' कुमारिलभट्टका सक्षिप्त नाम है । क्या उनके हितके लिए योगीन्द्रदेवने परमात्मप्रकाशकी रचना की थी ? परमात्मप्रकाशके सम्बोधनोंको और उसमे प्रभाकर भट्टकी विनीत प्रार्थनाओंको पढकर तो ऐसा नहीं जान पड़ता है कि वह कोई जैनैतर दर्शनका श्रद्धालु है । वह एक जगह कहता है—'सिरिगुरु अक्खहि मोक्ख महु'—हे श्रीगुरु मुझे मोक्ष बतला-इए । दूसरी जगह वह परमेष्ठीको नमस्कार करता है—'भार्वि पणविव पंचगुरु' । योगीन्द्रदेव भी उसे जगह जगह 'योगिन्' अर्थात् 'हे योगी' कहकर सम्बोधन करते हैं । इससे तो यही स्पष्ट होता है कि वह कोई योगीन्द्रदेवका ही जैन शिष्य है जिसे शुद्ध निश्चयका स्वरूप समझानेका प्रयत्न किया गया है ।

अमृताशीति (पृ० ९६) में विद्यानन्द स्वामीका 'अभिमतफलसिद्धेः' आदि श्लोक उद्धृत किया गया है और प्रभाकर तथा भट्ट विद्यानन्द स्वामीसे पहले हुए हैं अतएव उनका और योगीन्द्र देवका समसामयिक होना संभव नहीं है । अकलंकदेवने भी प्रभाकर और भट्टका खण्डन किया है और अकलंकदेव विद्यानन्द स्वामीसे भी पहलेके हैं ।

समयसारकी तात्पर्यवृत्तिमें जयसेनसूरिने योगीन्द्रदेवका निम्नलिखित दोहा उद्धृत किया है —

“योगीन्द्रदेवैरप्युक्त—

यसि सप्यग्रह जसि मरह, बंध ण मोक्षहु करेह ।

जिउ परमरथे ओइया जिणधर एउ मणेह ॥

वद्यपि बबसेबसुरिका निश्चित समन माहम नहीं है; परन्तु उन्हींकी वजहसे ही पंचास्तिकावृत्तिकी एक प्रति निकम संवत् १३६९ की लिखी हुई है। यदि वह प्रति प्रत्य बबनेके कर्मसे कम ही बने पीछे भी लिखी गई होनी तो बबसेनाचार्यको निकमकी तेरहवीं अठार्विमें मानना चाहिए और तब गोपीनाथदास समन तेरहवीं अठार्विमें पहलेका निश्चित होता है।

त्रिबन्धसारकी श्रीपद्मप्रममन्थारिवेवकुल टीकामें भी योगीन्द्रदेवके कुछ पद्य बहुत कम्ये मने हैं; इससे माहम होता है कि वे पद्मप्रमदेवसे पहले हो मने हैं और पद्मप्रमने पाँचवें अध्यायकी टीकाके अन्तमें श्रीवीरनन्दि मुनिकी नमस्कार किया है:—

यस्य प्रतिकमजमेव सदा मुमुक्षो-

नास्स्यप्रतिकमजमप्यनुमाद्यमुक्षी ।

तस्मै नमः सकलसंबन्धपूज्याय

श्रीवीरनन्दिमुनिनामधेय नित्यं ॥

इससे माहम होता है कि श्रीवीरनन्दि मुनि पद्मप्रमदेवके कोई समसामयिक आचार्य हैं और उन्हें वे पूज्य छिछे देखते हैं। आश्चर्य नहीं कि वे उनके मुह ही हों। टीकाके प्रारम्भमें भी उन्होंने तत्रिद्याहये श्रीरनन्दि धृतीन्द्रम् कहकर नमस्कार किया है। यदि वे श्रीरनन्दि आचार्यारके कता श्रीरनन्दि ही हों और हमारा अनुमान है कि वे ही होंगे तो इससे पद्मप्रमन्थ समन निकम संवत् १३११ के लगभग निश्चित हो जाता है। क्योंकि श्रीरनन्दिने आचार्यारके स्वकुल कबड़ी व्याख्यानमें अठवीं एकादश समन शक संवत् १०६ लिखा है—

“स्यस्तिश्रीमन्मेषधम्मप्रियिधदेवर श्रीपाद्मसादासादितारम्य भायसमस्तत्रिद्याप्रभाषसकलविश्वतिर्कीर्तिश्रीमश्रीरनन्दिस्संज्ञान्ति कथकपतिंगलु दाहययै १०५३ श्रीमुग्गनामसंवरसरे ज्येष्ठ-

शुक्ल १ सोमवार दंडु तावु माडिदाचारसारफके कर्णाटवृत्तिय माडिदपर ॥”

यदि प्रज्ञप्रभका यह समय ठीक है, तो योगोन्द्रदेव वि० संवत् १२११ के भी पहलेके विद्वान् हैं।

‘अमृताशीति’के ७८ और ७९ वे नम्वरके दो पद्य भर्तृहरिके वैराग्यशतकके हैं। जान पड़ता है कि ग्रन्थकर्ताने इन्हें ‘उक्त च’ रूपमें दिया होगा, परन्तु लेखकोंकी कृपासे ‘उक्त च’ उड़ गया है और ये मूल ग्रन्थके ही पद्य बन गये हैं। वैराग्यशतकमें भी ये इसी रूपमें मिलते हैं, केवल इतना अन्तर है कि पहले पद्यके पहले दो चरण आगे पीछे हैं। शतकमें इस प्रकार है,—

प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुघास्ततः किं

दत्तं पदं शिरसि विद्धिपता ततः किं ।

इस ग्रन्थकी अन्य प्रतियोंमें ‘उक्त च’ पद अवश्य लिखा मिलेगा।

योगसार और परमात्मप्रकाशकी भाषाके सम्बन्धमें हम इतना और कह देना चाहते हैं कि जैसा बहुत लोगोंने समझ रखा है, वह प्राकृत नहीं है किन्तु अपभ्रंश है जो एक समय लोकभाषा या बोलचालकी भाषा रह चुकी है और दिगम्बर विद्वानोंने जिसमें सैकड़ों ग्रन्थोंकी रचना की है। इसके प्रयोग प्राकृत व्याकरणके नियमोंसे सिद्ध नहीं होते हैं। जर्मनीके सुप्रसिद्ध विद्वान् डा० हर्मन जेकोबीने अभी कुछ ही समय पहले दिगम्बर कवि पंडित धनपालके ‘पंचमी—कहा’ (पञ्चमीकथा) नामक ग्रन्थको प्रकाशित करके इस भाषाके सम्बन्धमें बहुत गहरा प्रकाश डाला है। इस भाषाका साहित्य समवत चौथी पाँचवीं शताब्दिसे प्रारंभ होता है। जैनसमाजके पण्डितोंका ध्यान हम इस भाषाकी ओर खास तौरसे अकर्पित करते हैं। अभी अभी हमारी नजरसे इस भाषाके कई अच्छे अच्छे ग्रन्थ गुजर चुके हैं।

५—अजित ब्रह्मचारी ।

‘कल्याणालोयणा’ या कल्याणालोचना नामक प्राकृत ग्रन्थके कर्ता अजितब्रह्म या अजित ब्रह्मचारी हैं जैसा कि इस ग्रन्थकी अन्तिम गाथासे मालूम होता है। ये समवत वे ही हैं जिन्होंने ‘हनुमच्चरित्र’ नामका एक संस्कृत ग्रन्थ रचा है। सुहृदर बाबू जुगलकिशोरजीने उक्त ग्रन्थको देखा है। उससे

“योगीन्द्रदेवैरप्युक्तं—

प्रापि सप्यज्जह प्रापि मरह, बंध एव मोक्षसु करोह ।

सिद्ध परमस्थे ओहया, सिद्धवत् एव भजेह ॥

वद्यपि जबसेनसुरिश्च निश्चित समय माह्वय नहीं है, परन्तु उन्हींकी वकई हुई पंचास्तिकावतुष्टिभी एक प्रति निम्न संवत् १३६९ की सिद्धी हुई है । यदि यह प्रति प्रत्यक्ष बननेके क्यसे कम सौ वर्ष पीछे भी सिद्धी पाई जाय तो जबसेनाचार्यकी निम्नकी तेरहवीं शताब्दिमें भाषना चाहिए और तब योगीन्द्र चार्यका समय तेरहवीं शताब्दिके पहलेका निश्चित होता है ।

निम्नसारकी श्रीपद्मप्रममन्त्रादिदेवकृत टीकामें भी योगीन्द्रदेवके कुछ वर्ष उद्धृत किये गये हैं; इससे माह्वय होता है कि वे पद्मप्रमदेवसे पहले हो गये हैं और पद्मप्रमने पाँचवें अष्टावक्रकी टीकाके अन्तमें श्रीवीरनन्दि सुविश्वो नम स्मर किया है:—

पश्य प्रतिक्रमणमेव सदा मुमुक्षो-

नास्त्वप्रतिक्रमणमन्यपुमावमुक्षुः ।

तस्मै नमः सकलसंयमभूषणाय

श्रीवीरनन्दिमुनिनामधराय नित्यं ॥

इससे माह्वय होता है कि श्रीवीरनन्दि सुनि पद्मप्रमदेवके कोई समसामयिक आचार्य हैं और उन्हें वे पूज्य उचिते वेदते हैं । नारद्वर्य नहीं कि वे उनके गुण ही हो । टीकाके प्रारम्भमें भी उन्होंने तद्विद्यालय श्रीरनन्दि श्रुतीन्द्रम् कहकर नमस्कार किया है । यदि वे वीरनन्दि आचार्यारके कर्ता वीरनन्दि ही हो और इमारा अनुमान है कि वे ही होंगे तो इससे पद्मप्रमका समय निम्न संवत् ११११ के आगम निश्चित हो जाता है । क्योंकि वीरनन्दिने आचार्यारके स्वकृत कम्पनी व्याख्यानमें उसकी रचनाका समय शक संवत् १७६ किया है—

“स्वस्तिश्रीमग्नेधधम्नैविद्यदेवर श्रीपाद्मसाक्षात्सावितात्मप्र भापसमस्तविद्याप्रमावसकलविग्यतिर्कीर्तिर्धर्मवीरनन्दिर्नैमास्ति कश्चन्यतिगलु शाक्यर्षे १७७६ श्रीमुक्तनामसंपरसरे ज्येष्ठ

शुक्ल १ सोमवार दंडु तावु माडिदाचारसारक्के कर्णाटवृत्तिय माडिदपर ॥”

यदि प्रज्ञप्रभका यह समय ठीक है, तो योगीन्द्रदेव वि० संवत् १२११ के भी पहलेके विद्वान् हैं ।

‘अमृताशीति’के ७८ और ७९ वे नम्वरके दो पद्य भर्तृहरिके वैराग्यशतकके हैं । जान पड़ता है कि ग्रन्थकर्ताने इन्हें ‘उक्त च’ रूपमें दिया होगा, परन्तु लेखकोंकी कृपासे ‘उक्त च’ उड़ गया है और ये मूल ग्रन्थके ही पद्य बन गये हैं । वैराग्यशतकमें भी ये इसी रूपमें मिलते हैं, केवल इतना अन्तर है कि पहले पद्यके पहले दो चरण आगे पीछे हैं । शतकमें इस प्रकार है:—

प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुघास्ततः किं

दत्तं पदं शिरसि विद्धिपतां ततः किं ।

इस ग्रन्थकी अन्य प्रतियोंमें ‘उक्त च’ पद अवश्य लिखा मिलेगा ।

योगसार और परमात्मप्रकाशकी भाषाके सम्बन्धमें हम इतना और कह देना चाहते हैं कि जैसा बहुत लोगोंने समझ रक्खा है, वह प्राकृत नहीं है किन्तु अपभ्रंश है जो एक समय लोकभाषा या बोलचालकी भाषा रह चुकी है और दिगम्बर विद्वानोंने जिसमें सैकड़ों ग्रन्थोंकी रचना की है । इसके प्रयोग प्राकृत व्याकरणके नियमोंसे सिद्ध नहीं होते हैं । जर्मनीके सुप्रसिद्ध विद्वान् डा० हर्मन जेकोबीने अभी कुछ ही समय पहले दिगम्बर कवि पंडित धनपालके ‘पंचमी—कहा’ (पञ्चमीकथा) नामक ग्रन्थको प्रकाशित करके इस भाषाके सम्बन्धमें बहुत गहरा प्रकाश डाला है । इस भाषाका साहित्य समवत चौथी पाँचवीं शताब्दिसे प्रारंभ होता है । जैनमताजके पण्डितोंका ध्यान हम इस भाषाकी ओर खास तौरसे अकर्षित करते हैं । अभी अभी हमारी नजरसे इस भाषाके कई अच्छे अच्छे ग्रन्थ गुजर चुके हैं ।

५—अजित ब्रह्मचारी ।

‘कल्याणालोयणा’ या कल्याणालोचना नामक प्राकृत ग्रन्थके कर्ता अजितब्रह्म या अजित ब्रह्मचारी हैं जैसा कि इस ग्रन्थकी अन्तिम गाथासे मालूम होता है । ये समवत वे ही हैं जिन्होंने ‘हनुमच्चरित्र’ नामका एक संस्कृत ग्रन्थ रचा है । सुहृद्गर बाबू जुगलकिशोरजीने उक्त ग्रन्थको देखा है । उससे

“योगीन्द्रदेवैरप्युक्त—

अपि उपपन्नं अपि मरुत्तं यच्च न मोक्षसु करोत् ।

अित परमार्थे मोक्षया शिष्यवर एव मणेर ॥

यद्यपि जयदेवसुखिनि निरिक्त समय माह्वम नहीं है; परन्तु उन्हींकी वजह से ही पंचास्तिकावृत्तिकी एक प्रति विक्रम संवत् १३६९ की लिखी हुई है। यदि वह प्रति प्रत्य वननेके कसरे कम ही वर्ष पीछे की लिखी गई होगी तो जयदेवशार्ङ्गकी भिक्षुकी तैलवरी सतभिर्मे मानना चाहिए और तब योगीन्द्राचार्यका समय तैलवरी सतभिर्के पहलेका निश्चित होता है।

निम्नसारकी भीषणप्रममकवारिदेवकृत टीकामें भी योगीन्द्रदेवके कुछ पद उद्धृत किये गये हैं; इससे स्पष्ट होता है कि वे पद्यप्रममेवसे पहले हो गये हैं और पद्यप्रमने पाँचवें अध्यायकी टीकाके अन्तमें श्रीवीरवन्दि मुनिको नमस्कार किया है:—

यस्य प्रतिक्रमणमेव सदा मुमुक्षो-

मौस्त्रप्रतिक्रमणमप्यनुयायमुदी ।

तस्मै नमः सकलसयममूपण्याय

श्रीवीरवन्दिमुनिनामधराय निरर्थ ॥

इससे स्पष्ट होता है कि श्रीवीरवन्दि मुनि पद्यप्रमदेवके कोई समकालिक आचार्य है और उन्हें वे पूज्य दृष्टिसे देखते हैं। आश्चर्य नहीं कि वे उनके ग्रन्थ ही हों। टीकाके प्रारंभमें भी उन्होंने सविधायार्थ श्रीरत्नम् वृत्तीग्रम् कहकर नमस्कार किया है। यही वे श्रीरत्नम् आचार्यारके कथ्य श्रीरत्नम् ही हो और इमारा अनुमान है कि वे ही होंगे तो इससे पद्यप्रमका समय विक्रम संवत् १३९१ के लगभग निश्चित हो जाता है। क्योंकि श्रीरत्नम्के आचार्यारके स्वकृत कनकौ भाष्यनाममें उसकी रचनाका समय एक संवत् १७६ लिखा है:—

“स्यस्तिभीममेधयग्रमैयिद्यदेवर भीपाद्प्रसादासाहितात्मम
भावसमस्तविद्याप्रभावसकलविष्णुर्तिकीर्तिर्भीमश्रीरत्नम्विर्गुह्यस्ति
कथकपतिगलु शाक्यर १०७३ श्रीमुरानामसंपरसरे ज्येष्ठ

शुक्ल १ सोमवार दंडु तावु माडिदाचारसारफके कर्णाटवृत्तिय माडिदपर ॥”

यदि प्रद्युम्नका यह समय ठीक है, तो योगीन्द्रदेव वि० संवत् १२११ के भी पहलेके विद्वान् हैं।

‘अमृताशीति’ के ७८ और ७९ वे नम्बरके दो पद्य भर्तृहरिके वैराग्यशतकके हैं। जान पड़ता है कि ग्रन्थकर्ताने इन्हें ‘उक्त च’ रूपमें दिया होगा, परन्तु लेखकोंकी कृपासे ‘उक्त च’ उड़ गया है और ये मूल ग्रन्थके ही पद्य बन गये हैं। वैराग्यशतकमें भी ये इसी रूपमें मिलते हैं, केवल इतना अन्तर है कि पहले पद्यके पहले दो चरण आगे पीछे हैं। शतकमें इस प्रकार है:—

प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुष्टास्ततः किं

दत्तं पद शिरसि विछिपता ततः किं ।

इस ग्रन्थकी अन्य प्रतियोंमें ‘उक्त च’ पद अवश्य लिखा मिलेगा।

योगसार और परमात्मप्रकाशकी भाषाके सम्बन्धमें हम इतना और कह देना चाहते हैं कि जैसा बहुत लोगोंने समझ रक्खा है, वह प्राकृत नहीं है किन्तु अपभ्रंश है जो एक समय लोकभाषा या बोलचालकी भाषा रह चुकी है और दिगम्बर विद्वानोंने जिसमें सैकड़ों ग्रन्थोंकी रचना की है। इनके प्रयोग प्राकृत व्याकरणके नियमोंसे सिद्ध नहीं होते हैं। जर्मनीके सुप्रसिद्ध विद्वान् डा० हर्मन जेकोधीने अभी कुछ ही समय पहले दिगम्बर कवि पंडित धनपालके ‘पंचमी-कथा’ (पञ्चमीकथा) नामक ग्रन्थको प्रकाशित करके इस भाषाके सम्बन्धमें बहुत गहरा प्रकाश डाला है। इस भाषाका साहित्य संभवतः चौथी पाँचवीं शताब्दिसे प्रारम्भ होता है। जैनमहाजके पण्डितोंका ध्यान हम इस भाषाकी ओर खास तौरसे अर्पित करते हैं। अभी अभी हमारी नजरसे इस भाषाके कई अच्छे अच्छे ग्रन्थ गुजर चुके हैं।

५-अजित ब्रह्मचारी ।

‘कल्याणालोचना’ या कल्याणालोचना नामक प्राकृत ग्रन्थके कर्ता अजितब्रह्म या अजित ब्रह्मचारी हैं जैसा कि इस ग्रन्थकी अन्तिम गाथासे मालूम होता है। ये संभवतः वे ही हैं जिन्होंने ‘हनुमच्चरित्र’ नामका एक संस्कृत ग्रन्थ रचा है। सुहृद्वर बाबू जुगलकिशोरजीने उक्त ग्रन्थको देखा है। उससे

महत्त्व होता है कि ये १६ गीं सताध्विमें हुए हैं। ये देवीमन्त्रकीर्तिके सिध्द थे। इसके पिताका नाम नीरसिंह, माताका बीषा ना पुष्पी और वंश योद्धांगार (गोक सिपाहे) था। ग विद्याभक्तिके आवेकसे इन्होंने मण्डकच्छ मय (मरीच) में इन्द्रमन्त्रिकी रचना की थी। स्व भाषा बुद्धीचन्द्रनीकी मन्त्र नाममात्रमें उत्पन्नपद्धति नामका एक और मन्त्र इका बनावा हुआ वतम्भवा गया है।

६-आचार्य श्री शिवकोटि ।

आचार्य शिवकोटि विगम्बरसम्प्रदायमें एक बहुत ही प्रसिद्ध आचार्य हो गये हैं। उनका बनावा हुआ 'भगवती आराधना' नामका प्राकृत मन्त्र बहुत ही प्रचीन है। इसकी रचनाछोटी और इसकी भाषा भी इसकी प्राचीनताकी सखी देती है।

इस मन्त्रकी प्रवृत्तिकी नीचे लिखी ॥ गायत्रे पदिएः—

मन्त्रा सिध्दार्थिगणि सध्वगुत्तयोण भक्त मित्रार्थदीपः ।

भक्तगमिष पादमूले सन्म सुतं च अर्थं च ॥ ६१ ॥

पुष्पापरियपिबद्धा उषजीविता इमा स सत्तीपः ।

आराधना सिध्दार्थेण पाणिदलमोयिणा रहवा ॥ ६२ ॥

आराधना भगवती पर्य भत्तीप पण्डिता संती ।

संमन्त्र सिध्दार्थं च समाधिवरमुत्तमं देव ॥ ६४ ॥

अर्थात्—आम शिवान्द्रि गणि सर्वशुत वणि और आर्य मित्रमन्त्रिके चर गेकि निष्ठ सुत्र और अर्थको अच्छी तरह समझकर पाणिदलमोयी (पाणिपात्र) सिध्दार्थने वह आराधना रची। वह भगवती आराधना इस तरह भक्तिपूर्णक वर्णित हुई संवको और सिध्दार्थकी उत्तम समाधि देवे।

इससे महत्त्व होता है कि इस मन्त्रके कर्त्तका नाम सिध्दार्थ था। अपने तीनों पुत्रभक्तों नामके साथ उन्होंने 'आर्य' विशेषण दिया है। इससे जान पड़ता है कि उनके नामके साथ भी 'आर्य' शब्द है, वह भी विशेषण ही है और इस लिए उनके नाम सिध्दार्थ शिवशुत या ऐसा ही कुछ होना जिसे कि संक्षेपमें 'सिध्द' कहा जा सकता है।

मन्त्रमन्त्रसिध्दार्थने अपने आदिपुराणके प्रारम्भमें शिवकोटि आचार्यका स्मरण किया है।—

शीतीभूतं जगद्यस्य वाचाराध्यचतुष्टयं ।

मोक्षमार्गं स पायान्नः शिवकोटिमुनीश्वरः ॥ ४९

इस श्लोकके 'आराध्यचतुष्टय' पदसे भगवती आराधनाका ही बोध होता है और इससे मालूम होता है कि उनका पूरा नाम आर्य शिवकोटि था । भगवती आराधनामें इसी नामको सक्षिप्तरूपसे 'आर्य शिव' या 'शिवाय' लिखा है ।

आराधनाकथाकोशमें समन्तभद्र स्वामीकी जो कथा मिलती है उसमें लिखा है कि शिवकोटि वाराणसीके राजा थे और वे शैव थे । समन्तभद्र स्वामीने उनके समक्ष 'शिवलिङ्ग' को अपने स्तोत्रके प्रभावसे फोड़कर उसमेंसे 'चन्द्रप्रभ' की प्रतिमा प्रकट की थी । इससे उक्त राजा उनका शिष्य बन गया था और उसीने मुनि अवस्थामें भगवती आराधनाकी रचना की थी । परन्तु इस बातपर विश्वास नहीं होता कि भगवती आराधनाके कर्ता वही शिवकोटि राजा होंगे जो समन्तभद्रके शिष्य हो गये थे । यदि ये वही होते तो यह कदापि संभव नहीं था कि वे अपने इतने बड़े ग्रन्थमें अपने परमगुरु समन्तभद्रका कहीं उल्लेख भी नहीं करते । कमसे कम उनका स्मरण तो अवश्य ही करते । उन्होंने अपने जिन तीन गुरुओंका स्मरण किया है और जिनके चरणोंके निकट बैठकर उन्होंने अपने ग्रन्थके पदार्थको समझा है, उनमें भी समन्तभद्रका नाम नहीं है । अतएव उक्त कथाको छोड़कर जब तक कोई दूसरा प्रबल प्रमाण न मिले, तब तक कमसे कम यह बात सन्देहास्पद अवश्य है ।

हमारी निजकी राय तो यह है कि भगवती आराधना समन्तभद्र स्वामीसे भी पहलेकी रचना है ।

बहुतसे लोगोंका खयाल है कि शिवकोटिका ही दूसरा नाम शिवायन है, परन्तु विक्कान्त कौरवीय नाटकमें शिवकोटि और शिवायनको जुदा जुदा बतलाया है और लिखा है कि ये दोनों ही समन्तभद्रके शिष्य थे — "शिष्यौ तदीयौ शिवकोटिनामा, शिवायनः शास्त्रविदां वरिष्ठौ ।"

अभी तक भगवती आराधनाको छोड़कर शिवकोटि आचार्यका और कोई भी ग्रन्थ नहीं सुना गया है और न कहीं किसीने उसका उल्लेख ही किया है । परन्तु अभी हाल ही यह 'रत्नमाला' नामक छोटासा ग्रन्थ उपलब्ध हुआ है जिसके अन्तमें इसके कर्ताका नाम शिवकोटि प्रकट किया गया है और ग्रन्थके अ

ग्रन्थ होता है कि वि १६ वीं सताब्दिमें हुए हैं। वे बेनिमकीर्तिके शिष्य थे। इनके पिताका नाम बीरसिंह माताका बीबा ना पृथ्वी और बंध गोऊन्देगार (गोक सिन्हादे) था। म विद्यानन्दिके आदेशसे इन्होंने मण्डक नगर (भरौच) में इन्द्रमन्त्रिणकी रचना की थी। स्व बाबा हुजीबन्दजीकी मन्त्र नाममात्रमें उत्सवपद्धति नामका एक और मन्त्र इनका बनाया हुआ बतलवा गया है।

६-आचार्य श्री शिवकोटि ।

आचार्य शिवकोटि विष्ण्वरसम्प्रदायमें एक बहुत ही प्रसिद्ध आचार्य हो गये हैं। उनका बनाया हुआ 'मंगवती आराधना' नामका प्रसिद्ध मन्त्र बहुत ही प्राचीन है। इसकी रचनालक्ष्मी और इसकी माता भी इसकी प्राचीनताकी साक्षी होती है।

इस मन्त्रकी प्रचलितकी नीचे लिखी हुई याचार्थें पढ़िए—

अथ शिष्यार्थविगणि सध्वगुत्तगोप्य अथ मित्त्यर्थदीपः ।

मङ्गमिय पादमूले सर्मं सुत्तं च अर्त्यं च ॥ ११ ॥

पुष्पात्यरिपणियथा तवजीविता इमा च सत्तीय ।

आराधना शिवश्रेष्ठ पाणिद्वन्द्वोपिणा रहता ॥ १२ ॥

आराधना मंगवती पर्व मत्तीय वणिक्ता न्वंती ।

संस्तुत शिवश्रेष्ठ च समाधिबन्धुत्तमं वत् ॥ १४ ॥

अर्थ—आर्य शिवशक्ति धनि सर्वशुभ पति और आर्य शिवशक्तिके घर बोंके निकट सूत्र और लक्ष्मीको अच्छी तरह समझकर पाणिद्वन्द्वोपिणी (पाणिपात्र) शिवायने यह आराधना करी। वह मंगवती आराधना इस तरह भक्तिपूर्वक वर्णित हुई लक्ष्मी और शिवायकी उत्तम समाधि देने।

इससे माहम होता है कि इस मन्त्रके कर्ताका नाम शिवाय था। अपने लीनों प्रदर्शकों नामके साथ उन्होंने 'आर्य' विशेषण दिया है। इससे जान पड़ता है कि उनके नामके साथ जो आर्य सम्प्रदाय है वह भी विशेषण ही है और इस लिए ब्रह्मा नाम शिवशक्ति शिवशुभ या ऐसा ही कुछ होगा जिसे कि संक्षेपमें 'शिव' कहा जा सकता है।

मन्त्रविशेषाचार्यने अपने आदिपुराणके प्रारम्भमें शिवकीटि आचार्यका स्मरण किया है—

शीतीभूतं जगद्यस्य वाचाराध्यचतुष्टयं ।

मोक्षमार्गं स पायान्नः शिवकोटिमुनीश्वरः ॥ ४९

इस श्लोकके 'आराध्यचतुष्टय' पदसे भगवती आराधनाका ही बोध होता है और इससे मालूम होता है कि उनका पूरा नाम आर्य शिवकोटि था । भगवती आराधनामें इसी नामको सक्षिप्तरूपसे 'आर्य शिव' या 'शिवार्य' लिखा है ।

आराधनाकथाकोशमें समन्तभद्र स्वामीकी जो कथा मिलती है उसमें लिखा है कि शिवकोटि वाराणसीके राजा थे और वे शैव थे । समन्तभद्र स्वामीने उनके समक्ष 'शिवलिङ्ग' को अपने स्तोत्रके प्रभावसे फोड़कर उसमेंसे 'चन्द्रप्रभ' की प्रतिमा प्रकट की थी । इससे उक्त राजा उनका शिष्य बन गया था और उसीने मुनि अवस्थामें भगवती आराधनाकी रचना की थी । परन्तु इस बातपर विश्वास नहीं होता कि भगवती आराधनाके कर्त्ता वही शिवकोटि राजा होंगे जो समन्तभद्रके शिष्य हो गये थे । यदि ये वही होते तो यह कदापि संभव नहीं था कि वे अपने इतने बड़े ग्रन्थमें अपने परमगुरु समन्तभद्रका कहीं उल्लेख भी नहीं करते । कमसे कम उनका स्मरण तो अवश्य ही करते । उन्होंने अपने जिन तीन गुरुओंका स्मरण किया है और जिनके चरणोंके निकट बैठकर उन्होंने अपने ग्रन्थके पदार्थको समझा है, उनमें भी समन्तभद्रका नाम नहीं है । अतएव उक्त कथाको छोड़कर जब तक कोई दूसरा प्रबल प्रमाण न मिले, तब तक कमसे कम यह बात सन्देहास्पद अवश्य है ।

हमारी निजकी राय तो यह है कि भगवती आराधना समन्तभद्र स्वामीसे भी पहलेकी रचना है ।

बहुतसे लोगोंका खयाल है कि शिवकोटिका ही दूसरा नाम शिवायन है, परन्तु विक्रान्त कौरवीय नाटकमें शिवकोटि और शिवायनको जुदा जुदा बतलाया है और लिखा है कि ये दोनों ही समन्तभद्रके शिष्य थे —“शिष्यौ तदीयौ शिवकोटिनामा, शिवायनः शास्त्रविदा वरिष्ठौ ।”

अभी तक भगवती आराधनाको छोड़कर शिवकोटि आचार्यका और कोई भी ग्रन्थ नहीं सुना गया है और न कहीं किसीने उसका उल्लेख ही किया है । परन्तु अभी हाल ही यह 'रत्नमाला' नामक छोटासा ग्रन्थ उपलब्ध हुआ है जिसके अन्तमें इसके कर्त्ताका नाम शिवकोटि प्रकट किया गया है और ग्रन्थके अन्तकी

बौद्धों में तो उन्हें 'स्वामिसमस्तमग्रशिष्य' तक किताब दिया गया है। इसमें भी पहले नहीं बताया कि वह उन किशोरेन्द्रियों ही प्रमत्त है जिसका स्मरण धार्मिकपुण्यके कमाने किया है और इस सम्बन्धमें हमने जैनहितोपीमें एक छोटीसी नोट भी किया था, परन्तु प्रत्यक्षी अच्छी तरह पढ़नेसे अब हमें इस विषयमें बहुत कुछ उन्नेष्ट हो गया है। इसी समय भी यह प्रत्यक्ष इतना प्राचीन नहीं हो सकता। यह अपेक्षाकृत आधुनिक है और वा तो इसके अन्तिम कोणके शिष्यकोटिस्वभावात् पक्षों ही किसीने इसके कर्त्तव्य के नामकी सम्प्रदाय कर दी है और यदि इस पक्षमें कतानि अपना नाम भी मिलित किया है तो वे कोई दूसरे ही किशोरेन्द्र हैं।

इस प्रत्यक्ष नौके किताब हुआ कोण देखिए—

कसी काखे बने वासा वर्ण्यते मुनिसत्तमः ।

स्वीयते च जिनागारे प्रामाण्येषु विशेषतः ॥ २२

अर्थात् इस कविचन्द्रमें मुनिकोंको वधमें व रक्षा चाहिए। श्रेष्ठमुनिकोंने इसको वर्णित बतलवा है। इस समय उन्हें जैनसम्प्रदायोंमें विशेष करके प्रामाण्यमें व्यक्त चाहिए।

इससे वह साफ प्रकट होता है कि वह उस समयकी रचना है जब प्रियम्बर सम्प्रदायमें वैतवाच * अच्छी तरह बल रहा था और इसके अनुयायी इससे प्रभाव हो गये थे कि उन्होंने वनोंमें रहना वर्जित तक बतलवा दिया था। जन्दिरोमें और प्रामोंमें रहनेको किसी तरह आवश्यक बतलवा दूसरी बात है और जन्दीमें रहना चाहिए वधमें नहीं वह दूसरी बात है।

यस्यही आराधनाया स्वाध्याय करनेवाके सम्बन्ध इस बातपर अच्छी तरह विचार करें कि उसके कर्त्ता अपने इस दूसरे प्रत्यक्षमें क्या इस तरह विचार कर सकते हैं।

जैनसाधु जकाधर्मोंसे धीमातिके निमित्त बलग्रहण नहीं करते। प्रायकोसे प्रप्त किया हुआ प्राणिक बल ही उनके कर्म जाता है। परन्तु इसमें इस विषयके विचार किया है—

* वैतवाची और वनवाची साधुओंके विषयमें जैनहितोपी भाग १४ अंक ४५ पर विस्तृत विवरण देखिए।

पाषाणोत्स्फुटितं तोयं घटीयंत्रेण ताडितं ।
 सद्यः सन्तसवापीनां प्रासुकं जलमुच्यते ॥ ६३ ॥
 देवर्षीणां प्रशौचाय स्नानाय च गृहार्थिनां ।
 अप्रासुकं परं वारि महातीर्थजमप्यदः ॥ ६४ ॥

इस विधानसे भी हम यही अनुमान करते हैं कि यह ग्रन्थ आधुनिक है और भगवती आराधनाके कर्त्ताका तो कदापि नहीं है ।

इस ग्रन्थको विचारपूर्वक पढ़नेसे इस तरहकी और भी अनेक बातें मालूम हो सकती हैं ।

इस ग्रन्थका ६५ वाँ श्लोक यशस्तिलक चम्पूके उपासकाध्ययनके एक श्लोकसे बिल्कुल मिलता जुलता हुआ है और ऐसा मालूम होता है कि उसी परसे लिया गया है । चम्पूका वह श्लोक इस प्रकार है —

सर्वमेव हि जैनानां प्रमाणं लौकिको विधिः ।

यत्र सम्यक्त्वहानिर्न यत्र न व्रतदूषणम्

यशस्तिलक शक सवत् ८८१ (वि० सवत् १०१६) में समाप्त हुआ है ।

इस ग्रन्थमें कोई खास विशेषता नहीं है । मामूली उपदेशरूप ग्रन्थ है जिसमें श्रावकाचारसम्बन्धी प्रकीर्णक बातें लिखी गई हैं । एक महान् आचार्यकी कृतिके योग्य इसमें कुछ भी नहीं है ।

७-श्रीमाघनन्दि योगीन्द्र ।

ये 'शास्त्रसारसमुच्चय' नामक सूत्रग्रन्थके कर्त्ता हैं । इस नामके भी कई आचार्य हो गये हैं, इस कारण नहीं कहा जा सकता कि इसके कर्त्ता कौनसे माघनन्दि हैं । कर्नाटक-कवि-चरित्रके अनुसार एक माघनन्दिका समय ईस्वी सन् १२६० (वि० सवत् १३१७) है और उन्होंने इस शास्त्रसारसमुच्चयपर एक कनडी टीका लिखी है तथा माघनन्दि-श्रावकाचारके कर्त्ता भी यही हैं । इससे मालूम होता है कि शास्त्रसारसमुच्चय (मूल) के कर्त्ता इनसे पहले हुए हैं और उनका समय भी विक्रमकी चौदहवीं शताब्दिसे पहले समझना चाहिए ।

मद्रासकी ओरियण्टल लायब्रेरीमें 'प्रतिष्ठाकल्पटिप्पण' या 'जिनसंहिता' नामका एक ग्रन्थ है । उसके प्रारंभमें लिखा है —

पंथमें तो उन्हें 'स्वामिसमस्तमप्रशिष्य' तक लिख दिया गया है। हमारा भी पहले यही क्याक था कि वह उन शिवकोटिछा ही ग्रन्थ है जिसका स्मरण आदिपुराणके कर्त्तवि किया है और इस सम्बन्धमें हमने बीवहितैषीमें एक छोटासा नोट भी लिखा था, परन्तु ग्रन्थको अच्छी तरह पढ़नेसे अब हमें इस निबन्धमें बहुत कुछ सम्येह हो गया है। हमारी समझमें वह ग्रन्थ इतना प्राचीन नहीं हो सकता। वह अवेद्यावृत्त आधुनिक है और या तो इसके अन्तिम शीर्षके शिवकोटित्वमाप्नुयात् पक्ष ही किसीने इसके कर्त्ताके नामकी कल्पना कर ली है और नहि इस पक्षमें कर्त्तवि अपना नाम भी अन्तित किया है तो वे कोई दूसरे ही शिवकोटि हैं।

इस ग्रन्थका नीचे लिखा हुआ शीर्षक देखिए—

कसौ काखे वन वासो बज्यते मुनिसत्तमैः ।

स्थीयते च जिनागारे मामादिषु विद्योपतः ॥ २२

अर्थात् इस कविशायकमें मुनिबोको वनमें न रहना चाहिए। सेष्ठमुनिबोके इसको वर्जित बतलवा है। इस समय उन्हें जैनमन्त्रिणोंमें विशेष करके प्रयास विबोमें ठहरना चाहिए।

इससे यह बात प्रकट होता है कि वह उस समयकी रचना है जब विष्णुवर सम्प्रदायमें वैष्णवाद्य * अच्छी तरह बल पडा था और इसके अनुयायी होने प्रवृत्त हो गये थे कि उन्होंने वनोंमें रहना वर्जित तक बतलवा दिया था। मन्त्रिणोंमें और मामोंमें रहनेको किसी तरह जाबज बतलाना बजुरी बात है और वन्धीमें रहना चाहिए वनमें नहीं वह बजुरी बात है।

समयकी आराधनाका स्थापान करनेवाके सम्बन्ध इस बातपर अच्छी तरह लिखा है कि उसके कर्त्ता अपने इस बजुरे सम्बन्धमें नवा इस तरहका विचार कर सकते हैं।

जैनसाधु बकावधोमेंसे धीनादिके निमित्त बकावधु नहीं करते। भावकोषे प्राप्त किया हुआ प्रशुक्त बल ही उनके काम आता है। परन्तु इसमें इस निबन्धके निम्न लिखा है—

* वैष्णवादी और वनवासी साधुओंके निबन्धमें बीवहितैषी माप १४ अंश ४५ का विरहित किया देखिए।

पाषाणोत्स्फुटितं तोयं घटीयंत्रेण ताडितं ।
 सद्यः सन्तप्तवापीनां प्रासुकं जलमुच्यते ॥ ६३ ॥
 देवर्षीणां प्रशौचाय स्नानाय च गृहार्थिनां ।
 अप्रासुकं परं वारि महातीर्थजमप्यदः ॥ ६४ ॥

इस विधानसे भी हम यही अनुमान करते हैं कि यह ग्रन्थ आधुनिक है और भगवती आराधनाके कर्त्ताका तो कदापि नहीं है ।

इस ग्रन्थको विचारपूर्वक पढ़नेसे इस तरहकी और भी अनेक बातें मालूम हो सकती हैं ।

इस ग्रन्थका ६५ वाँ श्लोक यशस्तिलक चम्पूके उपासकाध्ययनके एक श्लोकसे बिल्कुल मिलता जुलता हुआ है और ऐसा मालूम होता है कि उसी परसे लिया गया है । चम्पूका वह श्लोक इस प्रकार है —

सर्वमेव हि जैनानां प्रमाणं लौकिको विधिः ।

यत्र सम्यक्त्वहानिर्न यत्र न व्रतदूषणम्

यशस्तिलक शक सवत् ८८१ (वि० सवत् १०१६) में समाप्त हुआ है । इस ग्रन्थमें कोई खास विशेषता नहीं है । मामूली उपदेशरूप ग्रन्थ है जिसमें श्रावकाचारसम्बन्धी प्रकीर्णक बातें लिखी गई हैं । एक महान् आचार्यकी कृतिके योग्य इसमें कुछ भी नहीं है ।

७-श्रीमाघनन्दि योगीन्द्र ।

ये 'शास्त्रसारसमुच्चय' नामक सूत्रग्रन्थके कर्त्ता हैं । इस नामके भी कई आचार्य हो गये हैं, इस कारण नहीं कहा जा सकता कि इसके कर्त्ता कौनसे माघनन्दि हैं । कर्नाटक-कवि-चरित्रके अनुसार एक माघनन्दिका समय ईस्वी सन् १२६० (वि० सवत् १३१७) है और उन्होंने इस शास्त्रसारसमुच्चयपर एक कनड़ी टीका लिखी है तथा माघनन्दि-श्रावकाचारके कर्त्ता भी यही हैं । इससे मालूम होता है कि शास्त्रसारसमुच्चय (मूल) के कर्त्ता इनसे पहले हुए हैं और उनका समय भी विक्रमकी चौदहवीं शताब्दिसे पहले समझना चाहिए ।

मद्रासकी ओरियण्टल लायब्रेरीमें 'प्रतिष्ठाकल्पटिप्पण' या 'जिनसहिता' नामका एक ग्रन्थ है । उसके प्रारंभमें लिखा है —

“ श्रीमाधनन्दिशिखान्तचक्रवर्तितनूमयः ।

कुमुदेन्दुरत्नं यन्मि प्रतिष्ठाकल्पदिप्यम् ॥

और अन्तमें लिखा है—

इति श्रीमाधनन्दिशिखान्तचक्रवर्तितनूमयचतुर्विधपाण्डित्यचक्रवर्तिभीषादि-कुमुदचन्द्रमुनीन्द्रपिरचिते जिनसंहितादिप्यणे पूज्य पूजकपूजकाचार्यपूजाफलप्रतिपादनं समाप्तम् ॥

इससे माहम होता है कि प्रतिष्ठाकल्पदिप्यक के कर्ता कुमुदेन्दु या कुमुद चन्द्र माधनन्दिशिखान्तचक्रवर्तिक (शिष्य) थे ।

माधनन्दिशास्त्रकार और शास्त्रसारसमुच्चयक टीकाकार माधनन्दिने कन्नटक कविचरित्रके अनुसार कुमुदेन्दुको अपना गुरु बतलाया है । संभव है कि शिखा शस्त्रसारसमुच्चयक के कर्ता माधनन्दि (पहले) के ही शिष्य थे कुमुदेन्दु ही जिनका उक्त प्रतिष्ठाकल्पदिप्यक नामक ग्रन्थ है और उन्हींके शिष्य भादराजा एक कर्ता हमारे माधनन्दि हैं । यदि यह ठीक है तो शास्त्रसारसमुच्चयक के कर्ता का समय ५ वर्ष और पहले अर्थात् विक्रमसंवत् १९६० के लगभग मानना चाहिए ।

८-भीषादिराज कवि ।

दानछोबवस्तोत्र के कर्ता भीषादिराज हैं । इन्होंने बाम्मटाळकरपर कविचरित्रका + नामकी एक सुन्दर संस्कृतटीका लिखी है । उसकी प्रशस्तिसे * माहम होता है कि ये खगोलशास्त्रसमे उत्पन्न हुए थे और इनके पिताका नाम पोमराज था । तत्कालवासीके राजा राजसिंह संभवतः थे मंत्री थे और राजसेवा करते हुए ही इन्होंने इस टीकाकी रचना की थी । राजा राजसिंह मीन-देवके पुत्र थे । कविचरित्रकाकी समाप्ति इन्होंने विक्रम संवत् १०९९ की बीस माठिकाकी की थी । ये बहुत बड़े विद्वान् थे । इन्होंने स्वयं ही कहा है कि इस समय में परमजय आछावर और बाम्मटाळ यह चारण करता हैं । अर्थात् मैं उनकी ओरका विद्वान् हूँ और जिस तरह उक्त तीनों विद्वान् ग्रन्थों के मैं भी ग्रहण हैं—

+ कविचरित्रका टीका की एक प्रति जयपुरक मीनहरीजीके मन्दिरमें और दूसरी वाटोरीजीके मन्दिरमें है । पहली प्रति अधूरी है ।

* यह प्रशस्ति केवलितकी भाषा ६ अंक १९ में पूरी प्रशस्ति हो चुकी है ।

धनंजयाशाधरवाग्भटानां

धत्ते पदं सम्प्रति वादिराजः ।

खाण्डिल्यवंशोद्भवोमसूनुः

जिनोक्तिपीयूषसुतृप्तगात्रः ॥

प्रशस्तिके एक और श्लोकमें उन्होंने अपनी और वाग्भटकी समानता बड़ी खूबसूरतीसे दिखलाई है —

श्रीराजसिंहनृपतिर्जयसिंह एव

श्रीतक्षकाख्यनगरी अणहिल्लतुल्या ।

श्रीवादिराजविवुधोऽपरवाग्भटोऽयं

श्रीसूत्रवृत्तिरिह नन्दतु चार्कचन्द्रम् ॥

अर्थात् हमारे राजा राजसिंह जयसिंह (वाग्भटकवि जिस राजाके मंत्री थे) ही हैं और यह तक्षक नगरी अणहिल्लवाड़े (जयसिंहकी राजधानी) के तुल्य है और वादिराज दूसरा वाग्भट है ।

इनके बनाये हुए और किसी ग्रन्थका हमें पता नहीं है ।

९-श्री जयानन्दसूरि ।

‘सर्वज्ञस्तवन’ और उसकी टीका इन दोनोंके कर्ता जयानन्दसूरि श्वेताम्बर आचार्य मालूम होते हैं । श्वेताम्बर-जैनकान्करेन्स द्वारा प्रकाशित जैनग्रन्थावली (पृष्ठ २८०) के अनुसार इसका नाम ‘देवा प्रभो स्तोत्र’ भी है । क्योंकि इसका प्रारंभ इन्हीं शब्दोंसे होता है । पाटणके श्वेताम्बर-भटारमें भी इसकी एक प्रति है । ये सोमतिलकसूरिके शिष्य थे और विक्रमकी १५ वीं शताब्दिमें हुए हैं । इनके बनाये हुए और भी कई ग्रन्थ हैं । हेमचन्द्रके व्याकरणपर इनकी एक वृत्ति भी है । इस स्तोत्र-टीकामें जो ‘व्याकरणसूत्र’ जगह जगह आते हैं, वे भी हेमचन्द्र (श्वेताम्बराचार्य) के ही मालूम होते हैं ।

१०-श्री गुणभद्र ।

चित्रवन्धस्तोत्रके कर्ता गुणभद्र या गुणभद्रकीर्ति नामके कोई आचार्य मालूम होते हैं । परन्तु यह निश्चय है कि ये भगवज्जिनसेनके शिष्य गुणभद्राचार्यके अतिरिक्त कोई दूसरे ही हैं । इस स्तोत्रके २७ वें श्लोकमें इस स्तुतिको ‘मेधाविना

“ श्रीमाधनन्दिंसिद्धान्तचक्रवर्तितनूमणः ।

कुमुदेन्दुरर्हं वक्षिमि प्रतिष्ठाकल्पदिप्यणम् ॥

और अन्तमें लिखा है—

इति श्रीमाधनन्दिंसिद्धान्तचक्रवर्तितनूमणश्चतुर्विधपाण्डित्यचक्रवर्तिश्रीवादि कुमुदचन्द्रमुनीन्द्रविरचिते जिनसहितादिप्यणे पूज्य पूजकपूजकाचार्यपूजाफलप्रतिपादनं समाप्तम् ॥”

इससे माहम होता है कि प्रतिष्ठाकल्पदिप्यणके कर्ता कुमुदेन्दु वा कुमुदचन्द्र माधनन्दिंसिद्धान्तचक्रवर्तकि (सिध्द) थे ।

माधनन्दिभाषकाचार और शास्त्रसारसमुच्चयके टीकाकार माधनन्दिने कर्नाटक कविवरिचक्रके अनुसार कुमुदचन्द्रको अपना गुरु बतलाया है । समझ है कि सिद्धान्तसारसमुच्चयके कर्ता माधनन्दि (पहले) के ही सिध्द थे कुमुदेन्दु ही जिनका वक्त प्रतिष्ठाकल्पदिप्यण नामक ग्रन्थ है और जन्हीके सिध्द भाषकाचारके कर्ता दूसरे माधनन्दि हैं । यदि यह ठीक है तो शास्त्रसारसमुच्चयके कर्ताका समय ५ वें और पहले अर्थात् विक्रमसंवत् १२९७ के लगभग मानना चाहिए ।

८—श्रीवादिराज कवि ।

इनकोचनस्तोत्र के कर्ता श्रीवादिराज हैं । इन्होंने वाग्मयार्जुनपर कविवन्त्रिका + नामकी एक सुन्दर संस्कृतटीका लिखी है । उसकी प्रशस्तिसे * माहम होता है कि वे लम्बेकलाकालमें उत्पन्न हुए थे और इनके पिताका नाम पोमराज था । लच्छकनगरीके राजा राजसिंहके समयतः वे मंत्री थे और राज्यसेवा करते हुए ही इन्होंने इस टीकाकी रचना की थी । राजा राजसिंह नीम केसके पुत्र थे । कविवन्त्रिकाकी समाप्ति इन्होंने विक्रम संवत् १७२९ की शीघ्र माघतिथीको की थी । ये बहुत बड़े विद्वान् थे । इन्होंने स्वयं ही कहा है कि इस समय मैं धर्मजय आछावर और वाग्मयका पह चारण करता हूँ । अर्थात् मैं बनड़ी धीकछ विद्वान् हूँ और जिस तरह लच्छ तीनों विद्वान् एहस्थ वे मैं भी एहस्थ हूँ —

+ कविवन्त्रिका टीका की एक प्रति जयपुरके सेनहीजीके मन्दिरमें और दूसरी पाटोहीजीके मन्दिरमें है । पहली प्रति अधूरी है ।

* यह प्रशस्ति कैमहितैषी भाग ६ अंक १२ में पूरी प्रकाशित हो चुकी है ।

पढनेवाला बड़ी उलझनमें पड जाता है। अस्तु। हमारा खयाल है कि पद्मनन्दि मुनि उनके कोई गुरुस्थानीय व्यक्ति हैं और इसी लिए उन्होंने उनका स्मरण किया है।

नियमसारकी तात्पर्यवृत्तिके कर्त्ताका नाम श्रीपद्मप्रभमलधारिदेव है। मालूम नहीं कि इस स्तोत्रके कर्त्ता वे ही हैं, अथवा अन्य कोई दूसरे। पद्मनन्दिनामके भी अनेक विद्वान् हुए हैं, इस लिए उनके विषयमें भी कुछ नहीं कहा जा सकता।

काशीकी यशोविजयजैनग्रन्थमाला द्वारा प्रकाशित जैनस्तोत्रसंग्रह (द्वितीय भाग) में अवसे कोई १६-१७ वर्ष पहले यह स्तोत्र मुद्रित हो चुका है। उसके साथ जो टीका छपी है वह राजशेखरसूरिके शिष्य मुनिशेखरसूरिकृत है, परन्तु हम जो यह टीका छाप रहे हैं यह किसी अन्य विद्वान्की है जो कि अपना नाम प्रकट नहीं करते हैं।

उक्त मुद्रितप्रतिमें और खभातके जैनपुस्तकालयकी प्रतिमें—जिसका जिकर पिटर्सनकी १८८४-८६ की रिपोर्ट (पृ० २१२ न० २८) में किया गया है—इस स्तोत्रका अन्तिम श्लोक इसी रूपमें मिलता है, अतएव इसके कर्त्ता पद्मप्रभ-देव ही मालूम होते हैं।

इस स्तोत्रका दूसरा नाम 'लक्ष्मीस्तोत्र' है। क्योंकि इसका प्रारंभ 'लक्ष्मी' शब्दसे शुरू होता है और भक्तामर, कल्याणमन्दिर आदि अनेक स्तोत्रोंके नाम इसी तरह प्रसिद्ध हुए हैं।

१२-श्री अमितगतिसूरि ।*

सामायिकपाठके कर्त्ता अमितगतिसूरि वे ही जान पड़ते हैं जिनके बनाये हुए धर्मपरीक्षा, सुभाषितरत्नसन्दोह, अमितगतिश्रावकाचार, योगसारप्राप्त, और भावनाद्वारित्रिशतिका† नामक ग्रन्थ+ मुद्रित हो चुके हैं और जो विक्रमकी ग्यारहवीं शताब्दिके आचार्य थे।

* इनका विस्तृत परिचय पानेके लिए मेरी लिखी हुई 'विद्वद्वरत्नमाला' का 'श्रीअमितगतिसूरि' नामक लेख पढ़िए। † यह भी 'सामायिक पाठ' के नामसे छपा है, परन्तु वास्तवमें इसका नाम भावना द्वारित्रिशतिका है। + अमितगतिका 'पञ्चसंग्रह' नामक ग्रन्थ इसी ग्रन्थमालामें प्रकाशित होनेवाला है।

संस्कृत' (मेवासीके द्वारा संस्कार की हुई) विशेषण दिया है। संभवतः वे वही पं मेवासी हैं जो वमसंप्रदायकाचारके कता हैं और जिन्होंने 'मूढाचारकी वपुनभिरुति' त्रिकोणप्रवृत्ति आदि प्रण्योंके अन्तमें उक्त प्रण्योंके शान करने बाबोंकी बड़ी बड़ी प्रवृत्तियों बोड़ी हैं। यदि हमारा यह अनुमान ठीक है तो वह स्तोत्र १६ वीं अंशविषयक बना हुआ है। क्योंकि पं मेवासीने उक्त प्रवृत्तियों में सं १५१६ और १५१९ में रची हैं।*

मेवासीके समयमें एक गुणमय नामके आचार्य थे थी इसका पता जैनसिंह अन्तमवन आराके 'हामासीव नामक प्रण्यकी केन्द्र-प्रवृत्तियोंके अन्त है। वया—

संवत् १५२१ वर्षे माघाङ्क सुवि ६ सोमवासरे श्रीगोपाचछदुर्गे
तोमरबंधो राजाधिराजभीक्षीर्तिर्दिहपुण्यप्रवर्धमाने श्रीकाष्ठार्चये
माधुराण्यये पुष्करराये भ० श्रीगुणकीर्तिदेवास्तत्पद्मे भ श्रीपद्मा-
कीर्तिदेवास्तत्पद्मे भ श्रीमलयकीर्तिदेवास्तत्पद्मे भ श्रीगुणमय
देवास्तत्पद्माये गगंगोत्रे ।

इसके माहम होता है कि सं १५१९ में म्वाकियरमें गुणमयनायके आचार्य थे जो काष्ठार्चव-माधुराण्य और पुष्करपयकी यहीपर आरम्भ थे। बहुत संभव है कि विश्वपयस्तोत्रके कता वही हैं और इन्हींकी रचनाको उसी समय में होनेवाले पं मेवासीने संस्कृत किया हो।

११-श्री पद्मप्रमदेव ।

पार्श्वनाथस्तोत्रकी अन्तिम पंक्तिमें वद्यपि उद्ये श्रीपद्मप्रमदेवविनिर्गुणविनिर्गुण
लिखा है; परन्तु अन्तिम श्लोकके श्रीपद्मप्रमदेवविनिर्गुणविनिर्गुण स्तोत्रं अम-
र्त्यमर्त्य परसे यह स्पष्ट है कि उसके कर्ता श्रीपद्मप्रमदेव है। क्योंकि पद्म
विनिर्गुण केवल उल्लेख मात्र किया है और कहा है कि मे तत्र म्वाकरन
काष्ठ, और अम्यके श्रीकर्ममें निवृत्ता थे। परन्तु उससे यह नहीं माहम होता है
कि वयक उल्लेख क्यों किया गया और उनसे उक्त बना सम्भव था। इससे

* इसी वैवर्तिनी माय १५, अंक १-४। पं मेवासीका बनाया हुआ वमसंप्रदायकाचार नामक प्रण्य भी है जो कि संवत् १५४१ में समाप्त हुआ है।

सका । इसी तरह आप्तस्वरूप, पार्श्वनाथसमस्यास्तोत्र, महर्षिस्तोत्र, नेमिनाथ-स्तोत्र और शलाकानिक्षेपके विषयमें यह भी नहीं मालूम हो सका कि इनके रचयिता कौन हैं । जिन प्रतियोंपर से ये छपाये गये हैं, उनमें ग्रन्थकर्त्ताओंके नाम नहीं हैं । इस लिए इनके विषयमें भी कुछ नहीं लिखा जा सका ।

इस परिचयके लिखनेमें सुहृद् बाबू जुगलकिशोरजीके कई नोटोंसे और उनकी सूचनाओंसे बहुत कुछ सहायता मिली है, अतएव हम उनके बहुत ही कृतज्ञ हैं ।

बम्बई, अगहन सुदी १४/
वि० संवत् १९७९ । ।

नाथूराम प्रेमी ।

हस्तलिखित प्रतियोंकी सहायता ।

१ श्रीयुक्त ब्रह्मचारी शीतलप्रसादजी, जैनधर्मभूषण—१ धम्मर-सायण, २ सारसमुच्चय (ख) और ३ सामायिक पाठ । इनमेंसे पहले दो ग्रन्थोंकी प्रतियाँ आपने देहलीके पुस्तक भाण्डारसे नकल कराकर भिजवाई थीं और उन्हें पालमनिवासी श्रीयुक्त छाजूरामजीने लिखा है । तीसरे ग्रन्थकी प्रेसकापी आपने स्वयं ही एक प्राचीन प्रतिसे करके भेजी थी ।

२ श्रीयुक्त बाबू जुगलकिशोरजी मुख्तार, सरसावा—१ सिद्धान्त-सार मूल, २ अमृताशीति, ३ रत्नमाला, ४ शास्त्रसारसमुच्चय, ५ पार्श्वनाथस्तोत्र, ६ नेमिनाथस्तोत्र, ७ निजात्माष्टक और ८ आप्तस्व-रूप । इनमेंसे अधिकांश ग्रन्थोंकी कापी आपने जैनसिद्धान्तभवन आराकी प्रतियोंके आधारसे कराके भेजी थी । शास्त्रसारसमुच्चयके सूत्रपाठका सशोधन भी आपने उक्त ग्रन्थकी कनडी टीकाके आधारसे कर दिया था । पिछले ग्रन्थकी प्रेस कापी अपने स्वयं अपने हाथसे करके भेजी थी ।

३ श्रीयुक्त पं० रामलाल कंचनलालजी, मरसेना—१ सिद्धान्तसार-टीका, २ अंगप्रज्ञप्ति । इन दोनों ग्रन्थोंकी प्रतियाँ श्रीयुक्त बाबू जुगलकिशो-रजीने उक्त महाशयसे प्राप्त करके भेजनेकी कृपा की थी ।

४ श्रीयुक्त पं० इन्द्रलालजी साहित्यशास्त्री जयपुर—१ ज्ञानलोचन-स्तोत्र, २ समवसरणस्तोत्र, ३ सर्वज्ञस्तवन, ४ पार्श्वनाथसमस्या-स्तोत्र, ५ चित्रबन्धस्तात्रे, ६ महर्षिस्तोत्र, ७ शखदेवाष्टक । जयपुरके

इस ग्रन्थका नाम हमें सामायिकपाठ नहीं मालूम होता। साथ ही यह पूर्ण भी नहीं मालूम होता। क्योंकि इसके अन्तमें लिखा है कि इति द्वितीयमावना समाप्ता। अवश्य ही इसके पहले प्रथम मावना रही होगी। अन्तिम श्लोकसे समझ है कि इसका नाम 'तत्त्वमावना' रहा हो।

इसकी काफी खेदघर्ममूल्यम ब्रह्मचारी धीधीतलप्रसादजी अपने प्रथममें प्राप्त की हुई किसी स्थानके सरस्वतीमण्डारकी प्रति परसे स्वर्ण करके अपने पे भार उड़ी परसे वह मुद्रित कराई गई है। अतएव जब तक इसकी कोई दूसरी प्रति प्राप्त न हो जब तक इसके नामका और पूर्णता अपूर्णताका निर्णय नहीं हो सकता।

१३-५० श्री आश्वघर ।

कल्याणसाहब के कला पं. आश्वघर प्रसिद्ध विद्वान् हैं। उनके बताने हुए दो ग्रन्थ सप्ताहमासूत (नं. २) और अष्टावक्रमासूत (नं. १४) इसी ग्रन्थमावनामें मुद्रित हो चुके हैं और उसमें उक्त परिचय भी दिया जा चुका है। वे विष्णुकी १३ वीं शताब्दिके अन्त तक मान्य थे।

अपरिचित ग्रन्थकर्ता ।

आईअवचनके कर्ता 'प्रमाचन्द्र' संखरेवाडके कर्ता 'मातृकीर्ति' बरैर सामनके कर्ता 'पद्मनन्दि' सारसुखनके कर्ता 'कुलमन्त्र' और मुतावतारके कर्ता 'विशुद्ध' श्रीधरके निबन्धमें हमें कोई अज्ञेययोग्य परिचय प्राप्त नहीं हो

१-प्रमाचन्द्र नामके अनेक आचार्य और मशहूर हो चुके हैं। २-अतिशय क्षेत्रफलमें 'हाकमिरी संलक्षनम्' पाठ है जिससे मालूम होता है कि होअबि रिगमक पर्वतपर संखरेवा या संखरेवर पार्श्वनाथ नामका कोई तीर्थ है। मालूम नहीं इस समय वह ज्ञात है या नहीं। संभवतः वह पश्चिम कनाडकी और होय। ३-मातृकीर्ति कई हो गये हैं। एक गणपतिपूजकके शिष्य देवकीर्तिके पुत्रमाई ने और दो १७ वीं शताब्दिके हुए हैं—एक गुजरातराज्यके पट्टर और दूसरे बघावकीर्तिके पट्टर होयेवाके निबन्धों में लिखे कि शिष्य श्रीमूलक थे। ४-पद्मनन्दिपंचवित्तिकाके कर्ता जम्बूद्वीपप्रसिद्धि के कर्ता आदि कई पद्मनन्दि हो गये हैं। ५ एक विशुद्ध श्रीधर गणेशपूजकपरितोके कर्ता हुए हैं। संभव है वे ही ये हों।

सका । इसी तरह आत्मस्वरूप, पार्श्वनाथसमस्यास्तोत्र, महर्षिस्तोत्र, नेमिनाथ-स्तोत्र और शलाकानिक्षेपके विषयमें यह भी नहीं मालूम हो सका कि इनके रचयिता कौन हैं । जिन प्रतियोंपर से ये छपाये गये हैं, उनमें ग्रन्थकर्ताओंके नाम नहीं हैं । इस लिए इनके विषयमें भी कुछ नहीं लिखा जा सका ।

इस परिचयके लिखनेमें सुहृद् बाबू जुगलकिशोरजीके कई नोटोंसे और उनकी सूचनाओंसे बहुत कुछ सहायता मिली है, अतएव हम उनके बहुत ही कृतज्ञ हैं ।

बम्बई, अगहन सुदी १४ ।
वि० संवत् १९७९ । ।

नाथूराम प्रेमी ।

हस्तलिखित प्रतियोंकी सहायता ।

१ श्रीयुक्त ब्रह्मचारी शीतलप्रसादजी, जैनधर्मभूषण—१ धम्मर-सायण, २ सारसमुच्चय (ख) और ३ सामायिक पाठ । इनमेंसे पहले दो ग्रन्थोंकी प्रतियाँ आपने देहलीके पुस्तक भाण्डारसे नकल कराकर भिजवाई थीं और उन्हें पालमनिवासी श्रीयुक्त छाजूरामजीने लिखा है । तीसरे ग्रन्थकी प्रेसकापी आपने स्वयं ही एक प्राचीन प्रतिसे करके भेजी थी ।

२ श्रीयुक्त बाबू जुगलकिशोरजी मुख्तार, सरसावा—१ सिद्धान्त-सार मूल, २ अमृताशीति, ३ रत्नमाला, ४ शास्त्रसारसमुच्चय, ५ पार्श्वनाथस्तोत्र, ६ नेमिनाथस्तोत्र, ७ निजात्माष्टक और ८ आत्मस्वरूप । इनमेंसे अधिकांश ग्रन्थोंकी कापी आपने जैनसिद्धान्तभवन आराकी प्रतियोंके आधारसे कराके भेजी थी । शास्त्रसारसमुच्चयके सूत्रपाठका सशोधन भी आपने उक्त ग्रन्थकी कनड़ी टीकाके आधारसे कर दिया था । पिछले ग्रन्थकी प्रेस कापी अपने स्वयं अपने हाथसे करके भेजी थी ।

३ श्रीयुक्त पं० रामलाल कंचनलालजी, मरसेना—१ सिद्धान्तसार-टीका, २ अगप्रज्ञप्ति । इन दोनों ग्रन्थोंकी प्रतियाँ श्रीयुक्त बाबू जुगलकिशोरजीने उक्त महाशयसे प्राप्त करके भेजनेकी कृपा की थी ।

४ श्रीयुक्त पं० इन्द्रलालजी साहित्यशास्त्री जयपुर—१ ज्ञानलोचन-स्तोत्र, २ समवसरणस्तोत्र, ३ सर्वज्ञस्तवन, ४ पार्श्वनाथसमस्या-स्तोत्र, ५ चित्रवन्धस्तात्रे, ६ महर्षिस्तोत्र, ७ शखदेवाष्टक । जयपुरके

प्राचीन पुस्तक-मंडालोंकी प्रतियोंपरसे आपने इन सब स्तोत्रोंकी प्रेरणा ली करके भेजी थी ।

५ स्पर्शीय प० गणेशचन्द्रजी गोवा बनपुर—१ योगसार* और २ कल्याणखोचना ।

६ श्रीयुक्त प० पद्मालाखजी बाबलीबाब—१ भुतापहार, २ शाखाका निक्षेपण और ३ कल्याणमाहा । कोई १० वर्ष पहले आपने बनपुरसे इन्हें बकक कराके भेजा था ।

७ श्रीयुक्त दासा मण्मथलालजी कवांची पोडकी स्त्रीध मेरठ अपनी—सारसमुच्चय (८) की एक प्राचीन प्रति जिसपर किछे काने का संवत् आदि नहीं है ।

८ सरस्वतीमंदार—विष्णुदेवमन्दिर भोवतूर, बम्बई—महोत्सव पत्र ।

९ श्रीयुक्त पं० माना रामचन्द्र भाग ईमोज—रत्नमाहाकी आपने भी एक छंदर आपी वैजयिन्तमचन आपकी प्रति परसे करके भेजी थी ।

* इस ग्रन्थकी एक और पुरानी प्रतिसे सहायता प्राप्त हुई है जिसपर किछा भेजा संवत् नहीं है और व गड़ी मालूम है कि क्रोमरे राजनने इसे भेजा था ।

ग्रन्थ-सूची ।

पृष्ठांक.

१ सिद्धान्तसारः—श्रीजिनचन्द्राचार्यकृत , श्रीज्ञानभूषणकृतभाष्योपेतः	१
२ योगसारः—श्रीयोगीन्द्रदेवकृत	५५
३ कल्याणालोचना (कल्याणालोचना)—श्रीअजितब्रह्मकृता	७५
४ अमृताशीतिः—श्रीयोगीन्द्रदेवकृता	८५
५ रत्नमाला—श्रीशिवकोटिकृता	१०२
६ शास्त्रसारसमुच्चयः—श्रीमाघनन्दिकृत	१०९
७ अर्हत्प्रवचनम्—श्रीप्रभाचन्द्रविरचित	११४
८ आप्तस्वरूपम्—	११७
९ ज्ञानलोचनस्तोत्रम्—श्रीवादिराजप्रणीतम्	१२४
१० समवशरणस्तोत्रम्—श्रीविष्णुसेनरचितम्	१३३
११ सर्वज्ञस्तवनम् सटीकम्—श्रीजयानन्दसूरिकृतम्	१४०
१२ पार्श्वनाथसमस्यास्तोत्रम्—	१४८
१३ चित्रबन्धस्तोत्रम्—श्रीगुणभद्ररचितम्...	१५१
१४ महर्षिस्तोत्रम्—	१५६
१५ पार्श्वनाथस्तोत्रम्—श्रीपद्मप्रभदेवकृतम्	१५८
१६ नेमिनाथस्तोत्रम्—	१६४
१७ शंखदेवाष्टकम्—श्रीभानुकीर्तिकृतम्	१६६
१८ निजात्माष्टकम्—श्रीयोगीन्द्रदेवकृतम्	१६८
१९ सामायिकपाठः—श्रीअमितगतिकृत	१७०
२० धम्मरसायण—श्रीपद्मनन्दिरचित	१९२
२१ सारसमुच्चयः—श्रीकुलभद्रकृत	२२६
२२ अंगपण्णत्ती (अङ्गप्रज्ञप्ति)—श्रीशुभचन्द्रकृता	२५७
२३ श्रुतावतारः—विभुश्रीधरकृत	३१६
२४ शलाकानिक्षेपनिष्काशनविवरणं	३१९
२५ कल्याणमाला—प० आशाधरकृता	३२१

श्रीपंचगुरो नमो नमः ।

सिद्धान्तसारादिसंग्रहः ।

श्रीजिनेन्द्राचार्य-प्रणीतः

सिद्धान्तसारः ।

(भाष्योपेतः ।)

श्रीस्वयं प्रणम्याहो लक्ष्मीर्विन्दुमेवितम् ।

भाष्य सिद्धान्तसारस्य चक्ष्यं ज्ञानमुभूषणम् ॥ १ ॥

जीवगुणठाणसण्णापज्जतीपाणमग्गणणवूणे ।

सिद्धन्तमारमिणमो भणामि सिद्धे णमंसित्ता ॥ १ ॥

जीवगुणस्थानसंज्ञपर्याप्तिप्राणमार्गणानवोनान् ।

सिद्धान्तमारमिदानीं भणामि सिद्धान् नमस्कृत्य ॥

एतद्वाच्यं — इणमो—इदानीं । सिद्धन्तमार—इति, सिद्धान्तसार-
नामग्रन्थं । भणामीति—भणिष्यामि कथयिष्यामि । यावत् किं कृचा १
पूर्वं सिद्धे णमंसित्ता—सिद्धान् नमस्कृत्य । कथभूतान् सिद्धान् २ जीव-
गुणठाणसण्णापज्जतीपाणमग्गणणवूणे—जीवगुणस्थानसंज्ञापर्याप्तिप्रा-
णमार्गणानवकोनान् । जीव इति-चतुर्दशजीवसमासा । गुणठाण—चतु-

जीवगुणे तह जोए सपच्चए मग्गणासु उवओगे ।

जीवगुणेषु वि जोगे उवओगे पच्चए वुच्छं ॥ ३ ॥

जीवगुणान् तथा योगान् सप्रत्ययान् मार्गणासु उपयोगान् ।

जीवगुणेष्वपि योगान् उपयोगान् प्रत्ययान् वक्ष्ये ॥

सकलप्रन्थार्यसूचनद्वाररूपेय गाथा । वुच्छ इति—वक्ष्ये, कान् ? मग्ग-
णासु—चतुर्दशमार्गणासु जीवगुणान्, जीवाश्चतुर्दशभेदा गुणाश्चतुर्दश-
गुणस्थानानि । जीवाश्च गुणाश्च जीवगुणास्तान् जीवगुणान् चतुर्दश-
मार्गणासु वक्ष्ये । मार्गणा. काश्चेत् ? तदाह—गई, इत्यादि गायोक्ता-
श्चतुर्दशमार्गणाः । तह जोए—तथा तेनैव प्रकारेण चतुर्दशमार्गणासु प-
चदशयोगान् वक्ष्ये । सपच्चए—मार्गणासु सप्तपचाशत्प्रत्ययान् आस्र-
वान् वक्ष्ये । तथा मार्गणासु द्वादशोपयोगान् वक्ष्ये । तथा जीवगुणेषु
वि—जीवगुणेष्वपि वक्ष्ये । कान् ? जोगे—योगान्, चतुर्दशजीवसमासेषु
योगान् पचदश वक्ष्ये । चतुर्दशगुणस्थानेष्वपि पचदश योगान् वक्ष्ये ।
उवओगे पच्चए वुच्छ—पुन जीवसमासेषु गुणस्थानेषु च द्वादशोपयोगान्
सप्तपचाशत्प्रत्ययांश्च वक्ष्ये । मार्गणासु जीवान् गुणान् तथा योगान्
सप्रत्ययान् उपयोगान् वक्ष्ये । अन्तु च जीवेषु गुणेषु च योगान् उप-
योगान् प्रत्ययान् वक्ष्ये इति स्पष्टार्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्दशमार्गणासु चतुर्दशजीवसमासान् कथयन्नाह,—

तिगईसु सण्णिजुयलं चउदस तिरिएसु दोण्णि वियलेसु ।

एयपणक्खे वि य चदु पुढवीपणए य चत्तारि ॥ ४ ॥

१ गइ इदिये च काए जोगे वेए कसायणाणे य ।

सजमदसणलेस्साभवियासम्मत्तसण्णिआहारे ॥ १ ॥

२ ' जोए ' इति पाठ टीकायां । ३ पश्चात् ।

ईशगुणस्थानानि । सण्णा—चतस्र संज्ञा । पञ्चस्ती—चतुर्पर्याप्तय ।
पाण—दशद्रव्यप्राणा । मग्गणणव इति—नवसंज्ञोपेता मार्गणा । एतै
ऊणे—ऊमान् रहितानित्यर्थ ॥ १ ॥

सिद्धान्तं सिद्धगई दंसण णाणं च केवलं सुखं ।

सम्मत्तमणाहारे सेसा संसारिए जीवे ॥ २ ॥

सिद्धान्तां सिद्धगतिं दर्शनं ज्ञानं च केवलं क्षायिकं ।

सम्यक्त्वमनाहारकं शेषा संसारिणि जीवे ॥

मन्स्कारगाथायां प्रोक्तं मार्गणानवरहितान् सिद्धान् नत्वा, तर्हि सि
द्धेषु पंच का सैन्धीत्याशंकायामाह—सिद्धान्तं सिद्धगई इत्यादि ।
सिद्धान्तां सिद्धगतिं स्यात् । सिद्धगतिरिति कोऽर्थः ? सिद्धपर्यायप्रा-
प्तिरित्यर्थः । इत्येका मार्गणा सिद्धेषु वर्तते । तथा, दंसण णाणं च
केवलं सुखं—केवलशब्द प्रत्येकममिसम्बन्धते, सिद्धान्तां केवल-
दर्शनमिति सिद्धेषु द्वितीया मार्गणा वर्तते । केवलज्ञानमिति तृतीया
मार्गणा सिद्धेषु स्यात् । सम्मत्तमणाहारे—सिद्धान्तां क्षायिकं सम्यक्त्वं
चतुर्थी मार्गणा सिद्धेषु विद्यते । सिद्धान्तामनाहारकत्वं पंचमी मार्गणा
सिद्धेषु भवति । तात्पर्यमाह—इत्युक्तपंचमार्गणासरहितान् नवमार्गणा
रहितान् सिद्धान् भवेत्यर्थः । सेसा संसारिए जीवे—शेषा उद्धरिता
मार्गणा संसारिषु वर्तन्ते । अथवा असेसा संसारिए जीवे—ये के संसा-
रिणो जीवा वर्तन्ते तेषु अशेषाश्चतुर्दशमार्गणा स्तुतिर्यर्थः ॥ २ ॥

अथ प्रथमसूत्रपातनिकामाहः—

जीवगुणे तह जोए सपच्चए मग्गणासु उवओगे ।

जीवगुणेसु वि जोगे उवओगे पच्चए वुच्छं ॥ ३ ॥

जीवगुणान् तथा योगान् सप्रत्ययान् मार्गणासु उपयोगान् ।

जीवगुणेष्वपि योगान् उपयोगान् प्रत्ययान् वक्ष्ये ॥

सकलग्रन्थार्थसूचनद्वाररूपेय गाथा । वुच्छ इति—वक्ष्ये, कान् ? मग्गणासु—चतुर्दशमार्गणासु जीवगुणान्, जीवाश्चतुर्दशभेदा गुणाश्चतुर्दशगुणस्थानानि । जीवाश्च गुणाश्च जीवगुणास्तान् जीवगुणान् चतुर्दशमार्गणासु वक्ष्ये । मार्गणाः काश्चेत् ? तदाह—गई, इत्यादि गाथोक्ताश्चतुर्दशमार्गणाः । तह जोए—तथा तेनैव प्रकारेण चतुर्दशमार्गणासु पचदशयोगान् वक्ष्ये । सपच्चए—मार्गणासु सप्तपचाशत्प्रत्ययान् आस्रवान् वक्ष्ये । तथा मार्गणासु द्वादशोपयोगान् वक्ष्ये । तथा जीवगुणेसु वि—जीवगुणेष्वपि वक्ष्ये । कान् ? जोगे—योगान्, चतुर्दशजीवसमासेषु योगान् पचदश वक्ष्ये । चतुर्दशगुणस्थानेष्वपि पचदश योगान् वक्ष्ये । उवओगे पच्चए वुच्छ—पुन जीवसमासेषु गुणस्थानेषु च द्वादशोपयोगान् सप्तपंचाशत्प्रत्ययाश्च वक्ष्ये । मार्गणासु जीवान् गुणान् तथा योगान् सप्रत्ययान् उपयोगान् वक्ष्ये । अत्तुं च जीवेषु गुणेसु च योगान् उपयोगान् प्रत्ययान् वक्ष्ये इति स्पष्टार्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्दशमार्गणासु चतुर्दशजीवसमासान् कथयन्नाह,—

तिगईसु सण्णिजुयलं चउदस तिरिएसु दोण्णि वियलेसु ।

एयपणक्खे वि य चदु पुढवीपणए य चत्तारि ॥ ४ ॥

१ गइ इदिये च काए जोगे वेए कसायणाणे य ।

संजमदसणलेस्सामवियासम्मत्तसण्णिआहारे ॥ १ ॥

२ ' जोए ' इति पाठ टीकायां । ३ पश्चात् ।

त्रिगतिषु सङ्ख्ययुगलं चतुर्दश तिर्यक्षु द्वौ विकल्पेयु ।

एकपञ्चाङ्केऽपि च चत्वारः पृथिवीपञ्चके च चत्वारः ॥

‘तिग’ इत्यादि । तिसृषु गतिषु मरकमनुष्यदेवगतिषु जीवसमासद्वयं भवति । तत् किं ? सङ्ख्ययुगलं—पञ्चेन्द्रियसंज्ञिनो युग्ममिति । कोऽर्थः ? मरकगत्यां पञ्चेन्द्रियसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ जीवसमासौ भवतः । तथा मनुष्यगत्यां देवगत्यां च संज्ञिपर्याप्तापर्याप्ता जीवसमासद्वयं भवति । चतुर्दश तिरिप्लु—तिर्यक्षु तिर्यग्मातौ चतुर्दशजीवसमासा भवन्ति । ते के ?—

बाह्यरसुहमेगिद्वियचितिचर्चरिविषयसङ्ख्यसङ्ख्यी यः ।

पञ्चापञ्चा एव तं जोहसा जीवा ॥ १ ॥

एवं गायोक्तचतुर्दशजीवसमासा भवन्ति । दोष्णि विपक्षेभ्यु—द्वि त्रिचतुरिन्द्रियेषु, दोष्णि—द्वौ पर्याप्तापर्याप्तौ जीवसमासौ भवतः । एय पञ्चके वि य चतु—एकेन्द्रियेषु पञ्चेन्द्रियेषु च चत्वारो जीवसमासा । तत्रैकेन्द्रियेषु एकेन्द्रियसूक्ष्मबाह्यपर्याप्तापर्याप्ता इति चत्वारो जीवसमासा सन्ति । पञ्चेन्द्रियेषु पञ्चेन्द्रियसंज्ञिसंज्ञिन पर्याप्तापर्याप्ता इति चत्वारो जीवसमासा भवन्ति । पुढवीपणए य चत्वारि—पृथ्वीपञ्चके च चत्वारः पृथ्व्येतेजोवायुवनस्पतिषु चत्वारो जीवसमासा भवन्ति । ते के ? सूक्ष्मबाह्यपर्याप्तापर्याप्ता इति चत्वारः । पृथ्वी सूक्ष्मा बाह्य पर्याप्ता अपर्याप्ता च । एवमवादिषु योज्यम् ॥ ४ ॥

दस सप्तकाए सङ्ख्यी सचमणार्हसु सत्तजोगेसु ।

वेइडियादिपुण्या पणमट्टे सत्त ओराले ॥ ५ ॥

१ बाह्यरसुहमेगिद्वियचितिचर्चरिविषयसङ्ख्यसङ्ख्यी यः ।

पर्याप्तापर्याप्ता एव तं चतुर्दश जीवाः ॥

२ पञ्चेन्द्रियेषु इति पाठः पुस्तके नास्ति । ३ अपर्याप्ता इति पाठः पुस्तके नास्ति ।

दश त्रसकाये सङ्गी सत्यमनआदिषु सप्तयोगेषु ।

द्वीन्द्रियादिपूर्णाः पचाष्टमे सप्त ओराले ॥

दस तसकाए—त्रसकायेषु द्वित्रिचतुरिन्द्रियपचेन्द्रियेषु दश जीव-
समासा भवन्ति । ते के ? द्वित्रिचतुरिन्द्रियाः पर्याप्तापर्याप्ता इति
षट् । पचेन्द्रियसङ्घसंज्ञिनः पर्याप्तापर्याप्ता इति चत्वार एवं दश ।
सण्णी सञ्चमणार्हसु सत्तजोगेसु—सत्यमनःप्रभृतिषु सत्यासत्यो-
भयानुभयमनोयोगेषु सत्यासत्योभयवचनयोगेषु सप्तसु योगेषु प्रत्येकं
एकः सङ्गिपर्याप्तको जीवसमासो भवति । वेइंदियादिपुण्णा पण-
मढे—अष्टमेऽनुभयवचनयोगे द्वीन्द्रियादयः पर्याप्ताः पंच जीवसमासा
भवन्ति । तानाह—द्वित्रिचतुरिन्द्रियपंचेन्द्रियसङ्घसंज्ञिनः पर्याप्ता इति
पच । सत्त ओराले—औदारिकशरीरे सप्तजीवसमासा भवति । एकेन्द्रि-
यसूक्ष्मबादरपर्याप्ता इति द्वयं द्वित्रिचतुरिन्द्रियपचेन्द्रियसङ्घसंज्ञिनः प-
र्याप्ता इति पच, एव सप्तजीवसमासा औदारिककाययोगे भवन्ती-
त्यर्थः ॥ ५ ॥

मिस्से अपुण्णसग इगिसण्णी वेउव्वियादिचउसु च ।

कम्मइए अट्ठ त्थी-पुंसे पंचक्खगयचउरो ॥ ६ ॥

मिश्रे अपूर्णसप्त एकसङ्गी विगूर्विकादिचतुर्षु च ।

कार्मणे अष्टौ स्त्रीपुंसोः पचाक्षगतचत्वारः ॥

मिस्से अपुण्णसग इगिसण्णी—औदारिकमिश्रकाययोगे अपर्याप्ताः
सप्त, इगिसण्णी—एक संज्ञिपर्याप्तक एवमष्टौ जीवसमासा । ते के ?
एकेन्द्रियसूक्ष्मबादरद्वित्रिचतुरिन्द्रियपचेन्द्रियसङ्घसंज्ञिनोऽपर्याप्ताः सप्त,
एकः पर्याप्तः सङ्गी स च केवलिसमुद्घातापेक्षया ग्राह्यः, एवमष्टौ जीव-
समासा औदारिकमिश्रकाययोगे भवन्तीति विज्ञेय । वेउव्वियादिचउसु
च—वैक्रियिकादिचतुर्षु काययोगेषु चकारादेकः सङ्गी । अत्र भेदः—

वैक्रियिककाययोगे पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्त इत्येको भवति । वैक्रियिकमि-
थकाययोगे पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्तको भवति । आहारककाययोगे पंचेन्द्रि-
यसंक्षिपर्याप्तको भवति । आहारकमिथकाययोगे पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्तको
भवति । कम्मइए अह—कामणकाययोगे औदारिकमिथकायोक्त्य अह
जीवसमासा भवन्ति । त्थीपुंसे पंचकखगमचत्तरो—खीवेदे पंचेन्द्रियसं-
क्षिपर्याप्तापर्याप्तपंचेन्द्रियासंक्षिपर्याप्तापर्याप्ता एते चत्वार । पुवेदे खी
वेदोक्त्यचत्वारो जीवसमासा भवन्ति ॥ ६ ॥

संड कोहे माये मायालोहे य कुमइकुसुईये य ।

चोइस इगि बेभंगे मइसुइजवहीसु सण्णिदुगं ॥ ७ ॥

पंडे क्रोवे माने मायाखोमयो च कुमतिकुसुतयोः च ।

चतुर्दश एको विभंगे मतिश्रुतावधिपु संक्षिदिकं ॥

संडे—मपुंसकवेदे चतुर्दश जीवसमासा भवन्ति । तथा कोहे
माणे मायालोहे य—क्रोवे माने मायायां खोमे च चतुर्दश जीवसमासा
भवन्ति । तथा कुमइकुसुईये—कुमती कुमुती च चतुर्दश जीवस-
मासा भवन्ति । इगि बेभंगे—विभंगे कवचिद्वाने एक पंचेन्द्रियसंक्षि-
पर्याप्तक एव । मइसुइजवहीसु सण्णिदुगं—मतिश्रुत्येवचिद्वानेषु त्रिषु
प्रत्येकं सण्णिदुगं—पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्तापर्याप्तौ द्वौ जीवसमासौ स्त
इत्थं ॥ ७ ॥

मणकेवलेसु सण्णी पुण्णो सामाइयादिछसु तह य ।

चउदस असंसमे पुण लोयमजवलोयणे छवकं ॥ ८ ॥

मन केवलयो संखी पूर्ण सामायिकादिपट्सु तथा च ।

चतुर्दश असंसमे पुन खोचनावलोकने पट्कं ॥

मणकेवलेसु सण्णी पुण्णो—मन.पर्ययकेवलज्ञानयोः द्वयो. पचेन्द्रिय-
संज्ञिपर्याप्त एव एकजीवसमासो भवति । सामाइयादिछसु तह य—तथा ते-
नैव प्रकारेण च देशसंयम—सामायिक—च्छेदोपस्थापना—परिहारविशुद्धि—
सूक्ष्मसौम्यराय—यथाख्यातसयतेषु षट्सु सयमेषु प्रत्येक संज्ञिपर्याप्त एक
एव स्यात् । चउदस असजमे—असयमनामि सप्तमे संयमे चतुर्दशजीव-
समासा भवन्ति । पुण लोयणअवलोयणे छक्क—पुनः लोचनावलोकने
चक्षुर्दर्शने जीवसमासषट् भवति । चतुरेन्द्रियपर्याप्तापर्याप्तौ द्वौ, पचे-
न्द्रियासंज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ द्वौ, पचेन्द्रियसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ उभौ इति
षट्जीवसमासाश्चक्षुर्दर्शने भवन्तीत्यर्थः ॥ ८ ॥

चउदस अचक्खुलोए दो एकं अवहिकेवलालोए ।

किण्हादितिए चउदस तेजाइसु सण्णियदुगं च ॥ ९ ॥

चतुर्दश अचक्षुरालोके द्वौ एकोऽवधिकेवलालोके ।

कृष्णादित्रिके चतुर्दश तेजआदिषु संज्ञिद्विक च ॥

चउदस अचक्खुलोए—अचक्षुर्दर्शने चतुर्दशजीवसमासा भवन्ति ।
दो एकक अवहिकेवलालोए—अत्र यथासख्येन व्याख्या, अवधिज्ञाने
पचेन्द्रियसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ द्वौ जीवसमासौ भवतः, केवलदर्शने प-
चेन्द्रियसंज्ञिपर्याप्तक एक एव जीवसमासः स्यात् । किण्हादितिए
चउदस—कृष्णादित्रिके कृष्णनीलकापोतासु लेश्यासु तिसृषु चतुर्दश-
जीवसमासा ज्ञेयाः । तेजाइसु सण्णियदुगं च—तेजआदिषु पीतपद्म-
शुक्ललेश्यात्रिके पचेन्द्रियसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्तजीवसमासद्विकं भवति ॥९॥

चउदस भन्वाभव्वे दुण्णेगं खाइयादिति सु मिस्से ।

अपुण्णा सग पुण्णा सण्णी इगि चउदस य दोसु कमे ॥१०॥

चतुर्दश भव्यामभ्ययो द्वौ एकः क्षायिकादित्रिषु मित्रे ।

अपूर्णा सप्त पूर्णं संज्ञी एक चतुर्दश च द्वयो क्रमेण ॥

मध्यमीनेऽमध्यमीने च चतुर्दश जीवसमासा भवन्ति । द्रुण्योर्ग
क्षाद्यादितिषु मिस्ते—अत्र यथासंख्यं व्याख्याय, क्षायिकादित्रिषु क्षा-
यिकोपशमवेदकसम्पत्तयेषु पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्तापर्याप्तिजीवसमासौ द्वौ
भवतः, मिस्ते सम्पत्तये पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्तक एक एव जीवसमासो भ-
वति । मिस्ते मरणासंभवादपर्याप्तत्वं तु न संभवति । अपुण्या सप्त
पुण्या सप्ती इति चतुदस य दोसु क्रमे—क्रमे इति—क्रमेण, दोसु—
द्वयो सासादनमिष्यात्वेसम्पत्तयो, अपुण्या सप्त—अपर्याप्ता सप्त,
सप्ती इति—पर्याप्तसंज्ञी एक, चतुर्दश च, । अथ व्यैक्ति—सासाद-
नसम्पत्तये एकेन्द्रियसूक्ष्मबादरद्वित्रिचतुरेन्द्रियपंचेन्द्रियसंक्षिपसंज्ञिन एते
सप्त अपर्याप्ता पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्त एक एव एवं अष्टौ जीवसमासाः
(सासादनसम्पत्तये) भवन्तीति भावः । मिष्यात्वसम्पत्तये एकेन्द्रियाद
यच्चतुर्दश जीवसमासा भवन्तीति सूत्रार्थ ॥ १० ॥

सण्णिमसण्णिस्तु दोण्णि य आहारअणहारस्तु विण्ण्येया ।

जीवसमासा चतुदस अहेव जिणेहिं गिरिहा ॥ ११ ॥

संक्षिपसंज्ञिनो द्वौ च आहारअणहारकयोः विज्ञेया ।

जीवसमासाचतुर्दश अष्टानेव त्रिभे निर्दिष्टा ॥

सण्णिमसण्णिस्तु दोण्णि य—संक्षिपजीने पंचेन्द्रियसंक्षिपर्याप्ताप-
र्याप्तौ द्वौ जीवसमासी भवतः । असंक्षिपजीने असंक्षिपर्याप्तापर्याप्ती जीव

१ सासादनं च मिष्यात्वं च सासादनमिष्यात्वे ते च ते सम्बन्धे तयोस्मिन्
मिष्टः । १ । अक्षिपसासादनं पुस्तके पाठः । २ चण्डोऽर्थ द्विचण्डोऽर्थः दोष्टे
निहिचोऽस्मादिः ।

समासौ स्याताम् । आहारानाहरकेषु ज्ञेया जीवसमासाश्चतुर्दश अष्टा-
वेव । को भावः ? आहारकमार्गणाया चतुर्दशजीवसमासा विज्ञेया ।
अनाहरकमार्गणायामष्टावेव जीवसमासा बोद्धव्या । ते के इति चेदु-
च्यते—एकेन्द्रियसूक्ष्मवादरद्वित्रिचतुरिन्द्रियपचेन्द्रियसह्यसंज्ञिन एते सप्त
अपर्याप्ताः, एकः सङ्घिपचेन्द्रियपर्याप्तक इत्यष्टौ जीवसमासाः । अनाहारे
एतेऽष्टौ कथं सभवतीत्याशकायामाह—क्वचिद्विग्रहगत्यपेक्षया क्वचित्के-
वलिसमुद्घातापेक्षया । तथा चोक्तः—

विग्रहगदमाचण्णा समुद्घादयकेवलिअजोगिजिणा ।

सिद्धा य अणाहारा सेसा आहारिया जीवा ॥ १ ॥

जिणेहिं णिदिट्ठा—जिनैः कथिता मार्गणासु यथासंभव जीवसमासा
जिनैर्भणिता इत्युक्तिलेशः ॥ ११ ॥

इति चतुर्दशमार्गणासु जीवसमासाश्चतुर्दश संक्षेपेण कथिता ।

अथ चतुर्दशमार्गणासु चतुर्दशगुणस्थानान्यवतारयन्नाह ग्रन्थकर्ता
(मार्गणासु गुणस्थाननिरूपणार्थं गाथामाह)—

णारयतिरियणरामरगईसु चउपंचचउदसचयारि ।

इगिदुत्तिचउरक्खेसु य मिच्छं विदियं च उववादे ॥१२॥

नारकतिर्यङ्मरामरगतिषु चतुःपंचचतुर्दशचत्वारि ।

एकद्वित्रिचतुरक्षेपु च मिथ्यात्व द्वितीय चोपपादे ॥

इय गाथा यथासंख्य व्याख्येया । नारकतिर्यङ्मरामरगतिषु चतुः-
पंचचतुर्दशचत्वारि गुणस्थानानि यथासंख्य भवन्ति । इति गतिमार्गणा

१ विग्रहगतिमापन्ना समुद्घातकेवल्ययोगिजिना ।

सिद्धाश्चानाहारका शेषा आहारका जीवा ॥

समाप्ता । इगिदुतिचत्तरक्सेसु य मिच्छं विदियं च उववादे—एकादि
त्रिचत्तरक्षेपु च एकेन्द्रियेषु द्वीन्द्रियेषु त्रीन्द्रियेषु चतुरिन्द्रियेषु चैकं मि
ध्यस्थं । च पुन एतेष्वेव द्वितीयं सासादनगुणस्यानं, उववादे—उत्प-
त्तिकाले अपर्याप्तसमये स्यात् । एकेन्द्रियादिषु चतुर्षु मिध्यात्वसासा
दनगुणस्यानद्वयं भवतीत्यर्थं ॥ १२ ॥

चतदस पंचरस्यतसे धरादितिषु दुगिगि तेयपवणेसु ।

सत्पानुमये तेरस मणवयणे वारसञ्जेषु ॥ १३ ॥

चतुर्दश पंचाक्षप्रसयो धरादित्रिषु द्वे एकं तेजःपवनयो ।

सत्पानुमययो त्रयोदश मनोवचनयो द्वादशान्येषु ॥

चतदसेत्यादि । पंचरस्यतसे—पंचाक्षेषु पंचेन्द्रियेषु मिध्यात्वादि-
चतुर्दशगुणस्थानानि भवन्ति । इन्द्रियमार्गणा समाप्ता । ‘तसे’ इत
प्रारम्भ्य कायमार्गणा निरूप्यते—तसे—इति, प्रसक्तयेषु च मिध्यात्वादि
चतुर्दशगुणस्थानानि स्युः । धरादितिषु दुगि—धरादिषु त्रिषु पृथि
व्यम्बनस्पत्तिकालेषु, दुगि—मिध्यात्वसासादनगुणस्थानद्वयं भवति । इगि
तेयपवणेसु—तेजःपवनकायेषु एकं मिध्यात्वगुणस्थानं भवति । इति
कार्यमार्गणा समाप्ता । सत्पानुमयं तेरस मणवयणे—सत्पानुमयमनोयोगे
मिध्यात्वादिप्रयोदश, सत्पानुमयवचनयोगे त्रयोदश । वारसञ्जेषु—अ-
न्येषु असत्पमनोयोगोभयमगोयोगासत्यवचनयोगोभयवचनयोगेषु चतुर्षु
प्रत्येकं वारस—(द्वादश) मिध्यात्वादीनि क्षीणकथायान्तानि स्युः ॥ १३ ॥

ओरालिण य तेरस मिस्से कम्मे य मिस्सतिथिञ्जोगी ।

वेठम्बियदुग चदुतिय पमत्तमाहारदुगे य ॥ १४ ॥

औदारिके च त्रयोदश मिश्रे कर्मणे च मिश्रत्रिकयोगिन ।

वैगूर्धिकद्विके चतुःत्रिक प्रमत्तमाहारकद्विके च ॥

औदारिककाययोगे मिथ्यात्वादिसयोगकेवलिपर्यन्तानि त्रयोदश गुण-
स्थानानि भवन्ति । मिस्से कम्मे य मिस्सतियजोगी—मिस्से इति
औदारिकमिश्रकाययोगे, कम्मे य—इति, कर्मणकाययोगे च, मिस्सतिय-
जोगी—मिश्रत्रिक सयोगिगुणस्थान च भवति । मिश्रत्रिकमिति कोऽर्थः २
मिथ्यात्वसासादनाविरतानीति मिश्रत्रय भण्यते । औदारिकमिश्रकाययोगे
कर्मणकाययोगे च मिथ्यात्वसासादनाविरतसयोगकेवलीनि नामानि च-
त्वारि गुणस्थानानि भवन्तीत्यर्थः । मिश्रकर्मणकाययोर्मिश्रगुणस्थान
कुतो न सभवति २ मरणाभावात् । तथा चोक्त,—

‘मिश्रे क्षीणे सयोगे च मरण नास्ति देहिनाम्’

इति वचनात् । वेउव्वियदुग चदुतिय—वैक्रियिकद्विके चत्वारि
त्रीणि यथासख्य । वैक्रियिककाययोगे मिथ्यात्वसासादनमिश्राविरतगुण-
स्थानचतुष्टय भवति । वैक्रियिकमिश्रकाययोगे मिथ्यात्वसासादनाविरत-
गुणस्थानत्रिक भवति । प्रमत्तमाहारदुगे य—आहारकद्विके आहारक-
काययोगे आहारकमिश्रकाययोगे च प्रमत्ताख्य एक पष्ठ भवति । इति
योगमार्गणा समाप्ता ॥ १४ ॥

वेदति ए कोहति ए णवगुणठाणाणि दसय तह लोहे ।

अण्णाणति ए दो मइति ए चउत्थादिणव चेव ॥ १५ ॥

वेदत्रिके क्रोधत्रिके नवगुणस्थानानि दशक तथा लोभे ।

अज्ञानत्रिके द्वे मतित्रिके चतुर्थादिनव चैव ॥

वेदति ए—वेदत्रिके स्त्रीवेदपुवेदनपुंसकवेदेषु त्रिषु मिथ्यात्वादीन्य-
निवृत्तिकरणपर्यन्तानि नवगुणस्थानानि भवन्ति । इति वेदमार्गणा ।

कोहति एव—क्रोधत्रिके क्रोधमानमायासु मिथ्यात्वादीन्यनिवृत्तिकरण
पयन्तानि गुणस्थानानि भवन्ति । दसम तह छोदे—सया छोमे मिथ्या-
त्वप्रमत्तिसूक्ष्मसाम्यपययन्तं गुणस्थानद्वयं भवति । इति कपायमार्गाणां
पूर्णा । अण्णाण्णाति ए दो—अज्ञानत्रिके इ गुणस्थाने, कुमतिकुसुठक-
वविषु त्रिषु प्रत्येकं मिथ्यात्वसासादमगुणस्थाने द्वे भवत । मइति ए
षट्त्वादिणश्च चैव—मतित्रिके मतिध्रुतावधिज्ञानेषु चतुर्त्यादिमश्च चैव
अविरतादिक्षीणकपायपर्यन्तानि नवगुणस्थानानि भवन्ति ॥ १५ ॥

सग मणपञ्जे केवलणाणे ओगदुर्गं पमत्तादी ।

चदु सामाश्ययुगळे पमत्तयुगळ च परिहार ॥ १६ ॥

सप्त मन पर्यये केवलज्ञाने योगिद्विकं प्रमत्तादीनि ।

अन्धारि सामायिकयुगळे प्रमत्तयुगळं च परिहारे ॥

सग मणपञ्ज—मणपञ्जे—इति, मन पर्ययज्ञाने, सग—इति, सप्त गुणस्थानानि स्यु । तानि कानि चेटुर्ष्वन्ते प्रमत्तादिक्षीणकपायपर्यन्तानि सप्त भवन्ति । केवलणाणे ओगदुर्गं—केवलज्ञाने योगिद्विकं सयोगायोगकेव ट्रिगुणस्थानद्वयं भवति । इति ज्ञानमार्गाणां । पमत्तादी चदु सामाश्ययुगळे—सामायिकयुगळे सामायिकष्टोत्तेपस्थापनद्वयो प्रमत्तायनिवृत्तिकरणगुणस्थानपर्यन्तानि अन्धारि भवन्ति । पमत्तयुगळं च परिहार—परिहारविशुद्धिसंयमे तृतीये प्रमत्ताप्रमत्तगुणस्थानद्वयं भवति ॥ १६ ॥

गुदम गुदम अंतिमचणारि इत्येति जइत्याद ।

परिपापरिण इत्तकं पंचमयं असंजमे चउरो ॥ १७ ॥

गूरमे गूरमे अन्तिमचणारि भवन्ति यथाभ्यासे ।

परितावरित एकं पंचमकं असंयमे चणारि ॥

सुहमे—इति, सूक्ष्मसाम्पराये चतुर्थे सयमे, सुहम—इति, सूक्ष्मसाम्प-
रायनाम दशम एकं गुणस्थान भवति । अतिमचत्वारि जहखादे—इति,
यथाख्याते पचमसयमे अन्तिमचत्वारि गुणस्थानानि भवन्ति । तानि
कानि किन्नामानि चेत् ? उपशान्तकपायक्षीणकपायसयोगायोगकेवल-
नामानि ज्ञेयानि । चरियाचरिए ईकक पचमय—चरिताचरिते सयता-
सयते पष्ठे सयमे, ईकक पचमय—इति, पचम देशविरताख्य भवति ।
असजमे चउरो—असयते सप्तमे मिथ्यात्वादिचतुर्थगुणस्थानानि चत्वारि
भवन्ति । इति सयममार्गणा पूर्णा ॥ १७ ॥

वारस चक्खुदुगे णव अवहीए दुण्णि केवलालोए ।

किण्हादितिए चउरो तेजापउमासु सत्तगुणा ॥ १८ ॥

द्वादश चक्षुर्द्विके नव अवधौ द्वे केवलालोके ।

कृष्णादित्रिके चत्वारि तेज.पद्मयोः सप्तगुणाः ॥

वारस चक्खुदुगे—इति, चक्षुर्द्वये चक्षुर्दर्शनेऽचक्षुर्दर्शने च
मिथ्यात्वादीनि क्षीणकषायपर्यन्तानि द्वादश गुणस्थानानि स्युः ।
णव अवहीए—अवधिदर्शने अविरतप्रभृतिक्षीणकषायावसानानि नवगु-
स्थानानि भवन्ति । दुण्णि केवलालोए—केवलालोके केवलदर्शने, दुण्णि-
सयोगायोगकेवलगुणस्थानद्वय स्यात् । इति दर्शनमार्गणा । किण्हादि-
तिए चउरो—कृष्णादित्रिके चउरो—मिथ्यात्वसासादनमिश्राविरत्यभि-
धानानि गुणस्थानानि चत्वारि भवन्ति । तेजापउमासु—पीतपद्मलेख्य-
योर्द्वयोः, सत्तगुणा—मिथ्यात्वादीन्यप्रमत्तान्तानि सप्त भवन्ति ॥ १८ ॥

सियलेस्साए तेरस भन्वे सन्वे अभन्वए मिच्छं ।

इगिदह चदु अड खाइयतिए तहण्णोसु णियइक्कं ॥ १९ ॥

सितछेद्यायां त्रयोदश भव्ये सर्वाणि भव्ये मिथ्यात्वं ।

एकादश चत्वारि अथौ क्षायिकत्रये तथान्येषु निजैकम् ॥

सितछेत्साए तेरस—सितछेद्यायां शुक्लछेद्यायां मिथ्यात्वप्रभृतित्रयो-
दशगुणस्थानानि भवन्ति । इति छेद्यामार्गणा । भव्ये सव्ये—इति, भव्य
जीवे, सव्ये—इति, मिथ्यात्वाद्ययोगकेष्वपि पर्यन्तामि चतुर्दशगुणस्थानानि
सर्वाणि भवन्ति । भव्यम्—इति, भव्यजीवे एकं मिथ्यात्वगुणस्थानं
भवति । इति भव्यमार्गणा । इतिह बहु अह साहपति—क्षायिकत्रिके
अत्र यथासंख्येन व्याख्या वर्तते तथाहि—क्षायिकसम्पत्तये एकादश
चतुर्धादिसिद्धपर्यन्ताम्येकादशगुणस्थानानि विद्यन्ते । वेदस्तस्यत्वे,
बहु—अविरताद्यप्रमत्तान्तानि चत्वारि गुणस्थानानि प्रतिपत्तव्यानि ।
उपशमसम्पत्तये, अह—अविरताद्युपशान्तकृत्याप्यन्तानि अथौ ज्ञेयानि ।
तहऽप्येसु—तथान्येषु मिथ्यात्वसासादनमिधेषु, णियइकं—निजैक-
मिति । कोऽर्थः ? मिथ्यात्वसम्पत्तये मिथ्यात्वमेकं भवति । सासादन-
सम्पत्तये निजं सासादनगुणस्थानमस्ति । मिश्रनामि सम्पत्तये स्वकीयं
मिश्रनामगुणस्थानं भवेत् । इति सम्पत्तमार्गणा ॥ १९ ॥

सञ्चिञ्चसञ्चिञ्चसु चारस दो पदमादितिदस पण गुणा कमसो ।

आहारमआहारे एसु इदि मग्गणठाणएसु गुणा ॥ २० ॥

संस्पृशसिञ्चसु द्वादश हे प्रथमादित्रयोदश पंच गुणाः कमसः ।

आहारकानाहरके एतेषु इति मार्गणस्थानेषु गुणा ॥

सञ्चिञ्चसञ्चिञ्चसु चारस दो—अत्र यथासंख्याच्छार । संज्ञिजीवे
प्रथमादिकीयकृत्याप्यन्तानि द्वादशगुणस्थानानि स्युः । असञ्चिञ्चसु—असं-
ज्ञिजीवेषु दो गुणौ मिथ्यात्वसासादने भवत इत्यर्थः । इति संज्ञिमार्गणा ।
पदमादितिदसपणगुणा कमसो आहारमआहारे—कमसो—इति, अनु

क्रमेण यथासख्यतया, आहारके प्रथममिध्यात्वादिसयोगान्तानि त्रयोदश-
गुणस्थानानि सन्ति । अनाहारके पण गुणा—पञ्चगुणस्थानानि भवन्ति
मिध्यात्वसासादनाविरतिसयोगकेवल्ययोगकेवलिनामानि पञ्चगुणस्थानानि
स्युः । अनाहारके एतानि पञ्चगुणस्थानानि कथं सभवतीत्यारेकाया-
माह—मिध्यात्वसासादनाविरतेषु त्रिषु जीवानां विग्रहगत्या सत्या अ-
नाहरकत्वं सभवति । सयोगकेवलिनि समुद्धातापेक्षया ज्ञेयं । तथा
चोक्त—

विग्रहगदमावण्णा समुच्चयकेवलिअजोगिजिणा ।

सिद्धा य अणाहारा सेसा आहारिया जीवा ॥ १ ॥

अयोगकेवलिनि तु स्वभावतोऽनाहरकत्वमस्ति । एषु इति मगगण-
ठाणएषु गुणा—इत्यमुना प्रकारेण एतेषु मार्गणास्थानेषु गुणा गुण-
स्थानानि ज्ञेयाः ॥ २० ॥

इति मार्गणासु गुणा भणिता ।

अथ चतुर्दशमार्गणासु पञ्चदशयोगान् प्रकटयन्नाह सूरिः—

आहारयओरालियदुगेहि हीणा हवंति णिरयसुरे ।

आहारयवेउन्वियदुगजोगे इगिदस तिरियक्खे ॥ २१ ॥

आहारकौदारिकद्विकैः हीना भवन्ति नारकसुरेषु ।

आहारकवैक्रियिकद्विकयोगेन एकादश तिरश्चि ॥

आहारय इत्यादि । णिरयसुरे—नरकगतौ देवगतौ च आहारका-
हारकमिश्रकाययोगे इति द्वय, औदारिकौदारिकमिश्रकाययोगद्वय इति चतु-
र्योगैर्हीना अन्ये उद्धरिता, इगिदस—एकादशयोगा भवन्ति । ते के
इति चेत् १ मनोयोगचत्वारि वचनयोगचत्वारि वैक्रियिककाययोग-

वैक्रियिकमिध्रकपयोगकर्मणकाययोगा एष एकादशयोगा नरकगत्या
 देवगत्या भवन्तीति श्रेयम् । आहारयवेउभियदुगजोगे इगिदस तिरियक्से—
 तिर्यग्गतौ आहारकाहारकमिध्रवैक्रियिकतन्मिध्रकपयोगैर्हाना भव्ये
 एकादशयोगा भवन्ति । ते के ? अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिकतन्मि-
 ध्रकर्मणकाययोगाश्चेति त्रय एष एकादश योगाः स्युः ॥ २१ ॥

वेगुभियदुगरहिया मणुए तेरस एयक्खकायेपु ।

पंचसु ओरालदुगं कम्मइयं तिणिं बियलेसु ॥ २२ ॥

वेगूर्बिकदिकरहिता मनुजे त्रयोदश एकादशकायेपु ।

पंचसु औदारिकदिकं कर्मणं त्रयो विकलेपु ॥

वेगुभियदुगरहिया मणुए तेरस—इति, मनुष्यगतौ वैक्रियिकवैक्रियिकमि-
 ध्रकपयोगद्वयपरहिता भव्ये त्रयोदश योगा भवन्ति । इति गतिमार्गणा ।
 एयक्खकायेसु पंचसु ओरालदुगं कम्मइयं तिणिं इति, एकेन्द्रिये, का-
 येसु पंचसु—इति, पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतिकार्येषु च औदारिकौदारिक-
 मिध्रकपयोगद्वयं, कम्मइयं—कर्मण काययोग इति त्रयो योगा भवन्ति ।
 बियलेसु इति पदस्य व्याकुमानमुत्तरगाथायां वर्तते ॥२२॥ तथ्याः—

अणुमयवचनेण शुभा चहु पंचक्खे हु पंचदस जोगा ।

तसकाए विण्णेया पणदइ जोगेसु बियइक्कं ॥ २३ ॥

अनुमयवचनेन शुभाः चत्वार पंचाक्षे तु पंचदश योगा ।

प्रसक्तये विज्ञेया पंचदश योगेषु निजैक ॥

वियलेसु अणुमयवचनेण शुभा चहु—इति, विकलेन्द्रियेषु
 द्वित्रिचतुरिन्द्रियेषु अनुमयवचनेन शुक्ताः चत्वारो योगा भवन्ति ।
 ते के ? औदारिकौदारिकमिध्रकर्मणानुमयवचननामान एते चत्वारो
 योगाः । पंचक्खे हु पंचदस जोगा—तु पुन पंचाक्षे पंचेन्द्रियेषु

पचदश योगा भवन्ति । पचेन्द्रियेषु नानाजीवापेक्षया यथासभव-
मुत्प्रेक्षणीयाः । तसकाए विण्णेया पणदह—इति, त्रसकायेषु
सामान्यत्वेन पचदशयोगाः सन्ति । इतीन्द्रियमार्गणाकायमार्गणाद्वयं
जात । जोगेसु णियइक्क—इति, पचदशयोगेषु निजैकः स्वकीयः स्वकीयो
योगो भवति । को भाव १ सत्यमनोयोगे सत्यमनोयोगः, असत्यमनो-
योगेऽसत्यमनोयोगः । एव सर्वत्र ज्ञेय । इति योगमार्गणा ॥ २३ ॥

आहारयदुगरहिया तेरस इत्थीणउंसए पुंसे ।

कोहचउक्के सव्वे अण्णाणदुगे तिदह हुंति ॥ २४ ॥

आहारकद्विकरहिताः त्रयोदश स्त्रीनपुसकयोः पुंसि ।

क्रोधचतुष्के सर्वे अज्ञानद्विके त्रयोदश भवन्ति ॥

आहारय इत्यादि । स्त्रीवेदे नपुसकवेदे च आहारकतन्मिश्रकाययोग-
द्वयरहिता अन्येऽत्रशिष्टास्त्रयोदश योगा भवन्ति । पुंसे—पुंवेदे, सव्वे—
सर्वे पचदश योगाः स्युः । इति वेदमार्गणा । कोहचउक्के सव्वे—क्रोध-
चतुष्के क्रोधमानमायालोभचतुष्टये सर्वे योगा भवन्ति । इति कषाय-
मार्गणा । अण्णाणदुगे—अज्ञानद्विके कुमतिकुश्रुतज्ञाने आहारकद्वय-
योगवर्ज्यास्त्रयोदश योगा भवन्ति ॥ २४ ॥

मिस्सदुगाहारदुगंकम्मइयविहीण हुंति वेभंगे ।

दस सव्वे णाणतिए मणपज्जे पढमणवजोगा ॥ २५ ॥

मिश्रद्विकाहारद्विककर्मणविहीना भवन्ति विभगे ।

दश सर्वे ज्ञानत्रिके मनःपर्यये प्रथमनवयोगा ॥

मिस्सेत्यादि । विभगज्ञाने क्वधिज्ञाने, मिस्सेत्यादि—औदारिकमि-
श्रवैक्रियिकमिश्रकाययोगद्वयाहारकतन्मिश्रकाययोगद्वयकर्मणकाययोगवि-
हीना उद्धरिता दशयोगा भवन्ति । ते के १ अष्टौ मनोवचनयोगा औ-
दारिकवैक्रियिककाययोगौ एव दश योगाः क्वधिज्ञाने भवन्तीत्यर्थः ।

सध्ये णाणतिष्ठे—ज्ञानत्रिके मतिशुसावधिज्ञानत्रये सर्वे पंचदशयोगा भवन्ति । मणपञ्चे पट्टमणवज्जोगा—मनःपर्यवज्ञाने प्रथमे 'अस्यादेर्वा' प्रथमा नवयोगा भवन्ति । ते के ? अष्टौ मनोवचनयोगा एक औदारिक्रियोग एवं नवयोगा ॥ २५ ॥

ओरात्थिं तम्मिस्सं कम्मइयं सच्चअणुमयार्थं च ।

मणवयणाण चतुष्कं केवलज्जाने सगिगिदेसयं ॥ २६ ॥

औदारिक्र तन्मिन्न कर्मणं सत्पानुभयानां च ।

मनोवचनानां चतुष्कं केवलज्जाने सप्त एकदशकं ॥

केवलज्जाने—केवलज्ञाने, सग—सप्तयोगा भवन्ति । कित्तना-
मान ? ओरात्थिं तम्मिस्सं—औदारिक्रकाययोगः, तन्मिन्न औदारिक्र-
मिन्नकाययोगः, कर्मणंकाययोग एते त्रयो योगा । सचेत्यादि—
सत्पानुमयमनोवचनानां चतुष्कं सत्पमनोयोगानुमयमनोयोगौ, सत्प-
वचनयोगानुमयवचनयोगौ इति चत्वारो योगा एवं एकत्रीकृता सप्त-
योगा केवलज्ञाने भवन्तीत्यर्थः । अत्र तटस्थेनोच्यते—औदारिक्रकाययोग
औदारिक्रमिन्नकाययोग कर्मणंकाययोगद्येते त्रय केवलज्ञाने कथं संभ-
वन्तीति चेत्, तदुच्यते—समुदात्तापेक्षया संभावनीया । तथा चोक्तं
आगमग्रन्थे—

ईदंयुगे ओरात्थं कवाडज्जुगळे य पयरसंवरणे ।

मिस्सओरात्थिं मणिं ससत्तिं जाण कम्मइयं ॥ १ ॥

अस्या अर्थ — ईदं कपाटयुग्मे औदारिक्रकाययोगो भवति । कवाड-
युगळे य—य पुन कपाटप्रतरयुग्मे औदारिक्रकाययोगो भवति । पयरसं-

१ इतिदशसं पुस्तके मूल्यात्ता टीकापट्टीऽपि । १ ओरात्थिं टीकायां
पाठः ।

२ ईदंयुगे औदारिक्रं कपाटयुगळे य प्रतरसंवरणे ।

मिथोदारिक्रं भवति जेवाधिके जाणीदि कर्मणं ॥

वरणे मिस्सोरालिय भणिय—प्रतरसवरणे प्रतरसमुद्धातसकोचने औदारिकमिश्रकाययोगो भणितः । शेष त्रिकं प्रतरलोकपूरणसवरणत्रये कार्मणकाययोग जानीहि । इति ज्ञानमार्गणा । ‘इगिटसय’ इति पदस्य उत्तरगाथाया सम्बन्धः ॥ २६ ॥

कम्मइयदुवेगुन्वियमिस्सोरालूण पढमजमजुयैले ।

परिहारदुगे णवयं देसजमे चेव जहखादे ॥ २७ ॥

कार्मणद्विवैक्रियिकमिश्रौदारिकोना. प्रथमयमयुगले ।

परिहारद्विके नवक देशयमे चैव यथाख्याते ॥

इगिटसयमिति पूर्वगाथास्थित पद, एकादशयोगाः प्रथमसयमयुगले सामायिकच्छेदोपस्थापनाद्वये भवन्ति । ते के ? कम्मइय इत्यादि कार्मणकाययोगवैक्रियिकतन्मिश्रकाययोगद्वयौदारिकमिश्रकाययोगैरूना हीना अन्ये एकादशयोगा । ते के ? अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिककाययोग आहारकद्वयमित्येकादशयोगाः । परिहारदुगे णवय—परिहारविशुद्धिसूक्ष्मसापरायसंयमद्वये नवयोगा भवन्ति । ते के ? अष्टौ मनोवचनयोगा एक औदारिककाययोग इति नव । देसजमे चेव—च पुन. देशसंयमे एते पूर्वोक्ता मनोवचनानामष्टौ, एक औदारिकयोग एव नवयोगा भवन्ति । जहखादे—इति, उत्तर गाथाया सम्बन्धोऽस्ति ॥ २७ ॥

वेउन्वियदुगहारयदुगूण इगिटस असंजमे जोगा ।

तेरस आहारयदुगरहिया चक्खुम्मि मिस्सूणा ॥ २८ ॥

वैक्रियिकद्विकाहरकद्विकोना एकादश असयमे योगाः ।

त्रयोदश आहारकद्विकरहिता चक्षुषि मिश्रोना ॥

जहसाते—यथाक्यातचारित्रे, नेठमियेस्यादि—वैक्रियिकवैक्रियि-
कमिध्राहारक्यहारकमिध्रोना एकदश भवन्ति । ते के ? अष्टौ मनो-
बचनयोगा औदारिकतमिध्रकर्मणकाययोगा एव एकदशयोगा यथा-
क्यातसंयमे भवन्तीत्यर्थ । असंयमे जोगा तेरस आहारयदुगरहिया—
असंयमे आहारकयोगाद्वयरहिता अन्ये त्रयोदशयोगा भवन्ति । इति संय-
ममार्ग्या । चक्षुस्मि मिस्तूणा—इति पदस्थोत्तरगाथायां सम्बन्ध ॥२८॥

चारस अवचक्षुजवहिसु सव्ये सत्तेव केवळालोए ।

किण्हादितिए तेरस पणदह तेजादियचठके ॥ २९ ॥

द्वादश अवचक्षुरव्यो सर्वे सत्तेव केवळालोके ।

कृष्णादित्रिके त्रयोदश पंचदश तेज-आदिकचतुष्के ॥

चक्षुस्मि मिस्तूणा—इति चक्षुर्दर्शने मिध्रोना औदारिकमिध्रवैक्रियि-
कमिध्रकर्मणकायहीमा, चारस—द्वादशयोगा भवन्ति । अवचक्षुजव-
हिसु सव्ये—अवचक्षुर्दर्शनेऽवधिदर्शने च सर्वे पंचदशयोगा स्युः ।
सत्तेव केवळालोए—केवळदर्शने सत्तेव केवळज्ञानोक्ता भवन्ति । इति
दर्शनमार्ग्या । किण्हादितिए तेरस—कृष्णादित्रिके कृष्णनीलम्बपोत-
केष्यासु आहारकद्वयं विना त्रयोदश योगा भवन्ति । पणदह तेजादिय-
चठके—पीतपद्मशुक्लेष्यासु भव्ये च इति चतुष्के, पणदह—पंच-
दश योगा भवन्ति ॥ २९ ॥

तिदसाभ्यव्ये सव्ये खाइयज्जुम्ये सु उवसमे सम्मे ।

सासणमिच्छे तेरस अतिमिस्ताहारकम्मइया ॥ ३० ॥

त्रयोदशाम्ये सर्वे क्षायिकयुग्मे सख उपशमे सम्यक्त्वे ।

सासादनमिध्यात्वयो त्रयोदश अत्रिमिआहारकर्मणा ॥

अमम्यजीवे आहारद्वयं विना अन्ये त्रयोदश योगा भवन्ति । इति
क्षेप्पामार्ग्या—सम्यमार्ग्याद्वय । सव्ये खाइयज्जुम्ये सु—सु सुन्द-

क्षायिकयुग्मे क्षायिकवेदकसम्यक्त्वे च सर्वे पचदशयोगाः सन्ति ।
उवसमे सम्मे सासणमिच्छे तेरस—इति, उपशमसम्यक्त्वे सासादनसम्य-
क्त्वे मिथ्यात्वसम्यक्त्वे आहारकाहारकमिश्रकाययोगद्वय विना, तेरस—
त्रयोदश योगा भवन्ति । अतिमिस्साहारकम्मइया—इति पदस्य उत्तर-
गाथाया सम्बन्धः ॥ ३० ॥

मिस्से दस सण्णीए सब्बे चउरो असण्णिए जोगा ।

गयकम्मइयाहारे अणाहारे कम्मणो इक्को ॥ ३१ ॥

मिश्रे दश सङ्गिनि सर्वे चत्वारोऽसङ्गिनि योगाः ।

गतकामाणा आहारके अनाहारके कर्मण एकः ॥

अतिमिस्साहारकम्मइया मिस्से दस इति क्रियाकारकसम्बन्धः । मिस्से—
इति, मिश्रे सम्यक्त्वे दशयोगा भवन्ति । अतिमिस्सेति—त्रिमिश्राश्च औ-
दारिकमिश्रवैक्रियिकमिश्राहारकमिश्रा आहारकश्च कर्मणकश्च त्रिमिश्राहा-
रकर्मणका न विद्यन्ते येषु योगेषु ते तथोक्ताः । कोऽर्थः ? मिश्रसम्यक्त्वे
एते पचवर्जा अन्ये अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिककाययोग-वैक्रियिकका-
ययोगौ द्वौ एव दश योगा भवन्तीत्यर्थः । इति सम्यक्त्वमार्गणा । सण्णीए
सब्बे—सङ्गिजीवे सर्वे योगा भवन्ति । चउरो असण्णिए जोगा—असङ्गि-
जीवे औदारिकौदारिकमिश्रकर्मणकाययोगानुभयभाषा एते चत्वारो योगाः
स्युः । इति सङ्गिमार्गणा । गयकम्मइयाहारे—आहारके जीवे गतकामाणाः
कर्मणकाययोगवर्जा अन्ये चतुर्दशयोगाः सन्ति । अणाहारे कम्मणो
इक्को—अनाहारके जीवे कर्मणकाख्य एको योगः । कदा यदा जीवो
विग्रहगतिं करोति तदा सभवतीत्यर्थः । इति आहारकमार्गणा ॥ ३१ ॥
इति मार्गणास्तु पंचदशयोगा समाप्ता ।

अथ चतुर्दशमार्गणास्थानेषु द्वादशोपयोगा फल्यन्ते,—

णव णव बारस णव गइचउक्कए तिण्णि इगिभित्तिपक्खे ।

चउरक्खे उवओगा चउ बारस हुंति पंचक्खे ॥ ३२ ॥

नव नव द्वादश नव गतिचतुष्के त्रय एकद्वित्र्यक्षे ।

चतुरक्षे उपयोगाश्चत्वारो द्वादश भवन्ति पंचाक्षे ॥

णवोत्थादि । गतिचतुष्के, णव णव बारस णव—नव नव द्वादश
मव । अत्र यथासंख्यालंकार । तथापि । नरकगतौ नवोपयोगा । ते
के ? कुमति—कुमुत्त—कवधि—सम्यग्ज्ञानश्रीणि चक्षुरचक्षुरवधिदर्शमानि
श्रीणि, एवं उपयोगा नव नरकगतौ नारकाणां ज्ञेया । तिर्यग्मतावपि
एते एव उपयोगा नव भवन्ति । मनुष्यगतौ द्वादशोपयोगा भवन्ति ।
ते के ? कुमति—कुमुत्त—कवधि—सुमति—सुमुत्ता—ऽवधि—मनःपर्यय-
केवलज्ञानान्यथै चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनानि चत्वारि एवं द्वादशो-
पयोगा मनुष्यगतौ मनुष्याणां ज्ञातव्या इत्यर्थः । देवगतौ नव ये नारक-
गतावुक्तास्त एवोपयोगा मव भवन्ति । इति गतिमार्गणा । तिण्णि
इगेवित्तिपक्खे—एकेन्द्रिये द्वौन्द्रिये त्रीन्द्रिये च, तिण्णि—इत्युपयोग
त्रयं भवति । कुमति—कुमुत्तज्ञानद्वयं अचक्षुर्दर्शनमेकमिति त्रयं । चउ
रक्खे उवओगा—चतुरिन्द्रिय उपयोगाश्चत्वार । ते के ? कुमति—कुमुत्त
ज्ञानोपयोगौ द्वौ चक्षुरचक्षुर्दर्शनोपयोगौ द्वौ एवं चत्वार । बारस इति
पंचक्खे—पंचाक्षे पंचेन्द्रिये द्वादशोपयोगा भवन्ति मनुष्यापेक्षया ।
इतीन्द्रियमार्गणा ॥ ३२ ॥

कुमई कुमुय अचक्खु तिण्णि वि भूआठतेउवाउपये ।

बारम तसेसु मणवधिसत्थाणुमएसु बारस वि ॥ ३३ ॥

कुमति कुमुते अचक्षु त्रयाऽपि स्वप्नबोवायुवनस्पतिषु ।

द्वादश त्रयेषु मनोवचनसत्यानुभवेषु द्वादशापि ॥

कुमइ इत्यादि । कुमतिज्ञान कुश्रुतज्ञानमचक्षुर्दर्शनमेते त्रयोपयोगाः,
भू इति पृथिवीकाये अष्काये तेजःकाये वायुकाये वनस्पतिकाये च
भवन्ति । वारस तसेसु—इति, त्रसकायेषु द्वादशोपयोगा भवन्ति । इति
कायमार्गणा । मणवचिसच्चाणुभएसु वारस वि—इति, सत्यमनोयोगेऽनु-
भयमनोयोगे सत्यवचनयोगेऽनुभयवचनयोगे एतेषु चतुर्षु योगेषु द्वादशैव
उपयोगा भवन्ति ॥ ३३ ॥

दस केवलदुग वज्जिय जोगचउक्के दुदसय ओराले ।

केवलदुगमणपज्जवहीणा णव होंति वेउव्वे ॥ ३४ ॥

दश केवलद्विक वर्जयित्वा योगचतुष्के द्वादश औदारिके ।

केवलद्विकमनःपर्ययहीना नव भवन्ति वैक्रियिके ॥

दस केवलदुग वज्जिय जोगचउक्के—इति, असत्यमनोयोगोभयमनो-
योगासत्यवचनयोगोभयवचनयोगा इति योगचतुष्के केवलद्विकवर्जिताः
केवलज्ञानकेवलदर्शनद्वयरहिता अन्ये दशोपयोगाः सन्ति । दुदसय ओ-
राले—इति, औदारिककाययोगे द्वादशोपयोगा विद्यन्ते । केवलदुगमणप-
ज्जवहीणा णव होंति वेउव्वे—इति, वैक्रियिककाययोगे केवलज्ञानकेवल-
दर्शनद्वयमनःपर्ययज्ञानहीना अन्ये नव उपयोगा भवन्ति ॥ ३४ ॥

चक्खु विभंगूणा सग मिस्से आहारजुम्मए पढमं ।

दंसणतियणाणतियं कम्मे ओरालमिस्से य ॥ ३५ ॥

चक्षुर्विभगोना. सप्त मिश्रे आहारकयुग्मे प्रथम ।

दर्शनत्रिकाज्ञानत्रिक कर्मणे औदारिकमिश्रे च ॥

चक्खुविभंगूणा सग मिस्से—इति, वैक्रियिकमिश्रकाययोगे चक्षुर्दर्श-
नविभंगज्ञानोना सप्त भवन्ति । के ते ? कुमतिकुश्रुतसुमतिश्रुतावधिज्ञा-
नानि पच अचक्षुर्दर्शनावधिदर्शनद्वयमिति सप्तोपयोगा स्युः । आहार-

छुम्भए पठमे दंसणतिय णाणतिये—आहारकयुग्मे च, पठमे णाणतिये—
प्रथमे ज्ञानत्रिके प्रथमे दर्शनत्रिके भवति । कोऽर्थः । मतिधुतावधि
ज्ञानोपयोगाख्य, चक्षुरवक्षुरवधिदर्शनोपयोगाख्य., एवं पटुपयोगा
आहारकयुग्मे भवन्तीति स्पष्टार्थः । कस्मै ओराळमिस्से य—इति,
पदस्य व्याख्यानं उत्तरगाथायां हेयं ॥ ३५ ॥

वेमंगचक्खुदसणमणपञ्जयहीण णव वधूसंडे ।

मणकेवलदुगहीणा णव दस पुंसे कसाएसु ॥ ३६ ॥

विभंगचक्षुर्दर्शनमन पर्ययहीना नव वधूपंढयो ।

मन केवलद्विकहीना नव दस पुंसि कपायसु ॥

कस्मै ओराळमिस्से य—कार्मणकूपयोगे लौदारिकमिष्टकाययोगे च,
वेमंगचक्खुर्दंसणमणपञ्जयहीण णव—विभंगज्ञानचक्षुर्दर्शनमन पर्यय
ज्ञानरहिता अन्ये नवोपयोगा सन्ति । इति योगामार्गणा । वधूसंडे—
लौकेदे नपुंसकबैदे च, मणकेवलदुगहीणा णव—मन पर्यय-केवलज्ञान-
केवलदर्शनरहितमिष्टमिहीना इतरे नवोपयोगा स्तु । दस पुंस—इति, पुंसैदे
केवलज्ञानकेवलदर्शनानाम्यां विना अन्ये दस उपयोगा भवन्ति । इति
वैदमानाणा । कसाएसु—कोचमानमायाओमसु केवलज्ञानदर्शनवर्जा दस
एव भवन्ति । इति कपायमार्गणा ॥ ३६ ॥

अण्णाणतिए ताणि य ति चक्खुसुम्मे च पंच सग चउसु ।

चठ तिण्णि व्याम दंसण पंचमणार्णतिमा दुण्णि ॥ ३७ ॥

अज्ञानत्रिके ताभ्येव त्रीणि चक्षुर्मुग्धं च पंच सप्त चतुर्द्वि ।

चत्वारि त्रीणि ज्ञानानि दर्शनानि पंचमज्ञानऽन्तिमौ द्वौ ॥

अण्णाणेत्यादि । अज्ञानत्रिके कुमतिकुमुतकविज्ञानत्रिके, ताणि य
ति—तामि अज्ञानानि त्रीणि । चक्खुसुम्मे च पंच—च पुन चक्षुर्मुग्धं

एव पच । कुमतिज्ञाने कुश्रुतज्ञाने क्वधिज्ञाने च कुमतिकुश्रुतविभग-
ज्ञानानि त्रीणि चक्षुरचक्षुदर्शने द्वे एते उपयोगाः पच स्युः । सग चउसु
चउ तिणिण णाण दंसण—इति, चतुर्षु मतिश्रुतावधिमनःपर्ययज्ञानेषु स-
प्तोपयोगा भवन्ति । ते के १ चत्वारि ज्ञानानि त्रीणि दर्शनानि एव स-
प्तोपयोगा स्युः । पचमणाणतिमा दुणिण—इति, पचमे केवलज्ञाने अ-
न्तिमौ केवलज्ञानदर्शनोपयोगौ द्वौ भवतः । इति ज्ञानमार्गणा ॥ ३७ ॥

सामाइयजुम्मे तह सुहमे सग छप्पि तुरियणाणूणा ।

परिहारे देसजई छब्भणिय असंजमे णविति ॥ ३८ ॥

सामायिकयुग्मे तथा सूक्ष्मे सप्त पडपि तुरीयज्ञानोनाः ।

परिहारे देशयतौ षट् भणिता असयमे नवेति ॥

सामाइयजुम्मे तह सुहमे सग—सामायिकयुग्मे सामायिकच्छेदोप-
स्थापनासयमादिके तथा सुहमे—सूक्ष्मसाम्परायसयमे सप्तोपयोगा
भवन्ति । ते के १ मतिश्रुतावधिमनःपर्ययज्ञानोपयोगाश्चत्वारः चक्षुरच-
क्षुरवधिदर्शनोपयोगास्त्रय एव सप्त । छप्पि तुरियणाणूणा परिहारे—
इति, परिहारविशुद्धिसयमे पडप्युपयोगास्तुरीयमनःपर्ययज्ञानोना मति-
ज्ञानादित्रय चक्षुर्दर्शनादित्रय चेति षट् सभवन्ति । देसजई—दशसयमे
सयमासयमे, छब्भीणय—षडुपयोगा ये परिहारसयमोक्तास्त एवोपयोगा
भवन्ति । असजमे णविति—असयमे नवोपयोगा । ते के १ कुमत्या-
दित्रय सुमत्यादित्रय एव षट् चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनोपयोगास्त्रय एव नव
भवन्ति ॥ ३८ ॥

पणणाण दंसणचउ जहखादे चक्खुदंसणजुगेसु ।

गयकेवलदुग दंसणगदणाणुत्ता हि अवहिदुगे ॥ ३९ ॥

पंचज्ञानानि दर्शनचतुष्क यथाख्याते चक्षुर्दर्शनयुग्मेपु ।

गतकेवलद्विक दर्शनगतज्ञानोक्ता हि अवधिद्विके ॥

पण्णाण दंसणञ्च जहसादे—यथाख्यातसंयमे मतिज्ञानादिपंचज्ञानोपयोगाः, चक्षुरादिदर्शनोपयोगाश्चत्वार एवमुपयोगा नव भवन्ति । इति संयममार्गजा । चक्षुर्दंसणश्लेष्म—चक्षुरचक्षुर्दृष्टिद्वये, गन्धकेवलश्लेष्म—केवलज्ञानदर्शनद्वयरहिता अन्ये दशोपयोगास्तु । दंसणेत्यादि, अविद्युगे—अविधिदर्शने केवलदर्शने च दर्शनाश्रितज्ञानोक्त्यभिव्यक्तिरूपोक्त्या । तत् कथं ? येऽविद्याने कथितास्ते सप्त मतिमुक्तावधिमत पर्य्यज्ञानोपयोगाश्चत्वारश्चक्षुरचक्षुर्दृष्टिदर्शनोपयोगास्तयोऽविधिदर्शने भवन्तीत्यर्थः । यौ केवलज्ञाने केवलज्ञानदर्शनोपयोगौ प्रोक्तौ तौ केवलदर्शने भवतः । इति दर्शनमार्गजा ॥ ३९ ॥

मन्त्रपञ्चवकेवलदुर्गाहीणवशोगा इवन्ति किण्वति ।

नव दस तेजाश्रमले भन्वे वि य इदस सुष्काए ॥ ४ ॥

मनःपर्ययकेवलद्विकहीनोपयोगा भवन्ति षण्मात्रिके ।

नव दश तेजोयुगले मध्येऽपि च द्वादश शुक्रायां ॥

मम इत्यादि । किञ्चिद्विषय—कृष्णनीलकापोतलेस्यात्रिके मन पर्यप-
केवलज्ञानकेवदर्शनैस्त्रिभिर्हीना अन्ये भवोपयोगा भवेयुः । दस तैर्बाह्य-
यन्त्रे—पीतपद्मलेस्यार्द्धयो केवलज्ञानदर्शनवर्त्ता अन्ये दशोपयोगा-
सन्ति । भव्ये वि य द्वादस सुक्काए—शुक्ललेस्यायां द्वादशोपयोगाः
स्युः । इति लेस्यामागणा । भव्यश्रीनेऽपि च द्वादशोपयोगा सन्ति ॥४०॥

पंच असुह असुवे स्वाइयतिदण य णव सग छेय ।

मिस्सा मिस्सं सामण मिच्छे छुप्पं पणय च ॥ ४१ ॥

पंच अङ्गुमा अभव्ये सांयिकत्रिके च नव सप्त पदेव ।

मिथ्या मिथ्य सासन मिथ्यास्थं पट्ट पंच पञ्चकं च ॥

पंचेत्यादि । अमम्यजीवे पुमतिपुत्रमुतयिभंगहानं चक्षुरणभुर्दर्शनो
पयोना पंच अद्भुता भवन्ति । इति मम्यमार्गणा । स्वाहपतिदए णव

सग छेय—क्षायिकत्रिके नव सप्त षडेव । अत्र यथासख्यालकारः । क्षायिकसम्यक्त्वे कुज्ञानत्रयवर्जा अन्ये नवोपयोगा भवन्ति । वेदकसम्यक्त्वे कुज्ञानत्रयकेवलज्ञानदर्शनद्वयरहिता अपरे सप्तोपयोगा सन्ति । उपशमसम्यक्त्वे सुमत्यादित्रयचक्षुरादित्रय एव षडुपयोगा स्युः । मिस्ता मिस्ते—मिश्रे सम्यक्त्वे मिश्राः षट् भवन्ति । ते के ? मतिश्रुतावधिज्ञानोपयोगास्त्रयो मिश्ररूपाः । मिश्रा इति कोऽर्थः ? किञ्चित्किञ्चित्कुज्ञान किञ्चित्किञ्चित्सुज्ञान चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनोपयोगास्त्रय एव षडुपयोगाः । सासण—इति, सासादनसम्यक्त्वे कुज्ञानत्रयचक्षुरचक्षुर्दर्शनद्वयं एव पचोपयोगाः स्युः । मिच्छे—मिथ्यात्वसम्यक्त्वे सासादनोक्तानामुपयोगानां पचक भवति । इति सम्यक्त्वमार्गणा ॥ ४१ ॥

दस सण्णि असण्णीए चट्ठ पढमाहारए य बारसयं ।

मणचक्खुविभंगूणा णव अणाहारेय उवओगा ॥ ४२ ॥

दश सङ्गिणि असङ्गिणि चत्वारः प्रथमे आहारके च द्वादशकं ।

मनश्चक्षुर्विभगोना नव अनाहारे च उपयोगा ॥

दस सण्णि इति । केवलज्ञानदर्शनद्वयरहिता अपरे दशोपयोगा संज्ञिजीवे भवन्ति । असण्णीए चट्ठ पढमा—असङ्गिजीवे प्रथमाश्चत्वार उपयोगा भवन्ति । ते के ? कुमतिद्वय चक्षुरचक्षुर्दर्शनद्वयमेव चत्वारः । इति सङ्गिमार्गणा । आहारए बारसय—आहारकजीवे उपयोगानां द्वादशक भवेत् । मणचक्खुविभंगूणा णव अणाहारे उवओगा—अनाहारकजीवे मनःपर्ययज्ञानचक्षुर्दर्शनविभगज्ञानैरूना रहिता अन्ये नवोपयोगा भवन्ति ॥ ४२ ॥

इति चतुर्दशमार्गणासु द्वादशोपयोगा निरूपिता ।

अथ चतुर्दशजीवसमासेषु पंचदशयोगा कथ्यन्ते;—

षडसु चतुष्के इक्के जोगा इगि दो हवन्ति बारसया ।

तन्मषगईसु एदे भवसरगईसु कम्मइओ ॥ ४३ ॥

सत्तसु पुण्येसु इवे ओरालिय मिस्सयं अपुण्णेसु ।

इगिइगिओग विहीणा जीवसमासेसु ते जेया ॥ ४४ ॥

नवसु चतुष्के एकस्मिन् योगा एको द्वौ भवन्ति द्वादस ।

तद्भवगतिषु एते भवान्तर्गतिषु कर्मण ॥

सत्तसु पूर्णेषु भवेत् औदारिकं मिश्रकं अपूर्णेषु ।

एकैक्याग विहीना जीवसमासेषु ते जेया ॥

गाथाद्वयेन सम्बन्ध । जीवसमासेषु ते जेया—जीवसमासेषु ते योगा जेया ज्ञातव्या भवन्ति । कथमित्याह—षडसु चतुष्के इक्के जोगा इगि दो हवन्ति बारसया—यथासंख्येन व्याख्येयं, नवसु जीवसमासस्थानेषु इगि—एकत्र योगो ज्ञेयः । चतुष्के—चतुर्षु जीवसमासस्थानेषु, दो—द्वौ योगौ ज्ञातव्यौ । इक्के—एकस्मिन् जीवसमासस्थाने, बारसया—द्वादशयोगा भवन्ति । नवसु जीवसमासेषु एको योग इत्युक्तं तर्हि नवसमासा के, तत्र एकत्र योगो क इति चेदुच्यते—एकेन्द्रियसूक्ष्मापयति औदारिकमिधकाययोग एकः स्यात् । एकेन्द्रियसूक्ष्मपयति औदारिककाययोग एको भवति । एकेन्द्रियबादरपयति औदारिकमिधकाययोगोऽस्ति । एकेन्द्रियबादरपयति औदारिककाययोग एको वर्तते । द्वीन्द्रियापर्याप्तकाले औदारिकमिधकाययोग एक संभवति । त्रीन्द्रियापर्याप्तकाले औदारिकमिधकाययोग एक स्यात् । चतुरिन्द्रियापर्याप्तकाले औदारिकमिधकाययोग एक प्रवर्तते । पंचेन्द्रियासंक्षिब्धीवापयति औदारिकमिधकाययोग एक स्यात् । पंचेन्द्रियसंक्षिब्धीवापर्याप्तकाले

औदारिकमिश्रकाययोग एको भवति । एव नवसु जीवसमासस्थानेषु योग एको भवति । एव चतुर्षु—जीवसमासेषु द्वौ योगौ भवत इति प्रोक्तं तर्हि चत्वारो जीवसमासाः के तत्र द्वौ योगौ कौ इत्याशकायामाह—द्वीन्द्रियपर्याप्ते औदारिककाययोगानुभयवचनयोगौ भवतः । त्रीन्द्रियपर्याप्तकाले औदारिककाययोगानुभयवचनयोगौ स्तः । चतुरिन्द्रियपर्याप्ते औदारिककाययोगानुभयवचनयोगौ वर्तेते । पचेन्द्रियासङ्गिपर्याप्ते औदारिककाययोगानुभयवचनयोगौ सभवतः । इति चतुर्षु जीवसमासेषु द्वौ द्वौ योगौ प्ररूपितौ । एकस्मिन् जीवसमासे द्वादशयोगा भवन्तीति पूर्वगाथाया सूचितं तर्हि एको जीवसमासः कः तत्र द्वादशयोगाः के इत्याह—पंचेन्द्रियसङ्गिपर्याप्तजीवसमासे अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिककाययोग-वैक्रियिककाययोगाहारकाययोगाहारकमिश्रकाययोगाश्चत्वारः, एव द्वादशयोगाः पचेन्द्रियसङ्गिपर्याप्तकाले सभवन्तीत्यर्थः । इत्येकस्मिन् जीवसमासे द्वादशयोगा निरूपिताः । तन्भवगईसु एदे—इति, तेषामेकेन्द्रियसूक्ष्मापर्याप्तादीनां जीवानां भवप्राप्तेषु, ऐदे—इति, एते एको द्वौ द्वादश योगा भवन्ति । भवतरगईसु कम्मइओ—कर्मणको योगः स भवान्तरगतिषु । प्रकृताद्भवान्यो भवो भवान्तर तत्र गतयो गमनानि भवान्तरगतिषु भवान्तरगमनेषु कर्मणकाययोगो भवतीत्यर्थः । सत्तसु पुण्णेषु हवे औरालिय—सत्तसु जीवसमासेषु पर्याप्तेषु औदारिककाययोगो भवति । मिस्सय अपुण्णेषु—इति, अपर्याप्तेषु सत्तसु एकेन्द्रियसूक्ष्मवादग्द्वित्रिचतु पचेन्द्रियसङ्गिसङ्गिजीवेषु अपर्याप्तकालेषु सत्तस्थानेषु, मिस्सय—औदारिकमिश्रकायो भवेत् । इगि इगि जोग—इति, द्वीन्द्रियत्री-

१ यदा मनुष्यतियग्गता जीवा प्राप्नुवान्त तदा औदारिकमिश्र सभवति । यदा नरकदेवगती प्राप्नुवन्ति तदा वैक्रियिकमिश्रकाय सभवति । २ देवनारकापेक्षया वैक्रियिकयोगोऽपि । ३ अत्रापि पचेन्द्रियसङ्गिषु पूर्ववद्व्यवस्था ।

न्द्रियचतुरिन्द्रियपञ्चेन्द्रियासंक्षिप्यस्ति चतुःस्थानेषु एकैकस्य योगस्य पुनरप्यन्यस्यैकस्य योगस्य संयोग क्रियते एवं द्वयं स्यात् । कोऽर्थः ? इन्द्रियादिपर्याप्तेषु चतुःस्थानेषु भौतिककाययोगानुभयवचनयोगौ द्वौ भवत इत्यर्थः । विहीणा—पञ्चेन्द्रियपर्याप्तेषु द्वादशयोगा भवन्तीति कथितं तत्कथं योगास्तु पञ्चदश वर्तन्ते ? ते योगाः, विहीणा—द्रव्या-
मौदारिकमिन्द्रियैकैकियिकमिन्द्रियकस्याभ्यां हीना क्रियन्ते । भवांतरगर्भसु कम्मइओ इति वचनात् कर्मणकायेन विना अन्ये द्वादशयोगा पञ्चेन्द्रियसंक्षिप्यपर्याप्तकेषु भवन्तीत्यर्थः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

इति जीवसमासेषु बोध उपप्यस्ताः ।

अथ चतुर्दशजीवसमासेषु यथासंभवमुपयोगा विरूपन्ते,—

कुमरदुगा अचक्षुः त्रिय दससु दुगे चतु इवन्ति चक्षुःसुखा ।
सन्धिअपुण्ये पुण्ये सग दस जीवेषु उक्त्वोगा ॥ ४५ ॥

कुमरिद्विकौ अचक्षुः त्रय दशसु द्विके चत्वारो भवन्ति ।

चक्षुर्मुता संक्षयपर्याप्ति पर्याप्ते सप्त दश जीवेषु उपयोगा ॥

कुमरदुगा अचक्षुः त्रिय दससु—इति, दशसु जीवसमासेषु कुमरि-
कुमुतज्ञानोपयोगौ द्वौ अचक्षुर्दर्शनोपयोगश्चैक एते त्रय उपयोगा भवन्ति ।
ते दशजीवसमासाः के येन्येते त्रय उपयोगा जायन्ते तदाह—एकेन्द्रियसू-
क्ष्मापर्याप्तः, एकेन्द्रियसूक्ष्मपर्याप्तः, एकेन्द्रियबादरापर्याप्तः एकेन्द्रियबा-
दरपर्याप्तः द्वीन्द्रियापर्याप्तः द्वीन्द्रियपर्याप्तः, त्रीन्द्रियापर्याप्तः, त्रीन्द्रियप-
र्याप्तः, चतुरिन्द्रियापर्याप्तः, पञ्चेन्द्रियासंक्षिप्यपर्याप्तः । एतेषु दशसु
जीवसमासेषु कुमरिकुमुतज्ञानोपयोगौ द्वौ अचक्षुर्दर्शनोपयोगश्चैते त्रयो

भवन्तीति स्पष्टार्थः । दुगे चट्ट हवति चक्खु जुदा—इति, द्वयोर्जीवसमा-
मयोः चतुरिन्द्रियपर्याप्तपचेन्द्रियासङ्गिजीवपर्याप्तयोश्चत्वार उपयोगा भ-
वन्ति । ते के ? पूर्वोक्ता कुमतिकुश्रुताचक्षुर्दर्शनोपयोगाद्वयः, चक्खु
जुदा—इति, चक्षुर्दर्शनोपयोगसहिता एव चत्वार उपयोगाः स्युः । सण्णि
अगुण्णे पुण्णे सग दस—अत्र यथासख्याञ्कारः, पचेन्द्रियसंज्ञपर्याप्ते
सग—इति, सप्तोपयोगा भवन्ति । ते के ? कुमतिश्रुतसुमतिश्रुतावधि-
ज्ञानोपयोगाः पच अचक्षुर्दर्शनावधिदर्शनोपयोगौ द्वौ एव सप्त । पुण्णे
दस—पचेन्द्रियसङ्गिपर्याप्ते उपयोगा दश भवन्ति । ते ते दश ? केवल-
ज्ञानदर्शनवज्या अन्ये दशोपयोगाः स्युः । जीवेषु उवओगा—जीवस-
मासेषु द्वादशोपयोगा यथाप्राप्ति प्ररूपिताः ॥ ४५ ॥

इति जीवसमासेषूपयोगा न्यस्ताः ।

अथ चतुर्दशगुणस्थानेषु यथासंभव योगा निरूप्यन्ते,—

मिच्छदुगे अयदे तह तेरस मिस्से पमत्तए जोगा ।

दस इगिदस सत्तसु णव सत्त सयोगे अयोगी य ॥ ४६ ॥

मिध्यात्वद्विके अयते तथा त्रयोदश मिश्रे प्रमत्तके योगाः ।

दशैकादश सप्तसु नव सप्त सयोगे अयोगिनि च ॥

मिच्छेत्यादि । मिध्यात्वप्रथमगुणस्थाने सासादनगुणस्थाने च तथा
अयदे—चतुर्थगुणस्थाने, तेरस—इति, आहारकाहारकमिश्रयोगाम्या विना
अन्ये त्रयोदश योगा भवन्ति । मिस्से पमत्तए जोगा दस इगिदस—अत्र
यथासख्यत्वेन भाव्य, मिस्से—तृतीये मिश्रगुणस्थाने दश योगा भवन्ति ।
ते के ? अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिककायवैक्रियिकाययोगौ द्वौ एवं
दश । पमत्तए जोगा इगिदस—षष्ठे प्रमत्तगुणस्थाने योगा एकादश

भवन्ति । ते के ? अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिककाययोग आहारक-
काययोगस्तन्मिधकाययोगश्चेति त्रय एव एकादश योगा । सप्तसु पञ्च-
सप्तसु गुणस्थानेषु पञ्चमे देशविरते सप्तमेऽग्रमत्ते अष्टमेऽष्टवक्त्रणे
नवमेऽनिवृत्तिकरणे दशमे सूक्ष्मसाम्पराये एकादशे उपशान्तकपाये द्वा-
दशे क्षीणकायमे एवं एतेषु कथितेषु सप्तगुणस्थानेषु नव योगा स्तुः ।
ते के ? अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिककाययोगश्चैव एव नव । सप्त
सयोगे—सयोगकेवलिनि सप्त योगा भवन्ति । ते के ? सत्यमनोयो-
गोऽनुमयमनोयोग सत्यवचनयोगोऽनुमयवचनयोग औदारिककाययो-
गस्तन्मिधकाययोग कर्मणकाययोग इति सप्त योगाः । अयोगिनि चतु-
र्दशगुणस्थाने शून्ये योगाभाव ॥ ४६ ॥

इति गुणस्थानेषु नोक्त विवक्षिता ।

अथ चतुर्दशगुणस्थानेषु द्वावशोपयोगा वर्ण्यन्ते,—

पदमदुगे पण पणय मिस्सा मिस्से तदो दुगे छक्कं ।

सत्तुक्खोमा सत्तसु दो ओगि अजोगिगुणठाप्पे ॥ ४७ ॥

प्रथमाद्विके पञ्च पञ्चकं मिस्सा मिस्से ततो द्विके पट्ठकं ।

सप्तोपयोगा सप्तसु द्वौ योग्ययोगिगुणस्थाने ॥

पदमदुगे—प्रथमाद्विके मिध्यात्वसासादनगुणस्थाने पणपणय—पञ्च
पञ्च उपयोगा भवन्ति । ते के ? कुमतिकुमुत्तविभग्नानोपयोगाश्च य चक्षुर-
चक्षुर्दर्शनोपयोगौ द्वौ एवं पञ्च । मिस्सा मिस्से तदो दुगे छक्कं—
मिधगुणस्थाने सृतीये, तदो—इति ततो मिधगुणस्थानात्, दुगे—शत,
अविरते चतुर्धगुणस्थाने देशविरतगुणस्थाने पञ्चमे छक्कं—पदुपयोगा
भवन्ति । के ते ? मतिमुत्तावधिज्ञानोपयोगाश्च य चक्षुरचक्षुरवधिदर्श-

नोपयोगास्त्रयः । अत्र एतावान् विशेषः—ये मिश्रगुणस्थानगा उपयोगास्ते मिश्रा भवन्ति । सत्तुवजोगा सत्तसु—सप्तसु गुणस्थानेषु प्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणानिवृत्तिकरणसूक्ष्मसाम्पराययथाख्यातोपशान्तकपायक्षीणकपायाभिधानेषु उपयोगाः सप्त भवन्ति । ते के ? सुमतिश्रुतावधिमनः-पर्ययज्ञानोपयोगाश्चत्वारः चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनोपयोगास्त्रय एते सप्त स्युः । दो जोगिअजोगिगुणठाणे—सयोगिनि त्रयोदशगुणस्थाने अयोगिनि च द्वौ उपयोगौ स्तः । तौ कौ ? केवलज्ञानदर्शनोपयोगौ द्वौ ॥ ४७ ॥
इति चतुर्दशगुणस्थानेषूपयोगा जाता ।

अथ चतुर्दशमार्गणासु सप्तपचाशत्प्रत्यया यथासंभव कथ्यन्ते । अथ बालबोधनार्थं तेषां प्रत्ययानां पूर्वं नामानि निगद्यन्ते,—

मिच्छत्तमविरदी तह कसाय जोगा य पच्चयाभेया ।

पण दुदस बंधहेदू पणवीसं पण्णरसा हुंति ॥ ४८ ॥

मिथ्यात्वमविरतयस्तथा कपाया योगाश्च प्रत्ययभेदाः ।

पच द्वादश बन्धहेतवः पचविंशति पचदश भवन्ति ॥

मिच्छत्त—मिथ्यात्वपचक एकान्तविपरीतविनयसशयाज्ञानोद्भवमिति पचभेदः । तथा चोक्तः,—

मिच्छंछोदणं मिच्छत्तमसद्गुणं च तच्च अत्थाणं ।

एयतं विवरीयं विणयं ससयिदमण्णणं ॥ १ ॥

अविरदी (अविरतयः) द्वादश । कास्ताः ? उक्तं च—

छांसिदिएसु विरदी छाजीवे तह य अविरदी चेव ।

इंदियपाणासंजम दुदस होदित्ति णिदिहं ॥ १ ॥

१ मिथ्यात्वोदयेन मिथ्यात्वं अश्रद्धानं च तत्त्वार्थानां ।

एकान्त विपरीत विनय सशयितमज्ञानमिति ॥

२ पट्पञ्चिन्द्रियेषु अविरति पट्पञ्जीवे तथा चाविरतिश्चैव ।

इन्द्रियप्राणासयमा द्वादश भवन्तीति निर्दिष्ट ॥

तह कसाय—इति, तथा कषाया पंचविंशति । के ते ? अनन्तानु-
बन्ध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानसंश्लेषनविकल्पा क्रोधमानमायालोभा इति
षोडश, हास्यरस्यरतिशोकमयशुगुप्तास्त्रीपुनपुस्तकमेदा एवं पिण्डीकृता
पंचविंशति स्यु । योगा इति पंचदश । ते के ? सत्यासत्योभयानु-
मयममोबचनविकल्पा आद्यौ योगा बीदारिकौदारिकमिष्यबैक्रियिकबैक्रि-
यिकमिष्याहारकाहसकमिष्यकर्मिष्यकर्मयोगा सप्त, एवमेकत्रीकृता पंच-
दशयोगा । पञ्चयामेया—प्रत्ययभेदा आत्मवप्रकारा । पण बुदस—अत्र
यथासंख्यं, पण—मिष्यात्मं पंचप्रकारं । बुदस—अविरतयो द्वादश ।
पणवीसं—कषाया पंचविंशति । पण्णरसा—योगा पंचदश । इति—
भवन्ति । कथंभूता एत ? वंचहेदू—कर्मबन्धहेतव कर्मबन्धकारणानी
त्यर्थ ॥ ४८ ॥

आहारोरात्रियदुगित्तीपुंसोहीण गिरइ इगिवर्ण्यं ।

आहारयवेउच्चियदुगुण सेवण्ण तिरियक्खे ॥ ४९ ॥

आहारौदारिकद्विकस्त्रीपुंहीना मरके एकपंचाशत् ।

आहारकवैमिषिकद्विकोना त्रिपंचाशत् तिरिक्खि ॥

आहारेत्यादि । गिरइ—मरकजातौ आहारकाहसकमिष्यद्वयं औदारि-
कौदारिकमिष्यद्वयं स्त्रीवेदपुंवेदद्वयं एते पद्भिर्महाना, इगिवर्ण्यं—अन्ये
उद्धरिता एकपंचाशत्प्रत्यया भवन्ति । आहारयेतादि—तिरियक्खे—
तियमातौ आहारकतन्मिष्यद्वयं वैक्रियिकतन्मिष्यद्वयं एतेभ्यस्तुमिरूना अपरे
तेवण्ण—त्रिपंचाशत् आत्मना भवन्ति ॥ ४९ ॥

पणवर्ण्यं वेउच्चियदुगुण मणुएमु इति भावण्यं ।

संहाहारोरात्रियदुगेहिं हीणा सुरगईए ॥ ५० ॥

पचपचाशत् वैक्रियिकद्विकोना मनुजेषु भवन्ति—

द्विपचाशत् । पढाहारौदारिकद्विकैर्हीना. सुगत्याम् ॥

मणुएमु—मनुजेषु मनुष्यगतां, वेडवियदुगूण—वैक्रियिकतन्मिश्र-
द्विकोना, पणवण्ण—पचपचाशत्प्रत्यया, दृति—सभवन्ति । वावण्ण
सढाहारोराटियदुगेहिं हीणा मुरगईए—मुरगतौ नपुसकवेडश्चाहारकतन्मि-
श्रद्वय च औदारिकौदारिकमिश्रद्वय च तैः पचभिर्हीना, वावण्ण—द्वाप-
चाशदान्धवा स्युः । इति गतिमार्गणासु प्रत्यया निरूपिता ॥५०॥

मणरसणचउक्कित्थीपुरिसाहारयवेउन्वियजुगेहिं ।

एयक्खे मणवचिअडजोगेहिं हीण अडतीसं ॥ ५१ ॥

मनोरसनचतुष्कस्त्रीपुरुपाहारकवैक्रियिकयुगं ।

एकाक्षे मनोवागप्योगैर्हीना अष्टात्रिंशत् ॥

एयक्खे—एकेन्द्रियजीवेषु, मणरसेत्यादि—मनश्च रसनचतुष्कमिति
रसनप्राणचक्षु श्रोत्रचतुष्क च स्त्रीवेदश्च पुवेदश्च आहारकाहारकमिश्रद्वय
च वैक्रियिकतन्मिश्रयुग्म चैतैरेकादशाभिर्हीना पुन मणवचिअडजोगेहिं
—सत्यासत्योभयानुभयमनोवचनयोगैरष्टभिर्हीना अन्येभ्य एकोनविंशति-
प्रत्ययेभ्य उद्धरिता अन्ये, अटतीस—अष्टात्रिंशत्प्रत्यया भवन्ति ॥५१॥

एदे य अंतभासारसणजुया घाणचक्खुसंजुत्ता ।

चालं इगिवेयालं कमेण वियलेसु विण्णेया ॥ ५२ ॥

एते च अन्तभापारसनायुक्ता घ्राणचक्षु सयुक्ता ।

चत्वारिंशत् एकद्विचत्वारिंशत् क्रमेण विकलेषु विज्ञेयाः ॥

कमेण—अनुक्रमेण, वियलेसु—विकलत्रयेषु द्वित्रिचतुरिन्द्रियेषु,
विण्णेया—प्रत्यया ज्ञातव्या स्युः । कथं ? एदे य—एकेन्द्रियोक्ता
अष्टात्रिंशत्प्रत्यया अन्तभापारसनायुक्ता अनुभयवचनजिह्वासहिता ।

चाष्टं—चत्वारिंशत्प्रत्यया इन्द्रियजीवे भवन्तीत्यर्थः । पुनरेते पूर्वोक्त
अष्टात्रिंशत् अनुमयवचनरसनघ्राणसहिता, इगियाष्टं—एकचत्वारिंशदा-
स्तबाह्यीन्द्रिये स्युः । तथा पूर्वोक्त अष्टात्रिंशत् अनुमयवचनत्रिंशेन्द्रिय-
घ्राणचक्षु संयुक्ता, बेयाष्टं—द्विचत्वारिंशत् चतुरिन्द्रिये हाठम्या
इत्यर्थः ॥ ५२ ॥

पचेंदिए तसे तह सव्ये एक्कसठत्त अठ्ठीसा ।

धावरपणए गणिता गणनादेहि पचया नियमा ॥ ५३ ॥

पंचेन्द्रिये त्रसे तथा सर्वे एकस्रष्टोक्त अष्टात्रिंशत् ।

स्यावरपंचके गणिता गणनाथे प्रत्यया नियमास्तु ॥

पंचेत्यादि । पंचेन्द्रिये जीवे नानाजीवापेक्षया सर्वे प्रत्यया भवन्ति ।
इन्द्रियमार्गणास्तु प्रत्यया । तसे तह सव्ये—तथा त्रसे त्रसकाये सर्वे
सप्तपञ्चाशन्नानाजीवापेक्षया आस्रष्टा भवन्ति । धावरपणए—स्याव-
रपंचके पृथिव्यप्तावायुवनस्पतिकार्येषु पंचसु, एक्कसठत्त अठ्ठीसा—
एकेन्द्रिये ये उक्ता अष्टात्रिंशत्प्रत्यया एव ते भवन्तीत्यर्थः । गणिता गण-
नादेहि पचया नियमा—नियमामिध्यात् गणनाथैर्गणनैः प्रत्यया
गणिता यथासंभवं संख्यां नीता । इति कायमार्गणास्वान्त्रा ॥ ५३ ॥

आहारदुर्गं हिता अण्णमु ओएमु गिय गियं पिता ।

जोगं ॥ सेदाला नायम्हा अण्णजोरूणा ॥ ५४ ॥

आहारकद्विकं दृष्ट्वा अग्न्यु योगेषु निम्नं निम्नं गृह्णा ।

यानं त त्रिचत्वारिंशत् हाठम्या अग्न्ययागोमाः ॥

आहारदुर्गं हिता—आहारद्विकं दृष्ट्वा वर्धयित्वा । अण्णमु ओएमु
गिय गियं पिता आगं—अग्न्येण प्रयादशयोगेषु मध्यं निम्नं निम्नं स्वकीयं

स्वकीयं योग धृत्वा पुनः, अण्णजोगूणा—अन्यैर्द्वादशभिर्योगैरूनास्ते, तेदाला णायव्वा—इति, ते प्रत्ययाः स्वकीयस्वकीययोगयुक्ताः त्रिचत्वारिंशदास्रवा ज्ञातव्याः । अथ स्पष्टतयोच्यते—सत्यमनोयोगे मिथ्यात्वपंच (क) अविरतयो द्वादश कपायाः पचविंशतिः स्वकीयमनोयोगश्चैक एव त्रिचत्वारिंशत् आस्रवा भवन्ति । एवं असत्यमनोयोगे ४३, उभयमनोयोगे ४३, अनुभयमनोयोगे ४३, सत्यवचनयोगे ४३, असत्यवचनयोगे ४३, उभयवचनयोगे ४३, अनुभयवचनयोगे ४३, औदारिककाययोगे ४३, तन्मिश्रे ४३, वैक्रियिककाययोगे ४३, तन्मिश्रकाययोगे ४३, कर्मणकाययोगे ४३, ॥ ५४ ॥

संजालासंढित्थी हवंति तह णोकसायणियजोया ।

वारस आहारजुगे आहारयउहयपरिहीणा ॥ ५५ ॥

सज्वलना अषण्ढत्त्रियो भवन्ति तथा नोकषायनिजयोगाः ।

द्वादश आहारकयुगे आहारकोभयपरिहीनाः ॥

आहारजुगे—आहारककाययोगे तन्मिश्रकाययोगे च, वारस—द्वादश प्रत्यया भवन्ति । ते के ? संजाला इत्यादि । सज्वलनक्रोधमानमायालो भाश्चत्वार, तह—तथा, असंढित्थी—षट्स्त्रीवेदद्वयवर्जिता अन्ये हास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्सापुंवेदा इति नोकषाया सप्त । णियजोया—स्वकीयस्वकीययोगश्चैकैक । आहारके आहारककाययोग, आहारकमिश्रे आहारकमिश्रकाययोग इत्यर्थः । इति योगमार्गणाया योगा (आस्रवाः) निरूपिता । ‘आहारयउहयपरिहीणा’ इति पदस्य व्याख्यानं उत्तरगाथायां ॥ ५५ ॥

तथा हि,—

इत्थिणउंसयवेदे सन्वे पुरिसे य कोहपमुहेसु ।

णियरहियइयरवारसकसायहीणा हु पणदाला ॥ ५ ॥

चालं—चत्वारिंशत्प्रत्यया द्वीन्द्रियजीवे भवन्तीत्यर्थः । पुनरेते पूर्वोक्त
अष्टात्रिंशत् अनुमयवचनरसनग्राणसहिता, इगियालं—एकचत्वारिंशदा-
स्रबाह्वीन्द्रिये स्युः । तथा पूर्वोक्त अष्टात्रिंशत् अनुमयवचनत्रिन्द्वि-
ग्राणवक्षु संयुक्ता, वेयालं—द्विचत्वारिंशत् चतुष्टिन्द्रिये षातम्या
इत्यर्थः ॥ ५२ ॥

पंचेदि ए तसे तह सव्वे एयवखुठत्त अट्ठीसीसा ।

धावरपणए गणिया गणणाहेहि पचया णियमा ॥ ५३ ॥

पंचेन्द्रिये त्रसे तथा सर्वे एकाव्योक्त अष्टात्रिंशत् ।

स्यावरपंचके गणिता गणनाथे प्रत्यया मियमात् ॥

पंचेत्यादि । पंचेन्द्रिये जीवे नानाजीवापेक्षया सर्वे प्रत्यया भवन्ति ।
इन्द्रियमार्गिणाम् प्रत्यया । तसे तह सव्वे—तथा त्रसे त्रसकाये सर्वे
सप्तपञ्चाशन्नानाजीवापेक्षया आस्रबा भवन्ति । धावरपणए—स्याव-
रपंचके पृथिव्यप्तेजावायुवमस्पतिक्रियेषु पंचसु, एयवखुठत्त अट्ठीसीसा—
एकेन्द्रिये ये उक्ता अष्टात्रिंशत्प्रत्यया एव ते भवन्तीत्यर्थः । गणिया गण-
णाहेहि पचया णियमा—मियमभिधेयात् गणनाधिर्गणनैः प्रत्यया
गणिता यथासंभवं संख्यां नीता । इति कायमार्गिणास्त्वाल्लभा ॥ ५३ ॥

आहारदुगं हिता अण्णमु जोणमु णिय णिय धित्ता ।

जोगं त तदाला णायव्वा अण्णजोगुणा ॥ ५४ ॥

आहारकदिकं हन्ता अन्येषु योगेषु निजं निजं भूत्वा ।

योगं ते त्रिबन्धे रित्ता षातम्या अन्ययोगोना ॥

आहारदुगं हिता—आहारदिकं हन्ता वर्जयित्वा । अण्णमु जोणमु
णियणियं धित्ता जोगं—अप्येषु त्रयादशयोगेषु मध्ये निजं निजं स्वकीयं

कुमडदुगे—कुमतिज्ञाने कुश्रुतज्ञाने च, पणवण्ण आहारदुगूण—
आहारकाहारकमिश्रद्विकोना अन्ये, पणवण्ण—पंचपचाशत्प्रत्यया भवन्ति ।
कम्ममिस्सूणा वावण्णा वेभगे—विभगे क्वधिज्ञाने आहारकाहारकमिश्र-
कार्मणवैक्रियिकमिश्रौदारिकमिश्रैः पचभिर्हीना अन्ये, वावण्णा—द्वापचा-
शदास्त्रवा स्युः । 'मिच्छअणपचचउहीणा' पदव्याख्याप्रगाथाया ॥५७॥

णाणतिए अडदालाऽसंढित्थीणोकसाय मणपज्जे ।

वीसं चउसंजाला णवादिजोगा सगंतिह्ले ॥ ५८ ॥

ज्ञानत्रिके अष्टचत्वारिंशत् अपण्ढस्त्रीनोकपाया मन पर्यये ।

विंशतिः चतुःसज्वलनाः नवादियोगा सप्तान्तिमे ॥

मिच्छअणपचचउहीणा णाणतिए अडदाला—णाणतिए—ज्ञानत्रिके
सुमतिश्रुतावधिज्ञानेषु मिथ्यात्वपचकानन्तानुवविचतुष्कहीना अन्ये अष्टा-
चत्वारिंशत्प्रत्ययाः स्युः । असढीत्यादि—मणपज्जे—मनःपर्ययज्ञाने, वीस
—विंशतिः प्रत्यया भवन्ति । के ते १ असढित्थीणोकसाय—पढस्त्री-
वेदद्वयवज्या अन्ये पुवेदहास्यरत्तरतिशोकभयजुगुप्सानामानः सप्त नोक-
षयाः, चउसजाला—चत्वारः सज्वलनक्रोधमानमायालोभा, णवादिजोगा
—अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिक एक इति नव ते सर्वे पिण्डीकृता
विंशतिरास्त्रवा । सगतिह्ले—अतिह्ले—अन्तज्ञाने केवलज्ञाने, सग—
सप्त प्रत्यया भवन्ति । के ते १ सत्यमनोयोगानुभयमनोयोगसत्यवचनयो-
गानुभयवचनयोगाश्चत्वार औदारिकौदारिकमिश्रकार्मणकाययोगास्त्रय एवं
सप्त । इति ज्ञानमार्गणायामास्त्रवा ॥ ५८ ॥

वेउव्विदुगूरालियमिस्सयकम्मूण एयदसजोया ।

संजालणोकसाया चउवीसा पढमजमजुम्मे ॥ ५९ ॥

वैगूर्विकद्विकौदारिकमिश्रकार्मणोना एकादशयोगाः ।

सज्वलननोकपायाः चतुर्विंशतिः प्रथमयमयुग्मे ॥

स्त्रीनपुंसकवेदे सर्वे पुरुष च क्रोधप्रभतिषु ।

निगदिततरद्वादशकयापहीना हि पंचचत्वारिंशत् ॥

आहारद्वयपरिहीणा इति णठे सप्तवेदे—स्त्रीवेदे नपुंसकवेदे च
आहारद्वयपरिहीना । तथा स्त्रीवेदे निरूप्यमाणे स्त्रीवेदो भवति, नपुं
सकवेद निरूप्यमाणे नपुंसकवेदो भवेत्, पुत्रवेदे निरूप्यमाणे पुत्रवेदोऽ-
स्ति । एवं एकस्मिन् वेदे निरूप्यमाणे स्वकीयवेदः स्यात् । अन्यवेद
द्वयं न भवति । कोऽर्थः ? स्त्रीवेदे नपुंसकवेद च मिष्यात् ५ अवि-
रति १२ कयाय २३ योग १३ एवं त्रिपञ्चाशत् अस्रवा स्युरित्यर्थः ।
सम्यं पुरिसे य—इति, पुत्रवेद स्त्रीवेद नपुंसकवेद इत्यरहिता अन्ये पंचपञ्चाश
व्यप्यया भवन्ति । क्रोधपमुहेसु—क्रोधमानमायालोभेषु चतुषु, हु—
सुदृ, पणदावा—पंचचत्वारिंशद्व्यप्यया भवन्ति । कयमिति चत् । गि
यरीहियररारसकसायहीणा—स्वकीयस्वकीयकयायचतुष्करहिता इतर-
द्वादशकयापहीना । क्रोधचतुष्के यदा स्वकीय क्रोधचतुष्कं गृह्यते तदा
इतरे द्वादश कयाया न भवन्ति । यदा मानचतुष्के स्वकीयमानचतुष्कं
गृह्यते तदा तन्परे द्वादशकयाया न स्युः । एवं मायालोभयोर्लोभनीयं ।
अनु च एतदर्थं पंचचत्वारिंशद्व्यप्यया गण्यन्ते, किं नामान ? तथा
हि—अनस्तानुषण्यादि क्रोधचतुष्के मिष्यात् ५ अविरति १२ अन-
स्तानुषण्यादि क्रापचतुष्कं ४ याग १५ हास्यादि ० एवं ४५ । अयं
प्रम मानचतुष्य मायाचतुष्के लाभचतुष्के सभावभाय । इति
कयायमागणायां कयाया १ ॥ १६ ॥

सुमद्गुण पणवण्ण आहारद्वयगुण कम्ममिम्मूणा ।

पायण्णा समग मिच्छंअणपंचमउहीणा ॥ ५७ ॥

सुमतिदिके पंचपञ्चाशत् आहारकदिकानां कर्ममित्रोना ।

द्वार्यपाण्ण रिभेगे मिष्यान्वानपंचचतुर्हीना ॥

कुमद्दुगे—कुमतिज्ञाने कुश्रुतज्ञाने च, पणवण्ण आहारदुगूण—
आहारकाहारकमिश्रद्विकोना अन्ये, पणवण्णं—पचपचाशत्प्रत्यया भवन्ति ।
कम्ममिस्सूणा बावण्णा वेभगे—विभगे क्वधिज्ञाने आहारकाहारकमिश्र-
कार्मणवैक्रियिकमिश्रौदारिकमिश्रैः पचभिर्हीना अन्ये, बावण्णा—द्वापचा-
शदास्त्रवा स्युः । 'मिच्छअणपचचउहीणा' पदव्याख्याप्रगाथाया ॥५७॥

णाणतिए अडदालाऽसंढित्थीणोकसाय मणपज्जे ।

वीसं चउसंजाला णवादिजोगा सगंतिल्ले ॥ ५८ ॥

ज्ञानत्रिके अष्टचत्वारिंशत् अपण्डस्त्रीनोकपाया मनःपर्यये ।

विंशतिः चतुःसज्वलनाः नवादियोगा सप्तान्तिमे ॥

मिच्छअणपचचउहीणा णाणतिए अडदाला—णाणतिए—ज्ञानत्रिके
सुमतिश्रुतावधिज्ञानेषु मिथ्यात्वपचकानन्तानुवावेचतुष्कहीना अन्ये अष्टा-
चत्वारिंशत्प्रत्ययाः स्युः । असढीत्यादि—मणपज्जे—मनःपर्ययज्ञाने, वीस
—विंशतिः प्रत्यया भवन्ति । के ते ? असढित्थीणोकसाय—पढस्त्री-
वेदद्वयवर्ज्या अन्ये पुवेदहास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्सानामान. सप्त नोक-
षयाः, चउसजाला—चत्वारः सज्वलनक्रोधमानमायालोभाः, णवादिजोगा
—अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिक एक इति नव ते सर्वे पिण्डीकृता
विंशतिरास्त्रवा । सगंतिल्ले—अतिल्ले—अन्तज्ञाने केवलज्ञाने, सग—
सप्त प्रत्यया भवन्ति । के ते ? सत्यमनोयोगानुभयमनोयोगसत्यवचनयो-
गानुभयवचनयोगाश्चत्वार औदारिकौदारिकमिश्रकार्मणकाययोगास्त्रय एवं
सप्त । इति ज्ञानमार्गणायामास्त्रवा ॥ ५८ ॥

वेउच्चिदुगूरालियमिस्सयकम्मूण एयदसजोया ।

संजालणोकसाया चउवीसा पढमजमजुम्मे ॥ ५९ ॥

वैगूर्विकद्विकौदारिकमिश्रकार्मणोना एकादशयोगाः ।

सज्वलननोकपायाः चतुर्विंशतिः प्रथमयमयुग्मे ॥

पदमन्त्रमशुम्भे—प्रथमयमशुम्भे सामायिकसंयमे छेदोपस्थापनासंयमे च, चतुर्विंशतिप्रत्यया भवन्ति । के ते ? वेदम्भि—वैदिक यिक्त्वमिध्रद्वयोदारिकमिध्रकार्मणैकैश्च चतुर्विंशीना अन्ये, एतदसंयोज्या—अष्टौ मनोबन्धनयोगा औदारिककाययोगाहारकाहारकमिध्रकाययोगा—अथेति त्रयं समुदिता एकादशयोगा । संज्ञा—संज्ञसन्नक्रोधमानमाया लोभाद्यत्वार । णोक्तस्या—हास्यादिनवनोक्त्याया एवं चतुर्विंशति ॥ ५९ ॥

परिहारे आहारयदुगरद्विया ते हवन्ति धावीसं ।

संज्ञलणलोहमादिमणवजोगा दस्य हुंति सुहमे य ॥ ६० ॥

परिहारे आहारकद्विकरहितास्ते भवन्ति द्वाविंशति ।

संज्ञलणलोम आदिमनवयोगा दश भवन्ति सूक्ष्मे च ॥

परिहारेत्यादि । परिहारविभुद्विसंयमे, आहारयदुगरद्विया—आहारकाहार कमिध्रद्वयरहितास्ते पूर्वोक्त सामायिकछेदोपस्थापनयो कथिता द्वाविंशति प्रत्यया भवन्ति । अथ व्यक्ति—अष्टमनोबन्धनयोगौदारिकसंज्ञलणचतुर्विंशहास्यादिनवेति द्वाविंशति प्रत्यया परिहारसंयमे भवन्तीत्यर्थः । संज्ञलणेत्यादि । सुहमे य—य पुन सूक्ष्मसाम्प्रदायसंयमे, दस्य हुंति—दश प्रत्यया स्युः । ते के ? एक संज्ञलणलोम आदिमनवयोगा एवं दश ॥ ६० ॥

ओगलमिम्मकम्मद्वयसंतुया लोहदीण जहत्याद ।

णवजोय णोक्त्याया अर्हतकस्याय दस्यम ॥ ६१ ॥

भौतिकमिध्रकार्मणसंतुता लोभहीना यथाप्याते ।

नवयोगा नोक्त्याया अष्टातन्त्राया शेषमे ॥

जहत्या—यथाप्यातसंयमे गृहमसाम्प्रदायोक्ता ये दश स, ओगल मिहसत्या—भौतिकमिध्रकायकार्मणकायाम्वा हास्या संयुक्ता शास्त्रा

भवन्ति, एते द्वादश लोहहीणा—सज्वलनलोभरहिताः क्रियन्ते तदा
एकादश भवन्ति । के ते ? अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिकौदारिकमि-
श्रकर्मणकायास्त्रय एते एकादश यथाख्यातसयमिना भवन्तीत्यर्थः ।
' णवजोय णोकसाया अट्टतकसाय देसजमे ' इयमर्धगाथा तस्याः परि-
पूर्णसम्बन्ध उत्तरगाथाया ज्ञेयः ॥ ६१ ॥

तसऽसंजमहीणऽजमा सव्वे सगतीस संजमविहीणे ।

आहारजुगूणा पणवण्णं सव्वे य चक्खुजुगे ॥ ६२ ॥

त्रसासयमहीना अयमाः सर्वे सप्तत्रिंशत् संयमविहीने ।

आहारकयुगोना पचपचाशत् सर्वे च चक्षुर्युगे ॥

णवजोय णोकसाया अट्टतकसाय देसजमे तसऽसंजमहीणऽजमा
सव्वे सगतीस—देसजमे—सयमासयमे सप्तत्रिंशत्प्रत्यया भवन्ति ।
ते के ? णवजोयेत्यादि । मनोवचनयोरष्टौ औदारिकायस्यैक एव नव,
तथा णोकसाया—हास्यादयो नवनोकषायाः, अट्टतकसाय—अष्टौ
अन्त्या, प्रत्याख्यानसंज्वलनक्रोधमानमायालोभाः कषायाः, तसऽसंजम-
हीणऽजमा सव्वे—त्रसवधरहिता अन्येऽसयमा अविरतयः सर्वे एका-
दश एकत्रीकृताः सप्तत्रिंशत् । संजमविहीणे आहारजुगूणा पणवण्णं—
असयमे आहारजुगूणा—आहारकयुगोना आहारकाहारकमिश्रद्वयोनाः,
पणवण्णं—पचपचाशत् प्रत्यया भवन्ति । इति सयममार्गणाया प्रत्ययाः ।
सव्वे य चक्खुजुगे—च पुनः चक्षुर्युगे चक्षुरचक्षुर्दर्शनद्वये नानाजीवा-
पेक्षया सर्वे सप्तपचाशत्प्रत्यया भवन्ति ॥ ६२ ॥

अवहीए अडदालं णाणतिउत्ता हि केवलालोए ।

सग गयदोआहारय पणवण्णं हुंति किण्हतिए ॥ ६३ ॥

अवधौ अष्टचत्वारिंशत् ज्ञानत्रिकोक्ता हि केवलालोके ।

सप्त गतद्विकाहारका पचपचाशत् भवन्ति कृष्णत्रिके ॥

अथहीए—अवधिदर्शने, णाणत्तिट्ठा हि—निश्चितं ज्ञानत्रिके य
उक्तास्त एव, अट्ठदालं—इति, अष्टत्वारिंशत्प्रत्यया भवन्ति । ते के ? इति
चेदुच्यते अनन्तानुबन्धितुष्कं मिथ्यात्वपञ्चकं वर्णयित्वा अपरे अष्टत्वा-
रिंशदास्तवा । केवलाद्ये सग—केवलदर्शने सत । के ते ? सत्या-
नुभयमनेवचनयोगोदारिकोदारिकमिध्रकर्मणकामयोगा एव सत प्रमया
भवन्ति । इति दर्शनमार्गणायामास्तवा । गपदोभाहारय किञ्चदिति—
कृष्णनीलकापोतलेस्यात्रिके आहारकतन्मिध्रद्वयपरहिता अन्येऽवशिष्टा,
पणवण्णं—पञ्चपञ्चाशत्प्रत्यया, इति—भवन्ति ॥ ६३ ॥

तत्वादिति मध्ये सध्ये जाहारजुम्मयाऽमध्ये ।

पणवण्णं ते मिच्छावण्ण छादाल उवसमए ॥ ६४ ॥

तेजसात्रिके मध्ये सर्वे अनाहारकयुग्मका अमध्ये ।

पञ्चपञ्चाशत् ते मिथ्यात्वानोना पदत्तत्वारिंशत् उपशमे ॥

तेजदिति—पीतपद्मशुद्धलेस्यात्रिके तथा मध्यबीजे, सध्ये—सर्वे
सप्तपञ्चाशत्प्रत्यया नामाभीवापेक्षया भवन्ति । जाहारजुम्मयाऽमध्ये
पणवण्णं—अमध्यबीजे आहारकतन्मिध्रवर्ज्या अन्ये पञ्चपञ्चाशदास्तवा
स्यु । इति लेक्ष्यामध्यमार्गणयो प्रत्ययाः । ते मिच्छावण्ण छादाल
उवसमए—उपशमकस्तस्यक्त्वे ते—इति, अभव्योक्ता पञ्चपञ्चाशत्प्रत्यया
मिथ्यात्वपञ्चकानन्तानुबन्धितुष्कोना अपरे पदत्तत्वारिंशत्प्रत्यया भवन्ति ।
ते के चेदुच्यते—अविरतय १२ कथया २१ आहारकद्वये विना
योगा १३ एवं पदत्तत्वारिंशत् ॥ ६४ ॥

आहारमजुषजुत्ता खादयदुगे य ए वि अट्ठदाला ।

मिस्से तदाला ते तिमिस्साहारयदुग्गमा ॥ ६५ ॥

आहारकयुगयुक्ताः क्षायिकद्विके च तेऽपि अष्टचत्वारिंशत् ।

मिश्रे त्रिचत्वारिंशत् ते त्रिमिश्राहारकद्विकोना ॥

खाइयदुगे य—च पुन. क्षायिकयुग्मे क्षायिकवेदकसम्यक्त्वे च
आहारयजुवजुक्ता—आहारकद्वयसहिता, ए वि—इति, तेऽपि उपशम-
सम्यक्त्वोक्ताः पट्चत्वारिंशत्, अडदाला—अष्टचत्वारिंशत् भवन्ति । ते
के ? अविरतयः १२ कपाया २१ योगा. १५ एव ४८ । मिस्से—
मिश्रसम्यक्त्वे, तेदाला—त्रिचत्वारिंशत्प्रत्यया भवन्ति । ते—पूर्वोक्ताः
क्षायिकवेदकोक्ता अष्टचत्वारिंशद्वर्तन्ते तेभ्यः पच निष्काश्यते । ते के ?
तिमिस्ताहारयदुगूणा—त्रिमिश्रा औदारिकमिश्रवैक्रियिकामिश्रकर्मणकाहा-
रकाहारकमिश्रमेव पचहीनात्रिचत्वारिंशत् । के ते इति चेदुच्यते—अवि-
रतय. १२ कपाया २१ अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिकवैक्रियिक-
काययोगौ द्वौ एव ४३ मिश्रसम्यक्त्वे भवन्तीत्यर्थः ॥ ६५ ॥

विदि ए मिच्छपणूणा पण्णं मिच्छे य हुंति पणवण्णं ।

आहारयजुयविजुया पच्चेया सयल सण्णीए ॥ ६६ ॥

द्वितीये मिथ्यात्वपचकोना पचाशत् मिथ्यात्वे च भवन्ति ।

पचपचाशत् आहारकयुगवियुक्ता प्रत्ययाः सकलाः सञ्जिनि ॥

विदि ए—सासादनसम्यक्त्वे, मिच्छपणूणा—मिथ्यात्वपचकोना आहा-
रकयुग्मवर्जिता अन्ये, पण्ण—पचाशत्प्रत्यया स्यु । मिच्छे य हुंति पण-
वण्ण आहारयजुयविजुया—पुन. मिथ्यात्वसम्यक्त्वे आहारकयुगवि-
युक्ता अन्ये, पणवण्ण—पचपचाशत्प्रत्यया भवन्ति । इति सम्यक्त्व-
मार्गणाया प्रत्यया । पच्चेया सयल सण्णीए—सञ्जिजीवे प्रत्ययाः
सकला सर्वे सप्तपचाशन्नानाजीवापेक्षया भवन्ति ॥ ६६ ॥

कम्मयओरालियदुगअसच्चमोसूणजोगमणहीणा ।

पणदालाऽसण्णीए सयलाहारे अकम्मइया ॥ ६७ ॥

कर्मणौदारिकद्विकासत्यसुषोणयोगमनोहीना ।

पंचचत्वारिंशदसंज्ञिनि सकला आहारके अकर्मणका ॥

असंज्ञिणीए—असंज्ञिजीवे, पणदाका—पंचचत्वारिंशत्प्रत्यया भवन्ति ।
 कर्मभूता ! कर्मयेत्यादि—कर्मणकाश्च औदारिकद्विके च असत्य
 सुषा येत्यनुमयबचमयोग एतैश्चतुर्मिकुना हीना अन्ये एकादशयोगाश्च
 मनश्च तैर्हीना । अथ आकाशबोधनार्थं स्पष्टतयोच्यते—असंज्ञिजीवे
 मिथ्यात्वपंचकं मनोवर्जिता एकादशाविरतय कथाया २५ कर्मण
 औदारिकद्वययोगद्वय, असत्यसुषा सत्य च सुषा सत्यसुषे न विद्येते
 सत्यासत्ये यत्र योग सोऽसत्यसुषो योगोऽनुमयबचमयोग इत्यर्थ एव
 ४५ प्रत्यया भवन्ति । इति सङ्गिमार्गणायां प्रत्यया । सकलाहारे अक-
 र्माहया—आहारे आहारकजीवे कर्मणकाययोगवर्जिता अन्ये सकला
 सर्वे षट्पञ्चाशत्प्रत्यया भवन्ति ॥ ६७ ॥

तेदालाआहारे कर्मेयरजोयहीणया इति ।

तित्वप्पहुणा गणिता इति ममाणपचया भणिता ॥ ६८ ॥

त्रिचत्वारिंशदनाहारके कर्मेयरजोयहीनका भवन्ति ।

तीर्थप्रमुणा गणिता इति मार्गणाप्रत्यया भणिताः ॥

तेदालाआहारे—अनाहारके जीवे कर्मेयरजोयहीणया—कर्मण
 काययोगादिसरे ये चतुर्दशयोगास्तैर्हीना अन्ये, तेदाका—त्रिचत्वारिंश-
 त्प्रत्यया भवन्ति । ते के ? मिथ्यात्व ५ अविरतय १२ कथाया २५
 कर्मणकाययोग १ एव त्रिचत्वारिंशत्प्रत्यया इति—भवन्ति । ति-
 त्वप्पहुणा—अमुना प्रकारेण पूर्वं तीर्थकरप्रमुणा तीर्थकरदेवेन मार्गणामु
 प्रत्यया इति गणिता इति, पञ्चाक्षणधरदेवादिभि शब्दरूपेण गाथादि
 कर्मेन मार्गणामु प्रत्यया भणिता इति शेष ॥ ६८ ॥

इति मार्गणामु प्रत्यया निर्दिष्टाः ।

अथ चतुर्दशजीवसमासेषु यथासभव सप्तपचाशत्प्रत्यया कथ्यन्ते;—

इगिदुतिचउरक्खेसु य सण्णीसु भासिया जे ते ।

अडतीसार्दी सयला, पणदाला कम्ममिस्सूणा ॥ ६९ ॥

सत्तसु पुण्णेसु हवे ओरिलिय मिस्सयं अपुण्णेसु ।

इगिइगिजोगविहीणा जीवसमासेसु ते णेया ॥ ७० ॥

एकद्वित्रिचतुरक्षेपु च सज्जिपु भापिता ये ते ।

अष्टात्रिंशदादयः सकलाः पंचचत्वारिंशत् कर्ममिश्रोनाः ॥

सप्तसु पूर्णेषु भवेत् औदारिक मिश्रक अपूर्णेषु ।

एकैकयोगविहाना जीवसमासेषु ते ज्ञेयाः ॥

गाथाद्वयेन सम्बन्धः । जीवसमासेषु ते णेया—ते प्रत्ययाश्चतुर्दश—जीवसमासेषु ज्ञेया ज्ञातव्या भवन्ति इत्याह—इगिदुतिचउरक्खेत्यादि—एकद्वित्रिचतुरिन्द्रियेषु च पुनः सद्यसज्जिजीवेषु ये अष्टात्रिंशदादयः सकलाः प्रत्यया पूर्वं भाषिताः । ते प्रत्ययाः पंचचत्वारिंशत् कथं भवन्ति ? एकेन्द्रियादिराश्यपेक्षया अष्टात्रिंशत्प्रत्ययाः, द्वीन्द्रियस्य राश्यपेक्षया रसनेन्द्रियानुभयभाषयोरधिकत्वाच्चत्वारिंशत्प्रत्ययाः, त्रीन्द्रियस्य राश्यपेक्षया घ्राणेन्द्रियाधिकत्वादेकचत्वारिंशत्प्रत्ययाः, चतुरिन्द्रियस्य चक्षुरधिकत्वादद्वाचत्वारिंशत्प्रत्ययाः, असज्जिपचेन्द्रियस्य स्त्रीवेदपुवेदश्रोत्राणामधिकत्वाद्राश्यपेक्षया पंचचत्वारिंशत्प्रत्ययाः । कथंभूताः पंचचत्वारिंशत् ? कम्ममिस्सूणा—कार्मणकायौदारिकमिश्रवैक्रियिकमिश्रोनाः । सत्तसु पुण्णेसु हवे ओरालिय—सप्तसु पर्याप्तेषु जीवसमासेषु यथासभवः पूर्वोक्ताः प्रत्ययाः, ओरालिय—औदारिककाययोगश्च भवेत् । मिस्सय अपुण्णेसु—इति, अपर्याप्तेषु सप्तसु जीवसमासेषु, मिस्सय—औदारिकमिश्रः वैक्रियिकमिश्रो वा यथासभवः भवति । इगिइगिजोगविहीणा—सप्तसु पर्या-

तेषु सप्तसु अपर्याप्तिषु एकैकयोगविहीना प्रत्यया भवन्ति । कोऽर्थः ।
 सप्तसु पर्याप्तिषु यदा औदारिककाययोगो भवति तदा औदारिकमिध्र-
 योगो न भवति यदा अपर्याप्तषु सप्तसु औदारिकमिध्रकायो भवति तदा
 औदारिककाययोगो न भवतीत्यर्थः । अथात्यबुद्धीनां सम्यक्संज्ञा-
 नाय चतुर्दशजीवसमासेषु प्रत्येकं यथासंभवं एतावन्त प्रत्यया
 भवन्तीत्याह—एकेन्द्रियसूक्ष्मापर्याप्तिं मिथ्यात्वपञ्चकं वृद्धीवनिष्कामानां
 विराधना स्पर्शनेन्द्रियस्यैकस्यानिरोध एव सप्ताविरतयः ७ जीवे
 दंपुवेदद्वयवर्ज्या अन्ये कषायास्त्रयोविंशतिः २३ औदारिकमि-
 ध्रकर्मणकाययोगौ द्वौ २ एवं सप्तत्रिंशत् ३७ प्रत्यया भवन्ति ।
 एकेन्द्रियसूक्ष्मपर्याप्तिं मिथ्यात्वं ५ अविरतयः ७ जीवेदंपुवेद-
 वर्ज्या कषायास्त्रयोविंशति औदारिककाययोग एक एव एवं पदत्रिंशत्प्र-
 त्यया स्युः । एकेन्द्रियवादादपर्याप्तिं मि० ५ अवि० ५ कषा० २३
 औदारिकमिध्रकर्मणयोगौ द्वौ एवं सप्तत्रिंशत्प्रत्यया भवेयुः ३७ । एके-
 न्द्रियवादादपर्याप्तिं पञ्चमिथ्यात्वं अविरतयः सप्त पूर्वोक्ता २३ कषाया
 औदारिककाययोग एक एवं पदत्रिंशदास्त्रया स्युः । द्वीन्द्रियापर्याप्तिं जी-
 वसमासे मिथ्यात्वं ५ पदकायानां विराधना स्पर्शरसस्पर्शनिरोध इत्य-
 विरतयोष्टौ पूर्ववत्कषायाम्त्रयोविंशति औदारिकमिध्रकर्मणकाययोगौ
 द्वौ एवं सप्तत्रिंशत्प्रत्यया भवन्ति । द्वीन्द्रियपर्याप्तिं जीवसमासे मि० ५
 अवि० ८ कषाया २३ औदारिककाययोगानुभयमापायोगौ द्वौ एव
 सप्तत्रिंशत्प्रत्यया संभवन्ति । त्रीन्द्रियापर्याप्तिं जीवसमासे मि० ५
 पदकायविराधना स्पर्शनरसमग्राणानामनिरोध एवमविरतया नव पूर्व-
 वत्कषाया २३ औदारिकमिध्रकर्मणकाययोगौ द्वौ एकेन्द्रिता एकेन्द्र-

त्वारिंशत्प्रत्ययाः सन्ति । त्रीन्द्रियपर्याप्ते जीवसमासेऽपि मि० ५ पट्का-
यविराधना पट्स्पर्शनरसनघ्राणानां विषयानुभवनं तिस्र एवमविरतयो
नव कषाया २३ औदारिककायानुभयवचनयोगौ द्वौ एवमेकोनचत्वा-
रिंशत्प्रत्यया ३९ स्युः । चतुरिन्द्रियापर्याप्ते जीवसमासे मि० ५ पट्जीव-
निकायविराधना स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुषामनिरोध एवमविरतयो १० पूर्व-
वत्कषाया औदारिकमिश्रकर्मणकाययोगौ द्वौ एव चत्वारिंशत्प्रत्ययाः
सन्ति । चतुरिन्द्रियपर्याप्ते मि० पञ्च ५ पूर्वोक्ता दशाविरतय १०
कषाया २३ औदारिककायानुभयभाषायोगौ द्वौ २ एव चत्वारिंशदा-
स्रवाः प्रवर्तन्ते । पञ्चेन्द्रियासङ्गिजीवापर्याप्ते मि० ५ मनोवर्ज्या अन्या
एकादशाविरतय ११ कषाया सर्वे २५ औदारिकमिश्रकर्मणकाययोगौ
द्वौ २ एव त्रिचत्वारिंशदास्रवाः ४३ स्युः । असङ्गिपञ्चेन्द्रियपर्याप्ते मि०
५ मनोन्द्रियं विना अन्या एकादशाविरतय ११ कषाया २५ औ-
दारिकायानुभयवचनयोगौ द्वौ २ एव त्रिचत्वारिंशत्प्रत्ययाः ४३ स्युः ।
पञ्चेन्द्रियसङ्गिजीवापर्याप्ते मनोन्द्रियं विना एकादशाविरतयः ११ क-
षाया २५ औदारिकमिश्रवैक्रियिकमिश्रकर्मणकाययोगास्त्रय एकीकृता
४४ प्रत्यया भवन्ति । पञ्चेन्द्रियसङ्गिपर्याप्ते जीवसमासे मि० ५ अ-
विरतयः १२ कषाया २५ मिश्रकर्मणकाययोगद्वयं विना अन्ये त्रयो-
दशयोगा १३ एव पञ्चपचाशत्प्रत्यया भवन्ति ॥ ६९-७० ॥

इति चतुर्दशजीवसमासेषु प्रत्येकं यथासंभवं प्रत्यया कथिता
व्यक्तिरूपेण बालबोधनार्थम् ।

अथ चतुर्दशगुणस्थानेषु प्रत्ययाः कथ्यन्ते,—

मिच्छे चउपच्चइओ बंधो सासणदुगे तिपच्चइओ ।

ते विरइजुआ अविरइदेसगुणे उवरिमदुगं च ॥ ७१ ॥

दोष्णि तदो पंचसु तिसु चाम्यो जोगपचई इक्को ।

सामण्णपचया इदि अट्ठण्हं होति कम्ममाणं ॥ ७२ ॥

मिथ्यात्वे चतुःप्रत्ययो बन्ध सासनद्विके त्रिप्रत्यय ।

ते विरतिपुता अबिरतदेशगुणे उपरिमद्विकं च ॥

द्वौ ततः पंचसु त्रिपुञ्जात्म्यो योगप्रत्यय एक ।

सामान्यप्रत्यया इति अष्टानां भवन्ति कर्मणां ॥

गाथाद्वयेन सम्बन्धः । मिथ्ये चतुःपचइओ बन्धो—चतुःप्रत्ययबो बन्ध , कोऽर्थः ? मिथ्यात्वगुणस्याने मिथ्यात्वाविरतिक्रपाययोगानां चतुर्णां प्रत्ययानां बन्धो भवतीत्यर्थः । सासनद्विके—द्वितीयसासादनगुणस्थाने तृतीयमिध्रगुणस्थाने च, त्रिपचइओ—त्रिप्रत्ययबो बन्ध । कोऽर्थः ? सासादनमिध्रगुणस्थानयोर्विरतिक्रपाययोगानां बन्ध स्यादित्यर्थः । तेऽनिरुद्धादि । अबिरतदेशगुणे—चतुर्थेऽविरतिगुणस्थाने पंचमे देशविरतिगुणस्थाने च, ते—इति, तेऽप्रत्यया भवन्ति । कति भवन्तीत्याशङ्क्यामाह—उपरिमद्विके—उपरिमद्वयं कपाययोगपुग्मे । कथंभूतं ? अविरतिपुक्तं एवं त्रयः प्रत्यया भवन्ति, कोऽर्थः ? अबिरतिदेशविरतिगुणस्थानयोर्द्वयोर्विरतिक्रपाययोगानां त्रयाणां प्रत्ययानां बन्धो भवतात्ययः । दोष्णि तदो पंचसु—इति ततो दशविरतिगुणस्थानास्तु, पंचसु—इति, पंचगुणस्थानेषु प्रमत्ताप्रमत्तापूर्वकरणानिष्ठिकरणसूक्ष्मसाम्परास्यामिधानेषु दोष्णि—द्वौ प्रत्ययौ ज्ञातव्यौ कोऽन्वयः ? प्रमत्तादिपंचसु गुणस्थानेषु कपाययोगयोर्द्वयोर्बन्ध इति भावः । ततः, तिसु—इति, त्रिषु गुणस्थानेषु योगप्रत्ययस्यैकस्य बन्ध इत्यर्थः । इदि—इति अमुना प्रकारेण, अट्ठण्हं कम्मणं—ज्ञानावरणादीनामष्टानां कर्मणां, सामण्णपचया—सामान्येन मिथ्यात्वादिप्रत्यया बन्धकारणानि भवन्ति ॥ ७१—७२ ॥

पूर्वं सामान्येन प्रत्ययबन्धः कथितः, अधुना विशेषेण प्रत्ययबन्धाः कथ्यन्ते;—

पढमगुणे पणवण्णं विदिए पण्णं च कम्मणअणूणा ।

मिस्सोराविउव्वियमिस्सूण तिदालया मिस्से ॥ ७३ ॥

प्रथमगुणे पंचपचांशत् द्वितीये पचाशत् च कर्मणानोना ।

मिश्रौदारिकवैक्रियिकमिश्रोनाः त्रिचत्वारिंशन्मिश्रे ॥

पढमगुणे—प्रथममिध्यात्वगुणस्थाने आहारकतन्मिश्रद्वयवर्ज्या अन्ये पणवण्ण—पचपचाशत्प्रत्यया भवन्ति । विदिए पण्ण च—पुनः सासादनगुणस्थाने मिध्यात्वपचकाहारकद्वयरहिता अन्ये पचाशत्प्रत्यया भवन्ति । कम्मणेत्यादि, मिस्से—तृतीयमिश्रगुणस्थाने ये सासादने कथिताः पचाशत्प्रत्यया । ते कथभूताः १ कर्मणेत्यादि, कर्मणकाययोगानन्तानुबन्धिक्रोधमानमायालोभचतुष्कोना औदारिकमिश्रकायोनो वैक्रियिकमिश्रकायोन एतैः सप्तभिर्हीना अन्ये, तिदाला—त्रिचत्वारिंशत्प्रत्यया भवन्ति ॥७३॥

हुंति छयालीसं खलु अयदे कम्मइयमिस्सदुगजुत्ता ।

विदियकसायतसाजमदुमिस्सवेउव्वियकम्मूणा ॥ ७४ ॥

भवन्ति षट्चत्वारिंशत् खलु अयते कर्मणमिश्रद्विकयुक्ताः ।

द्वितीयकषायत्रसायमद्विमिश्रवैक्रियिककर्मणोनाः ॥

सगतीस देसे १ खलु-निश्चित, अयदे—चतुर्थेऽविरतगुणस्थाने मिश्रगुणस्थानोक्तास्त्रिचत्वारिंशत्प्रत्यया, कम्मइयमिस्सदुगजुत्ता—इति, कर्मणौदारिकमिश्रवैक्रियिकमिश्रत्रययुक्ताः सन्तः, छयालीस—षट्चत्वारिंशत्प्रत्यया भवन्ति । सगतीस देसे—इति, उत्तरगाथाया सम्बन्धः । देसे—इति, पंचमे देशविरतगुणस्थाने सप्तत्रिंशत्प्रत्यया भवन्ति । के ते १ विदियक-

सायतसाजमहुमिस्सवेठम्बियकम्मूणा—द्वितीयकपायोऽप्रत्याख्यानक्रोध-
मानमायात्थेमचतुष्कं, तसाजम—इति, असवध, दुमिस्स—भौदारि
कमिध्वैक्रियिकमिध्वयं, वेठम्बिय—इति, वैक्रियिककाययोगः, कम्म—
इति, धर्मणकाययोग एतैर्नवमिरुत्ता । कोऽर्थः ? यंऽविरतगुणस्या-
नोक्तः षट्चत्वारिंशद्वर्तन्ते ते एतैर्नवभिर्ह्यज्ञा सन्त सप्तत्रिंशदा-
स्रवा भवन्ति—ते सप्तत्रिंशत्प्रत्यया पंचमे गुणस्थाने भवन्तीति
स्पष्टार्थः ॥ ७४ ॥

सगतीसं देसे तह चठवीसं पचया पमत्ते य ।

आहारदुगे बारस अविरदिचउपचयाणूण ॥ ७५ ॥

सप्तत्रिंशदेशे तथा चतुर्निशतिप्रत्यया प्रमत्तं च ।

आहारकद्विकौ एकादशाविरतिषतु प्रत्ययन्यूनाः ॥

सगतीसं देसे इति पदं पूर्वगाथायां व्याख्यातं । तह चठवीसं प
चया पमत्ते य—य पुन तथा, पमत्ते—इति, षष्ठ प्रमत्तगुणस्थाने चतु
र्निशति प्रत्यया भवन्ति । कथं ? देशविरतगुणस्थानोक्तसप्तत्रिंशत्प्रत्य-
यमध्ये आहारदुगे—आहारकाहारकमिध्वयं यदा क्षिप्यते तदा एकोनच-
त्वारिंशत्प्रत्यया भवन्ति । ते एकोनचत्वारिंशत्प्रत्यया, एवारसविरदिचठ
पचयाणूण—इति एकादशाविरतय चत्वार प्रत्याख्यानक्रोधमानमाया-
क्रोमा एतै पञ्चदशभिर्म्यूमाचतुर्निशतिप्रत्ययाः स्युः—ते षष्ठगुणस्थाने
संभवन्तीत्यर्थः । ते चतुर्निशति किन्नामामधेतुर्प्यते—संज्ञजनचतुष्कं
हास्यादिनवनोक्त्याया अष्टौ मनोवचनयोगा औत्तारिकाहारकाहारकमिध्व
योगाश्च एवं चतुर्निशति ॥ ७५ ॥

आहारदुग्गा दुसु पावीसं हासछनक संदिस्वी—

पुंकोहाद्विहीणा कमेण अवमं दसं आण ॥ ७६ ॥

आहारकद्विकोना द्विषु द्वाविंशतिः हास्यपट्टेन षष्ठ्यी—।

पुक्रोधादिविहीनाः क्रमेण नवमं दशम जानीहि ॥

आहारदुग्गुणा दुसु बावीसं—दुसु—इति, अप्रमत्तापूर्वकरणयोर्द्वयोर्गुणस्थानयोः प्रमत्तोक्ताश्चतुर्विंशतिप्रत्यया ये ते आहारदुग्गुण—आहारकाहार-कमिश्रद्वयोनाः, बावीस—द्वाविंशतिप्रत्यया स्युः । ते के चेदुच्यन्ते संज्वलन ४ नोकपाया ९ मनोवचनयोगाः ८ औदारिकाययोगः १ एवं २२ द्वाविंशति । हे शिष्य ! नवमं गुणस्थान जानीहि । हासेत्यादि हास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्साषट्केन हीन । कोऽर्थः ? नवमेऽनिवृत्तिकरणगुणस्थाने पूर्वोक्ता द्वाविंशतिप्रत्यया हास्यादिषट्कहीनाः सन्तः षोडश आस्रवा भवन्ति । ते किंनामान ? वेदत्रय ३ सज्वलनचतुष्क ४ मनोवचनयोगा अष्टौ औदारिकाययोगश्चैक एव षोडश आस्रवा अनिवृत्तिकरणस्थाने भवन्तीत्यर्थः । हे विनेय ! क्रमेण अनुक्रमेण, दस जाण—दशमगुणस्थान विद्धि । हे स्वामिन् ! दशमं गुणस्थान कीदृक्ष वेद्वि तत्र कति प्रत्यया सभवन्तीति शिष्यप्रश्नाद्गुरुराह—दस सुहुमे इत्युत्तरगायापदेन सम्बन्धः । ते दश के ? अनिवृत्तिकरणोक्ता षोडश, सद्धित्यीपुकोहाइविहीणा—इति, षष्ठ्यीपुवेदत्रयसज्वलनक्रोधमानमायात्रिकहीना सन्तः दश । अथ च व्यक्तिः—सूक्ष्मसाम्परायदशमे अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिकाययोगसज्वलनलोभौ द्वाविति दश ॥७६॥

दस सुहुमे वि य दुसु णव सत्त सजोगिम्मि पच्चया हुंति ।

पच्चयहीणमणूणं अजोगिठाणं सया वंदे ॥ ७७ ॥

दश सूक्ष्मेऽपि च द्वयोः नव सप्त सयोगे प्रत्यया भवन्ति ।

प्रत्ययहीनमन्यून अयोगिस्थान सदा वन्दे ॥

दस सुहुमे इति पदस्य व्याख्यान पूर्वगाथाया कृत, अवि य—अपि च, दुसु—द्वयोः एकादशे उपशान्तकषाये द्वादशे क्षीणकषायगुण-

स्थाने च, णव—नव प्रत्यया संभवन्ति । अष्टौ मनोवचनयोगा औदारिककाययोग एक एव ९ । सप्त सजोगिष्मि पञ्चया इति—सयोगकेषु छिन्नि सप्त प्रत्ययाः, इति—भवन्ति । ते के ? सत्पानुभयमनोवचन योगा औदारिकतमिष्वकर्मणकाययोगा एव सप्त । पञ्चयद्दीणमणूयं अजोगिष्ठाय सया पदे—इति, नमस्कुर्वे सदा, किं तत् ? कर्मतापमं अयोगिकेनछिन्निगुणस्वानं । किं विशेषणाश्रितं ? पञ्चयद्दीण—सप्तपञ्चाशत्प्रत्ययेर्हीनं रहितं । पुन किंविशिष्टं ? अणूयं—मन्यूनं परिपूर्णं ॥७७॥

इति चतुर्दशगुणस्थानेषु प्रत्ययाः प्रोक्ताः ।

पवयणपमाभलकखण्डालकाररद्वियद्वियण ।

त्रिणइंदण पठत्तं इयमागममत्तिजुत्तेण ॥ ७८ ॥

प्रवचनप्रमाणच्छणच्छन्दोऽच्छहाररहितद्वयेन ।

त्रिनचन्द्रेण प्रोक्तं इदं आगममत्तिपुक्तेन ॥

इण—सिद्धान्तसारशाब्दं, पठत्तं—प्रोक्तं । केन कर्त्रा ? त्रिणइंदेण त्रिनचन्द्रनाम्ना सिद्धान्तप्रत्यवेदिना । कर्णमूतेन त्रिनचन्द्रेण ? पवयणे त्पादि—प्रवचनप्रमाणच्छणच्छन्दोच्छहाररहितद्वयेन । पुनरपि कर्णमूतेन ? आगममत्तिजुत्तेण—त्रिमसूत्रस्य भक्ति सेवा तथा युक्तेन ॥७८॥

सिद्धतसारं वरसुत्तमेहा, सोइतु साह मयमोहचचा ।

पूरंतु दीणं जिणणाइमत्ता, विरायचित्ता मिषमग्गजुत्ता ॥७९॥

सिद्धान्तसारं वरसूत्रगद्गा, शोषयन्तु साधवी मदमोहव्यक्ता ।

पूरयन्तु दीनं त्रिननाथभक्ता विरागचित्ता शिवमार्गपुक्ताः ॥

कवि कथयति, साह—इति भा साधव ! इमं सिद्धान्तसारं ग्रन्थं, साहंतु—शुद्धीकुर्वन्तु अपशब्दरहितं कुर्वन्तु । पुनरपि भो साधव ! पूरंतु

१ प्रारंभे हि त्रिनेत्राचार इति प्रसूयं त्रिगितीऽस्मान्निर्गन्तुपुस्तके हि

हीण—अस्मिन् ग्रन्थे मया यत्किंचिद्धानं प्रतिपादितं भवति तद्वन्तः,
 पूर्यन्तु—पूरयन्तु पूर्णं कृत्वा प्रतिपादयन्तु । कथभूताः साधवः ? वरसुत्त-
 गेहा—वराणि च तानि सूत्राणि जिनवचनानि तेषां गेहा मन्दिरप्राया ।
 पुनरपि कथभूताः ? मयमोहवृत्ता—मदमोहैस्त्यक्ताः । पुनरपि कथ-
 भूताः ? जिणणाहभृता—जिननाथभृता । पुनरपि कथभूताः ? विराय-
 चित्ता—विगतो रागो यस्मात् तत्, विरागं चित्तं मानसं येषां ते विराग-
 चित्ताः । अनु च किंविशेषणाचित्ताः ? सिवमग्गजुत्ता—इति, शिवमार्गो,
 मोक्षमार्गः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रलक्षणं तेन युक्ताः शिवमार्गयुक्ताः ॥७९॥

इति सिद्धान्तसारभाष्यम् ।*

*अस्मादग्रे पाठोऽयं—स्वरितश्री शके १६९३ खरनाम संवत्सरे आश्विनमासे
 शुक्लपक्षे विदिष्यायां (द्वितीयायां) तिथौ गुरुवासरे श्रीसदलगी श्री-अनन्त-
 तीर्थकरचैत्यालये श्रीसुमतिचन्द्रस्वामिना तच्छिष्यसावतापडित श्रीरत्नत्रयज्ञापनार्थं
 लिखितं ।

स्याने च, णव—नव प्रत्यया संभवन्ति । अष्टौ मनोवचनमोगा औदा
रिक्कप्रत्यययोग एक एवं ९ । सप्त सञ्योगिभिः पञ्चया हुति—सयोगकेव
छिनि सप्त प्रत्यया, हुति—भवन्ति । ते कः ? सत्यानुभयमनोवचन
योगा औदारिक्कतन्मिधकार्मणकाययोगा एवं सप्त । पञ्चयहीणमणूय
अञ्जोगिष्ठण सया वदे—इति, नमस्कुर्वे सदा, किं तत् ? कर्मतापक्षं अयो-
गिकेवच्छिणुणस्थाने । किं विशेषणाश्रितं ? पञ्चयहीण—सप्तपञ्चाशद्व्यत्य-
यैर्हीनं रहितं । पुनः किंविशिष्टं ? अणूय—अणूय परिपूर्णं ॥७७॥

इति चतुर्विंशत्युपस्थानेषु प्रत्ययाः प्रोक्ताः ।

पञ्चयपमायलक्ष्णच्छन्दालंकाररहियहियएव ।

जिणईदेव पठत्तं इणमागममत्तिशुचेव ॥ ७८ ॥

प्रवचनप्रमाणलक्षणच्छन्दोऽलङ्काररहितवदयेन ।

जिनचन्द्रेण प्रोक्तं इदं आगममत्तिशुक्तेन ॥

इण—सिद्धान्तसारशाब्दं, पठत्तं—प्रोक्तं । केन कर्त्रा ? जिणईदेव
जिनचन्द्रनाम्ना सिद्धान्तप्रवचनेदिना । कथंभूतेन जिनचन्द्रेण ? पञ्चयपे
त्यादि—प्रवचनप्रमाणलक्षणच्छन्दोऽलङ्काररहितवदयेन । पुनरपि कथंभू-
तेन ? आगममत्तिशुक्तेन—जिनसूत्रस्य भक्ति सेवा तथा युक्तेन ॥७८॥

सिद्धंतसारं वरसुचगेहा, सोइतु साह मयमोहवत्ता ।

पूरंतु हीणं जिणणाहमत्ता, विरागचित्ता सिवमग्गान्तुत्ता ॥७९॥

सिद्धान्तसारं वरसूत्रगेहा, शोभयन्तु साधवो मदमोहवत्ता ।

पूरयन्तु हीनं जिनमायमत्ता, विरागचित्ता शिवमार्गमुक्ताः ॥

कवि कप्पयति, साह—इति भो साधव ! इमे सिद्धान्तसारं प्रवच्य,
सोइतु—शुद्धीकुर्वन्तु अपराधरहितं कुर्वन्तु । पुनरपि भो साधव ! पूरंतु

१ प्रारंभे हि जितेन्द्राचार्य इति निस्सुखं अभिहितोऽस्माभिरन्वन्मूकपुस्तकं नि-
मोच्य ।—सं ।

श्रीयोगीन्द्रचन्द्राचार्यकृतः

योगसारः ।

णिम्मलझाण परिट्ठिया कम्मकलंक डहेवि ।

अप्पा लद्धउ जेण परु ते परमप्प णवेवि ॥ १ ॥

निर्मलध्याने परिस्थाय, कर्मकलक दग्ध्वा ।

आत्मा लब्धो येन पर त परमात्मान नत्वा ॥

घाइचउकह किउविलउ अणंतचउक्कपदिट्ठु ।

तहिं जिणइंदहं पयणविवि अक्खमि कव्वु सुइट्ठु ॥ २ ॥

घातिचतुष्कस्य कृतविलयोऽनन्तचतुष्टयप्रतिष्ठितः ।

त जिनेन्द्र प्रणम्य करोमि काव्य सुष्ठु ॥

संसारह भयभीयाहं मोक्खह लालसियाहं ।

अप्पासंवोहणकयहं दोहा एकमणाहं ॥ ३ ॥

ससारस्य भयभीताना मोक्षस्य लालसिताना ।

आत्मसम्बोधनार्थं दोहकान् एकमनसा ॥

कालु अणाइ अणाइ जीउ भवसायरु जि अणंतु ।

मिच्छादंसणमोहियउ ण वि सुह दुक्ख जि पत्तु ॥ ४ ॥

कालोऽनादिः अनादिर्जीवो भवसागरोऽपि अनन्तः ।

मिथ्यादर्शनमोहितः नापि सुखं दुःखमेव प्राप्तः ॥

जइ वीहउ चउगइगमणु तउ परभाव चएवि ।

अप्पा झायहि णिम्मलउ जिम सिवसुक्ख लहेवि ॥ ५ ॥

१ अन्यदोहकेन योगचन्द्रेति नामाभाति ।

परमात्मप्रकाशे तु योगीन्द्रेति नामास्ति ।

समाप्तीय सिद्धान्तसार ।

देहादयो ये परे कथिता० ते आत्मा न भवन्ति ।

इति ज्ञात्वा जीव ! त्व आत्मना आत्मान मन्यस्व ॥

अप्पा अप्पउ जइ मुणहि तउ णिन्वाणु लहेहि ।

पर अप्पा जउ मुणिहि तुहुं तहु संसार भमेहि ॥ १२ ॥

आत्मना आत्मान यदि मन्यसे तत० निर्वाण लभसे ।

पर आत्मान यदि मनुषे त्व तर्हि संसार भ्रमसि ॥

इच्छारहिउ तव करहि अप्पा अप्प मुणेहि ।

तउ लहुः पावइ परमगई पुण संसार ण एहि ॥ १३ ॥

इच्छारहितस्तपः करोषि आत्मना आत्मान मनुषे ।

ततो लघु प्रप्नोसि परमगतिं पुनः संसारे नायासि ॥

परिणामइ बंधु जि कहिउ मोक्ख जि तह जि वीयाण ।

इउ जाणेविण जीव तुहुं तह भावहि परियाणि ॥ १४ ॥

परिणामैर्बन्धोऽपि कथित० मोक्षोपि तैरेव विजानीहि ।

इति ज्ञात्वा जीव ! त्व तान् भावान् परिजानीहि ॥

अह पुण अप्पा ण वि मुणहिं पुण्ण वि करइ असेसु ।

तउ वि णु पावइ सिद्धसुहु पुण संसार भमेसु ॥ १५ ॥

अथ पुनरात्मान न मनुषे पुण्यमपि करोषि अशेषम् ।

तथापि न प्राप्नोषि सिद्धसुख पुनः संसारे भ्रमसि ॥

अप्पादंसण इक्क परु अण्णु ण कि पि वियाणि ।

मोक्खह कारण जोईया णिच्छह एहउ जाणि ॥ १६ ॥

आत्मदर्शन एक पर अन्यत् न किञ्चिदपि विजानीहि ।

मोक्षस्य कारण योगिन् । निश्चयेनैतत् जानीहि ॥

पदि विम्यति चतुर्गतिगमनात् तत् परमात्रं त्यज ।

आत्मानं ध्याय निर्मलं येन शिवसुखं लभते ॥

विषयारो अप्या मुणहि पर अंतर बहिरप्यु ।

पर इत्यदि अंतरसहित बाहिर चयदि निमित्तु ॥ ६ ॥

त्रिप्रकारं आत्मानं मन्यस्व परमं सो बहिरात्मानम् ।

परं ध्याय भक्त सहितं बाह्यं त्यज निर्भान्तम् ॥

मिच्छादस्यमोहियत पर अप्या न मुणेह ।

सो बहिरप्या त्रिणमणित पुण संसार भमेह ॥ ७ ॥

मिष्यार्थमोहित परमात्मानं न मनुते ।

स बहिरात्मा त्रिणमणित पुन संसारे भ्रमति ॥

ओ परियाप्यह अप्य पर ओ परमाव चण्ह ।

सो पंडित अप्या मुणहि सो संसार मुण्ह ॥ ८ ॥

य परिजानाति आत्मानं परं य परमात्रं त्यजति ।

स पंडित आत्मानं मनुते स संसारे मुग्धति ॥

पिम्मलु णिक्कलु सुद्ध त्रिणु किण्हु बुद्ध सिव संतु ।

मो परमप्या त्रिणमणित एहत् जाणि निमित्तु ॥ ९ ॥

निर्मलो निष्कल शुद्ध त्रिण कृष्ण बुद्ध शिव शान्तः ।

स परमात्मा त्रिणमणित य जानीहि निश्चान्तम् ॥

देहादित जे पर कहिया ते अप्याण मुणेह ।

सो बहिरप्या त्रिणमणित पुण संसार भमेह ॥ १० ॥

देहादयो य परं कथिता तान् आत्मानं मनुते ।

स बहिरात्मा त्रिणमणित पुनः समारे भ्रमति ॥

देहादिक जे पर कहिया ते अप्याण न होह ।

इत्त जाणेविण जीव सुद्ध अप्या अप्य मुणेह ॥ ११ ॥

देहादयो ये परे कथिताः ते आत्मा न भवन्ति ।

इति ज्ञात्वा जीव ! त्व आत्मना आत्मान मन्यस्व ॥

अप्पा अप्पउ जइ मुणहि तउ णिव्वाणु लहेहि ।

पर अप्पा जउ मुणिहि तुहुं तहु संसार भमेहि ॥ १२ ॥

आत्मना आत्मान यदि मन्यसे ततः निर्वाण लभसे ।

पर आत्मान यदि मनुषे त्व तर्हि संसार भ्रमसि ॥

इच्छारहिउ तव करहि अप्पा अप्प मुणेहि ।

तउ लहुः पावइ परमगई पुण संसार ण एहि ॥ १३ ॥

इच्छारहितस्तपः करोषि आत्मना आत्मान मनुषे ।

ततो लघु प्रप्नोसि परमगतिं पुनः संसारे नायासि ॥

परिणामइ बंधु जि कहिउ मोक्ख जि तह जि वीयाण ।

इउ जाणेविण जीव तुहुं तह भावहि परियाणि ॥ १४ ॥

परिणामैर्वन्धोऽपि कथितः मोक्षोपि तैरेव विजानीहि ।

इति ज्ञात्वा जीव ! त्व तान् भावान् परिजानीहि ॥

अह पुण अप्पा ण वि मुणहिं पुण्ण वि करइ असेसु ।

तउ वि णु पावइ सिद्धसुहु पुणु संसार भमेसु ॥ १५ ॥

अथ पुनरात्मान न मनुषे पुण्यमपि करोषि अशेषम् ।

तथापि न प्राप्नोषि सिद्धसुख पुन संसारे भ्रमसि ॥

अप्पादंसण इक्क परु अण्णु ण किं पि वियाणि ।

मोक्खह कारण जोईया णिच्छह एहउ जाणि ॥ १६ ॥

आत्मदर्शन एक पर अन्यत् न किञ्चिदपि विजानीहि ।

मोक्षस्य कारण योगिन् ! निश्चयेनैतत् जानीहि ॥

मग्नगुणठाण्ड कदिया घबहारेण वि दिदि ।

मिच्छाण्ड अप्या मुण्डु जिम पाव्डु परमेदि ॥ १७ ॥

मार्गजागुणस्थानानि कथितानि ब्यबहारनयेन अपि-द्विदि ।

निश्चयनयेन आत्मानं मन्यस्व येन प्राप्तापि परमठिनं ॥

गिदियावार परदिया इमाहेठ मुणंति ।

अणुदिण क्षामदि देठ जिणु लडु निम्बाण लईति ॥ १८ ॥

गृहव्यापारे परिस्थिता हेयमहेयं मन्यन्ते ।

अनुदिने व्यापन्ति देवं जिनं ऋषु निर्वाणं भजन्ते ॥

जिण सुम्तिडु जिण चित्तवडु जिण क्षायडु सुमयेण ।

सो क्षाईतडु परमपठ सम्मडु इच्छुयेण ॥ १९ ॥

जिनं स्मर जिनं चिन्तय जिनं व्यापस्व सुमनसा ।

तं व्यापमानं परमपदं छमते एकक्षणेन ॥

सुदप्पा अरु जिणवरई मेठ म किमपि विद्याणि ।

मोक्षसुडु कारण ओईया मिच्छडु एठ विद्याणि ॥ २० ॥

शुद्धात्मनि च जिनवरे भदे मा किमपि विजानीहि ।

मोक्षस्य कारणं योगिन् । निश्चयेन एतत् विजानीहि ॥

ओ जिणु सो अप्या मुण्डु इह सिद्धतडु साड ।

इठ आपेविणु ओयडु छेडु मायाचारु ॥ २१ ॥

यो जिनं तं आत्मानं मन्यस्व एष सिद्धान्तस्य सार ।

इति श्रुत्वा योगिन् । त्यज मायाचारम् ॥

ओ परमप्पा सो जि इठ ओ इठं सो परमप्पु ।

इठ जाणेविणु ओइआ अण्ण म करडु वियप्पु ॥ २२ ॥

य परमात्मा स एव भई योई स परमात्मा ।

इति श्रुत्वा योगिन् । अन्यस्मा कर्त्तव्यं विकल्पम् ॥

सुद्धपएसह पूरियउ लोयायासपमाणु ।

सो अप्पा अणुदिण मुणहु पावहु लहु णिव्वाणु ॥ २३ ॥

शुद्धप्रदेशैः पूरित लोकाकाशप्रमाण ।

त आत्मान अनुदिन मन्यस्व प्राप्नोषि लघु निर्वाण ॥

णिच्छइ लोयपमाण मुणि ववहारइ सुसरीरु ।

एहउ अप्पसहाउ मुणि लहु पावहु भवतीरु ॥ २४ ॥

निश्चयेन लोकप्रमाण मन्यस्व व्यवहारेण स्वशरीरस्य ।

इम आत्मस्वभाव मन्यस्व लघु प्राप्नोषि भवतीरम् ॥

चउरासीलक्खह फिरिउ काल अणाइ अणंतु ।

पर सम्मत्त ण लद्धु जिउ एहउ जाणि णिभंतु ॥ २५ ॥

चतुरशीतिलक्षे भ्रमित कालमनाद्यनन्त ।

पर सम्यक्त्व न लब्ध जीव । एतज्जानीहि निर्भ्रान्तम् ॥

सुद्धु सचेयण बुद्ध जिणु केवलणाणसहाउ ।

सो अप्पा अणुदिण मुणहु जइ चाहउ सिवलाहु ॥ २६ ॥

शुद्धं सचेतन, बुद्धः जिन केवलज्ञानस्वभावं ।

तं आत्मान अनुदिनं मन्यस्व यदीच्छसि शिवलाभ ॥

जाम ण भावहु जीव तुहुं णिम्मलअप्पसहाउ ।

ताम ण लब्भइ सिवगमणु जहिँ भावहु तहिँ जाउ ॥ २७ ॥

यावन्न भावयसि जीव । त्व निर्मलात्मस्वभावम् ।

तावन्न लभसे शिवगमन यत्र भाति तत्र याहि ॥

जो तइलोयह झेउ जिणु सो अप्पा णिरु वुत्तु ।

णिच्छयणइ एमइ भणिउ एहउ जाणि णिभंतु ॥ २८ ॥

यस्त्रिलोकस्य ध्येयो जिन स आत्मा निज उक्तः ।

निश्चयनयेन एव भणितः एतज्जानीहि निर्भ्रान्तम् ॥

वयवसंज्ञमूलगुण मूढह मोक्षस्य विवृणु ।

आम न आप्तह इह पर सुदुर्लभावपवित्रु ॥ २९ ॥

व्रततप संयममूलगुणै मूढैर्मोक्षो निरुक्त ।

पावन्न जानाति एक परं शुद्धस्वभावपवित्रं ॥

ओ निम्नल अप्या मुणह वयसंज्ञमुसंशुषु ।

तठ लहु पावह सिद्ध सुह इठ जिणणाहह धुषु ॥ ३० ॥

यो निर्मले आत्मानं मनुते व्रतसंयमसंयुक्तम् ।

स ह्यु प्राप्नोति सिद्धसुखं इति विमनापैरुक्तम् ॥

वयवसंज्ञमुसीलु जिय ए सम्भे अकहण्डु ।

आम न आप्तह इह पर सुदुर्लभावपवित्रु ॥ ३१ ॥

व्रततप संयमशीलानि जीव । एतानि सर्वाणि व्यर्थानि ।

पावन्न जानाति एक परं शुद्धस्वभावपवित्रम् ॥

पुण्यि पावह सम्म जिय पावह वरयणिवात्सु ।

वे छंडिनि अप्या मुणह तठ लम्माह सिववात्सु ॥ ३२ ॥

पुण्येन प्राप्नोति स्वर्गं जीव पापेन नरकनिवासम् ।

इयं त्यक्त्वा आत्मानं मनुते तेन कथ्यते शिववासः ॥

वठतठसंज्ञमुसीलु जिया इय सम्भह ववहारु ।

मोक्षसुह कारण एक मुषी ओ सल्लोयडु सारु ॥ ३३ ॥

व्रततप संयमशीलानि जीव । एतानि सर्वाणि व्यर्थहारेण ।

मोक्षस्य कारणं एकं मन्यस्व यः त्रिधाकस्य सारः ॥

अप्या अप्पह ओ मुणह ओ परमाव चप्पह ।

सो पावह सिवपुरगमणु जिणवर णठ भणेह ॥ ३४ ॥

आत्मना आत्मान यो मनुते यः परभाव त्यजति ।

स प्राप्नोति शिवपुरगमन जिनवर एव भणति ॥

छहदव्वह जे जिणकहिआ णव पयत्थ जे तत्त ।

ववहारें जिणउत्तिआ ते जाणियहि पयत्त ॥ ३५ ॥

षट्द्रव्याणि यानि जिनकयितानि नव पदार्थाः ये तत्त्वानि ।

व्यवहारेण जिनोक्तानि तानि जानीहि प्रयत्नेन ॥

सव्व अचेयण जाणि जिय एक सचेयण सार ।

जो जाणेविण परममुणी लहु पावइ भवपार ॥ ३६ ॥

सर्वान् अचेतनान् जानीहि जीव एक सचेतन सारम् ।

य ज्ञात्वा परममुनि, लघु प्राप्नोति भवपारम् ॥

जो णिम्मल अप्पा मुणहि छंडवि सहुववहारु ।

जिणसामी एहउ भणइ लहु पावहु भवपारु ॥ ३७ ॥

य, निर्मल आत्मान मनुते त्यक्त्वा सर्वव्यवहारम् ।

जिनस्वामी एव भणति लघु प्राप्नोति भवपारम् ॥

सोरठा ।

जीवाजीवह भेउ जो जाणइ ते जाणियउ ।

मोक्खह कारण एउ भणइ जोइ जोइहि भणिउं ॥ ३८ ॥

जीवाजीवयोर्भेद यो जानाति तेन ज्ञात ।

मोक्षस्य कारण एव भणति योगिन् । योगिना भणितः ॥ १

चौपाई ।

कासु समाहि करउ को अंचउ ।

छोपुअछोपु करिवि को वंचउ ॥

१ अस्मादग्रे इदमपि दोहरू—

केवलगाणुमहाउ सो अप्पा मुणि जीव तुहु ।

जइ चाहहि सिवलहु जोइ जोइहि भणिउ ॥ १ ॥

हल सह कलहि केण सम्माणठ ।

वहिं जहिं जीवठ तह अप्पाणठ ॥ ३९ ॥

केणु समधिं करोमि कान् जर्वयामि ।

वैरमेवैरं कृत्वा कान् वचयामि ॥

यत्र यत्र पश्यामि तत्र आत्मा ॥

दोष्ट ।

साम कुतित्यह परिममइ पुत्तिम ताम करेइ ।

गुरुहु पसाए जाम ण वि देहइ देव मुण्णेइ ॥ ४० ॥

तावत्कुतीर्थेषु परिभ्रमति घूर्णित्वं तावत्करोति ।

गुरो प्रसादं यावन्न देहमेव देवं मनुते ॥

तित्यहि देवलि दउ ण वि इम सुइकेवलि बुणु ।

दहादवलि दउ जिणु एहउ जाणि णिमंतु ॥ ४१ ॥

तीर्थानि द्वाष्ट्यं देवो नापि एव द्रुतकेवलिनात्मन् ।

देहैवाख्ये देवा जिन एव जानीहि निर्जान्तिम् ॥

देहादवलि दउ जिणु जणु दवलिहि णिणइ ।

हासउ महु परि होइ इहु सिद्धामिन्नसु भमेइ ॥ ४२ ॥

देहैवाख्ये देवो जिन देवाख्य मास्ति ।

हास्यं मुक्तस्य परि भवतीह सिद्धभिर्ज्ञा भ्रमति ॥

मूढा दवलि दउ ण वि ण वि सलि लिप्पइ चित्ति ।

दहादवलि दउ जिणु सो पुग्गस समचिचि ॥ ४३ ॥

मूढ । देवान्य देवा नापि नापि शिष्यायां खेपे चित्रे ।

देहैवाख्ये देवो जिन तं बुध्यस्व समचेतसि ॥

तित्थहु देउलि देउ जिणु सव्व वि कोई भणेइ ।

देहादेउलि जो मुणइ सो बुह को वि हवेइ ॥ ४४ ॥

तीर्थे देवालये देवो जिन सर्वोऽपि कश्चित् भणति ।

देहदेवालये यो मनुते स बुधः कोऽपि भवेत् ॥

जइ जरमरणकरालियउ तउ जिणधम्म करेहि ।

धम्मरसायण पियहि तुहुं जिम अजरामर होहि ॥ ४५ ॥

यदि जरामरणकरालितः तर्हि जिनधर्मे कुरु ।

धर्मरसायन पिब त्व येन अजरामरो भव ॥

धम्मु ण पढिया होइ धम्मु ण पोच्छापिच्छयइ ।

धम्मु ण मढियपयेसि धम्मु ण मुच्छालुच्चियइ ॥ ४६ ॥

धर्मो न पठनेन भवेत् धर्मो न पुस्तकदर्शने ।

धर्मो न मठप्रदेशे धर्मो न कूर्चलुंचने ॥ ४६ ॥

रायरोस वे परिहरइ जो अप्पा णिवसेइ ।

सो धम्मु वि जिणुउत्तियउ जो पंचम गइ देइ ॥ ४७ ॥

रागद्वेषौ द्वौ परिहरति य आत्मनि निवसति ।

स धर्मो जिनोक्त यः पंचमगतिं ददाति ॥

आउ गलइ ण वि मणु गलइ ण वि आसाहु गलेइ ।

मोह फुरइ ण वि अप्पहिउ इम संसार भमेइ ॥ ४८ ॥

आयुर्गलति न मनो गलति नाय्याशा गलति ।

मोह स्फुरति नापि आत्महित एव संसार भ्रमति ॥

जेहउ मणु विसयह रमइ तिम जे अप्प मुणेइ ।

जोइउ भणइ रे जोइहु लहु णिव्वाण लहेइ ॥ ४९ ॥

यथा मनो विषयेषु रमते तथा यदि आत्मान मनुते ।

योगी भणति रे योगिन् ! लघु निर्वाण लभते ॥

जेहउ जज्जर णरययइ तेहल बुद्धिम सरीर ।

अप्पा मावहु णिम्मलहु लहु पावइ मवतीर ॥ ५० ॥

यथा अर्जरं नरकगृहं तथा बुध्यस्व शरीरम् ।

आत्मानं मायय निर्मलं लघु प्राप्नोषि मवतीरम् ॥

अंचय पठियो सबलजगि ण वि अप्पाहु मुणंति ।

तिह कारण ए जीव फुहु ण हु णिब्बाण लहेति ॥ ५१ ॥

घात्रे पतितं सकलजगत् मापि आत्मानं मनुते ।

तेन कारणेनेमे जीवा स्फुटं न हि निर्वाणं कर्मेते ॥

सस्य पढंसइ ते वि जइ अप्पा जे ण मुणंति ।

तिह कारण ए जीव फुहु ण हु णिब्बाण लहेति ॥ ५२ ॥

शास्त्रं पठन्ति तदपि जइ आत्मानं ये न जानन्ति ।

तेन कारणेनेमे जीवा स्फुटं न हि निर्वाणं कर्मेते ॥

मणु इदिहि विच्छोइयइ बुह पुच्छियइ न ओइ ।

रायइ पसर णिवारियइ सहज उप्पइ सोइ ॥ ५३ ॥

मन इन्द्रिये वि -- -- ।

रागप्रसारं निवारय सहजं उत्पद्यते स ॥

पुग्गलु अण्णु जि अण्णु जिउ अण्णु वि सहुविवहार ।

अयहि वि पुग्गलु गइहि जिउ लहु पावहु मवपार ॥ ५४ ॥

पुद्गलोऽयं अण्यो जीव अन्य सर्वव्यवहार ।

त्यत्र पुद्गलं प्रहाण जीवं लघु प्राप्नोषि मवपारम् ॥

जे ण वि मण्णइ जीव फुहु जे ण वि जीव मुणति ।

ते जिण्णाइह उप्पिया णठ संमार मुयंति ॥ ५५ ॥

ये नापि मय्यन्ते जीवं स्फुटं ये मापि जीवं मन्यन्ते ।

ते त्रिनयनेन उक्ता न संसारं मुञ्चन्ति ॥

रयण दीउ दिणयर दहिउ दूध घीउ पाहाणु ।

सुण्ण रूउ फलियउ अगिणि णव दिँदता जाणु ॥ ५६ ॥

रत्न दीपः दिनकरः दधि दुग्धं घृतं पापाण ।

सुवर्णं रौप्यं स्फटिकं अग्निः नव दृष्टान्तान् जानीहि १ ॥

देहादिक जो पर मुणइ जेहउ सुणहुआयासु ।

सो लहु पावहि बंभु पर केवल करइ पयासु ॥ ५७ ॥

देहादिक य पर मनुते यथा शून्याकाश ।

स लघु प्राप्नोति ब्रह्म पर केवल करोति प्रकाशम् ॥

जेहउ सुद्ध आयासु जिय तेहउ अप्पा उत्तु ।

आयासु वि जड जाणि जिय अप्पा चेयणुवंतु ॥ ५८ ॥

यथा शुद्ध आकाशं जीव ! तथा आत्मा उक्तः ।

आकाशमपि जड जानीहि जीव ! आत्मानं चैतन्यवन्त ॥

णासरिं अविंभतरहं जे जोवहि असरीरु ।

वाहुडि जम्म ण संभवहि पिवहि ण जणणीखीरु ॥ ५९ ॥

नासाग्रेण अभ्यन्तरे यः पश्यति अशरीर ।

व्याघ्रवृक्षं जन्म न सम्भवति पिवति न जननीक्षीरम् ॥

असरीरु वि सुसरीरु मुणी इहु सरीर जड जाणि ।

मिच्छामोह परिचयहि मुत्ति णियं णिणिमाणि ॥ ६० ॥

अशरीरोऽपि सशरीरो मुनिः ईदं शरीरं जड जानीहि ।

मिथ्यामोह परित्यज..... ..

१ शरीराद्विभक्तं सिद्धस्वरूपम् । २ व्याघ्रवृक्षं जन्म धृत्वा जननीक्षीरं न पिवति इत्यर्थः । ३ चैतन्यशरीरवान् । ४ पौद्गलिकम् ।

अप्पय अप्पु मुणंतयइ किण्णोहा फल्लु होइ ।

केवलणाणु विपरिणवइ सासव मुक्खु लोइ ॥ ६१ ॥

आत्मना आत्मानं मन्वानस्य किमेह फलं भवति ।

केवलज्ञानं विपरिणमति शाश्वतं सुखं उच्यते ॥

खे परमाव चएवि मुणी अप्पा अप्पु मुणंति ।

केवलणाणसत्त्व लिअइ ते संसारु मुचंति ॥ ६२ ॥

ये परमार्थं त्यक्त्वा मुनय आत्ममारमानं मन्वते ।

केवलज्ञानस्वरूपं लब्ध्वा ते संसारं मुञ्चन्ति ॥

घण्णा ते मयवंत बुइ खे परमाव चयंति ।

छोयालोयपयासवइ अप्पा विमल मुणंसि ॥ ६३ ॥

घण्यास्ते भाग्यवन्त बुधा ये परमार्थं त्यजन्ति ।

लोकैकलोकप्रकाशकं आत्मानं विमलं जानन्ति ॥

सागारु वि आगारुहु वि खो अप्पाणि वसेई ।

सो पावइ लहु सिद्धसुहु जिणवरु एम मण्णै ॥ ६४ ॥

सागारोऽप्यनगारोऽपि य आत्मनि वसति ।

स प्राप्नोति क्षुद्रं सिद्धसुखं जिनवर एवं भणति ॥

विरला जाणहि तणु बुहु विरला भिसुअहि तणु ।

विरला ज्ञायहि तणु जिय विरला जारहि तणु ॥ ६५ ॥

विरला जानन्ति तत्त्वं बुधा विरला शृण्वन्ति तत्त्वम् ।

विरला ज्ञायन्ति तत्त्वं जीव ! विरला ज्ञायन्ति तत्त्वम् ॥

इहु परियण ण इहु महवण्णइ इहु सुहुदुक्खइ हेउ ।

इम चित्तवइ किं करइ लहु संसारइ छेउ ॥ ६६ ॥

अयं परिजनः न महान् पुनः अयं सुखदुःखस्य हेतुः ।

एव चिन्तयन् किं करोति लघु ससारस्य छेदम् ॥

इंदफणिंदणरिंदय वि जीवह सरण ण हुंति ।

असरणु जाणिवि मुणिधवला अप्पा अप्प मुणंति ॥ ६७ ॥

इन्द्रफणीन्द्रनरेन्द्रा अपि जीवस्य शरणं न भवन्ति ॥

अशरणं ज्ञात्वा मुनिधवला आत्मनात्मानं मन्वते ॥

इक्क उपज्जइ मरइकुवि दुहु सुहु भुंजइ इक्कु ।

णरयह जाइवि इक्क जिय तह णिव्वाणह इक्कु ॥ ६८ ॥

एक उत्पद्यते म्रियते एक दुःखं सुखं भुक्ते एक ।

नरकं याति एक जीव ! तथा निर्वाणं एकः ॥

इक्कलउ जइ जाइसहि तो परभाव चएहि ।

अप्पा ज्ञायहि णाणमउ लहु सिवसुखं लहेहि ॥ ६९ ॥

एकं यदि जायसे तर्हि परभावं त्यज ।

आत्मन ध्यायस्व ज्ञानमयं लघु शिवसुखं लभस्व ॥

जो पाउ वि सो पाउ मुणि सव्वु वि को वि मुणेइ ।

जो पुण्ण वि पाउ विभणइ सो बुह को वि हवेइ ॥ ७० ॥

यः पापमपि तत्पापं मनुते सर्वं कोऽपि मनुते ।

यः पुण्यमपि पापं भणति स बुधः कोऽपि भवेत् ॥

जह लोयम्मियं णियडहा तह सुणम्मियं जाणि ।

जे सुह असुहं परिच्चयहि ते वि हवंति हुं णाणि ॥ ७१ ॥

यथा लोहमयं निगलं तथा सुवर्णमयं जानीहि ।

ये शुभं अशुभं परित्यजन्ति ते भवन्ति हि ज्ञानिनः ॥

अस्या मणुणिर्गन्ध जिय तस्या तुह निग्गधु ।

अस्या तुहु निग्गन्ध जिय तो लब्भइ सिवपंघु ॥ ७२ ॥

यावत् मनोनिर्म्मन्थ जीव ! तावत्त्वं निर्म्मन्थ ।

यावत्त्वं निर्म्मन्थ जीव ! तत ऊभसे शिवपर्यं ॥

सं बटमप्पइ बीजं फुह्ण बीयह षड वि हु ज्ञाप्पु ।

तं देहं देठ वि मुण्हि ओ तहलोय पहाणु ॥ ७३ ॥

यथा बटमध्ये बीजं स्फुटं बीजे बटमपि जानीहि ।

तथा देहे देवं मन्यस्व य प्रिलोके प्रधान ॥

ओ जिय सो इठ सो वि इठ एहठ माउ निर्म्मत्तु ।

मोक्खइ कारण ओइया अण्णु य तत्तु य मत्तु ॥ ७४ ॥

यो भिन सोऽहं सोऽप्यहं एतत् भाषय निर्भन्तिन् ।

मोक्षस्य कारणं योगिन् । अन्यो न तत्र न मेव ॥

वेत्तेषठपंचविणवहंसत्तहल्लहपंचाह—

चतुर्गुणसहित ओ मुण्हि एहठ लब्भस्स ज्ञाह ॥ ७५ ॥

द्वित्रिचतु पंचदिनवसप्तपट्पंच—

चतुर्गुणसहितं य मनुते एतल्लक्षणं यस्मिन् ॥

वे छंढवि वेगुणसहित ओ अप्पाणि वसेइ ।

जिणसामिठ एव मणइ लहु निग्गवाण लह्ण ॥ ७६ ॥

हो त्यक्त्वा द्विगुणसहितं य आत्मानि वसति ।

जिनस्वामी एव मणति छु निर्वाणं छमते ॥

तिहरदिठ तिहगुणसहित ओ अप्पाणि वसेइ ।

सो सासयसुहमायणु वि जिणवर एम मणेइ ॥ ७७ ॥

त्रिरहितः त्रिगुणसहितः य आत्मनि वसति ।

स शाश्वतसुखभाजन अपि जिनवरः एवं भणति ॥

चउकसायसण्णारहिउ चउगुणसहिउ वुत्तु ।

सो अप्पा मुणि जीव तुहुं जिम परु होहि पवित्तु ॥ ७८ ॥

चतुःकषायसंज्ञारहितः चतुर्गुणसहितः उक्तः ।

त आत्मान मनुस्व जीव । त्व येन परः भवासे पवित्रः ॥

वेपंचविरहियउ मुणहि वेपंचहसंजुत्त ।

वेपंचह जो गुण सहियो सो अप्पा णिरु उत्त ॥ ७९ ॥

द्विपचरहित जानीहि द्विपचसंयुक्त ।

द्विपंचभिः यो गुणै सहित स आत्मा निज उक्तः ॥

अप्पा दंसणु णाण मुणी अप्पा चरणु वियाणि ।

अप्पा संजम सील तउ अप्पा पच्चक्खाणि ॥ ८० ॥

आत्मान दर्शन ज्ञान मन्यस्व, आत्मानं चरण जानीहि ।

आत्मा संयमः शील तपः आत्मा प्रत्याख्यानम् ॥

जो परियाणइ अप्प परु सो परिचयहि णिभंतु ।

सो सण्णास(ण) मुणेहि तुहुं केवलणाणि वुत्तु ॥ ८१ ॥

यः परिजानाति आत्मान पर स परित्यजति निर्भ्रात ।

तत्संज्ञान मनुस्व त्वं केवलज्ञानिना उक्तम् ॥

दंसण जहिं पिच्छयइ बुह अप्पा विमल मुणंतु ।

पुण पुण अप्पा भावियइ सो चारित्त पवित्तु ॥ ८२ ॥

दर्शन येन पश्यति बोध आत्मान विमल मनुते ।

पुनः पुनः आत्मानं भावयति तत् चारित्र पवित्रम् ॥

रयणसप्तसंयुक्तं ज्वित उच्यते तित्थ पवित्रम् ।

मोक्षसुखं कारणं जीर्णं अणुं न तत्तु न मंतु ॥ ८३ ॥

रत्नत्रयसंयुक्तो जीव उच्यते तीर्थं पवित्रम् ।

मोक्षस्य कारणं योगिन् । अन्यो न तत्र न मत्र ॥

महिं अप्या तहिं सयलगुणं केवलं एव भणंति ।

तिहिं कारणं ए जीव फलं अप्या विमलं मुनति ॥ ८४ ॥

यत्र आत्मा तत्र सकलगुणा केवलिन एव भणंति ।

तेन कारणेन इमे जीवा सुखं आत्मानं विमलं जानन्ति ॥

इच्छलं इन्द्रियरहितं मध्वयकायतिसुखं ।

अप्या अप्य मुणेर तुह तुह पावतु सिवमिदं ॥ ८५ ॥

एककी इन्द्रियरहितं मनोवाक्कायत्रिधुखं ।

आत्मना आत्मानं मनुस्व त्वं छु प्राप्नोसि शिवमिदं ॥

जइ वधत मुक्तं मुणहि तो वंघिपहि निमत्तु ।

सहजमरुवि जइ रमइ तो पावइ सिव संतु ॥ ८६ ॥

यदि बद्धं मुक्तं मय्यसे तहिं वप्नासि निर्धाम्तम् ।

सहजस्वरूपं यं रमस तहिं प्राप्नासि शिवं शाम्तम् ॥

सम्माइहीजीवइह दुग्गइगमणु न होइ ।

जइ भाइ वि तो दोस न वि पुम्भइत सुखणेइ ॥ ८७ ॥

सम्पद्विहीनस्य दुर्गतिगमनं न भवति ।

यदि यात्यपि तहिं दोशं नापि पूर्वकूप्य क्षपयति ॥

अप्यमरुवइ ओ रमइ छंढवि महुववहारु ।

तो सम्माइही इवइ लहु पापइ भवपाठ ॥ ८८ ॥

आत्मस्वरूपे यो रमते त्यक्त्वा सर्वव्यवहारम् ।

स सम्यग्दृष्टि भवति लघु प्राप्नोति भवपारम् ॥

अजरु अमरु गुणगणनिलउ जहिं अप्पा थिर थाइ ।

सो कम्महि ण वि वंधयउ संचियपुव्व विलाइ ॥ ८९ ॥

अजरोमरो गुणगणनिलयः यत्र आत्मा स्थिरः तिष्ठति ।

स कर्माणि नैव बध्नाति सचितपूर्वाणि विलीयते ॥

जो सम्मत्तपहाणु बुहु सो तयलोय पहाणु ।

केवलणाण वि सह लहई सासयसुक्खणिहाणु ॥ ९० ॥

य सम्यक्त्वप्रधान बुधः स त्रैलोक्ये प्रधानः ।

केवलज्ञानमपि स लभते, शाश्वतसुखनिवान् ॥

जह सलिलेण ण लिप्पियइ कमलणिपत्त कया वि ।

तह कम्मेण ण लिप्पियइ जइ रइ अप्पसहावि ॥ ९१ ॥

यथा सलिलेन न लिप्यते कमलिनीपत्र कदापि ।

तथा कर्मणा न लिप्यते यदि रमते आत्मस्वभावे ॥

जो समसुक्खणिलीण बुहु पुण पुण अप्प मुणेइ ।

कम्मक्खउ करि सो वि फुडु लहु णिव्वाण लहेइ ॥ ९२ ॥

यः समसुखनिलीन बुध पुनः पुन आत्मानं मनुते ।

कर्मक्षयं कृत्वा सोऽपि स्फुटं लघु निर्वाणं लभते ॥

पुरुसायारपमाणु जिय अप्पा एहु पवित्तु ।

जोइज्जइ गुणणिम्मलउ णिम्मलतेय फुरंतु ॥ ९३ ॥

पुरुषाकारप्रमाण जीव आत्मानं इमं पवित्र ।

पश्यति गुणनिर्मलं निर्मलतेजसा स्फुरन्तं ॥

ओ अप्या मुहं वि मुण्डं असुहसरीरविभिण्णु ।
 सो आणइ सच्छइ सयलु सासयसुक्खइलीणु ॥ ९४ ॥

य आत्मानं मुहं अपि मनुते अशुचिसरीरविभिन्नं ।
 स जानाति शास्त्रं सकलं शास्त्रसमुच्छ्रितम् ॥

ओ ण वि जाणइ अप्प पद ण वि परमाव चएवि ।
 सो आणठ सच्छइ सयलु ण हु सिवसुक्ख लहेवि ॥ ९५ ॥

यः नापि जानाति आत्मानं परं नापि परमाणं त्यजति ।
 स जानन् शास्त्राणि सकलानि न हि शिवसुखं कुरुते ॥

वज्जिय सयलवियप्पयइ परमसमाहि लहंति ।
 अं वेददि साणंदं फुडु सो सिवसुक्ख मणंति ॥ ९६ ॥

वर्जितं सकलविकल्पैः परमसमाधिं कुरुते ।
 यत् विदन्ति सामन्दं स्फुटं तत् शिवसुखं भणन्ति ॥

ओ पिण्डत्थु पयत्थु बुह रुवत्थु वि जिणठत्थु ।
 रुपातीतं मुण्णेहु लहु विम पद होदि पविण्णु ॥ ९७ ॥

य पिण्डस्थं पदस्थं बुधं रूपस्थमपि विनोक्तम् ।
 रूपातीतं मन्यते कस्य येन परं भवति पवित्रम् ॥

सण्वे मीत्था थाणमया ओ समभाव मुण्णेइ ।
 सो सामाइठ आणि फुडु जिणवर एम मण्णेइ ॥ ९८ ॥

सर्वे जीवा ज्ञानमया यः समभावं मनुते ।
 तत् सामाधिकं जानीहि स्फुटं जिनवर एव भणति ॥

रापरोस वे परिहरवि ओ समभाव मुण्णेइ ।
 सो सामाइय आणि फुडु वेणल्लि एम मण्णेइ ॥ ९९ ॥

रागद्वेषौ द्वौ परिहृत्य यः समभाव मनुते ।

तत्सामायिक जानीहि स्फुट केवली एव भणति ॥

हिंसादिउ परिहार करि जो अप्पाहु ठवेइ ।

सो वीअउ चारित्त मुणि जो पंचमगइ णेइ ॥ १०० ॥

हिंसादीना परिहार कृत्वा य. आत्मान स्थापयति ।

तद्द्वितीय चारित्र मनुस्व यत्पंचमगतिं नयति ॥

मिच्छादिउ जो परिहरणु सम्मदंसणमुद्धि ।

सो परिहारविसुद्ध मुणि लहु पावहि सिवसुद्धि ॥ १०१ ॥

मिथ्यात्वादिक यः परित्यज्य सम्यग्दर्शनशुद्धिम् ।

तत्परिहारविसुद्धं मनुस्व लघु प्राप्नोसि शिवशुद्धिम् ॥

सुहमह लोहह जो विलउ सुहसु हवे परिणामु ।

सो सुहमहचारित्त मुणि सो सासयसुहधामु ॥ १०२ ॥

सूक्ष्मस्य लोभस्य यः विलय सूक्ष्म. भवेत्परिणाम. ।

तत्सूक्ष्मचारित्र मनुस्व तत् शाश्वतसुखधाम ॥

अरिहंतु वि सो सिद्ध फुडु सो आयरिउ वियाणि ।

सो उज्झावो सो जि मुणि णिच्छय अप्पा जाणि ॥ १०३ ॥

अर्हन्तमपि त सिद्ध स्फुट त आचार्य जानीहि ।

त उपाध्याय तमेव मुनि निश्चयेन आत्मान जानीहि ॥

सो सिव संकर विण्हु सो सो रुद्र वि सो बुद्धु ।

सो जिण ईसर वंशु सो सो अणंत फुडु सिद्धु ॥ १०४ ॥

स शिवः शंकर. विष्णु. स स रुद्रः अपि स बुद्ध

स जिन. ईश्वर. ब्रह्मा स अनंत. स्फुट सिद्धः ॥

जो अप्पा सुद्ध वि मुणई असुहसरीरविभिण्णु ।
सो आणइ सच्छइ सयलु सासयसुक्खइलीणु ॥ ९४ ॥

य आत्मानं शुद्धं नपि मनुते अशुचिशरीरविभिन्नं ।
स जानाति शास्त्रं सकलं शाश्वतमुच्छलीन ॥

जो ण वि आणइ अप्प पर ण वि परभाव चएवि ।
सो बल्लठ सच्छइ सयलु ण इ सिवसुक्ख ठहेवि ॥ ९५ ॥

य नापि जानाति आत्मानं परं नापि परभावं त्यजति ।
स जानन् शास्त्राणि सकलानि न हि शिवसुखं कुरुते ॥

वज्जिय सयलवियप्पयइ परमसमाहि ठहंति ।
वं वेददि सार्णद फुइ सो सिवसुक्ख मणंति ॥ ९६ ॥

वर्जितं सकलविकल्पैः परमसमाधिं कुरुते ।
यत् विदन्ति सानन्दं स्फुटं तत् शिवसुखं भणन्ति ॥

जो पिंढत्थु पयत्थु बुइ स्वत्थु वि जिमउत्थु ।
रूपातीठ म्भेइ लहु जिम पर होइ पविण्णु ॥ ९७ ॥

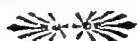
य पिण्डस्थं पस्थं मुध रूपस्थमपि विनोक्तम् ।
रूपातीठं मन्यते कथु येन परं भवति पवित्र ॥

सम्भे अत्था आणमया जो समभाव म्भेइ ।
सो सामाइट जाणि फुइ जिणवर एम म्भेइ ॥ ९८ ॥

तत्र जीवा ज्ञानमया य समभावं मनुते ।
तत् सामायिकं जानीहि स्फुटं जिग्वर एव भणति ॥

रायरोस वे परिहरवि जो समभाव म्भेइ ।
सो सामाइय जाणि फुइ केवलि एम म्भेइ ॥ ९९ ॥

कल्याणालोचना ।

परमप्यय बहुमई परमेष्टीणं करोमि णवकारं ।

सगपरसिद्धिणिमित्तं कल्याणालोचना वोच्छे ॥ १ ॥

परमात्मान वर्द्धितमर्तिं परमेष्ठिन करोमि नमस्कारम् ।

स्वकपरसिद्धिनिमित्तं कल्याणालोचना वक्ष्ये ॥

रे जीवाणंतभवे संसारे संसरंत बहुवार ।

पत्तो ण बोहिलाहो मिच्छत्तवियंभपयडीहिं ॥ २ ॥

रे जीव ! अनन्तभवे ससारे ससरता बहुवारम् ।

प्राप्तो न बोधिलाभो मिथ्यात्वविजृभितप्रकृतिभि ॥

संसारभमणगमणं कुणंत आराहिऊ ण जिणधम्मो ।

तेणेविण वर दुक्खं पत्तोसि अणंतवाराइं ॥ ३ ॥

ससारभ्रमणगमन कुर्वन् आराधितो न जिनवर्म ।

तेन विना वर दुक्ख प्राप्तोऽसि अनन्तवारम् ॥

संसारे णिवसंता अणंतमरणाइं पाविओसि तुमं ।

केवलि विणा ण(य) तेसिं संखापज्जत्ति णो हवइ ॥ ४ ॥

ससारे निवसन् अनन्तमरणानि प्राप्तोऽसि त्व ।

केवलिना विना तेषा सख्यापर्याप्तिर्न भवति ॥

तिणिण सया छत्तीसा छावट्टिसहस्सवारमरणाइं ।

अंतोमुहुत्तमझे पत्तोसि णिगोयमज्झम्मि ॥ ५ ॥

त्रीणि शतानि पट्त्रिंशानि पट्पट्टिसहस्रवारमरणानि ।

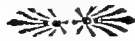
अन्तर्मुहूर्तमध्ये प्राप्तोऽसि निगोढमध्ये ॥

एहिमलकसुषलनिखयत जो पर निष्कल देउ ।
 देहह मज्झह सो वसह तासु ण वीजहमेउ ॥ १५ ॥
 एतल्लक्षणलक्षित य पर निष्कलो देव ।
 देहस्य मध्ये स वसति तस्मिन् नाग्यमेद ॥
 जे सिद्धा जे सिङ्गसिद्धि जे सिङ्गहि जिण उज्जु ।
 अप्पादसण ते वि फुइ एहउ आणि निमंतु ॥ १०६ ॥
 ये सिद्धा ये सेत्स्यन्ति य सिष्यन्ति भिनोक्त ।
 आत्मदर्शनेन तेऽपि स्फुटं एतत् जानीहि निर्धाम्भम् ॥
 संसारह भयमीयएहं योगिचंदमुनिषणं ।
 अप्पासंवोहण कयहं दोहा एकमप्येण ॥ १०७ ॥
 संसारस्य भयमीतानां योगिचंद्रमुनिना ।
 धारमसंबोधनाय कृतानि दोहकानि एकमनसा ॥

इति श्रीयोगिचंद्रकृतो भोक्सारः संपूर्णोऽस्तु ।

समाप्तोऽयं योगसारः ।

कल्याणालोयणा ।

परमप्यय वडुमई परमेष्ठीणं करोमि णवकारं ।

सगपरसिद्धिणिमित्तं कल्याणालोयणा वोच्छे ॥ १ ॥

परमात्मान वर्द्धितमर्तिं परमेष्ठिन करोमि नमस्कारम् ।

स्वकपरसिद्धिनिमित्तं कल्याणालोचना वक्ष्ये ॥

रे जीवाणंतभवे संसारे संसरंत बहुवारं ।

पत्तो ण बोहिलाहो मिच्छत्तवियंभपयडीहिं ॥ २ ॥

रे जीव ! अनन्तभवे ससारे संसरता बहुवारम् ।

प्राप्तो न बोधिलाभो मिथ्यात्वत्रिजृभितप्रकृतिभि ॥

संसारभमणगमणं कुणंत आराहिऊ ण जिणधम्मो ।

तेणोविण वर दुक्खं पत्तोसि अणंतवाराइं ॥ ३ ॥

ससारभ्रमणगमनं कुर्वन् आराधितो न जिनवर्म ।

तेन विना वर दुक्खं प्राप्तोऽसि अनन्तवारम् ॥

संसारे णिवसंता अणंतमरणाइं पाविओसि तुमं ।

केवलि विणा ण(य) तेसिं संखापज्जत्ति णो हवइ ॥ ४ ॥

ससारे निवसन् अनन्तमरणानि प्राप्तोऽसि त्व ।

केवलिना विना तेपा सख्यापर्याप्तिर्न भवति ॥

त्तिणिण सया छत्तीसा छावटिसहस्सवारमरणाइं ।

अंतोमुहुत्तमझे पत्तोसि णिगोयमज्झम्मि ॥ ५ ॥

त्रीणि शतानि पट्त्रिंशानि पट्पष्टिसहस्रवारमरणानि ।

अन्तर्मुहूर्तमध्ये प्राप्तोऽसि निगोढमध्ये ॥

वियलिदिए असीदी सही चालीसमेव जाणेहि ।

पंचेंदिय चउवीस सुदभवतोमुहुत्तस्स ॥ ६ ॥

विकलेन्द्रियेऽशीतिं पष्टि चत्वारिंशदेव जानीहि ।

पंचेन्द्रिये चतुर्विंशतिं क्षुद्रभवान् भस्ममुहूर्ते ॥

अण्णोण खज्जंता जीवा पावति दारुणं दुक्खं ।

ण हु त्सिं पञ्चसी कह पावइ धम्ममइसुण्णो ॥ ७ ॥

अन्योऽन्ये कुप्पन्तो जीवा प्राप्नुवन्ति दारुणं दुःखम् ।

न खलु तेषां पर्याप्ती कथं प्राप्नोति धर्ममतिशून्य ॥

माया पियर कुडवो सुयणजणो को वि णावइ सत्ये ।

एगागी भमइ सया ण हि वीओ अस्थि संसारे ॥ ८ ॥

माता पिता कुटुम्ब स्वजनजन कोऽपि नापाति सह ।

एकाकी भवति सदा न हि द्वितीयोऽस्ति संसारे ॥

आउक्खए वि पचे ण समस्यो को वि आउदाप्पे य ।

देवेंदो ण भरेंदो मणिओसइमंतजालाई ॥ ९ ॥

आयु क्षयेऽपि प्राप्ते न समर्थ कोऽपि आयुर्दाने च ।

देवेन्द्रो न भरेन्द्र मण्यौषधर्मत्रजालानि ॥

संमहि त्रिणवरधम्मो खट्ठोसि तुमं विसुद्धओएण्ण ।

खामसु जीवा सव्वे पचे ममए पयप्पेण ॥ १ ॥

सम्प्रति त्रिणवरधर्मो खट्ठोऽसि त्वं विशुद्धयोगेन ।

खमस्य जीवान् सर्वाण् प्रत्येकं समये प्रयत्नेन ॥

तिण्णि सया तेसही मिच्छता रंसणस्स पडिबक्खा ।

अण्णाणें सहहिमा मिच्छा मे दुक्खं दुक्ख ॥ ११ ॥

त्रीणि शतानि त्रिषष्टि मिथ्यात्वानि दर्शनस्य प्रतिपक्षाणि ।

अज्ञानेन श्रद्धितानि मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

महुमज्जमंसजूवापभिदी वसणाइं सत्तमेयाइं ।

णियम ण कयं च तेसिं मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ १२ ॥

मधुमद्यमांसद्यूतप्रभृतीनि व्यसनानि सप्तभेदानि ।

नियमो न कृतः च तेषा मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

अणुवयमहव्वया जे जमणियमाशील साहुगुरुदिण्णा ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ १३ ॥

अणुव्रतमहाव्रतानि यानि यमनियमशीलानि साहुगुरुदत्तानि ।

यानि यानि विराधितानि खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

णिच्चिदरधादुसत्तय तरुदह वियलिंदिएसु छचेव ।

सुरणरयतिरिय चदुरो चउदस मणुए सदसहस्सा ॥ १४ ॥

नित्येतरधातुसप्त, तरुदश, विकलेन्द्रियेषु षट् चैव ।

सुरनारकतिर्यक्षु चत्वार. चतुर्दश मनुष्ये शतसहस्राणि ॥

एदे सन्वे जीवा चउरासीलक्खजोणिवसि पत्ता ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ १५ ॥

एते सर्वे जीवाश्चतुरशीतिलक्षयोनिवशे प्राप्ताः ।

ये ये विराधिताः खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

पुढवीजलग्गिवाओतेओविणस्सई य वियलतया ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ १६ ॥

पृथ्वीजलाग्निवायुतेजोवनस्पतयश्च विकलत्रयाः ।

ये ये विराधिताः खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

मलसत्तरा जिणुत्ता वयविसुए जा विराहणा विविहा ।
सामइखमइया खलु मिच्छा मे दुक्कहं दुज्ज ॥ १७ ॥

मलसत्ततिर्निनोक्ता वयवियये या विराधना विविधा ।
सामायिकक्षमादिकञ्च मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

फलफुल्ललल्लिषल्ली अणगलण्हारणं च घोषणाईहिं ।
जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कहं दुज्ज ॥ १८ ॥

फलपुष्पल्लवल्ली अणालितस्तानं च प्रक्षालनादिभिः ।
ये ये विराधिता खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

यो सीलं येव खमा विणओ तवो ण संअमोवासा ।
ण कया ण भावियकया मिच्छा मे दुक्कहं दुज्ज ॥ १९ ॥
न सीलं नैव क्षमा विनयस्तथा न संयमोपवासा ।
न कृता न भावनीकृता मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

कंदफलमूलवीया सचित्तरयणीयमोयणाहारा ।
वज्जाणे जे वि कया मिच्छा मे दुक्कहं दुज्ज ॥ २० ॥

कन्दफलमूलवीजानि सचित्तरजनीमोजनादारा ।
वज्जानेन येऽपि कृता मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

णो पूया जिणचरणे ण पत्तदार्णं ण चेइयागमणं ।
व कया ण भाविय मइ मिच्छा मे दुक्कहं दुज्ज ॥ २१ ॥

नो पूजा जिनचरणे न पात्रदानं न चेर्यागमनम् ।
न कृता न भाविता मया मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

बंमारमपरिगहसावज्जा बहु पमाददोसेण ।
जीवा विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कहं दुज्ज ॥ २२ ॥

ब्रह्मारभपरिग्रहसावधानि बहूनि प्रमाददोषेण ।

जीवा विराधिता खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

सत्तस्सिउखित्तमवाप्तीदाणागयसुवड्डमाणजिणा ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ २३ ॥

सप्ततिशतक्षेत्रभया २ अतीतानागतवर्तमानजिना ।

ये ये विराधिता, खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

अरुहासिद्धावरिया उवझाया साहु पंचपरमेढी ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ २४ ॥

अर्हत्सिद्धाचार्या उपाध्याया साधव पंचपरमेष्ठिनः ।

ये ये विराधिता, खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

जिणवयण धम्म चेइय जिणपडिमा किट्ठिमा अकिट्ठिमया ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ २५ ॥

जिनवचन धर्म चैत्य जिनप्रतिमा कृत्रिमा अकृत्रिमाः ।

ये ये विराधिता खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

दंसणणाणचरित्ते दोसा अट्ठपंचमेयाइं ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ २६ ॥

दर्शनज्ञानचारित्रे दोषा अष्टाष्टपचभेदा ।

ये ये विराधिता खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

मइ सुइ ओही मणपज्जयं तहा केवलं च पंचमयं ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ २७ ॥

मति श्रुत अवधि मन पर्यय तथा केवल च पंचमकम् ।

ये ये विराधिता खलु मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

आयारादी अंगा पुण्यपङ्कजा जिणेहि पण्णत्ता ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कहं हुज्ज ॥ २८ ॥

आयारादीन्यङ्गानि पूर्वप्रकीर्णकानि विनै प्रणीतानि ।

ये ये विराहिता खलु मिच्छा मे दुक्कहं भवतु ॥

पंचमहव्ययशुचा अहारससहस्ससीलकमसोहा ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कहं हुज्ज ॥ २९ ॥

पंचमहप्रतयुक्ता अष्टादशसहस्ससीलकृतशामाः ।

ये ये विराहिता खलु मिच्छा मे दुक्कहं भवतु ॥

छोए पियरसमाणा रिद्धिपवण्णा महागणवह्या ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कहं हुज्ज ॥ ३० ॥

छोके पितृसमाना ऋद्धिप्रपन्ना महागणपतय ।

ये ये विराहिता खलु मिच्छा मे दुक्कहं भवतु ॥

णिमाय अज्झियाओ सङ्गा सङ्गी य चठविहो संघो ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कहं हुज्ज ॥ ३१ ॥

निर्ग्रन्था आर्यिका धावका आविकाः चतुर्विधो संघः ।

ये य विराहिता खलु मिच्छा मे दुक्कहं भवतु ॥

देवाऽसुरा मणुस्मा णेरह्या तिरियओणिगयजीवा ।

जे जे विराहिया खलु मिच्छा मे दुक्कहं हुज्ज ॥ ३२ ॥

देवा असुरा मनुष्या मारका तिर्यग्योनिगतजीवा ।

ये ये विराहिता खलु मिच्छा मे दुक्कहं भवतु ॥

कोहो माणो माया लोहो एत्थम्म रायदोसाह ।

अण्णारो जे वि कया मिच्छा मे दुक्कहं हुज्ज ॥ ३३ ॥

क्रोधो मान माया लोभः एते रागदोषाः ।

अज्ञानेन येऽपि कृता मिथ्या मे दुष्कृतं भवतु ॥

परवत्थं परमहिला प्रमादजोएण अज्जियं पावं ।

अण्णावि अकरणीया मिच्छा मे दुक्कडं हुज्ज ॥ ३४ ॥

परवस्त्र परमहिला प्रमादयोगेनार्जित पापम् ।

अन्येऽपि अकरणीया मिथ्या मे दुष्कृत भवतु ॥

इक्को सहावसिद्धो सोह अप्पा वियप्पपरिमुक्को ।

अण्णो ण मज्झ सरणं सरणं सो एक्क परमप्पा ॥ ३५ ॥

एकः स्वभावसिद्धः स आत्मा विकल्पपरिमुक्तः ।

अन्यो न मम शरण शरणं स एकः परमात्मा ॥

अरस अरूव अगंधो अव्वावाहो अणंतणाणमओ ।

अण्णो ण मज्झ सरणं सरणं सो एक्क परमप्पा ॥ ३६ ॥

अरसः अरूपः अगन्धः अव्याबाधः अनन्तज्ञानमयः ।

अन्यो न मम शरण शरणं स एकः परमात्मा ॥

णेयपमाणं णाणं समए इक्केण हुंति ससहावे ।

अण्णो ण मज्झ सरणं सरणं सो एक्क परमप्पा ॥ ३७ ॥

ज्ञेयप्रमाणं ज्ञानं समयेन एकेन भवति स्वस्वभावे ।

अन्यो न मम शरण शरणं स एकः परमात्मा ॥

एयाणेयवियप्पप्पसाहणे सयसहावसुद्धगई ।

अण्णो ण मज्झ सरणं सरणं सो एक्क परमप्पा ॥ ३८ ॥

एकानेकविकल्पप्रसाधने स्वकस्वभावशुद्धगतिः ।

अन्यो न मम शरण शरणं स एकः परमात्मा ॥

देहप्रमाणो विष्णो लोचनप्रमाणो विष्णोऽहोदि ।

अण्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥ ३९ ॥

देहप्रमाणं नित्यं लोकप्रमाणं अपि धर्मतो भवति ।

अन्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥

केवलदंसंयोजनं समष्टिं इत्येकं दुष्णि उच्यते ।

अण्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥ ४० ॥

केवलदर्शनज्ञाने समयेनैकेन द्वौ उपयोगौ ।

अन्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥

सगत्त्वसहस्रसिद्धो विहावगुणमुक्तकर्मवावरो ।

अण्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥ ४१ ॥

स्वकल्पसहस्रसिद्धो विहावगुणमुक्तकर्मवापारः ।

अन्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥

सुष्ठो ज्ञेयः असुष्ठो लोककर्मकर्मवञ्चिद्वो वाणं ।

अण्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥ ४२ ॥

शून्यो नैवाशून्यो नोक्तकर्मकर्मवञ्चितं ज्ञानम् ।

अन्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥

शाणाडो न मिष्टो विषयमिष्टो सहावसुखमयो ।

अण्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥ ४३ ॥

ज्ञानतो यो न मिष्टः विषयमिष्टः स्वभावसुखमयः ।

अन्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥

अच्छिन्नोच्छिन्नो पश्यत्स्वच गुह्यलङ्घ्येव ।

अण्यो न मम शरणं शरणं स एकः परमात्मा ॥ ४४ ॥

अच्छिन्नोऽवच्छिन्न. प्रमेयरूपत्व अगुरुलघुत्व चैव ।

अन्यो न मम शरण शरण स एकः परमात्मा ॥

सुहृदसुहृभावविगतो शुद्धस्वभावेण तन्मयं पत्तो ।

अण्णो ण मज्झ सरणं सरणं सो एक्क परमप्पा ॥४५॥

शुभाशुभभावविगत. शुद्धस्वभावेन तन्मय प्राप्त ।

अन्यो न मम शरण शरण स एकः परमात्मा ॥

णो इत्थी ण णंउंसो णो पुंसो णेव पुण्णयावमओ ।

अण्णो ण मज्झ सरणं सरणं सो एक्क परमप्पा ॥४६॥

न स्त्री न नपुंसको न पुमान्... . ।

अन्यो न मम शरण शरणं स एक परमात्मा ॥

ते को ण होदि सुयणो तं कस्स ण वंधवो ण सुयणो वा ।

अप्पा हवेह अप्पा एगागी जाणगो सुद्धो ॥४७॥

तव को न भवति स्वजन त्व कस्य न बन्धुः सुजनो वा ।

आत्मा भवेत् आत्मा एकाकी ज्ञायकः शुद्धः ॥

जिणदेवो होउ सया मई सुजिणसासणे सया होउ ।

सण्णासेण य मरणं भवे भवे मज्झ संपदओ ॥४८॥

जिनदेवो भवतु सदा मतिः सुजिनशासने सदा भवतु ।

सन्यासेन च मरण भवे भवे मम सम्पत् ॥

जिणो देवो जिणो देवो जिणो देवो जिणो जिणो ।

दया धम्मो दया धम्मो दया धम्मो दया सया ॥४९॥

जिनो देवो जिनो देवो जिनो देवो जिनो जिनः ।

दया धर्मो दया धर्मो दया धर्मो दया सदा ॥

महासाह महासाह महासाह विर्यवरा ।

एवं सद्य सदा हुज्ज आव णो मुत्तिसंगमो ॥५०॥

महासाधव महासाधव महासाधवो दिगम्बरा ।

एवं तत्त्वं सदा मवत्तु यावन्न मुक्तिर्संगमः ॥

एवमेव गच्छे कालो अर्पतो दुक्खसंगमे ।

जिणोवदिद्वसण्णासे न सत्तारोहणा कया ॥५१॥

एवमेव गतः काळेऽनन्तो ह्यु ससङ्गमे ।

जिनोपदिद्वसंन्यासे न पत्तारोहणा कृता ॥

संपई एव संपत्ताराहणा जिणदेसिया ।

किं किं ण ज्ञायदे मज्झ सिद्धिसंदोहसंपई ॥५२॥

सम्प्रति एव सम्प्राप्ताराधना जिनदेशिता ।

कत्र का न जायते मम सिद्धिसंदोहसम्पत्ति ॥

अहो धम्ममहो धम्मं अहो मे लद्धि पिम्मला ।

संवादा संपया सारा जेण सुखसुमहण्णय ॥ ५३ ॥

अहो धर्म अहो धर्म अहो मे कम्मिर्मिर्मल्ल ॥

संवाता सम्पत् सारा येन सुखं अनुपमम् ॥

एवं आराहंतो आलोयणवंदणापडिक्कमणं ।

पावइ फलं च तेसिं विदिदं अज्जियवमेण ॥५४॥

एवमाराधयन् आलोचनायन्नाप्रतिक्रमणानि ।

प्राप्नोति फलं च तेषां निर्दिष्टमजितप्रज्ञणा ॥

* इति कम्मवाचाखेचना ।

* योगसारः। कम्मवाचाखेचनेति प्रत्यक्षं केनविद्यमेव सम्पादितं । इ प्रेष्यु
स्तत्रैव अप्यह्युदे आस्ताम् ।

श्रीयोगीन्द्रदेव-विरचिता ।

अमृताशीतिः ।

विश्वप्रकाशिमहिमानममानमेक-

मोमक्षराद्यखिलवाङ्मयहेतुभूतं ।

यं शंकरं सुगतमाधवमीशमाहु-

रहन्तमूर्जितमहन्तमहं नमामि ॥ १ ॥

अथोपार्जनप्रयासः ।

भ्रातः ! प्रभातसमये त्वरितः किमर्थ-

मर्थाय चेत्स च सुखाय ततः स सार्थः ।

यद्येवमाशु कुरु पुण्यमतोर्थसिद्धिः

पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ २ ॥

धर्मादयो हि हितहेतुतया प्रसिद्धा

धर्माद्धनं धनत ईहितवस्तुसिद्धिः ।

बुद्ध्वेति मुग्ध ! हितकारि विधेहि पुण्यं

पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ ३ ॥

वार्त्तादिभिर् यदि धनं नियतं जनानां

निस्वः कथं भवति कोऽपि कृषीवलादिः ।

ज्ञात्वेति रे मम वचश्चतुराः स्वपुण्यैः

पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ ४ ॥

प्रारभ्यते भुवि बुधेन धियाधिगम्य

तत्कर्म येन जगतोऽपि सुखोदयः स्यात् ।

कृप्यादिक पुनरिदं विदधासि यस्त्वं
 स्वस्यापि रे विपुलदुःखफलं न किं तत् ॥ ५ ॥
 एषेहि याहि सर निस्सर वारितोऽसि
 मा मन्दिरं नरपतेर्विश्व रे विशङ्कम् ।
 इत्यादिसेवनफलं प्रययं लभन्ते
 लब्ध्वापि सा यदि चला सफला कथं श्रीः ॥ ६ ॥
 वार्त्तापि किञ्च तव कर्णमुपागतेयं
 पात्रे रतिं स्थिरतया न गता कदाचित् ।
 चापल्यतोऽपि जितसर्वनिसम्बिनीभी—
 तस्या कथं बत कुती विदधासि सङ्गम् ॥ ७ ॥
 प्रणमत्युन्नतिहेतोर्जीवितहेतोर्विमुञ्चति प्राणान् ।
 दुःखी यदि सुखहेतो को मूर्खस्तेवकादपर ॥ ८ ॥
 रत्नार्थिनी यदि कथं जलधिं विमुञ्चेत्
 रूपार्थिनी यदि च पञ्चशरं कथं वा ।
 दिव्योपमोगनिरता यदि नैव शक्र
 कृप्याभया गवगता न गुणार्थिनी श्रीः ॥ ९ ॥
 सत्त्वाधिकोऽपि सुमहानपि शीतलोऽपि
 मुक्तः भिया चपलया बलभिर्यथेह ।
 तस्याः कृते कथममी कृतिनोऽपि लोकाः
 हेतुज्वलज्वलनमाद्यु विद्वान्ति केचित् ॥ १० ॥
 सत्यं समस्तसुखमप्यमिहेहितायै—
 रीहापि ते न तव तेषु सवेति चेष्टि ।

तेषां यदर्जनवियोगजदुःखजाल

तस्यावधिं बहुधियापि न हन्त वेष्टि ॥ ११ ॥

निर्वादमादिरहितं विधुताघसंघं

यद्यस्ति नापरमपारममारसौख्यम् ।

एवंविधेऽपि मतिमान्नपि शर्मणीत्थं

बुद्धिङ्करो तु पुरुषो वद कोऽत्र दोषः ॥ १२ ॥

आस्तां समस्तमुनिसंस्तुतमस्तमोहं

सौख्यं सखे ! विगतखेदमसंख्यमेतत् ।

निस्सङ्गिनां प्रशमजं यदिहापि जातं

तस्यांशतोऽपि सदृशं स्मरजं न जातु ॥ १३ ॥

अनन्तसुखविघ्न ।

अज्ञाननामतिमिरप्रसरोयमन्तः

सन्दर्शिताखिलपदार्थविपर्ययात्मा ।

मंत्री स मोहनृपतेः स्फुरतीह याव-

त्तावत्कुतस्तव शिवं तदुपायता वा ॥ १४ ॥

शरीरं ।

किञ्चाशुचौ शुचिसुगन्धिरसादिवस्तु

यस्मिन् गतं नरकतां समुपैति सद्यः ।

रंरम्यते तदपि मोहवशाच्छरीरं

सर्वैरहो विजयते महिमा परोऽस्य ॥ १५ ॥

अज्ञानघोरसरिदम्बुनिपातमूर्त्ति-

दुर्मोचमोहगुरुकदर्मदूरमग्नं ।

जन्मान्तकादिमकरैरुगृह्यमाणं

विश्वं निरीशमवशं सहतेऽतिदुःखम् ॥ १६ ॥

भङ्गात्मी ।

अज्ञानमोहमदिरां परिपीय मुग्ध !

हे हन्त हन्ति परिवर्त्यति अस्पृशीष्टम् ।

पद्मेच्छं अगदिद पतित पुरस्ते

किन्दूर्ध्वसे त्वमपि बालिश ! तादृशोऽपि ॥ १७ ॥

चक्षुं सदसण सय सारो सप्यदि दोसपरिहारीणं ।

चक्षुं होह गिरन्दो ददृणमिलयडीतंस ? ॥ १८ ॥

वैरी ममायमहमस्य कृतोपकार

इत्यादिदुःखघनपावकपच्यमानं ।

लोकं विलोक्य न मनागपि कम्पसे त्वं

क्रन्द कुरुष्व वद तादृश ! कुर्वसे किम् ॥ १९ ॥

नो जीयते अगति केनचिदेव मोह

इत्याकुलः किमसि सम्प्रति रे वयस्य ! ।

एकोऽपि कोऽपि पुरतः स्थितश्चतुसैन्यं

सत्वाधिको जयति क्षोचसि किं मुषा त्वम् ॥ २० ॥

मुक्त्वा लसत्त्वमभिसत्त्वबलोपपन्नः

मुक्त्वा पराञ्च समर्ता कुलदेवतां त्वम् ।

संज्ञानचक्रमिदमङ्ग ! गृह्णाण तूर्ण-

मज्ञानमन्त्रियुतमोहरिपूपमर्दि ॥ २१ ॥

सत्त्वं हि केवलमलं फलतीष्टसिद्धिं

मुक्तं यया समतया यदि क परस्ते ।

एकद्वयेन सहितं यदि बोधरत्न-

मेकस्त्वमेव पतिरङ्ग ! चराचराभास ॥ २२ ॥

मल्लो न यस्य भुवनेऽपि समोऽस्ति सोऽयं
 कामः करोति विकृतिं तव तावदेव ।
 यावन्न यासि शरणं चरणं समन्तात्
 सोपानतामुपगतां शिवसौधभूमेः ॥ २३ ॥
 कालत्रयेऽपि भुवनत्रयवर्त्तमान—
 सत्वप्रमाथिमदनादिमहारयोऽमी ।
 पश्याशु नाशमुपयान्ति दृशैव यस्याः
 सा सम्मता ननु सतां समतैव देवी ॥ २४ ॥

चारित्रम् ।

वाञ्छा सुखे यदि सखे ! तदवैमि नाहं
 धर्माद्धृते भवति सोऽपि न यावदेते ।
 रागादयस्तदसनं समता त एव
 तस्माद्विधेहि हृदि तां सततं सुखाय ॥ २५ ॥

समतामृत ।

ज्वालायमानमदनानलपुञ्जमध्ये
 विश्वं कथं कथति कोऽपि कुतूहलेन ।
 कस्मिन्नपीह समसौख्यमया हिमानी—
 मध्यासते यतिवराः समताप्रसादात् ॥ २६ ॥
 मैत्री कृपा प्रमुदिता सुभगाङ्गनानां
 शुभ्राभ्रसन्निभमनःसदने निवासम् ।
 त्वं देहि ता हि समताभिमताः समीत्वा—
 देवं न कोऽपि भुवनेऽपि तवास्ति शत्रुः ॥ २७ ॥

सत्ताम्यभाषगिरिगहरमध्यमेत्य
 पचासनादिकमदोपमिदं च मद्भ्या ।
 आत्मानमात्मनि सखे ! परमात्मरूपं
 त्वं ध्याय वेत्सि ननु येन सुखं समाधेः ॥ २८ ॥

आत्माराम्या ।

आराध्य धीर ! चरणा सततं गुरुणां
 लब्ध्वा ततो दक्षममार्गधरोपदेश्य ।
 तस्मिन्निषेहि मनसः स्थिरतां प्रयत्नात्
 क्षीपं प्रयाति तव येन मवापनेत्यम् ॥ २९ ॥

छन्दः ।

नित्यं निरामयमनन्तमनादिमध्य-
 मर्हन्तमूर्जितमजं स्मरतो हृदीशम् ।
 नाशं न याति यदि जातिबरादिकं ते
 तर्हि भ्रमः कथमयं न मदरं मुनीनाम् ॥ ३० ॥
 श्रीराम्बुराजिसदृशांस्तु यदीयत्प-
 माराध्यसिद्धिमुपयान्ति तपोधनास्त्वं ।
 इहो स्वर्हंसहरिविष्टरसन्निविष्ट-
 मर्हन्तमक्षरमिदं स्मर कर्मसुख्यै ॥ ३१ ॥

पद्यः ।

यं निष्कलं सकलमध्ययकेयलं वा
 सन्तः स्तुवन्ति सततं समभावभाजः ।
 वाच्यस्य तस्य परवाचकमन्त्रयुक्तो
 हे पान्थ ! शाश्वतपुरीं विश निर्विघ्नहः ॥ ३२ ॥

यन्न्यासतः स्फुरति कोऽपि हृदि प्रकाशो

वाग्देवता च वदने पदमादधाति ।

लब्ध्वाः तदक्षरवर गुरुसेवया त्वं

मा मा कृथाः कथमपीह विराममस्मात् ॥ ३३ ॥

यावत् समस्ततिरियं सरतीह तावत्

तावच्च रे चरसि ही रजसि त्वमेव ।

यावत्स्वशर्मनिकरामृतवारिवर्षं

न हर्हिमांशुरुदयं न करोति तेऽन्तः ॥ ३४ ॥

हैमन्त्रसारमतिभास्वरधामपुञ्जं

सम्पूज्य पूजिततमं जपसंयमस्थः ।

नित्याभिराममविराममपारसारं

यद्यस्ति ते शिवसुखं प्रति सम्प्रतीच्छा ॥ ३५ ॥

द्वैकाक्षरं निगदितं ननु पिण्डरूपं

तस्यापि मूलमपरं परमं रहस्यम् ।

वक्ष्यामि ते गुरुपरम्परया प्रयातं

यन्नाहतं ध्वनति त[द्व]त्तदनाहताख्यम् ॥ ३६ ॥

अस्मिन्ननाहतविले विलपेन मुक्ते

नित्ये निरामयपदे स्वमनो निधाय ।

त्वं याहि योगशयनीयतलं सुखाय

श्रान्तोऽसि चेद्भवथभ्रमणेन गाढम् ॥ ३७ ॥

लोकालोकविलोकनैकनयनं यद्वाङ्मयं तस्य या

मूलं बालमृणालनालसदृशीमात्रां सदा तां सतीं ।

स्मारं स्मारममन्दमन्दमनसा स्फारप्रभाभासुरां
संसारार्णवपारमेहि तरसात् किं त्वं वृथा ताम्यसि ॥३८॥
धर्मध्यानं ।

अन्त्याम्बोधिनिपातमीतमनसां शब्दस्सुखं धाम्छतां
धर्मध्यानमवादि साध्वरमिदं किञ्चित् कथं चिन्मया ।
सूक्ष्मं किञ्चिदतस्तदेव विधिना नालम्बनं कथ्यते
भूमजादिकदेवसङ्गतसृते देवैः परैः किञ्चन ॥३९॥
प्रवसि मनसि मोह चञ्चलं तावदेवं
बहुगुणगणगण्यं मन्यसेऽन्यच्च देवं ।
गुरुवचननियोगाभेक्षसे यावदेवं
सुखधरकरगौरं बिन्दुदेवं स्फुरन्तम् ॥ ४० ॥
विन्दुप्रवेशं जारावनाकम् ॥

मृदिति करणयोगाद्वीक्षते स्रुयुगान्ते
प्रवति यदि मनस्ते बिन्दुदेवे स्थिरत्वम् ।
घुटति निविडबन्धो वश्यतामेति घुक्तिः
सदलममलक्षीले योगनिद्रां भवस्व ॥ ४१ ॥
पवन-ज्वलमूलाभाहतम् ।

सरलविमलनालीद्वारमूले मनस्त्वं
कुरु सरति यतोऽयं ब्रह्मर घ्रेणवायुः ।
परिहृतपरनालीयुग्ममार्गप्रयाणः
दलितमसदलौघः केवलज्ञानहेतुः ॥ ४२ ॥
मूलाभाहतरावया ।

धिलसदलमतातस्तीव्रकर्मोदयाद्वा
सरलविमलनालीरधमप्राप्तलोकः ।

अहह कथमसह्यं दुःखजालं विशालं
सहति महति नैवाचार्यमज्ञस्तदर्थम् ॥ ४३ ॥

अनाहताराधना ।

रसरुधिरपलास्थिस्नायुशुक्रप्रमेद-
प्रचुरतरसमीरश्लेष्मपित्तादिपूर्णे ।
तनुनरककुटीरे वासतस्ते घृणां चेद्
हृदयकमलगर्भे चिन्तय स्वं परोऽसि ॥ ४४ ॥

व्यक्तानन ।

अजममरममेयं ज्ञानदृग्वीर्यशर्मा-
स्पदमविपदमिष्टं स्वस्वरूपं यदि त्वं ।
कुरु हृदयनभोन्तर्मानसं निर्विकल्पं
वपुषि विषमरोगे नश्वरे मा रमस्व ॥ ४५ ॥

अपरानाहता ।

अपरमपि विधानं दामकामादिकानां
दुतविदुरविधानं धर्मता लभ्यते यत् ।
तदहमिह समस्तादंहसां मुक्तये ते
हितपथपथिकेदं क्षिप्रमावेदयामि ॥ ४६ ॥

नादानाहताराधनातत्फलम् ।

श्रवणयुगलमूलाकाशमासाद्य सद्यः
स्वपिहि पिहितमुक्तस्वान्तमद्वारसारे ।
विमलसदलयोगानल्पतल्पे ततस्त्वं
स्फुरितसकलतत्त्वं श्रोष्यसि स्वस्य नादम् ॥ ४७ ॥

मादोत्पत्तिकारणमावमेवभिरूपणम् ।

अक्षरहुतभोजिद्विद्वद्भिरपि

प्रमितविदितमासौ म्यस्वसुप्रदर्शी ।

मदकलपरपुष्टांभोदनधम्युराशि-

ध्वनिसदक्षरवत्वाज्जायते सा चतुर्थी ॥ ४८ ॥

मादोत्पत्तिस्थानम् ।

अवप्रयुगलमध्ये मस्तके वक्षसि स्वे

भवति मघनमेपां मापितानां त्रयाणां ।

विपुलफलमिहोत्पद्यते यश्चतेभ्य

स्तदपि शृणु मया त्वं कथ्यमानं हि तथ्यम् ॥ ४९ ॥

तत्स्थानम् ।

अमरसङ्घकेषु मत्तकं दूरदृष्टि

वपुरब्जरमरोगं मूलनादप्रसिद्धेः ।

अणुलघुमहिमायाः सिद्धयः स्युर्द्वितीयात्

सुरनरसुखरेखां सम्पदश्चान्यमेदात् ॥ ५० ॥

समुद्रलोत्पत्तिः ।

करशिरसि नितम्बे नाभिबिम्बे च कर्मे

प्रभवति घनघोषाम्भोगिनिर्घोषतुल्यः ।

विषटयति कपाटं द्रुममण्डसिद्धा

स्पदयन्तिमर्षाधर्ष्यसकोयं चतुर्थं ॥ ५१ ॥

मादोत्पत्तिः ।

प्रकटितनिघ्नरूप घोषमाकण्य रम्यं

परिहरत नितान्त विस्मयं हो यतीक्षा ! ।

कुरुत कुरुत यूयं योगयुक्तं स्वचित्तं
तृणजललवतुल्यैः किमफलैः क्षौद्रसिद्धयै ॥ ५२ ॥

फलम् ।

सकलदृगयमेकः केवलज्ञानरूपो
विदधति पदमस्मिन्साधवः सिद्धिसिद्धयै ।
तदलममुमनूतं नादमाराध्य सम्यक्
त्वमपि भव शुभात्मा सिद्धिसीमन्तिनीशः ॥ ५३ ॥

ज्योतिरनाहतम् ।

बहिरबहिरुदारज्योतिरुद्भासदीपः
स्फुरति यदि तवायं नाभिपद्मे स्थितस्य ।
अपसरति तदानीं मोहघोरान्धकार-
श्ररणकरणदक्षो मोक्षलक्ष्मीदिदक्षोः ॥ ५४ ॥

धर्मध्यानोपसंहार ।

इति निगदितमेतद्देशमाश्रित्य किञ्चित्
गुरुसमयनियोगात्प्रत्ययस्यापि हेतोः ।
परमपरमुदारज्ञानमानन्दतानं
विमलसकलमेकं सम्यगो(गे) कः समस्ति ॥ ५५ ॥

गुरुपरम्परोपदेश ।

प्रथममुदितमुक्तेनादिदेवेन दिव्यं
तदनु गणधराद्यः साधुभिर्यद्वृतं च ।
क्रथितमपि कथञ्चिन्नादिगम्यं समोहै-
रधिगतमपि नश्यत्याशु सिध्या विनेह ॥ ५६ ॥

विष्णोपदेशः ।

स्वरनिकरविसर्गव्यञ्जनाद्यक्षरैर्य

द्रुहितमहितहीनं ध्यायितुं युक्तसंख्यम् ।

अरसतिमिररूपस्पर्शगन्धाम्बुषाद्यु

क्षिप्तिपवनसखाणुस्पृष्टदिक्चक्रबालम् ॥ ५७ ॥

क्वचन्नननमराणां वेदना यत्र नास्ति

परिमवति न मृत्युर्नागतिर्नो गतिर्वा ।

तदतिविशदचिच्चैर्लभ्यतेऽपि तत्त्वं

गुणगुरुगुणपादामोक्षसेवाप्रसादात् ॥ ५८ ॥

शुक्लपेशः ।

गिरिगहनगुहाधारम्यमून्यप्रदेश

स्वितिकरणनिरोधध्यानतीर्थोपसेवा ।

प्रपठनब्रह्महोमैर्ब्रह्मणो नास्ति सिद्धि

भृगय तदपरत्वं मोः प्रकारं गुरुभ्य ॥ ५९ ॥

दृग्धगमनलक्ष्मं स्वस्य तत्त्वं समन्ता

द्रुतमपि निजदेहे दहिमिर्नोपलक्ष्यम् ।

तदपि गुरुवचोमिर्बोध्यते तेन देवो

गुरुरधिगततत्त्वस्तत्त्वतः पूजनीय ॥ ६० ॥

विद्यानन्द अमितफलसिद्धेः

इत्यादि विद्यानन्दस्वामिमिश्रणम् ।

अमितफलसिद्धेरभ्युपाय सुबोध

प्रभवति स च शम्भान्तस्य चोत्पत्तिराप्तात् ।

इह भवति स पूयस्तत्प्रमादात्प्रबुद्धे

न हि कृतमुपकारं साधयो विस्मरन्ति ॥ ६१ ॥

स्वस्मिन् सदभिलाषत्वादभीष्टज्ञापकत्वतः

स्वयं हि तत्प्रयोक्तृत्वादात्मैव गुरुरात्मनः ॥ ६२ ॥

मोक्षमार्ग ।

दृगवगमनवृत्तस्वस्वरूपप्रविष्टो

व्रजति जलधिकल्पं ब्रह्मगम्भीरभावं ।

त्वमपि सुनयमत्वान्मद्वचस्सारमस्मिन्

भवसि भव भवान्तस्थाधिधामाधिपस्त्वम् ॥ ६३ ॥ ३

यदि चलति कथञ्चिन्मानसं स्वस्वरूपा-

द्धमति बहिरतस्ते सर्वदोषप्रसङ्गः ।

तदनवरतमन्तर्मग्नसंविग्रचित्तो

भव भवसि भवान्तस्थाधिधामाधिपस्त्वम् ॥ ६४ ॥

उक्तम् ।

अहिंसाभूतानामित्यादिसमन्तभद्रवचनम् ।

शरीरनिर्मोह ।

बहिरबहिरसारे दुःखभारे शरीरे

क्षयिणि व्रत रमन्ते मोहिनोऽस्मिन् वराकाः ।

इति यदि तव बुद्धिर्निर्विकल्पस्वरूपे

भव भवसि भवान्तस्थाधिधामाधिपस्त्वम् ॥ ६५ ॥

अजन्मजङ्गमयो रागाद्युत्पत्तिहेतु ।

इदमिदमतिरम्यं नेदमित्यादिभेदा-

द्विदधति पदमेते रागरोषादयस्ते ।

सदलममलमेकं निष्कलं निष्क्रियस्सन्

भज भजसि समाधेः सत्फलं येन नित्यम् ॥ ६६ ॥

अवसिद्धमन्याचार्यवृत्तम् ।

तावत्क्रिया प्रवर्तन्ते यावद्देवस्य गोचरं ।

अद्वये निष्कले प्राप्ते निष्क्रियस्य कुतः क्रिया ॥ ६७ ॥

बन्धमोक्षी ।

अहमहमिह भावाव्यावना यावदन्त

भवति भवति बन्धस्तावदेवोऽपि नित्य ।

क्षणिकमिदमक्षेपं विश्वमालोक्य तस्मा-

द्वज शरणमवन्धुः शान्तये त्वं समाधेः ॥ ६८ ॥

नन्दकवेणुवृत्तम् ।

साहंकारे मनसि न सम याति जन्मप्रबन्धो

नाहंकारमलति हृदयादात्मरूपा (पद्मा) च सत्या ।

अन्यं क्षात्रो जगति च यतो नास्ति नैरात्मवादी

नान्यस्तस्मादुपशमविषेस्तन्मत्तादस्ति मार्ग ॥ ६९ ॥

रविरयमयवि(मि)न्दुर्घोषयन्तौ पदार्थान्

विलमति सति यस्मिन्नासती मौतु ! मात ।

तदपि घत ! इहात्मा ज्ञानपुष्पेऽपि तस्मिन्

प्रवसति महति मोहं हेतुना येन कथित् ॥ ७० ॥

कुम्भपुराणाप्यप्रियाय ।

ये लोकं ज्वलत्पनन्यमदिमा मोष्येण तन्नोनिधि-

प्यस्मिन् मत्पथमाति नाभति पुनर्दोषोऽनुमाली स्वय ।

तस्मिन् बोधमयप्रकाशविशदे मोहान्धकारापहे
येऽन्तर्यामिनि पूरुषे प्रतिहताः संशेरते ते हताः॥७१॥

आत्मपरिज्ञानम् ।

करणजनितबुद्धिर्नेक्षते मूर्त्तिमुक्तं
श्रुतजनितमतिर्यास्पष्टमेयावभासा ।

उभयमतिनिरोधे स्पष्टमत्यक्षमक्षं
समादिवसनिवासं शाश्वतं लप्स्यसे त्वम् ॥७२॥

प्राणापानप्रयाणः कफपवनभवव्याद(ध)यस्तावदेते-
स्पन्ददृष्टेश्च तावत्तव चपलतया न स्थिराणीन्द्रियाणि ।
भोगा ये (ए) ते च भोक्ता त्वमपि भवसि हे हेलया यावदन्तः
साधो ! साधूपदेशाद्विशसि न परमब्रह्मणो निष्कलस्य॥७३॥

निर्विकल्पसमाधिः ।

ब्रह्मांडं यस्य मध्ये महदपि सदृशं दृश्यते रेणुनेदं
तस्मिन्नाकाशरन्ध्रे निरवधिनि मनो दूरमायोज्य सम्यक् ।
तेजोराशौ परेऽस्मिन्परिहृतसदसद्वृत्तितो लब्धलक्ष्यां
हे दक्षाध्यक्षरूपे भव भवसि भवाम्भोधिपारावलोकी॥७४॥

संसारसारकर्मप्रचुरतरमरुत्प्रेक्षणाद्धाम्य आत-

ब्रह्मांडखण्डे नवनवकुवपुर्गृह्यता मुञ्चता च ।
कस्कः कौतस्कुतः कचिदपि विषयो न भुक्तो यो न मुक्तो
जातेदानीं विरक्तिस्तव यदि विश रे ब्रह्मगम्भीर-

सिन्धुम् ॥७५॥

बहिरात्मस्वरूपम् ।

पारावारोऽतिपारः सुगिरिरुरुरयं रे वरं तीर्थमेतत्
रेवारङ्गत्तरङ्गसुरसरिदपरा रेवतीशो हरिर्वा ।

इत्युद्धान्तान्तरात्मा अमति बहुतरं तावदात्मात्ममुक्त्यै
 बाधेदेऽपि देहे हितविहितहितप्रसङ्गद्वयं न पश्येत् ॥७६॥

संसारमुच्यते नित्यम् ।

विश्वे विश्वम्भरेष्वाः शिरसि मम पदाम्भोजधुम्भ दधन्ते
 वक्ष्या मावस्य लक्ष्मीर्वपुरपि निरर्घं विघ्नहेतुः कुतो मे ।
 इत्यादौ स्मरितौ निपतति निखिले किं ततो मुद्गरोज्ज्वलम्
 तस्माच्चक्षुषाय किञ्चित् स्थिरतरमनसा किं ततो यत्र नास्तौ ॥७७॥

इत्थं पदं शिरसि विद्विषतां ततः किं
 वाता अभयः सकलकामदुषास्ततः किम् ।
 सन्तर्पिता प्रणयिनो विमलैस्ततः किं
 कल्पस्थितिं तनुमृतां तनुमिस्ततः किम् ॥७८॥

परमोपदेशः ।

तस्मादनन्तमन्नरं परमप्रकाशं
 तच्चित्त ! चिन्तय किमेभिरसद्विकल्पैः ।
 यस्मानुपगम्य इमे शुभनाधिपत्य—
 भोगादयः कृपयन्तुमता भवन्ति ॥७९॥
 उपशमफलादिधात्रीजात् फलं परमिच्छतां ।
 भवति विपुलो यदध्यायासस्तदत्र किमनुत्तमम् ॥८०॥
 न नियतफलाः सर्वे भावा फलान्तरमिष्यते ।
 अनयति खलु श्रीदिर्घीजात् आतु यथाङ्कुरम् ॥८१॥

उपसंहार ।

चञ्चच्चन्द्रोरुचिरुचिरतरवचःक्षीरनीरप्रवाहे

मज्जन्तोऽपि प्रमोदं परमपरनरा संगिनोगुर्यदीये

योगज्वालायमानज्वलदनलशिखाक्लेशवल्लीविहोता

योगीन्द्रो वः सचन्द्रप्रभविभुरविभुर्मङ्गलं सर्वकालम्॥८२॥

इति योगीन्द्रदेवकृतामृताशीतिः समाप्ता ।

भद्रम्भूयात् ।

श्रीशिवकोट्याचार्यविरचिता

रत्नमाला ।

सर्वज्ञं सर्ववागीशं वीरं मारमदापहं ।
प्रणमामि महामोहघ्नान्तये मुक्तताप्तये ॥१॥
सारं यत्सर्वसारेषु बन्ध यद्वन्दितेष्वपि ।
अनेकान्तमय बन्धे तदर्हद्वर्षनं सदा ॥२॥
सदाक्दातमहिमा सदा ध्यानपरायण ।
सिद्धसनमुनिर्जीयान्नष्टारकपदेश्वरः ॥३॥
स्वामी समन्तभद्रो मेऽहर्निशं मानसेऽनघः ।
विष्णुवाञ्छिनराबोधच्छासनाम्पुषिचन्द्रमा ॥४॥
वर्द्धमानजिनामावाद्भारत मम्बवन्तव ।
कृतेन येन राजन्ते तदहं कथयामि व ॥५॥
सम्यक्त्वं सर्ववन्तूनां श्रेयः श्रेयःपदार्यिनां ।
विना तेन व्रत सर्वोऽप्यकल्पो मुक्तिहेतवे ॥६॥
निर्विकल्पविषदानन्द परमेष्ठी सनातनः ।
दोषार्तीतो जिनो दवस्तदुपग्न भुतिः परा ॥७॥
निरम्बरो निरारम्भो नित्यानन्दपदार्थन ।
धर्मदिरुक्कर्मधिक साधुर्गुरुरित्युच्यते शुभे ॥८॥
अमीषां पुण्यवृत्तानां भद्रान तभिगच्छते ।
सदव परम तत्त्वं तदव परमं पदम् ॥९॥

विरत्या संयमेनापि हीनः सम्यक्त्ववान्नरः ।
 स देवं याति कर्माणि शीर्णयत्येव सर्वदा ॥१०॥
 अवद्धायुष्कपक्षे तु नोत्पत्तिः सप्तभूमिषु ।
 मिथ्योपपादत्रितये सर्वस्त्रीषु च नान्यथा ॥११॥
 महाव्रताणुव्रतयोरुपलब्धिर्निरीक्षते ।
 स्वर्गेऽन्यत्र न सम्भाव्यो व्रतलेशोऽपि धीधनैः ॥१२॥
 संवेगादिपरः शान्तस्तत्त्वनिश्चयवान्नर ।
 जन्तुर्जन्मजरातीतः पदवीमवगाहते ॥१३॥
 अणुव्रतानि पञ्चैव त्रिप्रकारं गुणव्रतं ।
 शिक्षाव्रतानि चत्वारित्येवं द्वादशधा व्रतम् ॥१४॥
 हिंसातोऽसत्यतश्चौर्यात् परनार्याः परिग्रहात् ।
 विमतेर्विरतिः पञ्चाणुव्रतानि गृहेशिनाम् ॥१५॥
 गुणव्रतानामाद्यं स्याद्विग्रतं तद्वितीयकम् ।
 अनर्थदण्डविरतिस्तृतीयं प्रणिगद्यते ॥१६॥
 भोगोपभोगसंख्यानं शिक्षाव्रतमिदं भवेत् ।
 सामायिकं प्रोषधोपवासोऽतिथिषु पूजनम् ॥१७॥
 मारणान्तिकसल्लेख इत्येवं तच्चतुष्टयं ।
 देहिनः स्वर्गमोक्षैकसाधनं निश्चितक्रमम् ॥१८॥
 मद्यमांसमधुत्यागसंयुक्ताणुव्रतानि नुः ।
 अष्टौ मूलगुणाः पञ्चोदुम्बेरैश्चार्भकेष्वपि ॥१९॥
 वस्त्रपूतं जलं पेयमन्यथा पापकारणं ।
 स्नानेऽपि शोधनं वारः करणीयं दयापरैः ॥२०॥

श्रीशिवकोट्याचार्यविरचिता

रत्नमाला ।

सर्वज्ञ सर्ववागीशं वीरं मारमदापहं ।
प्रणमामि महामोहघ्नान्तये मुक्तताप्तये ॥१॥
सारं यत्सर्वसारेषु वन्द्य यद्वन्दितेष्वपि ।
अनेकान्तमय वन्दे तदर्हद्वन्द्यं सदा ॥२॥
सदावदात्महिमा सदा ध्यानपरायण ।
सिद्धसेनमुनिर्जीयाद्भारकपदेश्वर ॥३॥
स्वामी समन्तमद्रो मेऽर्हनिष्ठं मानसेऽनघः ।
तिष्ठताञ्जिनराजोपच्छासनाम्बुविचन्द्रमाः ॥४॥
वर्द्धमानविनामावाद्भारत भण्डजन्तवः ।
कृतं येन राजन्ते तदहं कथयामि व ॥५॥
सम्यक्त्वं सर्वजन्तूनां श्रेयः श्रेयःपदारविना ।
विना तं न व्रत सर्वोऽप्यकल्प्यो मुक्तिहेतवे ॥६॥
निर्विकल्पविदानन्दः परमेष्ठी सनातन ।
दोषातीतो जिनो दयस्तदुपश्रु भुक्तिः परा ॥७॥
निरम्बरो निरारम्भो नित्यानन्दपदार्यनः ।
धर्मदिक्कर्मधिक साधुर्गुरुरित्युच्यत बुधैः ? ॥८॥
अमीषां पुण्यदत्तनां अद्भुतं तन्निगद्यते ।
सदव परमं तत्त्वं तदेव परमं पदम् ॥९॥

मनोवचनकायैर्यो न जिघांसति देहिनः ।
 स स्याद्भजादियुद्धेषु जयलक्ष्मीनिकेतनम् ॥३२॥
 सुस्वरस्पष्टवागीष्टमतव्याख्यानदक्षिणः ।
 क्षणार्द्धनिर्जितारातिरसत्यविरतेर्भवेत् ॥३३॥
 चतुःसागरसीमाया भुवः स्यादधिपो नरः ।
 परद्रव्यपरावृत्तः सुवृत्तोपार्जितस्वकः ॥३४॥
 मातृपुत्रीभगिन्यादिसंकल्पं परयोपिति ।
 तन्वानः कामदेवः स्यान्मोक्षस्यापि च भाजनम् ॥३५॥
 जायाः समग्रशोभाद्याः सम्पदो जगतीतले ।
 तास्तत्सर्वा अपि प्रायः परकान्ताविवर्जनात् ॥ ३६ ॥
 अतिकांक्षा हता येन ततस्तेन भवस्थितिः ।
 ऋष्विता निश्चिता वास्य कैवल्यसुखसङ्गतिः ॥३७॥
 मद्यमांसमधुत्यागफलं केनानुवर्ण्यते ।
 काकमांसनिवृत्त्याभूत्स्वर्गे खदिरसागरः ॥३८॥
 मद्यस्यावद्यमूलस्य सेवनं पापकारणं ।
 परत्रास्तामिहाप्युच्चैर्जननीं वाञ्छयेदरम् ॥३९॥
 गम्भुतोऽशुचिवस्तूनामप्यादाय रसान्तरम् ।
 मधूयन्ति कथं तन्नापविपत्रं पुण्यकर्मसु ॥४०॥
 व्यसनानि प्रवर्ज्यानि नरेण सुधियाञ्ज्वहं ।
 सेवितान्यादृतानि स्युर्नरकायाश्रियेऽपि च ॥४१॥
 छत्रचामरवाजीभरथपादातिसंयुतः ।
 विराजन्ते नरा यत्र ते रात्र्याहारवर्जिनः ॥४२॥

प्रतिमाः पालनीया स्युरेकादश गृहेक्षितां ।
 अपवर्गाधिरोहाय सोपानन्तीह ताः परा ॥२१॥
 कलौ काले वने वासो वस्यति मुनिसत्तमै ।
 स्मीयते च जिनागारे ग्रामादिषु विक्षेपतः ॥२२॥
 तेषां नैर्घ्रध्यपूतानां भूलोत्तरगुणार्थिनां ।
 नानाप्रतिनिकायानां छद्मस्थज्ञानराजिनाम् ॥२३॥
 ज्ञानसंप्रमथौषाविहेतूनां प्राप्नुकात्मनां ।
 पुस्तपिच्छकृस्त्वानां दानं दातुर्विमुक्तये ॥ २४ ॥
 येनाद्यकाले यतीनां वैय्याहृष्यं कृतं मुदा ।
 तेनैव क्षासनं वन प्रोद्धत धर्मकारणम् ॥२५॥
 उत्तुंगवोरणोपेतं चैत्यागारमषष्ठय ।
 कर्षभ्यं भावकैः क्षत्त्र्यामरादिकमपि स्फुटम् ॥२६॥
 येन श्रीमज्जिनेश्वस्य चैत्यागारमनिन्दितं ।
 कारितं तेन मध्येन स्थापितं जिनशासनम् ॥२७॥
 गोभूमिस्वर्णकच्छादिदानं वसतयेऽर्हतां ।
 कर्षभ्यं क्षीर्णचैत्यादिसमुद्धरणमप्यद ॥२८॥
 सिद्धान्तान्तराश्चास्त्रपु वाप्यमानेषु मक्तिवः ।
 धनप्ययो व्ययो नृणां भायतेऽत्र महर्द्धये ॥२९॥
 दयादत्यादिभिर्नूनं धर्मसन्तानमुद्धरेत् ।
 क्षीनानावापि प्राप्तान्विमुखाश्चैव कल्पयेत् ॥३०॥
 प्रतक्षीलानि यान्येव रक्षणीयानि सर्वदा ।
 एकेनैकेन भायन्ते देहिनां दिव्यसिद्धय ॥३१॥

मनोवचनकायैर्यो न जिघांसति देहिनः ।
 स स्याद्रजादियुद्धेषु जयलक्ष्मीनिकेतनम् ॥३२॥
 सुखरस्पष्टवागीष्टमतव्याख्यानदक्षिणः ।
 क्षणाद्धनिर्जितारातिरसत्यविरतेर्भवेत् ॥३३॥
 चतुःसागरसीमाया भुवः स्यादधिपो नरः ।
 परद्रव्यपरावृत्तः सुवृत्तोपार्जितस्वकः ॥३४॥
 मातृपुत्रीभगिन्यादिसंकल्पं परयोपिति ।
 तन्वानः कामदेवः स्यान्मोक्षस्यापि च भाजनम् ॥३५॥
 जायाः समग्रशोभाद्याः सम्पदो जगतीतले ।
 तास्तत्सर्वा अपि प्रायः परकान्ताविवर्जनात् ॥ ३६ ॥
 अतिकांक्षा हता येन ततस्तेन भवस्थितिः ।
 नृस्वित्ता निश्चिता वास्य कैवल्यसुखसङ्गतिः ॥३७॥
 मद्यमांसमधुत्यागफलं केनानुवर्ण्यते ।
 काकमांसनिवृत्त्याभूत्स्वर्गे खदिरसागरः ॥३८॥
 मद्यस्यावद्यमूलस्य सेवनं पापकारणं ।
 परत्रास्तामिहाप्युच्चैर्जननीं वाञ्छयेदरम् ॥३९॥
 गम्भुतोऽशुचिवस्तूनामप्यादाय रसान्तरम् ।
 मधूयन्ति कथं तन्नापविपत्रं पुण्यकर्मसु ॥४०॥
 व्यसनानि प्रवर्ज्यानि नरेण सुधियाऽन्वहं ।
 सेवितान्यादृतानि स्युर्नरकायाश्रियेऽपि च ॥४१॥
 छत्रचामरवाजीभरथपादातिसंयुतः ।
 विराजन्ते नरा यत्र ते रात्र्याहारवर्जिनः ॥४२॥

दधन्ति तं न नागाद्या न ग्रसन्ति च राक्षसा ।
 न रोगाश्चापि जायन्ते यः स्मरन्मंत्रमप्ययम् ॥४३॥
 रात्रौ स्मृतनमस्कारं सुप्तं स्वप्नान् शुभाशुमान् ।
 सत्यानेव समाप्नोति पुण्यं च चिनुते परम् ॥४४॥
 नित्यनैमिषिकां कार्यां क्रियां भेषोर्धिना मुदा ।
 तामिर्गूढमनस्को यत्पुण्यपण्यसमाभय ॥४५॥
 अष्टम्यां सिद्धमत्स्यामा भुतचारित्रशान्तयः ।
 भवन्ति भक्त्यो नूनं साधूनामपि सम्मति ॥४६॥
 पाक्षिक्यः सिद्धचारित्रशान्तयः शान्तिकारणः ।
 त्रिकालवन्दनायुक्ता पाक्षिक्यपि सतां मता ॥४७॥
 चतुर्दश्यां सिद्धौ सिद्धचैत्यभुतसमन्विते ।
 गुरुशान्तिनुते नित्यं चैत्यपञ्चगुरु अपि ॥४८॥
 नन्दीश्वरदिने सिद्धनन्दीश्वरगुरुचिता ।
 शान्तिमक्तिः प्रकर्षण्या बलिपुण्यसमन्विता ॥४९॥
 क्रियास्वन्यासु शास्त्रोक्तमार्गेण करणं मता ।
 कुर्वन्नेवं क्रियां जैनो गृहस्थाचार्य उच्यते ॥५०॥
 चिदानन्दं परं ज्योतिः केवलज्ञानलक्षणं ।
 आत्मानं सर्वदा ध्यायेदेतत्तत्त्वोत्तमं नृणाम् ॥५१॥
 गार्हस्थ्यं ब्राह्मरूपेण पालयन्नन्तरात्ममुत् ।
 मुच्यते न पुनर्दुःखयोनाबतति निश्चितम् ॥५२॥
 कृतेन येन जीवस्य पुण्यबन्धः प्रजायते ।
 तत्कर्षण्या सदान्यत्र न दुर्ग्यादतिकल्पितम् ॥५३॥

बौद्धचार्वाकसांख्यादिमिथ्यानयकुवादिनां ।
 पोषणं माननं वापि दातुः पुण्याय नो भवेत् ॥५४॥
 स्वकीया परकीया वा मर्यादालोपिनो नराः ।
 न माननीयाः किं तेषां तपो वा श्रुतमेव च ॥५५॥
 सुव्रतानि सुसंरक्षन्नित्यादिमहमुद्धरन् ।
 सागारः पूज्यते देवैर्मन्यते च महात्मभिः ॥५६॥
 अतीचारे व्रताद्येषु प्रायश्चित्तं गुरुदितं ।
 आचरेज्जातिलोपं च न कुर्यादतियत्नतः ॥५७॥
 श्रावकाध्ययनप्रोक्तकर्मणा गृहमेधिता ।
 सम्मता सर्वजैनानां सा त्वन्या परिपन्थनात् ॥५८॥
 पंचसूनाकृतं पापं यदेकत्र गृहाश्रमे ।
 तत्सर्वमतये (ए?) वासौ दाता दानेन लुम्पति ॥५९॥
 आहारभयभैषज्यशास्त्रदानादिभेदतः ।
 चतुर्धा दानमाश्नातं जिनदेवेन योगिना ॥६०॥
 मुहूर्त्ताद्भालितं तोयं प्रासुकं प्रहरद्वयं ।
 उष्णोदकमहोरात्रं ततः सम्मूर्च्छितो भवेत् ॥६१॥
 तिलतण्डुलतोयं च प्रासुकं आमरीगृहे ।
 न पानाय मतं तस्मान्मुखशुद्धिर्न जायते ॥६२॥
 पाषाणोत्स्फुटितं तोयं घटीयंत्रेण ताडितं ।
 सद्यः सन्तप्तवापीनां प्रासुकं जलमुच्यते ॥ ६३ ॥
 देवर्षीणां प्रशौचाय स्नानाय च गृहार्थिनां ।
 अप्रासुकं परं वारि महातीर्थजमप्यदः ॥ ६४ ॥

सर्वमेव विधिजैर्न प्रमाण लौकिकं सतां ।
 यत्र न घटहानि स्यात्सम्यक्त्वस्य च सुंढरं ॥६५॥
 धर्मपात्रगतं तोयं घृततैलं च धर्जयेत् ।
 नवनीतं प्रसूनादिष्णाक नाद्यात् कदाचन ॥६६॥
 यो नित्यं पठति भीमान् रत्नमालामिमां परां ।
 स ह्युदभावनो नूनं शिवकोटिस्वमाप्नुयात् ॥६७॥

इति श्रीसमस्तमन्त्रस्यामिशिष्यशिवकोट्याचार्य्यधिरचिता
 रत्नमासा समाप्ता ।

जम्बूतामिति रत्नमासा चेति ग्रन्थार्थं केचनिरूप्येव सम्पादितं धनयोः त्रेषु
 पुस्तिक एव संप्राप्ता सा च बलरा-मणिराख्या जतीव लघुदा जतोऽयं विषयै
 वा लघुद्वयः संप्राप्ता मवन्ति तासु विषये कृतम्योऽर्थः ।

श्रीमाधनन्दियोगीन्द्र-विरचितः

शास्त्रसारसमुच्चयः ।

श्रीमन्नम्रामरस्तोमं प्राप्तानन्तचतुष्टयम् ।

नत्वा जिनाधिपं वक्ष्ये शास्त्रसारसमुच्चयम् ॥ १ ॥

अथ त्रिविधः कालो द्विविधः षड्विधो वा ॥ १ ॥

दशविधाः कल्पद्रुमाः ॥ २ ॥ चतुर्दश कुलङ्करा इति ॥ ३ ॥

षोडशभावनाः ॥ ४ ॥ चतुर्विंशतितीर्थकराः ॥ ५ ॥ चतु-

स्त्रिंशदतिशयाः ॥ ६ ॥ पंच महाकल्याणानि ॥ ७ ॥ घाति-

चतुष्टयम् ॥ ८ ॥ अष्टादश दोषाः ॥ ९ ॥ समवशरणैकाद-

शभूमयः ॥ १० ॥ द्वादशगणाः ॥ ११ ॥ अष्टमहाप्रातिहार्याणि

॥ १२ ॥ अनन्तचतुष्टयमिति ॥ १३ ॥ द्वादशचक्रवर्तिनः ॥ १४ ॥

सप्ताङ्गानि ॥ १५ ॥ चतुर्दशरत्नानि ॥ १६ ॥ नवनिधयः ॥ १७ ॥

दशाङ्गभोगा इति ॥ १८ ॥ नवबलदेववासुदेवनारदाश्चेति

॥ १९ ॥ एकादशरुद्राः ॥ २० ॥

इति शास्त्रसारसमुच्चये प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

अथ त्रिविधो लोकः ॥ १ ॥ सप्तनरकाः ॥ २ ॥ एकान्न-

पंचाशत्पटलानि ॥ ३ ॥ इन्द्रकाणि च ॥ ४ ॥ चतुरुत्तरपटच्छ-

तनवसहस्रं श्रेणिवद्धानि ॥ ५ ॥ सप्तचत्वारिंशदुत्तरत्रिंशताधिक-

नवतिसहस्रालंकृतत्र्यशीतिलक्षं विलानि प्रकीर्णकानि ॥ ६ ॥ एवं

चतुरशीतिलक्षविलानि ॥ ७ ॥ चतुर्विधं दुःखमिति ॥ ८ ॥ जम्बूद्वीप-

लवणसमुद्रादयोऽर्जुन्यातद्वीपसमुद्राः ॥ ९ ॥ तत्रार्धतृतीयद्वीपसमुद्रो
 मनुष्यक्षेत्रम् ॥ १० ॥ पण्णवतिकुमोगभूमय ॥ ११ ॥ पञ्चमन्दरगिरयः
 ॥ १२ ॥ जम्बूद्वीपा ॥ १३ ॥ आत्मलवणा ॥ १४ ॥ विंशतिर्यमकगिरयम्
 ॥ १५ ॥ शतं सरांसि ॥ १६ ॥ सहस्रं कनकाचलाः ॥ १७ ॥ अष्टवारि
 शदिग्गजनगा ॥ १८ ॥ शतं वज्रारम्भाधरा ॥ १९ ॥ पष्टि
 विमगनघः ॥ २० ॥ पष्ट्युत्तरशतं विदेहजनपदा ॥ २१ ॥
 पञ्चदशकर्मभूमयः ॥ २२ ॥ त्रिंशद्भोगभूमय ॥ २३ ॥ चतु
 र्विंशद्वर्षपरपर्वता ॥ २४ ॥ त्रिंशत्सरोवरा ॥ २५ ॥ सप्तति
 र्महानघः ॥ २६ ॥ विंशतिर्नामिभूधरा ॥ २७ ॥ सप्तत्यधिक-
 शतं विजयार्धपरपर्वताः ॥ २८ ॥ वृषभगिरयश्चेति ॥ २९ ॥ देवाश्चतु
 र्गिकायाः ॥ ३० ॥ मयनवासिनो दशविधा ॥ ३१ ॥ अष्टविधा
 ध्वन्तरा ॥ ३२ ॥ पञ्चविधा ज्योतिष्का ॥ ३३ ॥ द्वादशविधा
 वैमानिका ॥ ३४ ॥ षोडशस्वर्गा ॥ ३५ ॥ नवग्रहेयकाः ॥ ३६ ॥
 नवानुदिक्षा ॥ ३७ ॥ पञ्चानुचरा ॥ ३८ ॥ त्रिपष्टिपटलानि ॥ ३९ ॥
 इन्द्रकापि च ॥ ४० ॥ षोडशोचराष्टशतान्वितसप्तसहस्रं भेजिष
 दानि ॥ ४१ ॥ पट्चत्वारिंशदुत्तरैकशतानीतनवत्यष्टीतिसहस्रा-
 लङ्कचतुरशीतिलक्ष प्रकीर्णकानि ॥ ४२ ॥ त्रयोविंशत्युत्तरसप्त-
 नशतिसहस्रान्वितचतुरशीतिलक्षमयं विमानानि ॥ ४३ ॥ अष्टलो
 कालयाश्चतुर्विंशतिलाकान्तिकाः ॥ ४४ ॥ अणिमाद्यष्टगुणाः ॥ ४५ ॥

इति शास्त्रसारसमुच्चये द्वितीयोऽध्यायः ॥ ९ ॥

अथ पञ्चलम्बय ॥ १ ॥ करणं त्रिविधं ॥ २ ॥ सम्यक्त्वं द्वि
 विधम् ॥ ३ ॥ त्रिविधम् ॥ ४ ॥ दशविधं वा ॥ ५ ॥ तत्र वेदकस

म्यक्त्वस्य पंचविंशतिर्मूलानि ॥६॥ अष्टाङ्गानि ॥७॥ अष्टगुणाः ॥८॥ पंचातिचारा इति ॥९॥ एकादशनिलयाः ॥१०॥ त्रिविधो निर्वेगः ॥११॥ सप्त व्यसनानि ॥१२॥ शल्यत्रयम् ॥१३॥ अष्टौ मूलगुणाः ॥१४॥ पंचाणुव्रतानि ॥१५॥ त्रीणि गुणव्रतानि ॥१६॥ शिक्षाव्रतानि चत्वारि ॥१७॥ व्रतशीलेषु पंच पंचातीचाराः ॥१८॥ मौनसमयाः सप्त ॥१९॥ अन्तरायाणि च ॥२०॥ श्रावकधर्मश्चतुर्विधः ॥२१॥ जैनाश्रमश्च ॥२२॥ तत्र ब्रह्मचारिणः पंचविधाः ॥२३॥ आर्यकर्माणि षट् ॥२४॥ इज्या दशविधाः ॥२५॥ अर्थोपार्जनकर्माणि षट् ॥२६॥ दत्तिश्चतुर्विधा ॥२७॥ क्षत्रियो द्विविधः ॥२८॥ मिश्रश्चतुर्विधः ॥२९॥ मुनयस्त्रिविधाः ॥३०॥ ऋषयश्चतुर्विधाः ॥३१॥ राजर्षयो द्विविधाः ॥३२॥ ब्रह्मर्षयश्च ॥३३॥ मरणं द्वित्रिचतुःपंचविधं वा ॥३४॥ तस्यै पंचातिचारा इति ॥३५॥ द्वादशानुप्रेक्ष्यः ॥३६॥ यतिधर्मो दशविधः ॥३७॥ अष्टाविंशतिर्मूलगुणाः ॥३८॥ पंचमहाव्रतस्थैयार्थ भावनाः पंच पंच ॥३९॥ तिस्रो गुप्तयः ॥४०॥ अष्टौ प्रवचनमातृकाः ॥४१॥ द्वाविंशतिपरीपहाः ॥४२॥ द्वादशविधं तपः ॥४३॥ दशविधानि प्रायश्चित्तानि ॥४४॥ आलोचनं च ॥४५॥ चतुर्विधो विनयः ॥४६॥ दशविधानि वैयावृत्यानि ॥४७॥ पंचविधः स्वाध्यायः ॥४८॥ द्विविधो व्युत्सर्गः ॥४९॥ ध्यानं चतुर्विधम् ॥५०॥ आर्त्त-

१ मौन सप्तस्थानमिति पाठान्तरं क्वचित् । २ अन्तरायाश्चेत्यपि क्वचित्पाठः ।
३-४ सूत्रद्वयं कर्णाटवृत्तावेव । ५-६ इमौ शब्दौ कर्णाटटीकायां न स्तः । ७
गुप्तित्रयमिति सूत्र टीकायां । ८-९ सूत्रद्वयं टीकायामेव ।

रौद्रघमंशुक्तं च ॥ ५१ ॥ घर्म्यं दशविधं वा ॥ ५२ ॥ अष्टद्वयं
 ॥ ५३ ॥ पुद्गिरष्टादशविधा ॥ ५४ ॥ क्रिया द्विविधा ॥ ५५ ॥
 विक्रियकादशविधा ॥ ५६ ॥ सप्त सप्तविधम् ॥ ५७ ॥ षट्
 त्रिविधं ॥ ५८ ॥ मेघजमष्टविधं ॥ ५९ ॥ रस पदविधः ॥ ६० ॥
 अर्थाणां द्विद्विविधमेति ॥ ६१ ॥ चतुस्त्रिंशदुत्तरगुणा ॥ ६२ ॥
 पञ्चविधा निग्रन्था ॥ ६३ ॥ आचारश्च ॥ ६४ ॥ सामोच्चारं
 दशविधं ॥ ६५ ॥ सप्त परमस्यानानि ॥ ६६ ॥

इति शास्त्रनारसमुच्चये तृतीयोऽध्यायः ॥ १ ॥

षट्द्रव्याणि ॥ १ ॥ पञ्चास्तिकाया ॥ २ ॥ सप्त तत्त्वानि
 ॥ ३ ॥ नव पदार्था ॥ ४ ॥ चतुर्विधो न्यायः ॥ ५ ॥ द्विविधं
 प्रमाणं ॥ ६ ॥ पञ्च संज्ञानानि ॥ ७ ॥ त्रीण्यज्ञानानि ॥ ८ ॥
 मतिज्ञानं षट्त्रिंशदुत्तरत्रिंशत्तमेदम् ॥ ९ ॥ द्विविधं भुक्तज्ञानम्
 ॥ १० ॥ द्वादशाङ्गानि ॥ ११ ॥ चतुर्दशप्रकीर्णकानि ॥ १२ ॥
 त्रिविधमवधिज्ञानम् ॥ १३ ॥ द्विविधं मनः पर्ययज्ञानम् ॥ १४ ॥
 ब्रह्ममहामहोपम् ॥ १५ ॥ नव नया ॥ १६ ॥ सप्त भङ्गा
 इति ॥ १७ ॥ पञ्च मात्रा ॥ १८ ॥ आपञ्चमिको द्विविधः ॥ १९ ॥
 धापिका नवविधः ॥ २० ॥ अष्टादशविधः धासोपञ्चमिकः ॥ २१ ॥
 आदपिामफविज्ञानविधम् ॥ २२ ॥ पारिणामिकः त्रिविधम्
 ॥ २३ ॥ गुणज्ञापमार्गणाम्भानानि प्रत्यक्षं अनुदत्तं ॥ २४ ॥
 षट् पञ्चामयः ॥ २५ ॥ दश प्राणा ॥ २६ ॥ पञ्च संज्ञा

१ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं चतुर्विधं वा ॥ २ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ३ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ४ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ५ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ६ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ७ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ८ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ९ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १० अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ ११ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १२ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १३ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १४ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १५ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १६ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १७ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १८ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ १९ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ २० अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ २१ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ २२ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ २३ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ २४ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ २५ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥ २६ अत्र च त्रिविधं चतुर्विधं वा ॥

॥ २७ ॥ द्विविधमेकेन्द्रियम् ॥ २८ ॥ त्रीणि विकलेन्द्रियाणि
 ॥ २९ ॥ पंचेन्द्रियं द्विविधम् ॥ ३० ॥ गतिश्चतुर्विधा ॥ ३१ ॥
 पंचेन्द्रियाणि ॥ ३२ ॥ पड्डीवनिकायाः ॥ ३३ ॥ त्रिविधो योगः
 ॥ ३४ ॥ पंचदशविधो वा ॥ ३५ ॥ नवविधो वा ॥ ३६ ॥
 चत्वारः कपायाः ॥ ३७ ॥ अष्टौ ज्ञानानि ॥ ३८ ॥ सप्त संयमाः
 ॥ ३९ ॥ चत्वारि दर्शनानि ॥ ४० ॥ पड्डेश्याः ॥ ४१ ॥ द्विविधं
 भव्यत्वं ॥ ४२ ॥ पड्डिधा सम्यक्त्वमार्गणा ॥ ४३ ॥ द्विविधं
 संज्ञित्वम् ॥ ४४ ॥ आहार्युपयोगश्चेति ॥ ४५ ॥ पुद्गलाकाश-
 कालास्रवाश्च प्रत्येकं द्विविधम् ॥ ४६ ॥ बन्धहेतवः पंचविधाः
 ॥ ४७ ॥ बन्धश्चतुर्विधः ॥ ४८ ॥ अष्टौ कर्माणि ॥ ४९ ॥
 ज्ञानावरणीयं पंचविधम् ॥ ५० ॥ * दर्शनावरणीयं नवविधम्
 ॥ ५१ ॥ वेदनीयं द्विविधम् ॥ ५२ ॥ मोहनीयमष्टाविंशतिवि-
 धम् ॥ ५३ ॥ आयुश्चतुर्विधम् ॥ ५४ ॥ द्विचत्वारिंशद्विधं नाम
 ॥ ५५ ॥ द्विविधं गोत्रम् ॥ ५६ ॥ पंचविधमंतरायम् ॥ ५७ ॥ पुण्यं
 द्विविधं ॥ ५८ ॥ * पापं च ॥ ५९ ॥ संवरश्च ॥ ६० ॥ एकादश निर्जराः
 ॥ ६१ ॥ त्रिविधो मोक्षहेतुः ॥ ६२ ॥ द्विविधो मोक्षः ॥ ६३ ॥ द्वादश
 सिद्धस्थानद्वाराणि ॥ ६४ ॥ अष्टौ सिद्धगुणाः ॥ ६५ ॥

इति शास्त्रसारसमुच्चये चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

श्रीमांघनन्दियोगीन्द्रः सिद्धाम्बोधिचन्द्रमाः ।

अचीकरद्विचित्रार्थं शास्त्रसारसमुच्चयम् ॥ १ ॥

इति शास्त्रसारसमुच्चयः ।

* एतच्चिन्हमध्यगतं पाठं टीकायामधिकभूतेन मूले एव भवितव्यम् । १ सिद्ध-
 स्थानुयोगद्वाराणीति टीकापाठः । २ इयं प्रशस्तिका दौर्बलिजनदयसास्त्रिणः पुस्तके ।

श्रीप्रमाचन्द्रविरचितं अर्हत्प्रवचनम् ।

सुखं पराचरं येन वेधसञ्ज्ञानयधुपा ।

प्रप्रवचन्य महाधीरं वेदफल्गु प्रवक्ष्यते ॥ १ ॥

अथाऽहोऽर्हत्प्रवचनं सूत्रं व्याख्यात्वामः । तद्यथा,—

तत्रेमे पट्टीवनिकायाः ॥१॥ पञ्च महाव्रतानि ॥२॥ पचाष्ट
व्रतानि ॥३॥ त्रीणि गुणव्रतानि ॥४॥ चत्वारि सिद्धाव्रतानि
॥५॥ तिस्रो गुप्तयः ॥६॥ पञ्च समितयः ॥७॥ दश धर्मानुमा
वना ॥८॥ षोडशमावनाः ॥९॥ द्वादशानुप्रेक्षा ॥१०॥ द्वार्षि-
कृतिपरीपहाः ॥११॥

इत्यर्हत्प्रवचने प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

तत्र नव पदार्थाः ॥ १ ॥ सप्त वृत्तानि ॥ २ ॥ चतुर्विधो
न्यासः ॥ ३ ॥ सप्त नयाः ॥ ४ ॥ चत्वारि प्रमाणानि ॥ ५ ॥
पञ्च द्रव्याणि ॥ ६ ॥ पञ्चास्तिकायाः ॥ ७ ॥ द्विविधो गुणः ॥ ८ ॥
पञ्च ज्ञानानि ॥ ९ ॥ त्रीण्यज्ञानानि ॥ १० ॥ चत्वारि दर्श-
नानि ॥ ११ ॥ द्वादशाङ्गानि ॥ १२ ॥ चतुर्दश पूर्वाणि ॥ १३ ॥
द्विविधं सप ॥ १४ ॥ द्वादश प्रायश्चित्तानि ॥ १५ ॥ चतुर्विधो
विनयः ॥ १६ ॥ दश धैर्यावृत्यानि ॥ १७ ॥ पञ्चविध स्याध्यायः
॥ १८ ॥ चत्वारि ध्यानानि ॥ १९ ॥ द्विविधो व्युत्सर्गः ॥ २० ॥

इत्यर्हत्प्रवचने द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

त्रिविधः कालः ॥१॥ षड्विधः कालसमयः ॥२॥ त्रिविधो
लोकः ॥३॥ अर्धतृतीया द्वीपसमुद्राः ॥ ४ ॥ पंचदश क्षेत्राणि
॥५॥ चतुस्त्रिंशद्वर्षधरपर्वताः ॥६॥ पंचदश कर्मभूमयः ॥७॥
त्रिंशद्भोगभूमयः ॥८॥ सप्ताऽधोभूमयः ॥९॥ सप्तेव महानरकाः
॥१०॥ चतुर्दश कुलकराः ॥११॥ चतुर्विंशतितीर्थकराः ॥१२॥
नव बलदेवाः ॥१३॥ नव वासुदेवाः ॥१४॥ नव प्रतिवासुदेवाः
॥१५॥ एकादश रुद्राः ॥१६॥ द्वादश चक्रवर्तिनः ॥ १७॥ नव
निधयः ॥१८॥ चतुर्दश रत्नानि ॥१९॥ द्विविधाः पुद्गलाः ॥२०॥

इत्यर्हत्प्रवचने तृतीयोऽध्याय ॥ ३ ॥

देवाश्चतुर्णिकायाः ॥१॥ भवनवासिनो दशविधाः ॥२॥ व्यन्तरा
अष्टविधाः ॥३॥ ज्योतिष्काः पंचविधा ॥४॥ द्विविधा वैमा-
निका ॥५॥ द्विविधा कल्पस्थिति ॥६॥ अहमिन्द्राश्चेति ॥७॥ पंच
जीवगतय ॥८॥ षट् पुद्गलगतय ॥९॥ अष्टविध आत्मसद्भावः
॥१०॥ पंचविधं शरीरम् ॥१५॥ अष्टगुणा क्रुद्धिः ॥१२॥ पंचे-
न्द्रियाणि ॥ १३ ॥ षड्विधा ॥ १४ ॥ द्विविधं शीलम् ॥ १५ ॥

इत्यर्हत्प्रवचने चतुर्थोऽध्याय ॥ ४ ॥

त्रिविधो योग ॥१॥ चत्वारः कषाया ॥ २ ॥ त्रयो दोषाः
॥३॥ पंचास्रवा ॥४॥ त्रिविध संवर ॥५॥ द्विविधा निर्जरा ॥६॥
पंच लब्धयः ॥७॥ चतुर्विधो बन्ध ॥८॥ पंचविधा बन्धहेतवः

॥९॥ अष्टौ कर्माणि ॥१०॥ द्विविधो मोक्ष ॥११॥ चत्वारो
 मोक्षहेतव ॥१२॥ त्रिविधो मोक्षमार्ग ॥१३॥ पञ्चविधा नि
 र्ग्रन्था ॥१४॥ द्वादश सिद्धस्यानुयोगद्वाराणि ॥ १५ ॥ अष्टौ
 सिद्धगुणा ॥१६॥ द्विविधा सिद्धा ॥ १७ ॥ वैराग्यं चेति
 १८॥

इत्यहंश्रवणे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

आप्तस्वरूपम् ।

आप्तागमः प्रमाणं स्याद्यथावद्वस्तुमुचकः ।
यस्तु दोषैर्विनिर्मुक्तः सोऽयमाप्तो निरञ्जनः ॥१॥
दोषावरणमुक्तात्मा कृत्स्नं वेत्ति यथास्थितम् ।
सोऽर्हस्तत्वागमं वक्तुं यो मुक्तोऽनृतकारणैः ॥२॥
आगमो ह्याप्तवचनमाप्तं दोषक्षयं विदुः ।
त्यक्तदोषोऽनृतं वाक्यं न ब्रूयादित्यसम्भवात् ॥३॥
रागाद्वा द्वेषमोहाद्वा वाक्यमुच्यते ह्यनृतम् ।
यस्य तु नैव च दोषास्तस्यानृतकारणं नास्ति ? ॥४॥
पूर्वापरविरुद्धादेर्व्यपेतो दोषसंहतेः ।
द्योतकः सर्वभावानामाप्तव्याहृतिरागमः ॥५॥
ध्यानानलप्रतापेन दग्धे मोहेन्धने सति ।
शेषदोषास्ततो ध्वस्ता योगी निष्कल्मषायते ॥६॥
मोहकर्मरिपौ नष्टे सर्वे दोषाश्च विद्रुताः ।
छिन्नमूलतरोर्यद्वद् ध्वस्तं सैन्यमराजवत् ॥७॥
नष्टं छद्मस्थविज्ञानं नष्टं केशादिवर्धनम् ।
नष्टं देहमलं कृत्स्नं नष्टे घातिचतुष्टये ॥८॥
नष्टं मर्यादविज्ञानं नष्टं मानसगोचरम् ।
नष्टं कर्ममलं दुष्टं नष्टो वर्णात्मको ध्वनिः ॥९॥

नष्टा क्षुत्तृद्धमयस्वेदा नष्टं प्रत्येकबोधनम् ।
 नष्टं भूमिगतस्पर्शं नष्टं चेन्निद्रयजं सुखम् ॥१०॥
 नष्टा सद्दृष्टा छाया नष्टा चेन्निद्रयज्जा प्रमा ।
 नष्टा मूर्धप्रभा तत्र सूतज्जन्तचतुष्टये ॥११॥
 तदा स्फटिकसंकाशं तेजोमूर्तिमयं वपुः ।
 जायते क्षीणदोषस्य सप्तधातुविवर्जितम् ॥१२॥
 मफलप्राहकं ज्ञानं युगपद्वर्धनं तदा ।
 व्यध्यावायसुखं धीर्य एतदात्मस्य लक्षणम् ॥१३॥
 त्रैलोक्यक्षोभका शेषं जन्ममृत्युजरादयः ।
 ध्वस्ता ध्यानाग्निना येन स आप्तः परिपठ्यते ॥१४॥
 क्षुधा वृषा मय द्वेपो रागो मोहश्च चिन्तनम् ।
 बरा क्वा च मृत्युश्च स्वेदः खेदो मदो रतिः ॥१५॥
 विस्मयो जननं निद्रा विपादोऽष्टादश क्षुधा ।
 त्रिजगत्सर्वभूतानां दोषाः साधारणा इमे ॥१६॥

पुण्यम् ।

एतदोपैर्विनिर्मुक्तः सोऽयमाप्तो निर्गञ्जनः ।
 विद्यन्ते येषु ते निरयं तेऽथ संसारिणः स्मृता ॥१७॥
 संसारो मोहनीयस्तु प्रोच्यतेऽथ मनीषिणि ।
 संसारिभ्यः परो ह्यात्मा परमाग्नेति भाषितः ॥१८॥
 सर्वज्ञः सर्वतो भद्रः सर्वदम्बदनो विमुक्तः ।
 सर्वमायः सदा बन्धः सर्वसौख्यात्मको जिनः ॥१९॥
 अहन् त्रैलोक्यसाम्राज्यं अहन् पूजां सुरेक्षिणाम् ।
 इत्यहन् कर्मसम्पूतं अहन्नामा ततः स्मृतः ॥ २० ॥

रागद्वेषादयो येन जिताः कर्ममहाभटाः ।
 कालचक्रविनिर्मुक्तः स जिनः परिकीर्तितः ॥ २१ ॥
 स स्वयम्भूः स्वयं भूतं सज्ज्ञानं यस्य केवलं ।
 विश्वस्य ग्राहकं नित्यं युगपद्दर्शनं तदा ॥ २२ ॥
 येनाप्तं परमैश्वर्यं परानन्दसुखास्पदम् ।
 बोधरूपं कृतार्थोऽसावीश्वरः पटुभिः स्मृतः ॥ २३ ॥
 शिवं परमकल्याणं निर्वाणं शान्तमक्षयं ।
 प्राप्तं मुक्तिपदं येन स शिवः परिकीर्तितः ॥ २४ ॥
 जन्ममृत्युजराख्यानि पुराणि ध्यानबन्धिना ।
 दग्धानि येन देवेन तं नौमि त्रिपुरान्तकम् ॥ २५ ॥
 महामोहादयो दोषा ध्वस्ता येन यदृच्छया ।
 महाभवार्षवोत्तीर्णे महादेवः स कीर्तितः ॥ २६ ॥
 महत्वादीश्वरत्वाच्च यो महेश्वरतां गतः ।
 त्रैधातुकविनिर्मुक्तस्तं वन्दे परमेश्वरम् ॥ २७ ॥
 तृतीयज्ञाननेत्रेण त्रैलोक्यं दर्पणायते ।
 यस्यानवद्यचेष्टायां स त्रिलोचन उच्यते ॥ २८ ॥
 येन दुःखार्णवे घोरे मग्नानां प्राणिनां दया - ।
 सौख्यमूलः कृतो धर्मः शकरः परिकीर्तितः ॥ २९ ॥
 रौद्राणि कर्मजालानि शुक्लध्यानोग्रबन्धिना ।
 दग्धानि येन रुद्रेण तं तु रुद्रं नमाम्यहम् ॥ ३० ॥
 विश्वं हि द्रव्यपर्यायं विश्वं त्रैलोक्यगोचरम् ।
 व्याप्तं ज्ञानत्विपा येन स विष्णुर्व्यापको जगत् ॥ ३१ ॥

वासवाद्यै सुरैः सर्वै योज्यैत मेरुमस्तके ।
 प्राप्तवान् पंचकल्पार्णं वासुदेवस्ततो हि स ॥३२॥
 अनन्तदर्शनं ज्ञानं कर्मरिष्यकारणम् ।
 यस्यानन्तसुखं वीर्यं सोऽनन्तोऽनन्तसद्गुणः ॥३३॥
 सर्वोत्तमगुणैर्भुक्तं प्राप्तं सर्वोत्तमं पदम् ।
 सर्वभूतहितो यस्मात्तेनासौ पुरुषोत्तमः ॥३४॥
 प्राप्तिनां हितवेदोक्तं ? नैष्ठिकं सङ्गवर्जितः ।
 सर्वमापन्नतुर्वक्त्रो ब्रह्मासौ कामवर्जितः ॥३५॥
 यस्य वाक्यामृतं पीत्वा भक्ष्या मुक्तिमुपागताः ।
 दत्तं येनामयं दानं सत्त्वानां स पितामहः ॥३६॥
 यस्य पण्यवमासानि रत्नवृष्टिं प्रवार्यिता ।
 शक्रेण भक्तिभुक्तेन रत्नगमस्ततो हि स ॥३७॥
 मतिभ्रुतावधिज्ञानं सद्ब्रह्मं यस्य बोधनम् ।
 मोक्षमार्गे स्वयं बुद्धस्तेनासौ बुद्धसंज्ञितः ॥३८॥
 केवलज्ञानबोधेन बुद्धवान् स अगश्रयम् ।
 अनन्तज्ञानसंकीर्णं तं तु बुद्धं नमाम्यहम् ॥३९॥
 सवार्धमापया सम्यक् सर्वलेशप्रपातिनाम् ।
 सत्त्वानां बोधको यस्तु बोधिसत्वस्ततो हि सः ॥४०॥
 सर्वद्वन्द्वविनिर्मुक्तं स्वानमात्मस्वमावजम् ।
 प्राप्तं परमनिवार्यं येनासौ सुगतः स्मृतः ॥४१॥
 सुप्रभार्यं सदा यस्य केवलज्ञानरश्मिना ।
 लोकास्त्रोकप्रकाशेन सोऽस्तु मण्यदिवाकरः ॥४२॥

जन्ममृत्युजरारोगाः प्रदग्धा ध्यानबन्धिना ।
यस्यात्मज्योतिषां राशेः सोऽस्तु वैश्वानरः स्फुटम् ॥४३॥
एवमन्वर्थनामानि सर्वज्ञं सर्वलोचनम् ।
ईडितेनैव ? नामानि वेधोऽन्यत्र विचक्षणैः ॥४४॥
अर्हन् प्रजापतिर्बुद्धः परमेष्ठी जिनो जितः ।
लक्ष्मीभर्ता चतुर्वक्त्रो केवलज्ञानलोचनः ॥४५॥
अम्भोजनिलयो ब्रह्मा विष्णुरीशो वृषध्वजः ।
आतपत्रत्रयोद्भासी शंकरो नरकान्तकः ॥ ४६ ॥
निर्मलो निष्कलश्चैव विधाता धर्म एव च ।
परमपापनाशश्च परमज्योतिरव्ययम् ॥ ४७ ॥
योगीश्वरो महायोगी लोकनाथो भवान्तकः ।
विश्वचक्षुर्विभुः शम्भुर्जगच्छिखरिशेखरः ॥ ४८ ॥
लोकाग्रशिखरावासी सर्वलोकशरण्यकः ।
सर्वदेवाधिको देवो ह्यष्टमूर्तिर्दयाध्वजः ॥ ४९ ॥
सद्यो जातो महादेवो देवदेवः सनातनः ।
हिरण्यगर्भः सर्वार्त्तामा पृतः पुण्यः पुनर्भवः ॥ ५० ॥
रत्नसिंहासनाध्यासी नैकचामरवीजितः ।
महामतिर्महातेजोऽकर्मा जन्मदवान्तकः ॥ ५१ ॥
अच्युतः सुगतो ब्रह्मा लोकान्तो लोकभूषणः ।
देवदुन्दुभिनिर्घोषः सर्वज्ञः सर्वलोचनः ॥ ५२ ॥
अच्छेद्योऽनवभेद्यश्च सूक्ष्मो नित्यो निरञ्जनः ।
अजरो ह्यमरश्चैव शुद्धसिद्धो निरामयः ॥ ५३ ॥

अथ यो लब्धयः शान्त शान्तिकल्याणकारकः ।
 मयं भूविषयश्चा च कुशलं पुरुषोत्तम ॥ ५४ ॥
 नामाष्टकसहस्रेण युक्तं मोक्षपुरेश्वरं ।
 ध्यायेत् परमात्मानं मोक्षसौख्यप्रदायकम् ॥ ५५ ॥
 शृङ्खलस्फटिकसंकाशं स्फुरन्तं ज्ञानतज्जसा ।
 गणैर्द्वादशभिर्युक्तं ध्यायेद्दहन्तमसयम् ॥ ५६ ॥
 सिंहासनसितच्छत्रचामरादिविभूतिभिः ।
 युक्तं मोक्षपुरं देवं ध्यायेन्नित्यमनाकुलम् ॥ ५७ ॥
 कल्याणातिशयैराढ्यो नवकेवललम्बिमान् ।
 समस्थितो विनो देवः प्राप्तिहायपति स्मृतः ॥ ५८ ॥
 सर्वज्ञः सर्वज्ञः सार्वो निर्मलो निष्कलोऽव्ययः ।
 वीतराग पराध्येयो योगिनां योगगोचरः ॥ ५९ ॥
 सर्वलक्षणसम्पूर्णं निर्मले मणिदर्पणे ।
 संक्रान्तविम्बसादृश्यं शान्तं संवेतयेऽद्भुतम् ॥ ६० ॥
 येन जितं भवकारणसर्वं
 मोहमलं कलिकाममलं च ।
 येन कृतं भवमोक्षसुतीर्थं
 सोऽस्तु सुखाकरतीर्थसुकर्ता ॥ ६१ ॥
 क्षीणधिरन्तर्न कर्मसमूहो
 निष्ठितयोगसमस्तकलापः ।
 कोमलदिव्यशरीरसुमाम्
 सिद्धिगुणाकरसौम्यनिधिः ॥ ६२ ॥

निष्कलबोधविशुद्धसुदृष्टिः

पश्यति लोकविभावस्वभावम् ।

सूक्ष्मनिरञ्जनजीवपुनोऽसौ

तं ग्रणमामि सदा परमाप्तम् ॥ ६३ ॥

क्षपितदुरितपक्षक्षीणनिःशेषदोषो

भवमरणविमुक्तः केवलज्ञानभानुः ।

परहृदयमतार्थग्राहकज्ञानकर्ता

ह्यमलवचनवक्ता भव्यग्रन्धुर्जिनाप्तः ॥ ६४ ॥

इति श्री-आप्तस्वरूप समाप्तम् ।

श्रीपोमरानसुतभीवादिराजप्रणीतं
ज्ञानलोचनस्तोत्रम् ।

ज्ञानस्य विधाम्यति सारतम्यं

परप्रकृपादतिशायनाम् ।

यस्मिन् दोषावरणे तुलावद्

दृष्टेष्टिष्टोक्तनयप्रकाशे ॥ १ ॥

ध्यात्वा च यं ध्यायति नैति नुत्वा

नत्वा नमत्यत्र परं न लोक ।

भुत्वाऽऽगमान् यस्य शृणोति नान्याम्

श्रीपार्श्वनाथं तमहं स्तवीमि ॥ २ ॥

गुह्यम् ।

तृणाय मत्वाखिललोकराज्यं

निर्वेदमाप्तोऽसि विशुद्धमायै ।

ध्यानैकज्ञानेन च चेतसाम्

कैवल्यमासाद्य विनेष्ट ! मुक्तः ॥ ३ ॥

घरं वनेष्टं हृषुतेऽत्र वर्योऽ

मिशूय राजन्यकमाश्रु विश्वम् ।

गुरुं च शुद्धं कपिलं हरासीत्

स्तथा शिवश्री सततं भवत्तम् ॥ ४ ॥

परं प्रणीतानि कुशासनानि

दुरंतसंसारनिबन्धनानि ।

स्वया तु तान्येष कृतानि संति

सीद्धानि मर्माणि यथा प्रयोगात् ॥ ५ ॥

दाता न पाता न च धामधाता
 कर्त्ता न हर्त्ता जगतो न भर्त्ता ।
 दृश्यो न वश्यो न गुणागुणज्ञो
 ध्येयः कथं केन स लक्ष्मणा त्वम् ॥ ६ ॥
 दत्से कथं चेद्दृगिनस्त्वमिष्टं
 चिन्तामणिर्वा भविनां सुभावात् ।
 मतं यदीत्थं तव सेवया किं
 स्वभाववादो ह्यवितर्क्य एव ॥ ७ ॥
 संसारकूपं पतितान् सुजंतून्
 यो धर्मरज्ज्वङ्कुरणेन मुक्तिम् ।
 नयत्यनन्तावगमादिरूप-
 स्तस्मै स्वभावाय नमो नमस्तात् ॥ ८ ॥
 रणत्यमोघं सकलो जनस्त्वां
 विव्वोकवृन्दैरजितं सदा हि ।
 पद्मालयापूजितपादयुग्मं
 चित्तानवस्थाहरणं परार्थ्यम् ॥ ९ ॥
 णमो सन्वोसहिपत्ताण ।

भणत्यमोघं सकलक्रियोघ-
 मबोधतो देहिगणो न सिद्धयै ।
 तथा जिनोक्तेरमला गुणास्ते
 ग्रीणन्ति भव्यानिह पञ्चमाद्वैः ॥ १० ॥
 णमो सन्वोसहिजिणाण ।

स्थितोऽयमात्मा षण्णपि स्थितोऽञ्छः

स्यात्कण्ठर कर्मफलकर्षकै ।

हेमाश्मवज्ज्वलदितस्तपोभि

निर्णीक्तं तं स्वं जिन ! मुक्तिदोऽयः ॥ ११ ॥

अमिश्रमिश्रास्त्रयिवर्द्धमान

द्वेषानुरागा परमात्ममूढा ।

हिंसापकारान्यकलत्रसक्ता

ध्यामोहमाव न कथं लभते ॥ १२ ॥

तव स्तुतेरीष ! रसं रमज्ञा

जानाति या तच्छ्रवणाञ्जुति सा ।

तदुत्तमार्गं पदयोर्न तं यद्

ध्यायेच्च धीस्त्वां मनुष्य मनस्तद् ॥ १३ ॥

छम्भोऽजिनेनाप्रसवोऽस्थिमूत्रो

मेघैर्गतो बुद्धिमिहज्ञतापैः ।

वात्मा द्विजश्रेष्ठिस्त्रयस्त्रय जल्पे

श्वङ्गोत्रमंत्रं न तदाऽस्व मद्रम् ॥ १४ ॥

प्राणी विवर्त्तितुरस सुखीह

किमन्यर्चितामिरितीष बद्धा ।

इत्थं च निःस्वं गरुडं रुज्जोर्न

मन समाभयमतस्त्यदुक्त्या ॥ १५ ॥

हित्वांगनापद्धतिमप क्षाली

छुट् सदेष्ट मयतोऽस्त्यद्योक्त ।

निरीक्ष्य निर्विण्णमिनं विरागोऽ-

भवत्स्वयं भृत्यगतिर्हि सैषा ॥ १६ ॥

खोदापतंती सुमनस्ततिः प्रा-

गस्यै जिनं यष्टुमसूययेव ।

त्वया जितेनावपुपेव हीना

निजेषु पंक्तिर्भवतः सभायाम् ॥ १७ ॥

ध्वनिध्वनत्यक्रमवर्णरूपो

नानास्वभावो भुवि वृष्टिवत्ते ।

त्वत्तो न देवैरयमक्षरात्मा

जयत्ययं मेचकवज्जगत्याम् ॥ १८ ॥

प्रकीर्णकौघा मुनिराजहंसा

जिनं नमंतीव मुहुर्मुहुस्त्वाम् ।

चलक्ष्लेश्यातनया इवामी

बोधाब्धिफेनाः शिवमीरुहासाः ॥ १९ ॥

पीठत्रयं ते व्यवहारनाम

छत्रत्रयं निश्चयनामधेयम् ।

रत्नत्रयं दर्शयतीव मार्गं

मुक्तेस्त्वदंग्रीक्षणतः क्षणेन ॥ २० ॥

भामंडले मारकतोपलाभे

निमग्नकायाश्च चतुर्णिकायाः ।

स्नांतीव तीर्थे परमागमाख्ये

देदीप्यमाने स्वदयारसेन ॥ २१ ॥

घातीनि कर्माणि जितान्यनेन
 काल समागच्छति नो समीपम् ।
 इत्थं मुहुर्भाषयतीव लोकान्
 दध्यन्यते वुंदुमिरंतरिक्षे ॥ २२ ॥
 सुदादयीऽनंतसुखोदयात्तेऽ-
 किंचित्करा घातिविघातनाम् ।
 सत्तोदयाम्यामविघातिनां किं
 तोतुयतेऽगं विविपाहिवचे ॥ २३ ॥
 नाश्नासि पश्यन् जिन ! नारकादीन्
 इताननंतांश्च हनिष्यमाणान् ।
 चारित्र्यमंगात् स्वगतप्रसंगात्
 कल्पानि चात्रातिद्वयो हि कथित् ॥ २४ ॥
 लौकांतिकानां त्रिदिवातिगानां
 पुंस्त्वोदये सत्यपि नांगनार्ति ।
 तथा समातोदयतो न पीडा
 सामर्थ्यमावाण फलोदयस्ते ॥ २५ ॥
 योऽस्तीह श्वेत सवृष सदोषो
 मासुसते द्रष्टि विपीयतीक्ष्ण ! ।
 इत्ययमष्टादश संति दोषा
 यस्मिन्मया भूरिमयाभिमारः ॥ २६ ॥
 अद्वैतवादौषनिषेधकारी
 एकांतविश्रामविलासहारी ।
 मीमांसकस्त्व तुगतो गुरुश्च
 हिरण्यगर्भ कपिलो जिनोऽपि ॥ २७ ॥

हठेन दुष्टेन शठेन वैरा-

दुपद्रुतस्त्वं कमटेन येन ।

नीलाचलो वा चलितो न योगात्

स एव पद्मापतिनात्तर्गवः ॥ २८ ॥

श्रुत्वाऽनुकंपांकनिधिं शरण्यं

विज्ञापयाम्येष भवार्दितस्त्वाम् ।

अशक्यतायास्तव सद्गुणानां

स्तुतिं विधातुं गणनातिगानाम् ॥ २९ ॥

कुदेववेशंतकदासदास-

कुतत्वजाले भ्रमतो निपत्य ।

मिथ्यामिषं ग्लस्तमिदं भवाब्धा-

बुरो धृतं कौलिशगोलकं वा ॥ ३० ॥

अनाद्यविद्यामयमूर्च्छितांगं

कामोदरक्रोधहुताशतप्तम् ।

स्याद्वादपीयूषमहौषधेन त्रायस्व

मां मोहमहाहिदष्टम् ॥ ३१ ॥

हिंसाऽक्षमादिव्यसनप्रमाद-

कषायमिथ्यात्वकुबुद्धिपात्रम् ।

व्रतच्युतं मां गुणदर्शनीनं

पातुं क्षमः को भुवने विना त्वाम् ॥ ३२ ॥

पुरांचितं नो तव पादयुग्मं

मया त्रिशुद्ध्याऽखिलसौख्यदायि ।

परालयातिथ्यपरैषितत्व-

पात्रं हि गात्रं वरिषसि मेऽथ ॥ ३३ ॥

क्रोधास्म्यहर्षसगृहीतकठो

इतोस्मि मानाद्रिविचूर्णितांगः ।

मायाकुब्जायात्तमुक्तेऽप्यपाधो

लोमाहर्षकौषनिमग्नमूर्तिः ॥ ३४ ॥

तारुष्यवास्यात्पदक्षस्तु किञ्चि

त्कृतं मया नो सुकृतं कदापि ।

जानन्नपीत्यं तु सयैव वर्ये

जस्यच्छयास्तु करवाणि किं वा ॥ ३५ ॥

दानं न तीर्थं न तपो अपय

नाध्यात्मचिन्ता न च पूज्यपूजा ।

भुतं भुतं न स्वपरोपकारि

हा ! हारितं नाथ ! अनुनिर्गमम् ॥ ३६ ॥

भोगाग्न्या भ्रातमल यद्वस्या

धराधिपध्यानचरेण धाम्नाम् ।

अपास्य रुक्मं मयकारकूटं

गृहीतमज्ञानबलादधीश्वर ! ॥ ३७ ॥

पंचास्यनागीहयसिंधुदत्त्वा

रम्यश्वराध्यादिमयं मयं द्राक् ।

त्वद्गोत्रमंत्रस्मरणप्रभावा

न्मित्रोदयाद्घ्वातमिष प्रणश्येत् ॥ ३८ ॥

यतोऽरुचि संसृतिदेहभोगा

दनारतं मित्रकलत्रवर्गात् ।

आकृष्य चित्तं स्मरणात्त्वदीया-

न्नयन्ति कर्माणि पदं तदेव ॥ ३९ ॥

नाट्यं कृतं भूरिभवैरनंतं

कालं मया नाथ ! विचित्रवेपैः ।

हृष्टोऽसि दृष्ट्वा यदि देहि देयं

तदन्यथा चेदिह तद्धि वार्यम् ॥ ४० ॥

श्रद्धालुता मे यदनंगरंगे

कृपालुताऽभून्मम पापवर्गे ।

निद्रालुता शान्तरसप्रसंगे

तंद्रालुताध्यात्मविचारमार्गे ॥ ४१ ॥

भ्रांत्वा चिरं दैववशेन विन्ना

त्वदुक्तिपूः साधुपदार्थगर्भा ।

परैरगम्या नयरत्नशाला

तस्यां कुतो दुःखमहो स्थितानाम् ॥ ४२ ॥

हिताहितेऽर्थेऽथ हेतिहिता च ?

चिदात्मनो धर्मविचारहीना ।

अजातपीणीय ? मिबोद्वहंती

मतिर्मदीया जिननाथ ! नष्टा ॥ ४३ ॥

यद्यस्त्यनंतं त्वयि दर्शनं मे

तदेव दत्तादणुमात्रमद्यं ।

ज्ञानं सुखं वीर्यमतोऽधिकं चे-

दद्यात्तदा को जिन ! दूरवर्त्ती ॥ ४४ ॥

हिरुक् सुषहिरिन्द्रिय न हि भवेन्नमस्वादिकं
 पृथक् सदस्य नो रूपो न तस्मृते सदर्यागमः ।
 इति प्रतिदिनं विमो ! चरणवीक्षणं कामये
 तत कुरु कृपानिधे ! सपदि लोचनानन्दनम् ॥४५॥
 स्तोत्रं कृतं परमदेवगुरुप्रसादा—
 पृथ्वीपोमराजतनयेन सुषादिराजा ।
 सञ्ज्ञानलोचनमिदं पठतां मुदे स्तात्
 इन्दोपहारि जगत परमोपकारि ॥४६॥

इति श्रीपोमराजतनययादिराजयिरचित् क्षान्तलोचनस्तोत्रम्
 अन्त्यामिमराप्तम् ।

विष्णुसेनविरचितं
समवशरणस्तोत्रम् ।

आर्या ।

वृषभाद्यानमिवंद्यान् वंदित्वा वीरपश्चिमजिनैद्रान् ।
भक्त्या नतोत्तमांगः स्तोष्ये तत्समवशरणानि ॥१॥
भूम्या पंचसहस्रान् दंडानुत्क्रम्य समवशरणानाम् ।
जायंते गगनगताः सद्गुणैकेन्द्रनीलशिलाः ॥ २ ॥
द्वादशयोजनतस्ताः क्रमेण चार्द्धार्द्धयोजनन्यूनाः ।
तावद्यावन्नेमिश्चतुर्थभागोनिताः परतः ॥३॥
अवसर्पिण्यामेवं क्रमोऽन्यथोत्सर्पिणीक्रमो ज्ञेयः ।
आद्या विदेहजानां मतांतराद्विश्वतीर्थेशाम् ॥४॥
दिक्षु चतसृष्वपि भुजप्रमाणविंशतिसहस्रसोपानाः ।
एकादशभूमीकाः शीलचतुष्काश्च पंचवेदीकाः ॥५॥
ग्रासादचैत्यखातीवल्ल्युपवनकेतवश्च कल्पतरुः ।
भवनं गणस्त्रिपीठान्याद्यादीन्यवनिनामानि ॥६॥
एकैकं जिनभवनं ग्रासादान् पंच पंच चोल्लंघ्य ।
त्र्यस्राद्याः स्युर्वाप्यो वनखंडान्याद्यभूमितले ॥७॥
स्वच्छजलेनापूर्णं नानाविधजलचरैश्च संकीर्णम् ।
सोपानशोभिततटं प्रोत्फुल्लाब्जावृताखातम् ॥ ८ ॥
पुंनागनागकुब्जकवरशतपत्रातिमुक्तकाकलितो ।
सामरमिथुनलतालययुता तृतीयाज्वनी रम्या ॥९॥

भाषा ।

उद्यवणवाविजलोण सिक्ता पिच्छति कथमथजार्दि ।
तस्स गिरिकज्जणमेत्ते सत्तमभातीवभाविजादामो ॥ १ ॥

भाषा ।

वनमूरशोकसप्तच्छदचपकचूतसद्वनैर्माति ।
क्रीडाद्रिचैत्यतस्युकप्रदक्षिणस्यैषतुर्दिक्षु ॥ १० ॥
सिंहगजहूपमवर्हिणमालावरहंसपद्मचक्राकाः ।
गरुडैर्ध्वजाश्च दक्षवेत्येकैकेन्यष्टतसंख्या ॥ ११ ॥
एतैश्चतुर्दिशास्यैषतुर्गुणैर्मुस्यकेषुमिर्माति ।
साष्टशतेनामिहसैर्मुस्यैः शुद्धज्जैषान्यै ॥ १२ ॥

चतुर्दिक्षु मुख्यज्जसंख्या ४३२० । परिवारज्जसंख्या ४६

४५६० । सर्वज्जसंख्या ४७०८८० ।

सर्वेषां स्तंभानां कंदस्वमष्टीतिरेगुलान्यष्टौ ।
इष्यासनपंचकृतिस्त्वंतरमाघो तु हानिरपरेषु ॥ १३ ॥

मुख्यज्जस्तंभानां कंदस्वमगुलानि ८८ । मुख्यज्जस्तंभानां वन २५ ।

हमांदालकश्चलैर्दक्षविषकल्पैश्च सिद्धतरुमिमैः ।
मुरभरनिकरसनायैश्चकास्ति कल्पद्रुमा वसुधा ॥ १४ ॥

अथपुष्पादौ ।

मृदंगमृगरत्नांगा पानमोजनपुष्पदा ।
अथोतिरालयस्रंगा दीपार्गैर्दक्षभा द्रुमा ॥ १५ ॥

भाषाहत्तम् ।

सालत्रयमध्यस्थितपीठत्रयवर्तिचैत्यसिद्धतरु ।
जिनसिद्धप्रतिविम्बैरथ स्थितनिपण्णकर्मतः ॥ १६ ॥

नृत्यद्भिर्गायद्भिर्जिनाभिषकोद्यतैरशेषसुरैः ।

बहुधेद्वप्रासादा भवन्ति भवनावनौ रम्याः ॥ १७ ॥

स्फाटिकशालस्यांतर्लक्ष्मीवरमंडपे गणक्षमायाम् ।

द्वादश कोष्ठाः स्फाटिकषोडशगुरुमितिभिर्भान्ति ॥ १८ ॥

ऋषिकल्पजवनितार्याज्योतिर्वनभवनयुवतिभावनजाः ।

ज्योतिष्ककल्पदेवा नरतिर्यचो वसन्ति तेष्वनुपूर्वम् ॥ १९ ॥

वैदूर्योत्तमकांचनविलसद्वरसकलरत्नवर्णानि ।

अष्टचतुश्चतुरिष्वासोन्नतिमन्ति त्रिपीठानि ॥ २० ॥

प्रस्फुरितधर्मचक्रैर्यक्षपतिभिरुद्धृतैर्महाभक्त्या ।

चतुराशासु विराजति कृतार्चनं प्रथमपीठतलम् ॥ २१ ॥

अरिगजवृषहरिकमलांबरध्वजखगपतिपुष्पमालारुचैः ।

विलसत्केतुभिरष्टभिरनुपमपूज्यं द्वितीयपीठतलम् ॥ २२ ॥

षट्शतरुद्रायामा साधिकनवशतधनुःसमुत्तुंगा ।

प्रथमे शेषेषूना गंधकुटी स्यात्तृतीयपीठतले ॥ २३ ॥

रुद्रत्व ६०० । उदयं ९०० ।

तन्मध्यस्थितसिंहासनमध्ये शोणमंबुजं रमणीयम् ।

दशशतदलसंयुक्त तन्मध्ये कनककर्णिकायामुपरि ॥ २४ ॥

चतुरंगुलगनतले निविष्टवान् विमलकेवलज्ञानी ।

लोकालोकविलोकी धर्माधर्मौ जिनो वक्ति ॥ २५ ॥

ग्रहतघनघातिदोषश्चतुरधिकत्रिंशदतिशयैश्वर्ययुतः ।

सोऽनंतचतुष्टयभाक्कोट्यादित्यप्रकाशसंकाशवपुः ॥ २६ ॥

क्षुत्तृड्भात्कुभ्रागग्रमोहचिंता जरा रुजा मृत्युः ।

स्वेदः खेदमदोरतिविस्मयनिद्राजनूद्वेगः ॥ २७ ॥

छत्रत्रयसिंहासनसुरदुन्दुमिपुष्पवृष्टिमापाञ्चोका ।

भावलयचामराणीत्यष्टमहाप्रातिहार्यविभवसमेतः ॥२८॥

तर्कं च,—

पुष्पवृक्षे मञ्जुवृक्षे भववरुक्षे मञ्जिमाय रत्नीय ।

सुषुम्नप्रद्वियाणिमायदिवज्जुष्णी कद्वह सुतस्थे ॥ १ ॥

सार्वभौमविरचितम् ।

गंभीरं मधुरं मनोहरतरं दौपैरपेतं हितं

कंठौष्ठादिवचोनिमित्तरहितं नो वातरोधोद्भूतम् ।

स्पष्टं तत्तदमीष्टवस्तुकथकं नि श्लेषमापात्मकं

दूरासन्नसमं समं निरूप्यमं जैनं वचः पातु नः ॥२९॥

वत्सर्वात्महितं न वर्णसहितं न स्पन्दितौष्ठद्वयं

नो वाञ्छाकलितं न दोषमलिनं न श्वासकृद्भ्रमम् ।

श्रुतामर्पविपैः समं पञ्चगणैराकर्णितं कर्मिभि-

स्तम्भः सर्वविद् ग्रन्थविषयः पायादपूर्वं वचः ॥३०॥

भावा ।

स्वस्वचतुर्विंशत्यो द्रव्योक्त्युपु द्वितीयादितादृक् च ।

अर्द्धं त्रिभिर्द्रव्यममागाः पञ्चसु तथा परेर्द्धं च ॥३१॥

सालो वेदी वेदी मालो वेदी च .. सालो ।

वेदीत्यन्तर्मवन्ति सर्वे बहिर्भागात् ॥३२॥

इन्द्रचतुर्द्धमे द्वे सुरक्तद्धमे च हैमकार्जुनके ।

हैमी शार्कमयी मालो वेदी यथायोग्यम् ॥३३॥

चतुषः श्रुतानि पञ्चाद्यो पञ्चाशद्वैव पञ्चोनाः ।

अष्टसु पञ्चस्तष्टसु कर्म्य नव सप्त पार्श्वसन्मन्योः ॥३४॥

तीर्थकरोत्सेधो यथा ५००, ४५०, ४००, ३५०, ३००, २५०,
२००, १५०, १००, ९०, ८०, ७०, ६०, ५०, ४५, ४०,
३५, ३०, २५, २०, १५, १०, रत्नय ९, ७ ।

चतुराहतजिनदैर्घ्यं वेदीसालेषु मानमान्मातं ।

किञ्चित्साभ्यधिकं तत्तोरणतुंगत्वमुद्भूतम् ॥३५॥

चर्याट्टालकभवनैः केतुभिराभांति वेदिकाः सालाः ।

मूला मूलात्क्रमपरिहान्या रहितेतरमूर्त्तयः क्रमशः ॥३६॥

हन्नो ? रजतस्य महाहरिन्मणिगणस्य गोपुरद्वारम् ।

एकं षट् च स्युर्द्वे नानामाणिक्यरचितानि ॥ ३७ ॥

ध्वजमानस्तंभाचलचैत्यग्रांसादगोपुरस्तूपाः ।

द्वादशगुणजिनदैर्घ्या मंडपसिद्धार्थचैत्यसदशोकाः ॥३८॥

क्रोशव्यासाः प्रथमे न्यूनाश्चावीरतश्चतुर्वीथ्याः ।

बहिरंतः सालांतरदैर्घ्योभयदिक् ? स्फाटिका साला ॥३९॥

द्वारेषु त्रिषु दंडान् ज्योतिष्कान् विभ्रति द्वयोर्दक्षः ।

नागास्तद्वद्वितीयस्था द्वयोश्च कल्पामराः प्रवराः ॥ ४० ॥

मध्ये गोपुरमंतर्वीथ्याः स्तंभो नभो द्विराभाति ।

नर्त्तनसालो शून्यं सालास्तूपा नभश्चरमम् ॥ ४१ ॥

मानस्तंभाश्चोपरि सालत्रयमध्यगत्रिपीठानाम् ।

कुंडाष्टकसंयुक्ताश्चतुर्हदाः संति चतुराशम् ॥ ४२ ॥

अस्रविमिश्रा मूलादुपरिष्ठाद्वर्तुलाश्चतुर्दिक् ।

मूर्ध्निस्थितजिनविंवा हृदाभिधानान्यतो वक्ष्ये ॥ ४३ ॥

नदोत्तरा च नंदा नंदवती नंदघोपनामा च ।

विजया च वैजयंती जयंतसंज्ञाऽपराजिताख्या च ॥४४॥

श्लोका सुप्रतिपुद्गा कुसुदान्या पुंडरीकनामा च ।
 हृदयानदा च महानंदास्या सुप्रपुद्गनामा च ॥ ४५ ॥
 पोटश पूर्णा वापी प्रमेकनामा तत परमरम्या ।
 आसा संपदमखिलां स्तोतुं शक्नो न शक्नोति ॥ ४६ ॥
 घवलोरुंगत्रिशूमिसाले नृत्यस्य राजते द्वे द्वे ।
 वीथ्या पाश्वेदितये धूपघटौ द्वौ च चतुराग्रौ ॥ ४७ ॥
 द्वार्त्रिशस्त्रेष्टणिकान्येकैकस्यां भवति पृथुसूच्याम् ।
 एकैकप्रेष्टमिके द्वार्त्रिष्टदेवकन्या स्युः ॥ ४८ ॥
 अर्द्धस्त्रिमाकीर्णा स्तूपा नव नव भवति चाभ्यर्च्यः ।
 अंतरिताः शतसंख्यै रत्नानां तोम्बैरमलै ॥ ४९ ॥
 बाष्पाम्बतरदेष्टे पट्त्रिष्टद्वोपुरात्मनां संति ।
 द्वारोमयमागस्या मंगलनिषय समस्तास्तु ॥ ५० ॥
 संचाटकमृगारच्छप्रान्दव्यजनश्रुक्तिचामरकलदा ।
 मंगलमष्टविध स्यादेकैकस्याष्टतसंग्या ॥ ५१ ॥
 प्रत्येकं साष्टयते ता कालमहाकालपांडुमाष्यवर्षखा ।
 नैसर्पपद्मविगलनानागत्नाम नव निषयः ॥ ५२ ॥
 श्रुतयोग्यवस्तुमाजनवान्यायुचतुर्हम्यवस्त्राणि ।
 आभरणरत्ननिकगन् क्रमेण निषय प्रयच्छति ॥ ५३ ॥
 शतमकरतोम्बाद्या धूलीसालस्य बाष्पमागा स्युः ।
 र्जतर्मागा सर्वे प्रत्येकं रत्नतोरणयतास्तु ॥ ५४ ॥
 प्राच्या दिशि विजयाग्न्यं द्वारमपाच्यां च वैजयतास्यमा ।
 प्रयच्छुमि जयंत स्यात्पराश्रितयथोदीच्याम् ॥ ५५ ॥
 यद्यप्यसंख्यगुणितक्षेत्रफलास्तत्र भव्यजीवा स्युः ।
 विनमक्ते स्थितवतस्तथापि नि क्षेपतः सर्वे ॥ ५६ ॥

संख्यातयोजनेऽपि प्रवेशनिर्गमयुजोऽत्र भव्याः स्युः ।
 अंतर्मुहूर्त्तमात्रा जिनमाहात्म्येन वृद्धाद्याः ॥५७॥
 मिथ्यादृष्टिरभव्योऽसंज्ञी जीवोऽत्र विद्यते नैव ।
 पञ्चानध्यवसायो यः संदिग्धो विपर्यस्तः ॥५८॥
 तत्र न मृत्युर्जन्म च विद्वेषो न च मन्मथोन्मादः ।
 रागांतकबुभुक्षाः पीडा च न विद्यते कापि ॥५९॥

अनुष्टुप्स्तम् ।

अंधाः पश्यन्ति रूपाणि शृण्वन्ति बधिराः श्रुतिम् ।
 मृकाः स्पष्टं विभाषन्ते चक्रम्यन्ते च पंगवः ॥६०॥
 आर्यास्तम् ।

यः स्तुत्तुच्चैवं ध्यायति समरसभावाज्जिनेश्वरं देवम् ।
 तस्यैष भवति विभवः कतिपयदिवसैर्न संदेहः ॥६१॥
 चत्वारिंशद्भवने द्वात्रिंशद्व्यन्तरविमानेषु ।
 चतुरधिकविंशतिश्चंद्राकौ सिंहोऽथ चक्रवर्त्तीन्द्राः ॥६२॥
 कर्तुं प्रशस्ति ।

शक्राज्ञया स्वभक्त्या धनदेवविनिर्मितं समवशरणम् ।
 व्यावर्णितं त्रिविद्याधिगणिना विष्णुसेनेन ॥६३॥

इति श्रीविष्णुसेनविरचितं समवशरणस्तोत्रं
 समाप्तम् ।

अयानं गुरिविगच्छित सर्वज्ञस्तवनम् ।

• ५२७ •

गरीक ।

यथा प्रभो ! य विधिनात्मगुदप
भक्त्या मुमरो शिखरऽभ्यर्चिन् ।
सन्तुयस त्वं मया समोद-
मुमीत्यत आनन्दम् यथा म ॥ १ ॥

टीका—यथा इति—गीर्वाणभाष्यार्थोच्चारणमन्ययस्तमन्वये वाप्यारत्ना
भद्रापद्रव्यम्याम्यानामसं कथयति म आत्मा कथ्यते—यथा हे प्रभो !
त्वां नवा विधिनात्मगुदप भक्त्या शक्तिस्पर्शान् मुमरो शिखरे
भ्यर्चिन्मन्त्रपयन् जन्मोन्मत्तमक्तायुः स त्वं मया समोद-
यथा सन्तुयस यथा मे ज्ञानद्वान्मीत्यत इत्यन्वयः । अमिपूर्वविधिना
कारण “अस्तनी” अन्तुद्वेन “मुखादितृप्त्युपेति” नाऽन्त अम्यर्चिन्
इय कर्तयुक्ति । ममपूर्वप्रकृत्तुतौ “य सो” इति स्तुतिनिमित्तस्य पत्न्या
मात्राभिमित्तिकस्य तस्याप्यभावः “निमित्ताभावः निमित्तिकस्याप्यभावः”
इति न्यायात् । “तत्ताप्यानाप्येति” कर्मणि कर्तमानात् क्यप्रत्ययः ।
“तीर्थश्चयडिति तीर्थं सन्तुयसे इति क्यप्रत्ययः । उत्पूर्वक-
मील निमेषणे भावे आत्मनेपदं नेयं पूर्ववत् इयं भावे उक्तिः ।
अत्र कर्म्ये सप्त विभक्तयस्तिष्ठन्त्युक्तयः संशोधनं क्रियाविशेषणं च
कथितानि । मयात्वेऽर्थे उक्तयस्ता अपि अधिकारात् कथ्यते । यथा,—

एककर्मा द्विकर्मा चाकर्मो कर्तरि कर्मणि ।

कर्मकर्तरि माये च उक्तयोऽप्यविद्याः स्मृताः ॥ १ ॥

अस्य व्याख्या—यथा श्राद्धा देवान् पूजयति इय एककर्मा १ मित्रोऽजा ग्राम नयति इय द्विकर्मा २ देवदत्तं शेते इयमकर्मा ३ एतत् प्रकारत्रय कर्त्तरि । अथ प्रकारत्रय कर्मणि, यथा श्राद्धैर्देवाः पूज्यते ४ मित्रेण अजा ग्राम नीयते ५ देवदत्तेन शय्यते ६ आरोहते हस्तिन हस्तिपका-स्तानारोहतो हस्ती प्रयुक्ते आरोह(हय)ते हस्तिन हस्तिपकान् ७ वर्षासु मेघो गर्जति मयूरो नृत्यति ८ इत्यष्टप्रकारा उक्तयो ज्ञेयाः ॥१॥

ध्यानानुकंपाधृतयः प्रधानो-

ल्लासिस्थिराः ज्ञानसुखक्षमं च ।

सुनाथ ! संति त्वयि सिद्धिसौधा-

धिरूढ ! कर्मोज्झित ! विश्वरूच्य ! ॥२॥

टीका—हे सुनाथ ! हे सिद्धिसौधाधिरूढ ! हे कर्मोज्झित ! हे विश्व-रूच्य ! त्वयि प्रधानोल्लासिस्थिराः ध्यानानुकंपाधृतयः सति वर्त्तते, च पुनः ज्ञानसुखक्षम अस्ति इत्यन्वय ! ध्यान च अनुकंपा च धृतिश्च ध्यानानुकंपाधृतयः, अत्र केवलविशेष्यैरितरेतरद्वयः कथितः । प्रधान च उल्लासिनी च स्थिरा च प्रधानोल्लासिस्थिराः अयं केवलविशेषणैः स एव प्रधानादीनि ध्यानादीना विशेषणानि । ज्ञान च सुख च क्षमा च ज्ञानसु-खक्षम अयं समाहारद्वयः, पूर्वार्द्धेन द्वयं कथितः । शोभनश्चासौ नाथश्च सुनाथः । सबुद्धौ सुनाथ ! अत्र प्रथमातत्पुरुषः कथितः । सौधमधिरूढः सौधाधिरूढ सिद्धिरेव सौधाधिरूढ सिद्धिसौधाधिरूढः, अत्र द्वितीया-तत्पुरुषः । कर्मभिरुज्झितः, अत्र तृतीयातत्पुरुषः । विश्वस्मै रूच्यः, अत्र चतुर्थीतत्पुरुषः कथितः । पञ्चमीतत्पुरुषषष्ठीतत्पुरुषसमासौ वक्ष्यमाणश्लो-कपूर्वार्द्धेन ज्ञेयौ ॥ २ ॥

संसारमीतं जगदीश ! दीनं
 मां रक्ष रक्षाक्षम ! रक्षणीयम् ।
 प्रौढप्रसादं कुरु सौम्यदृष्ट्या
 विलोक्य स्वीयवचस्य देहि ॥ ३ ॥

टीका—संसारामीतः संसारमीत, अत्र पंचमीसमास, जगतामीशो जगदीश, अत्र षष्ठीतत्पुरुषसमासः । एवं तत्पुरुषसमासः संपूर्ण । प्रौढ-
 चासौ प्रसादश्च प्रौढप्रसादस्तं प्रौढप्रसादं, अत्र पुंसि कर्मधारय, सौ-
 म्या चासौ दृष्टिर्हेति सौम्यदृष्टिस्तयेति स्त्रियां कर्मधारय, स्वीयं च
 तद्रूपश्चेति स्वीयवच, इत्यत्र ङीवे कर्मधारयसमासः, एवं कर्मधारयसमासः
 संपूर्ण । हे जगदीश ! हे रक्षाक्षम ! संसारमीतं दीनं रक्षणीयं मां त्वं रक्ष
 प्रौढप्रसादं त्वं कुरु सौम्यदृष्ट्या मां विलोक्य, च पुनर्मम स्वीयवचो
 देहि इति ॥ ३ ॥

वक्ष्यमाणश्लोकेन बहुव्रीहिसमासे प्रतिपादयन्नाह,—

नतैर्द्र ! विद्रावितदोष ! दत्त
 दाना दरिद्रा अपि वीतदौःस्व्या ।
 त्वया कृता भूरिधना अनंत-
 ज्ञान ! द्विपान् सख्यम् ! मधु मासान् ॥ ४ ॥

टीका—हे नतैर्द्र ! हे विद्रावितदोष ! हे अनंतज्ञान ! हे सख्यम् !
 त्वया दरिद्रा अपि वीतदौःस्व्या भूरि धना द्विपान् द्वादश मासान् यावत् इत्यभ्याहार्यं मधु शीघ्रं यथा स्यात्तथा

१ रक्षाक्षो क्षमो रक्षाक्षमः तत्सम्बुद्धौ हे रक्षाक्षम ! इति तत्तमी तत्पुरुषोऽ-
 पि हेतुः ।—संशोधक

कृता इत्यन्वयः । हे नर्तेन्द्र ! नता इद्रा य इति नर्तेन्द्र इति द्वितीयाबहु-
ब्रीहिः १ विद्राविता दोषा येन स विद्रावितदोषस्तत्सबुद्धवित्यत्र तृतीया-
बहुब्रीहिः २ दत्त दान येभ्यस्ते दत्तदाना इत्यत्र चतुर्थीबहुब्रीहिः ३ वीत
दौःस्थ्य येभ्यस्ते वीतदौःस्थ्या इत्यत्र पचमीबहुब्रीहिः ४ भूरि धनं
यषा ते भूरिधना इत्यत्र षष्ठीबहुब्रीहिः ५ अनत ज्ञान यस्मिन्नय अनतज्ञा-
नस्तत्सबुद्धावत्यत्र सप्तमीबहुब्रीहिः ६ सह क्षमया वर्तते यः स सक्षम
इत्यत्र सह पूर्वैण बहुब्रीहि ७ । द्वि षट् द्विपा “प्रमाणीसख्याङ्कः”
इति सूत्रेण डप्रत्यय इति “सुज्वार्थे सख्या सख्यया सख्येये बहुब्रीहिः”
समासो भवति इति सूत्रेण द्वादशार्थे बहुब्रीहिरष्टमो भेदः ८ इति ॥४॥

वक्ष्यमाणपद्येन अवशिष्टबहुब्रीहिं द्विगु च प्रतिपादयन्नाह,—

द्वित्रैर्भैवैमुक्तिमना द्विपाद्या—

स्तव त्रिपूजां विदधत् त्रिसंध्यम् ॥

कल्याणकानां जिन ! पंचपर्वी-

माराध्य भव्यः क्षिपतेऽष्टकर्म ॥ ५ ॥

टीका—द्वौ वा त्रयो वा द्वित्राः, “प्रमाणीसख्याङ्कः” इति अय
नवमो भेदः सुज्वार्थेति सूत्रेण विकल्पार्थः समासः ९ । प्रधानपद-
योरपि यच्छब्देन बहुब्रीहिः समासो भवति यथा मुक्तौ मनो यस्य स
मुक्तिमना इति दशमो भेदः बहुब्रीहिः १० । अथ द्विगुसमासः हे
जिन ! तव द्विपाद्यास्त्रिपूजा विदधत् कल्याणकानां पंचपर्वीमाराध्य द्वित्रै-
र्भैवैर्मुक्तिमना भव्यो अष्टकर्म क्षिपते इत्यन्वयः । द्वयोः पादयोः समाहारः
द्विपादी तस्या द्विपाद्याः द्विपादीति “द्विगो”रिक्कारातत्त्वान्नित्यं ङी स्यात् ।
त्रिपूजा त्रिसंध्यमित्यादौ पंचपर्वी अष्टकर्म इत्यादौ “द्विगौ अन्नतावताभ्यां”
विकल्पेन ङी. अन्यस्तु सर्वो नपुसक इति वचनाच्छेषं सर्वं स्वरात्

व्यञ्जनात् च नपुंसके ज्ञेयं । क्षिपत इत्यत्र प्रेरणफलवति कर्त्तृपात्मनेपदं
मुदादेशः, अष्टकर्मक्षयान्मुक्तिप्राप्तिफलं । विदधदित्यत्र विपूर्वधाग्नौ
धातुः, शतप्रपञ्चे द्वित्वे नोते च अतो नो छुगिति नलोपे विदधदिति
सिद्धम् ॥ ५ ॥

साम्येन पञ्चसिद्धिजगद्विवेकी

अयन् प्रभो ! पञ्चमसिद्ध्युपैति ।

अपास्य सप्तम्यधिसिद्धिमध्ये

सिद्धं जवेनोपमबाहुयेष्टम् ॥ ६ ॥

टीका—हे प्रभो ! साम्येन त्रिजगत् पश्यन्, एवं पञ्चसमिति अयन्
सप्तमि अपास्य विवेकी नर उपमवान्(त्) अधिसिद्धिमध्ये सिद्धं उपदेशं
यथा स्यात्तथा जवेन बगेन उपैति गच्छतीत्यर्थं इत्यन्वयः । शेषं स्म-
रात् व्यञ्जनात् द्वित्वे ज्ञेयमिति वचनान् श्रयाणां जगतां समाहारविजगत्
पञ्चानां समितीनां समाहारः पञ्चसमिति, सप्तानां भीनां समाहारः सप्तमि
इत्यादौ सर्वत्र द्वित्वं तत् द्वित्वे नृत्स्व । अनतो भुवीति द्वितीया-
म्बोपः सिद्धः । अधिसिद्धिमध्ये ईशस्य समीपं उपदेशं वीतरागसमीपं
इत्यर्थः अत्र 'विभक्तिसमीपसमुद्भिः' इत्याहिसूत्रेणाभ्यर्थाभावः । सिद्धीनां
मध्ये मध्येसिद्धिरित्यत्र पारे मध्येत पट्टी चेति " पट्टीसमासः ।
उदाहरणत्रयेऽपि क्रियाविशेषणात् । अथवा विवक्षात् कारकाणीति
न्यायाहुदाहरणत्रये सप्तमी कर्म वा अभ्ययादिति विभक्त्यन्तां लोपः । आश्र-
यताभ्ययीभावस्याग्रतः पञ्चमीवर्जविभक्तिनामम् स्यात् तदुदाहरणं उपदेशं
इति ज्ञेयं पञ्चमीवर्जनादुपमवानि (दिति) प्रत्युदाहरणं चेति ॥ ६ ॥

अवेष्टुमायोपमवद्ययेष्टं,

अये सनाथोऽस्मि नमोऽस्तु दोषा ।

दूरे प्रमायन् गुरुः सुखं मे

विद्यार्थः ! धीभीकदुपद्विपादे ॥ ७ ॥

टीका—हे विश्वार्च्यधीश्रीकृदुपद्विपादे ! भवतः समीपमुपभवत् शुभाय भवेत् १ उपभवद्यथेष्टं श्रये २ उपभवदह सनाथोऽमि भवत्समीपेनाह स्वामिवान्नहमस्मीत्यर्थः ३ उपभवन्नमोस्तु ४ उपभवदोपा दूरे सतु ५ उपभवत्प्रभावो गुरुरस्ति ६ च पुनरुपभवद्भवत्समीपे सुखमस्तीत्यन्वयः ७ अत्र अन्यस्वरातव्यजनातेभ्यः सप्तविभक्तीनामनुक्रमेण लोपस्योदाहरणानि ज्ञातव्यानि । भवतः समीप उपभवत् इत्यव्ययीभावः सर्वविभक्तिषु दर्शितः । एव षट्समासोदाहरणानि । अथ सक्षेपतः षट्समासानाह,—विश्वार्च्यधीश्रीकृदुपद्विपादे इति षडे धीश्च श्रीश्च धीश्रियौ अय द्वंद्वः, विश्वेन अर्च्ये विश्वार्च्ये इति तत्पुरुषः, विश्वार्च्ये च ते धीश्रियौ चाय कर्मधारय, विश्वार्च्यधीश्रियौ करोतीति विश्वार्च्यधीश्रीकृत्, द्वयोः पाठयो समाहारः द्विपादीति द्विगु. द्विपाद्या समीपमुपद्विपादिक्लीबे न्हस्व अय अव्ययीभाव विश्वार्च्यधीश्रीकृदुपद्विपादि यस्य स विश्वार्च्यधीश्रीकृदुपद्विपादि इति बहुव्रीहि । एते सक्षेपत षट्समासाः कथिता ॥ ७ ॥

मुक्त्वा भवं सौख्यमवाप्तुमंगी

धीमोस्त्यजन् मोहमघस्य हंता ।

यो मुच्यमानस्तमसा शिवीयेत्

त्वत्सेविताकाम्यतु सोऽत्र नेतः ! ॥ ८ ॥

टीका—भव मुक्त्वा सौख्यमवाप्तु मोह त्यजन् अघस्य हता तमसा मुच्यमानः यो धीमान् शिवीयेत् हे नेतः । अत्र भुवि स पुरुषः त्वत्सेविताकाम्यतु इत्यन्वयः । प्राक्काले क्त्वाप्रत्ययः मुक्त्वा । अवाप्तये अवाप्तु “ क्रियाया क्रियार्थाया तुम् ” अगमस्यास्तीत्यंगी यथानेकस्व-

रादिन् दीर्घश्च मंगी प्राणी । धीर्बिषते यस्यासौ धीमान् “तदस्यास्प-
स्मिन्” इति मत्तुप्रत्यय “कृदुदितनोते पदस्य” इति तछोपे दीर्घे च धी-
मान् । त्यज हानौ त्यजतीति त्यजन् शतुप्रत्यय अतरोति तछोपे च ।
मोह मोहनीयं कर्म । हनक् हिसागस्योर्हतीति हता णक्त्वा चोठ (१)
अघम्य पापस्य, “कृत् कर्मणीति” पट्ठी । मुष्यमान इत्यप्र मुष्वाघोर-
नश्च क्य अतोऽम् अतोमोतिमुषमादिन् (१) केन तमसा । शिर्ष इष्मेत्
शिर्षीयेत् अमाम्ययात् “क्यङ्वेति” क्यन्प्रत्यय क्यनि दीर्घे च,
त्वां सेवते इत्येवं शीलस्त्वत्सेवी अजाते शीळे णिन् त्वमौद्रस्ययोत्तरपद
इति मातात्वयवस्य युष्मदस्त्वादेशे त्वत्सेविनो भावस्त्वत्सेविता “भावे
त्वत्तलौ” अनन तत्प्रत्यय तत्त्वत्तादाय त्वत्सेवितामिच्छतु त्वत्से-
विताक्रम्यतु “द्वितीयायां क्काम्य” इति क्काम्य । पंचमीकृत्वातुम्
इन्मत्तुशतुवमानश्चक्यन्पिन्तश्चकाम्यापीनामुत्पाहरणानि श्रेयानि ॥ ८ ॥

क्षेमेषु वृक्षसु घनायमानो

हित पितृवामृतवद्वराप ।

मम प्रभो ! मम्यतरं स्वमृत्यी

भावं जयानंदमय ! प्रदेया ॥ ९ ॥

टीका—हे प्रभो ! हे जयानंदमय ! वृक्षसु क्षेमेषु मंगलेषु किञ्चित्-
श्रेषु घनायमान पितृव हित अपृतवद्वराप मम्यतरं स्वमृत्यीभावं मम
प्रदेया इत्यन्वयः । वृक्षा इवाभरति वृक्षसि “कृत् किय” वृक्षतीति वृक्षे
शतुप्रत्यय तसु वृक्षसु । क्षेमेषु किञ्चित्श्रेषु घन इवाभरति घनायते
इति घनायमान । आन मोति च ! दुःखेनाप्यते इति दुरापः “दुःख-
वृष्टापधे सत्र प्रत्ययः” । न स्वमय्य अस्वभूत्य अस्वभत्यस्य

श्रीपार्श्वनाथसमस्यास्तोत्रम् ।

श्रीपार्श्वनाथं तमहं स्तवीमि
त्रैलोक्यलोकं प्रणिधामधाम् ।
सामोदमुन्नासि यदीमकीर्तिं
रामामुखं शुचसि कार्तिकेया ॥ १ ॥
तैरव्यययोगेन विवेकसेक
मुक्तास्ति या साऽपि जिनावर्तसः । ।
विलोकिते कातिकलत्पदास्य
चन्द्रोदये मुत्पति चक्रवाकी ॥ २ ॥
पुरः प्रकीर्णानि कपोलपाखी
तले तवाच्छे प्रतिविम्बितानि ।
निमास्य संदिग्धं पुषो जन किं
चन्द्रस्य मध्यं कक्षलीफलानि ॥ ३ ॥
यैर्निर्मितैः पञ्चशेरेण चक्रे
कठं कुठारं कमठं ठकार ।
अकीर्तिनाय्यस्य च वादितोऽहं
साम्यं नय तपा सुसदां त्वयास्तु ॥ ४ ॥
अमम्यदौर्मम्यतयाङ्गमाजो
येषां त्वदास्ये सुभगऽपि हृष्टे ।
संतापसंपन्निरुति तेषां
मयं शशी पण्डितकणान् प्रसूते ॥ ५ ॥

त्वद्दानलीलादलितप्रतापो

देव ! द्युकुंभस्तव शक्तिमाप्नुम् ।

भृगोः पतन्नादमिमं तनोति

ठंठं ठंठं ठंठं ठंठं ठः ॥ ६ ॥

जनिमहे जिन ! ते सवनोदकैः

प्रसृमरैरमरेश्वरभूधरे ।

विदलितेषु नगेषु किलाभवत्

उपरि मूलमधस्तरुपल्लवाः ॥ ७ ॥

रसना स्तवने नयनं वदने

श्रवणं वचने च करौ महने ।

तव देव ! विशां कृतिनां सततं

रमते रमते रमते रमते ॥ ८ ॥

विश्वैकनायक ! कला न हि या त्वदर्हा

कार्ये न या च कविता भवत स्तवाय ।

लग्नो न यस्त्वयि भवो विभवश्च सा किं

सा किं स किं स किमिति प्रवदन्ति धीराः ॥ ९ ॥

अहीशेऽधस्तात्त्वमुपनमति जेतुं दितिसुतं

समादाय क्रोधान्मणिमधुपकांतं किल धनुः ।

अधोऽधो मैनाकं चरति जगतीनाथ ! समभूत्

धनुःकोटौ भृगस्तदुपरि गिरिस्तत्र जलाधिः ॥ १० ॥

जगच्चक्रं चक्रे चरणपरिचर्यैकरुचिना-

मुना त्वद्दासेन स्वमनसि समंतान्निगमनम् ।

तदान्यो देवस्त्वां तुलयति विभो ! चेद्भुवि भवेत्

धनुःकोटौ भृगस्तदुपरि गिरिस्तत्र जलाधिः ॥ ११ ॥

प्रीतां रूपवतीं मतीं जिनपतञ्जलक्ष्मिलीलावतीं
 हित्वा रूपरसोग्नितां रमयसे यमुक्तिसीमंतिनीम् ।
 तन्नूनं भवताऽपि तीर्थपतिना स्वैतत्स्फुटं निर्ममे
 युक्तयुक्तविचारणा यदि भवत्स्नदाय वत्तं अलम् ॥१९॥
 इत्थं योगीद्रवेत कमलकमलभूर्भुक्तिकामारहंस
 कल्याणाङ्कुरकद मममहिमरमार्मजरीवल्लरीभीः ।
 मंत्रद्रन्मेषपीजं भुवनजनवनोद्धासलीलावतंस
 श्रीपादर्व स्यात्समस्यास्तव सुमकृताभ्यर्चनोऽमी-
 एलग्ध्यै ॥ १९ ॥

इति पार्श्वबाधसम्बन्धास्तीक्ष्णम् ।

श्रीगुणभद्रविरचितं चित्रबंधस्तोत्रम् ।

ये तीर्थरथनेतारः संत्यत्र वृषभादयः ।
चित्रबंधेन तान् स्तौमि हारिणा चित्रकारिणा ॥ १ ॥
वृषभो वः सतां कांतां वृद्धिं देयादनिदिताम् ।
भावयामास यः स्वीयां भासं दमितदुर्नयाम् ॥ २ ॥
छत्रम् ।

न जितस्त्वं जिनाधीश ! कमौघैरजितो वरः ।
रसरक्तैरसारं मां रक्षं रक्षरतेऽस्त ॥ ३ ॥
चमरं ।

संभवो वोऽस्तु सौख्याय शंभवैधानलोऽभयः ।
सद्धर्मं कर्ममोक्षाय समवीवददत्र यः ॥ ४ ॥
बीजपूरः ।

नक्षरश्रीश वादीननदीवार्द्धेऽभिनंदन ।
नंद नंद धनादाननदानाद्रक्ष रक्ष नः ॥ ५ ॥
चतुरारचक्र ।

सुमते मतिमन्नाम त्वमकाम यमद्रुम ।
नमस्याम इमं धाम शमस्य महमक्रमं ॥ ६ ॥

चोदयत्युक्तमर्थं ।

पथामेन पृथो येन समयो नयपाथन ।
खलोमेन कृतमान पूयाजिनः स नो मनः ॥ ७ ॥
नयदयत्युक्तमर्थं ।

सुपाश्वो मम नि काम सुमर्ति ददतां प्रभु ।
सुखायास्तु शुभ येन सुप्रोक्तमर्थं जने ॥ ८ ॥
स्वस्तिकं ।

सतः कुवलयानंदं दृष्ट्वा विषं विधोरिव ।
वैद्य चंद्राम ते प्रापु केज्मृतं न शुभोक्तः ॥ ९ ॥
नयः ।

पुष्पाच्छ्रीपुष्पदत्तोर्ज्य मोक्ता सुत्केरनेकस्य ।
संतुष्टं देदुमुक्तमो यमध्यानाय नो वपुः ॥ १० ॥
सुखं ।

भीष्टांस्तु सभ्रीक ईदितो वलिमिथ्येनै ।
क्षीतल क्षीतता नेयात्कामवर्निह मम प्रभुः ॥ ११ ॥
भीष्टः ।

योधिनाससामान भ्रयसे सुररंजन ।
तव ज्ञानाधनानस तत्र सिद्धं परं रसम् ॥ १२ ॥
नाधिकारः ।

वासुपूज्यः सुरैः स्नात्वा मेरौ जन्मनि यो नुतः ।
तं जिनं न जितं वंदे देवतर्पिततर्पितम् ॥ १३ ॥
त्रिशूल ।

विमल त्वामहं चायेऽनंतसन्मतये जिनं ।
नवानंदद विख्यात तथ्यं तव वचोधनं ॥ १४ ॥
श्रीकरी ।

अनंतज्ञानसंयुक्त त्यक्तमंडन पावन ।
नमाम्यनंतनामानं त्वां जिनं जन्मभंजनं ॥ १५ ॥
हल ।

धर्मनाथ कुवादीश सर्वपक्षक्षयंकर ।
रसं पीत्वात्र ते वाचः प्राप मोक्षक्षितिं बुधः १६ ॥
वज्र ।

नयशक्त्योद्धृतो येन नरकाज्जनकोऽनयः ।
शमास्पदः स वः शांतिः शांतिं कुर्याद्यमाशयः ॥ १७ ॥
शक्ति ।

कुंथुनाथ कुरुद्भूत कुंथुमुख्यदयास्पद ।
ददस्व धर्मचक्रेश शं नित्यं मम सद्यशः ॥ १८ ॥
भाल ।

त्वयार रविसंकाशतपसा साधितः स्मरः ।
तथारिचक्रं चक्रेण मां त्रायस्व यतीश्वर ॥ १९ ॥

धरः ।

कंदर्पदर्यकालीन मल्लं त्वं मलजिह्नुवि ।
 विवेककंदविद्यां न संप्रयच्छ ग्रमाधिकम् ॥ २० ॥

ककषः ।

दित्वा मोहं य आत्मन तरमावं वमार तम् ।
 जिहं सुप्रतर्कं नौमि वर्णसाररमार्गवम् ॥ २१ ॥

रषः ।

कमलांक कलानेककलितः कंकरो यक ।
 कं नमिकः करोष्वेकं कस्यास्माकं कलं सक ॥ २२ ॥

कमकः ।

पापान्मुक्ताव मां देव भादेश्चस्थिर धीवर ।
 रषधीरं जिहं मेने नेमे त्वां संख्यशकरम् ॥ २३ ॥

धंकाः ।

पादसेवनया तापाभिर्हृतास्तव भूमिपा ।
 पार्श्वार्हं न कर्तुं कष्टाभमस्तुभ्यं तु कः स्तुतः ॥ २४ ॥

कन्नमुक्तिः ।

पाहि मां भवसो धीर रवीतोऽधिकस्तत्प्रम ।
 भणंति सन्मतिस्त्वेन नस्येति ग्राऽथ सच पा ॥ २५ ॥

ग्राम्यां कश्मलः ।

पाहि मां भवतो वीर रवीतोऽधिकसत्प्रभ ।

भणन्ति सन्मतित्वेन नत्वेति घ्राऽत्र सत्त पाः ॥२६॥

मुरजबधोऽपि ।

छत्रौघाकृतिभिर्मृदंगनिधनैश्चित्रैर्विचित्रार्थिनीं

श्रीमन्मंगलकारिणां सुवृषभादीनां जिनानां स्तुतिं ।

यो नाधीत इमां स्तुतिं विनयतो मेधाविना संस्कृतां

पुंनागः कवितां स याति नृपतिः स्वर्गश्रियं चाश्नुते २७

पंचमंगलयुक्तानां पदान् वंदे जिनेशिनाम् ।

भागं देवादिबंधानां भालजित्यवृत्तेशिनाम् ॥ १ ॥

छत्रबधः ।

सर्वसद्गुणसंवासः सदाचारस्त्वनालसः ।

सद्धर्मो गुणभद्रः स संपायाद्वो महीनसः ॥ २ ॥

चमरं ।

मतिमंतं नमस्यामः मलेनास्पृष्टमुत्तमम् ।

मंगलाय मुनिं चेमं महामित्रद्विषोः समम् ॥ ३ ॥

चमरं ।

तर्काद्यर्थविशेषसार्थगणने दक्षः सतामग्रणीः

नंदाच्छ्रीगुणभद्रकीर्तिरमदो मोहांधकारोप्लुगौः ।

बालत्वेऽप्यजडं कविं यतिगुणश्रीशं जगुर्य बुधाः

शुंभत्कीर्तिममुष्य कामदमिनं ब्रौद्धादिमिथ्याहरं ॥४॥

कलशः ।

इति चित्रबधस्तोत्र समाप्तिमगात् ।

महर्षिस्तोत्रम् ।

निर्वेदसांष्टवतपष्टपुरात्मभेद
संविष्टिकस्वरमुदोद्धृतदिभ्यश्चक्षीन् ।
बुद्ध्यापधीमलतपोरसविक्रियार्द्धि
धेयक्रियार्द्धिकलितान् स्तुमहे महर्षीन् ॥ १ ॥

ये केवलावधिमन पर्ययिणो बीजकोष्ठबुद्धिपुन
संमिन्नभोवृतया मांतश्च पदानुसारितया ॥ २ ॥

दूरस्पर्धनरसनघ्राणभवणावलोकनसमर्था ।
सदक्षचतुर्दक्षपूर्वाष्टांगमहानिमित्तज्ञाः ॥ ३ ॥

प्रत्येकबुद्धवादिप्रज्ञाभवनात्थ बुद्धिश्रद्धिपतीन् ।
तीव्रतपोऽस्तविपश्चानष्टादक्षपाऽपि तानीडे ॥ ४ ॥

रोगाः सर्वे विष्मलामघ्नमघ्न-
ह्वेलैः सर्वेणापि धाम्येति येषां
सिद्धा दृष्ट्यास्यविपत्वेन ये च
ब्राम्हणा नम्येऽष्टधाप्यौपधीशाः ॥ ५ ॥

आध्यायः सखिलभुतार्थमयलं येऽर्थाहूर्ते भूमा-
तद्वत्कुत्स्नमपीयते भुतमविच्छिन्नं पठतोऽपि च ।
उभेयान्ति न कंठहानिमखिलं लोकं रमंत्यन्यतोऽ-
प्यगुण्या न्यसितुं बलाय बलिनस्तेषां अपि ते संतु न ॥ ६ ॥
चरन्ति घोरमहदुग्रहीतं तप्त तपो घोरगुणं त्रिगुणाः ।
ब्रह्मापि ये घोरपराक्रमाय ते सप्तधाऽप्युत्तमस्तपंतु ॥ ७ ॥

वाग्दृष्टीं कुरुतोऽग्निनां लघुविषावेशेन मृत्युं क्रुधा

यैर्युक्ते घृतदुग्धमध्वमृतवद्यत्पाणिपात्रार्पितम् ।

स्याद्भोजनमप्युतस्विदुदिता वाचानुगृह्णन्ति ये

तद्वत्तान् कृपयास्यदृग्विषघृताद्यास्त्राविणः स्तौमि तान् ॥८॥

वंदेऽणिममहिमलघिमगरिमैश्याप्तिवशिताप्रतीघातैः ।

प्राकाम्यकामरूपित्वांतर्धाद्यैश्च विक्रियर्द्धिगतान् ॥ ९ ॥

न क्षीयते चक्रिबलेऽपि भोजिते

यद्वत्तसेखंत ? दहः सुरादयः ।

वसन्ति यद्वाग्नि चतुःकरेऽपि

ते भांतूभयेऽक्षीणमहानसालयाः ॥ १० ॥

जंघाश्रेण्यग्रिशिखाजलदलफलपुष्पबीजतंतुगतैः ।

चरणनाम्नः स्वैरं चरतश्च दिवाऽस्तु विक्रियर्द्धिगतान् ॥११॥

इत्यन्यतद्भवतपोमहिमोदितद्वी-

नाचार्यपाठकयतीन् जगदेकभर्तृन् ।

वंदारुदाश्रयति कामपि भावशुद्धिं

क्षिप्रं यया दुरितपाकमपाकरोति ॥ १२ ॥

इति महर्षिस्तुति संपूर्णा ।

श्रीपार्ष्णाथस्तोत्रम् ।

ॐ नमः ॥

लक्ष्मीस्तोत्रापरनाम ।

(सटीकम् ।)

लक्ष्मीर्महस्तुल्यसती सती सती प्रवृद्धकालो विरतो रतो रतो ।
जरास्त्राजन्महता हता हता पार्श्व कण्ठे रामगिरौ गिरौ गिरौ ॥

टीका—ट इति निश्चयेन हे साधो ! त्वं पार्श्व कण्ठे पार्ष्णाथसमीपे गच्छ
स्तुतिं कुरु । कत्या ! गिरा बाण्या कृत्वा । क ॥ रामगिरौ नामध्येयपर्वते। क्रीड्यो
पार्श्वे ! लक्ष्मीर्महस्तुल्यसती कोऽप्य सदाकाले वर्तमाने स्त । पुन कथंभूते !
सती होममाने । पुन कथंभूते पार्श्वे ॥ सती शान्तते । अत श्रीपार्ष्णाथात्
प्रवृद्धकालो विरत कोऽप्य प्रचुरकालो गत रतो येन महता पार्श्वेन
जरास्त्रापदत्ता, किमिशिष्य जरास्त्रापत् ॥ हता कोऽप्य केनापि न हता श्री-
पार्ष्णाथस्य जिनेऽस्य तत्प्राप्तिकं गृहीत्वा विना न केनापि जरास्त्रापत्
हता ॥ १ ॥

अर्चयमाथ सुमना मनामना य सर्वदेशो भुवि नाविना विना ।
समस्तविज्ञानमयो मयोमयो पार्श्व कण्ठे रामगिरौ गिरौ गिरौ ॥ २ ॥

टीका—अहं आथ प्रथमे पार्श्वे अर्चयं पूजयामि, क ॥ तथा रामगिरौ
पर्वते पूर्वोक्तप्रकारेण । कथंभूतोहं ॥ सुमना कोऽप्य आर्त्तरीद्राद्रहितमना
तच्छोभनचित्त । पुन कथंभूतोहं ॥ मनामना कोऽप्य मनान् यत् (ये) सर्वज्ञानं
न मन्यते ते मनामना तान् अहं त्यजामि तान् पञ्चविधमिष्यात्मानं त्यजि-
त्वा (त्यक्त्वा) श्रीपार्ष्णे जिने पूजयामि य पार्ष्णाथ सर्वेषु देशेषु वर्तते इति
सर्वदेश पुन कीदृश श्रीपार्ष्णाथ ॥ अविना कोऽप्य स्वामिना विना यस्य
पार्ष्णाथस्य स्वाभि (मी) मासि, पुन कीदृश पार्श्वे ! भुवि पृथिव्यां विषये

पुरुष प्रधानीकपुरुषः । पुनः कीदृश पार्श्वः ? समस्तविज्ञानमयः
कोऽर्थः विशेषेण समस्तनवपदार्थानां जीवाजीवादिकरूपारूपि-
यत्त्वादिषु केवलज्ञानेन कृत्वा परमानन्दैः कृत्वा जानति पश्यति । पुनः
कीदृशः ? मया कोऽर्थः बाह्याभ्यन्तरलक्ष्म्या कृत्वा शोभितः । पुनः
कीदृशः ? उभया कोऽर्थः अत्यतलावण्यकातिसौभाग्यादिभिः शोभया कृत्वा
उपलक्षितः मण्डितः ॥ २ ॥

विनेष्ट जंतोः शरणं रणं रणं क्षमादितो यः कमठं मठं मठं ।
नरामरारामक्रमं क्रमं क्रमं पार्श्वं फणे रामगिरौ गिरौ गिरौ ॥३॥

टीका—य पार्श्वनाथ कमठ विनेष्ट शिक्षयामास । किंविशिष्ट कमठं ? मठ
कोऽर्थः मठयति कुतापसाना स्वामीत्यर्थः । पुनः कीदृश कमठ ? मठ कोऽर्थः
सगदं अष्टमदसहितः । कथंभूत पार्श्व ? क्षमादितो गुणतः जतोः शरण
कोऽर्थः क्षमादिगुणसयुक्तानां प्राणिनां शरणीभूतः । पुनः कीदृश पार्श्व ?
रण कोऽर्थः तत्त्वार्थभाषिणः । कीदृशं कमठ ? रण कोऽर्थः सप्रामकारकः ।
पुनः कीदृश पार्श्व ? नरामरारामक्रम कोऽर्थः मनुष्यदेवानां क्रीडास्थानी-
यचरणयुगलः । पुनः कीदृश पार्श्वनाथ ? क्रम कोऽर्थः उग्रप्रवेशो उत्पन्न
इक्ष्वाकुवश इत्यर्थः । पुनः कीदृश पार्श्व ? क्रम क्रामत्यागत्या क्रामति
भव्यानां हृदयानि कोऽर्थः आसनभव्यानां हृदयानि उल्लसति ॥ ३ ॥

अज्ञानसत्कामलतालतालता यदीयसद्भावनता नता नता ।
निर्वाणसौख्यं सुगता गतागता पार्श्वं फणे रामगिरौ गिरौ गिरौ ॥

टीका—अज्ञाने सति सतः विद्यमाना ये मनोरथा कामाः शब्दादयो
देहादिकभोगाः पुत्रकलत्रगृहधनादिकाः तेषां भोगानां लता वल्ली स वल्लीमे-
(ए) व आल अनर्थं तस्य अनर्थस्य योऽसौ तालः कोऽर्थः ताडनं स्यात् स
क श्रीपार्श्वनाथ तेन साक्षनेन कृत्वा ता लक्ष्मीर्येषां नराणां प्रवर्तते अज्ञान-

सज्ञान कोर्थः केवलज्ञानेन कृत्वा भव्याना चित्त हरतीति त्रिज्ञानसज्ञानहरः
पुन कीदृशः पार्श्वनाथ. २ अहं कोर्थं सुष्ठु केवलज्ञानप्रकाशकः ॥५॥

यद्विश्वलोकैकगुरुं गुरुं गुरुं विराजिता येन वरं वरं वरं ।

तमालनीलांगभरं भर भरं पार्श्व फणे रामगिरौ गिरौ गिरौ ॥

टीका—कथभूत पार्श्व २ यत् सचरणशीलो विनाशीय ईदृशो विश्वलोकः
समस्तलोक. तस्य लोकस्य एकोऽद्वितीयो ज्ञानप्रकाशक. गुरुः श्रीपार्श्वनाथः
त पार्श्वनाथं । पुनः कीदृश पार्श्वनाथ २ गुरु गुरुतर गरिष्ठ । पुनः कीदृश पार्श्व-
नाथ २ गुरु वाचस्पति वागीश । पुनः किंविशिष्ट पार्श्वनाथं २ भर कोर्थ पोषक
जगत्पोषकं । पुनः कीदृशं पार्श्वनाथ २ भर कोर्थ भातीति भरः बन्दिखपः तं
भर कातितेजवान् इत्यर्थ । पुनः किंविशिष्ट २ तमालनीलांगभर तमालनील
अंग तमालवन्नील अंग बिभर्ति धारयतीति तमालनीलांगभर त । पुनः
कीदृश पार्श्व २ विराजितः (त) । पुनः कीदृश पार्श्व २ वरं मुक्तिलक्ष्म्या वरं
शील स्वभावं । पुनः कीदृश पार्श्व २ वर निजोपार्जिततत्त्वज्ञानस्य विभाग
स्वभक्तेषु ददातीति वर, पर तु मूककेवलिना तत्त्वज्ञान न ददाति, मूककेवली
कोर्थ २ यावत् ध्वनिं न उच्छलति तावन्मूककेवली कथ्यते ॥६॥

संरक्षितो दिग्भुवनं वनं वनं विराजिता येषु दिवै दिवै दिवैः ।

पादद्वये नूतसुरासुराः सुराः पार्श्व फणे रामगिरौ गिरौ गिरौ ॥७॥

टीका—यस्य पार्श्वनाथस्य दिग्भुवन दिशा एव भुवन अस्ति, पुनः वन ज-
लकाय, पुनः वन वनस्पतिकाय एषा त्रयाणा श्रीपार्श्वनाथः सरक्षति रक्षा
करोति । पुनः यस्य पार्श्वनाथस्य पादद्वये नूता स्तुतिकर्तार पुरुषा सुराऽ-
सुरा वर्त्तते, पुनः सुरा सुष्ठु विराजते येषु नूतसुरासुरेषु, विराजिता
क २ श्रीपार्श्वनाथचरणविधिये शोभमाना बभूव ये के दिवा स्वर्गे नरातु आग-
च्छत् यस्य पार्श्वनाथस्य पादद्वये ई काम वो वरुण आ विष्णु ई
लक्ष्मीश्च वर्त्तते पुनः रा उत्कृष्टो दिवा प्रकाशं भ्रुवन्ति ॥ ७ ॥

रराज नित्य सकलाकला कला ममारवृष्णो वृजिनो जिनो जिनो ।
संहारपूष्यं ह्यपमा समा समा पार्श्वं कथे रामगिरौ गिरौ गिरौ ॥८॥

टीका—यत्र पार्श्वनाथे च द्रष्टा रराजते शोभते । पुन यत्र पार्श्वनाथे
सकलाकला ज्ञानादिककला रराजते शोभते । पुन कला कीदृशी शोभते ।
ज्ञातसत्त्वमनोहकला शोभते, कथंमूत पार्श्वनाथ । अमारवृष्ण कोर्धं नि-
ष्कम्भं कामरहित । पुन कथंमूत पार्श्व । अश्वजिन निष्पाप । पुन क-
थंमूत पार्श्व जिनो कोर्धं कर्मजीवनसमर्थं द्विधारत्नप्रप्ये । पुन कीदृश
पार्श्व । जिन जिनान् गणधरादीन् देवादीन् य पार्श्वं स अवर्तति
[आवर्तयतीति] स जिन । पुन कीदृश पार्श्वनाथ । समा कोर्धं यस्य पार्श्व-
नाथस्य समा पूज्या वभूव के संहारा देवा आमरणे सह युदिते देवैः
ते देवै पूज्ये यस्य पार्श्वस्य समा, सा समा पुन कीदृशी । समा [ह्यपमा]
कोर्धः अमरदेवानाममरेन्द्राणां मुकुटरसतेजसा कृत्वा च पुन रत्नमयीसम-
वधारणस्य कर्त्तव्या कृत्वा शोभिता समा सा समा ॥ ८ ॥

आद्यप्रमिदोविवर्धनः ।

तर्के व्याकरणे च नाटकचये काम्याकुले कौशले
विरम्यातो मुनि पद्यनेदिमुनिपस्तस्वस्य कोप निधि ।
गंभीरे यमकाष्टकं पठति य संस्तूयता लभ्यतं
धीपद्यप्रमदेषनिर्मितमिदं स्तोत्रं जगन्मंगलं ॥ ९ ॥

टीका—य पुमान् इ* पार्श्वनाथस्य स्तोत्रं पठति य पुरय संस्तूयता
कृत्वा संस्तवेन कृत्वा तावस्य कार्यं निधि लभ्यते । कथंमूत स्तोत्रे
धीपद्यप्रमदेषमुनिना निर्मितं निष्पातितं । पुन कीदृश स्तोत्रं । जगन्मंगलं
श्रेष्ठव्ययमंगलनायकं । पुन कीदृश स्तोत्रं । यमकाष्टकं गंभीरे कोर्धं
कृत्वादिजन स्पर्शमापरस्पर्शेण मर्तिता अत्रय मुनि वृथिन्वा नि-ये धीप

अनंदिमुनिपो विख्यातो वभुव । क^२ तर्कशास्त्रे न केवल तर्कं चान्यत् व्या-
करणेऽपि विख्यातोऽभूत् । पुनः नाटकचये समूहे नाटकशास्त्रसमूहे, पुनः
काव्याकुले कौशले कोर्य. महतनवरसै सह काव्यै. समूहे. कौशले प्रवीण-
चतुरे अतः कारणात् पद्मनदिमुनिः भुवि पृथिव्या विख्यातोऽभूत् ॥९॥

इति श्रीपद्मनंदिमुनिविरचित श्रीपार्श्वनाथस्तोत्र टीकासहित सपूर्णम् । *

* अस्य स्तोत्रस्य दशरा-मशरारूपा एकैव प्रेस-पुस्तिका संप्राप्ता सा तु
'बाबू जुगलकिशोरजी' इत्येतै. संशोधिताप्यतीवाशुद्धा । टीकापि विलक्षणा,
भाषासाहित्यदृष्ट्याप्यशुद्धा ज्ञायते, शब्दानामर्थमपि पूर्णतया न प्रकाशयति ।
स्तोत्रमिदं पद्मप्रभदेवनिर्मितमवभाति । अस्य संशोधने यो मम प्रमाद स
क्षान्तव्य पाठकै ।—संशोधकः ।

नेमिनाथस्तोत्रम् ।

(अक्षरी नेमिबिनस्तुतिः ।)

मनोनात् नमोनेन नुष्ममभामिमाननं ।
नेमनामानमनमं मुनिनामिनमाजुम ॥ १ ॥
नमामानामनिम्नान् मामानानामनामिनां ।
नामिने नामिनामोमे नमिनञ्जे नमे नमः ॥ २ ॥
मने नास्त्रामिन नाम नानानिष्ठममानने ।
ननुमेमिमोनेना मोमानामानमभिमा ॥ ३ ॥
मिन्नमन्मनमामानिमानिनीमन्मनोन्मना ।
नानानामीमननेमी मनोमनिममानिनां ॥ ४ ॥
मनोमभिन्नने नूनं मुष्ममन्माननोननं ।
नुष्ममे नोष्ट्रुनानेमि नञ्जाम्नोननमामनु ॥ ५ ॥
नोनमन्मानमानेन मुनीनेनममाननं ।
मीनानमिनमभेमी मनूनां नामिमीममां ॥ ६ ॥
मुनिनमे नेमि नानां निमाने नेमिमानिनां ।
नेमिनामा नमानाना मनोमान ममं नुम ॥ ७ ॥
नेमीनमननं नेमि नमनं नेमिनाननं ।
नेमि नाप्नो नमाज्ञान मानानून नमीमम ॥ ८ ॥

इति स्तुतिंघे (?) पुरतः पठंते
नेमे निजव्यंजनयुग्मसिद्धि ।
श्रीवर्द्धमानोदयशालिनस्ते
स्युः सिद्धिलब्धापरिभोगयेष्वा ॥ ९ ॥

इति नेमिनाथस्तोत्र सपूर्णम् ।*

श्रीमानुकीर्तिविरचितं
शंखदेवाष्टकम् ।

उत्तमस्वधृतधन्यो मोक्षकान्तामिनन्यो
दलितमदनधाप प्राप्तकैवल्यरूपः ।
कुम्भवनकुठार शंखरत्नावतारः
त्रिभुवननुतदेव पातु मां शंखदेवः ॥ १ ॥
अमिमतफलरूपो विश्वलोकप्रदीप
स्तुतिगगनमूर्तिः स्फारकस्थारकीर्तिः ।
सुकुतजनसवासो मोक्षलक्ष्मीविलास
त्रिभुवननुतदेव पातु मां शंखदेवः ॥ २ ॥
अगणितमहिमेशो ज्ञानबोधोपदेष्टः
सहस्रपरमकायः प्राप्तनिर्वाणगेह ।
अधिगतपरमात्स्यो ज्ञानमज्ञानतीर्थः
त्रिभुवननुतदेव पातु मां शंखदेवः ॥ ३ ॥
गुणमणिगणधारो मय्यमाग्यावतारो
विपुषवनवसन्तो मोक्षलक्ष्मीसुकान्तः ।
स्यज्वतमलकरंको धातुसंसारपंक
त्रिभुवननुतदेव पातु मां शंखदेव ॥ ४ ॥
दिविनमनुजपूज्यस्त्यक्तमात्राग्यराग्यो
हृदिनिर्करनाश सर्वतत्प्रकाशः ।

परिणतसुखरूपो निर्जितः कालकूप-

स्त्रिभुवननुतदेवः पातु मां शंखदेवः ॥ ५ ॥

विगतजननदोषः सर्वभापाविभूषः

समवशरणनाथो जैनमार्गे सुतीर्थः ।

गणधरानुतराजः कोटिबालार्कतेज-

स्त्रिभुवन नुतदेवः पातु मां शंखदेवः ॥ ६ ॥

जितमनसिजरूपः कर्मनिर्मूलकोपः

विनयवनजभानुः वाञ्छितः कामधेनुः ।

कुवलयवनमित्रो भारतीलोलनेत्र-

स्त्रिभुवन नुतदेवः पातु मां शंखदेवः ॥ ७ ॥

जिनपदकमलालिजैनभूते पिकालि-

र्मुनिपतिमुनिचन्द्रो शिष्यराजेन्द्रचन्द्रः ।

सकलविमलसूक्तिर्भानुकीर्तिप्रयुक्ति-

स्त्रिभुवननुतदेवः मातु मां शंखदेवः ॥ ८ ॥

इति शंखदेवाष्टकम् ।

श्रीयोगीन्द्रदेवविरचितं

निजात्माष्टकम् ।

निष्कं तेलोक्चक्रादिवसयन्मिया ज जिर्निदा य सिद्धा
अप्ये गंधत्यसत्त्वा गमगमियमजा उषज्ज्ञाप्यद्वरिसाह ।
सर्वे सुदृष्टिण्यादं अश्रुसरणगुणा मोक्षसंपत्तिरम्मा
सोहं ज्ञायेमि निष्कं परमपयगओ भिन्विष्यप्यो भियप्यो ॥१॥
मिस्तो भिन्वायमंगो गिरुवि गिरुवमो भिक्कलो भिक्कलंको
अव्वावाहो अणंतो अगुरुगलघुणो नायिमन्नावसाणो ।
सम्मावत्थो सयंभू गयपयडिमलो सासओ सम्बकालं
सोहं ज्ञायेमि निष्कं परमपयगओ भिन्विष्यप्यो भियप्यो ॥२॥
एक्यो सम्मत्तपिण्हो विमलणहणिहो उज्जुगामसिद्धाओ
निष्को वाएयत्तओ परसरसणिहो वित्तेहप्पमानो ।
सिद्धो सुद्धं सरुओ विदुपरमगुणो अक्खओ ओ विरक्खो
सोहं ज्ञायेमि निष्कं परमपयगओ भिन्विष्यप्यो भियप्यो ॥३॥
ओईणं ज्ञाणगम्मो परमसुद्धमहो कम्मणो कम्मसुद्धो
कायाकारो अक्खओ कलिकलसमलालेषचत्तो पवित्तो ।
समचारिगुणाद्धो गलियद्धपरासाशुवन्धो विसुद्धो
सोहं ज्ञायेमि निष्कं परमपयगओ भिन्विष्यप्यो भियप्यो ॥४॥
थोइत्थिपुण्णपुंसो भिरयिसयसुद्धालोयमाणो समानो
पिदेसो भिन्विष्याओ मणवयणसमारमसंमंघसुंको ।

लोयालोयप्पयासो अविलयणिलयो णिव्विसेसो णिरीसो
 सोऽहं ज्ञायेमि णिच्चं परमपयगओ णिव्वियप्पो णियप्पो ॥५॥
 नादासंखप्पएसो समयमुवगओ णंतसोक्खावठाणा
 छुत्तिण्हातीदभावो भवभयणभयो बंधमुत्तो अमुत्तो ।
 अव्वत्तो णाणगेज्जो जरमरणचुदो जो परं वल्लरूओ
 सोहं ज्ञायेमि णिच्चं परमपयगओ णिव्वियप्पो णियप्पो ॥६॥
 सन्वण्णवण्णगंधाइयरविरहियो णिम्ममो णिव्विआरो
 रूवातीदस्सरूओ सयलविमलसदस्सण्णगाणवीओ ।
 इद्वाणिद्वप्पयोया सुहअसुहवियप्पा सया भावभूओ
 सोहं ज्ञायेमि णिच्चं परमपयगओ णिव्वियप्पो णियप्पो ॥७॥
 रूवे पिंडे पयत्थे ण कलपरिचये जोयिर्विदेण णादे
 अत्थे गंथे ण सत्थे ण करणकिरिया णावरे मंगचारे ।
 साणंदाणंदरूओ अणुमहसुसुसंवेयणाभावपुव्वो
 सोहं ज्ञायेमि णिच्चं परमपयगओ णिव्वियप्पो णियप्पो ॥८॥

इति योगीन्द्रदेवविरचित निजात्माष्टक समाप्तम् ।

अमितिगत्याचार्यकृतं

सामायिकपाठ ।

एकद्वित्रिद्विपीकप्रसृतयो ये पंचधात्वस्थिता

जीवाः संहरता मया दशदिशश्चित्तप्रमादात्मना ॥

ते ध्वस्ता यदि लोटिता विभटिता संघटिता मोटिता

मागोलोचनमोचिना जिन ! तदा मिथ्याऽस्तु मे दुष्कृतं ॥१॥

अहंशक्तिपरायणस्य विशद जैनं ब्रह्मोऽभ्यस्यतो

निर्विद्वस्य परापवादबदने शक्तस्य मत्कीर्तने ।

चारित्र्योद्यतचेतसः क्षपयत कोपादि विद्वेषिणो,

देवाऽध्यात्मसमाहितस्य सकला संप्र्यतु मे शासरा ॥२॥

आलस्याकुलितेन मूढमनसा सन्मार्गनिर्नाशिना

लोभक्रोधमदप्रमादमदनद्वेषादिदिग्धात्मना ।

यदेवाचरितं विरुद्धमधिया चारित्र्यशुद्धेर्मया

मिथ्यादुष्कृतमस्तु भो जिनपते ! तत्त्वत्प्रसादेन मे ॥३॥

जीवाजीवपदार्यतस्त्वविदुषो वंघाभवौ रूढत

श्रमस्तंवरनिर्जरे विद्वत्तो मुक्तिमिष कांक्षतः ।

देहादेः परमात्मतत्त्वममलं म पश्यतस्तत्त्वतो

धर्मध्यानसमाधिशुद्धमनस काल प्रयातु प्रभो ! ॥ ४ ॥

कषायमदनिज्ज्ञाय सकलसंगनिर्मुक्तता

परिप्रपरमोघमो मननशु मुतो गीरुता ।

मुनीन्द्रपदसेवना जिनवचोरुचिस्त्यागिता

हृषीकहरिनिग्रहो निकटनिर्वृतेर्जायते ॥ ५ ॥

विद्विष्टे वा प्रशमवति वा बांधवे वा रिपौ वा

मूर्खौघे वा बुधसदसि वा पत्तने वा वने वा ।

संपत्तौ वा मम विपदि वा जीविते वा मृतौ वा

कालौ देव ! व्रजतु सकलः कुर्वतस्तुल्यवृत्तिं ॥ ६ ॥

सुखे वा दुःखे वा व्यसनजनके वा सुहृदि वा

गृहे वाऽरण्ये वा कनकनिकरे वा दृषदि वाऽऽ

प्रिये वाऽनिष्टे वा मम समधियो यांतु दिवसा

दधानस्य स्वांते तव जिनपते ! वाक्यमनघं ॥ ७ ॥

ये कार्यं रचयन्ति निद्यमधमास्ते यांति निद्यां गतिं

ये बंधं रचयन्ति बंधमतयस्ते यांति बंधां पुनः ।

ऊर्ध्वं यांति सुधागृहं विदधतः कूपं खनंतस्त्वधः

कुर्वन्तीति विबुध्य पापविमुखा धर्मं सदा कोविदाः ॥ ८ ॥

चेष्टाश्चित्तशरीरबाधनकरीः कुर्वन्ति चित्तेऽधमाः

सौख्यं यस्य चिकीर्षवोऽक्षवशगा लोकद्वयध्वंसिनीः ।

कायो यत्र विशीर्यते सशतधा मेघो यथाऽशारद-

स्तत्रामी बत ! कुर्वते किमधियः पापोद्यमं सर्व्वदा ॥ ९ ॥

कांतेयं तनुभूरयं सुहृदयं मातेयमेषा स्वसा

जानोऽयं रिपुरेष पत्तनमिदं सङ्गेदमेतद्वनं ।

एषा यावदुदेति बुद्धिरधमा संसारसंवर्द्धिनी

तावद्गच्छति निर्वृतिं बत ! कुतो दुःखद्रुमच्छेदिनीं ॥ १० ॥

नाहं कस्यचिदस्मि कश्चन न मे भावः परो विद्यते
 मुक्त्वात्मानमपास्तकर्मसमितिं ज्ञानेष्वनालंकृतिं ।
 यस्यैषा मतिरस्ति चेतसि सदा ज्ञात्वात्मतत्त्वस्थिते
 र्भयस्तस्य न यंत्रितस्त्रिभुवन सांसारिकैर्भयै ॥ ११ ॥
 चित्रोपायविबद्धितोऽपि न निजो देहोऽपि यत्रात्मनो
 भावा पुत्रकलत्रमिश्रतनया जामासुतातादयः ।
 तत्र स्वं निजपूर्वकर्मवशगां केषां भवति स्फुट
 विज्ञायेति मनीषिणा निजमति कार्या सदात्मस्थिता ॥ १२ ॥
 दुर्मदोच्छिस्तकर्मशैलदलने यो दुर्निषत् पवि
 पोतो दुस्तरजन्मसिंघुतरणे यः सर्वसाधारणः ।
 यो नि श्लेषशरीरिरिच्छणविषौ क्षप्रवस्तितेषां हतः
 सर्वज्ञेन निवेदितः स भवतो घर्म सदा पातु न ॥ १३ ॥
 यन्मात्रापदवाक्यवाच्यविकलं किञ्चन्मया मापितं
 साज्वालासकपायदर्पविषयव्यामोहसक्तात्मनः ! ।
 वाग्देवी बिनयक्रपद्यनिलया तन्मे ह्यमिस्वाखिल
 दत्त्वा ज्ञानविष्णुद्विभूर्जिततमां दयादनिर्घंपदं ॥ १४ ॥
 नि सारा मयदायिनोऽमुल्लङ्घना भोगाः सदा नश्वरा
 निर्घस्यानभवाच्चिंमायजनका विद्याविदां निर्दिताः ।
 नेत्यर्थं चित्तयतोऽपि मे वत ! मतिभ्यामप्यते भोगतः
 कं पृच्छामि कमाभयामि कमह मूढः प्रपद्ये विधिं ॥ १५ ॥
 मोहध्यातमनेकदोषजनकं मे मर्त्तिसर्तुं दीपका
 धुत्कीर्णाविव भीलितारिव इति स्यूताविवेन्द्रार्चितौ

आश्लिष्टाविव त्रिविताविव सदा पादौ निखाताविव
 स्थेयास्तां लिखिताविवाधदहनौ बद्धाविवार्हस्तव ॥१६॥
 संयोगेन दुरंतकल्मषभुवा दुःखं न किं प्रापितो
 येन त्वं भवकानने मृतिजराव्याघ्रव्रजाध्यासिते ।
 संगस्तेन न जायते तव यथा स्वप्नेपि दुष्टात्मना
 किञ्चित्कर्म तथा कुरुष्व हृदये कृत्वा मनो निश्चलं ॥१७॥
 दुर्गधेन मलीमसेन वपुषा स्वर्गापवर्गश्रियः
 साध्यंते सुखकारणा यदि तदा संपद्यते का क्षतिः ।
 निर्माल्येन विगर्हितेन सुखदं रत्नं यदि प्राप्यते
 लाभः केन न मन्यते वत ! तदा लोकस्थितिं जानता ॥१८॥
 मृत्युत्पत्तिवियोगसंगमभयव्याध्याधिशोकादयः
 सूद्यंते जिनशासनेन सहसा संसारविच्छेदिना ।
 सूर्येणैव समस्तलोचनपथप्रध्वंसवद्बोदया
 हन्यंते तिभिरोत्कराः सुखहरा नक्षत्रविक्षेपिणा ॥ १९ ॥
 चित्रारंभप्रचयनपरा सर्व्वदा लोकयात्रा
 यस्य स्वांते स्फुरति न मुनेर्मुष्णाती मुक्तियात्रां ।
 कृत्वात्मानं स्थिरतरमसावात्मतत्त्वप्रचारे
 क्षिप्त्वाशेष कलिलनिचयं ब्रह्मसन्न प्रयाति ॥ २० ॥
 नो वृद्धा न विचक्षणा न मुनयो न ज्ञानिनो नाऽधमा
 नो सूरा न विभीरवो न पशवो न स्वर्गिणो नांडजाः ।
 त्यज्यंते शमवर्त्तिनेव सकला लोकत्रयव्यापिना
 दुर्वारेण मनोभवेन नयता हत्वांगिनो वश्यतां ॥ २१ ॥

अथह सहदुःखदानचतुरो वैरी मनोभूर्य

ध्यानेनैव नियम्यते न तपसा संगेन न ज्ञानिना ।

देहात्मव्यतिरेकबोधजनित स्वामाधिकं निबलं

वैराग्यं परमं विहाय क्षमिना निर्वाणदानधर्म ॥ २२ ॥

कः कालो मम कोऽधुना भवमहं वर्यं कस्य सांप्रतं

किं कम्मात्रं हितं परत्र मम किं किं मे निजं किं परं ।

इत्वं सर्वविचारणाविरहिता दूरीकृतात्मक्रिया

बन्मांभोषिविवर्षिपातनपराः कुर्वन्ति सर्व्वा क्रियाः ॥ २३ ॥

येषां काननमालयं वृक्षधरो वीपस्तमच्छेदको

मैद्यं भोक्षनमुत्तमं वसुमती शय्या दिक्षस्त्वांबरं ।

संतोषामृतपानपुष्टवपुषो निर्भूय कर्मोपि ते

घन्या वांति निवासमस्तविषदं दीनैर्दुरापं परं ॥ २४ ॥

माता मे मम गेहिनी मम गृहं मे बांधवा मैज्जवा-

स्तातो मे मम संपदो मम सुखं मे सज्जना मे जना ।

इत्थं घोरममत्त्वतामसबन्धव्यस्तावभोधस्थिति

क्षम्याधानविधानतः स्वहिततः प्राणी सनीभस्यते ॥ २५ ॥

विख्यातो महश्चारितापरिगतात्माजन्मनो यौ स्थिरो

यत्राश्चार्यरयौ परस्परमिमौ विश्लिष्यतोऽग्निगिनौ ।

खेदस्तत्र मनीषिणां ननु कथं बाधो विमुक्ते सति

शास्त्रेतीह विमुष्यतामनुदिनं विश्लेषशोकव्यथा ॥ २६ ॥

तिर्यचस्तृणपर्णलब्धवृत्तयः सृष्टाः स्थलीशायिन

धितानंतरलब्धमोगविभवा देवाः सर्वं मोगिमि ।

मर्त्यानां विधिना विरुद्धमनसा वृत्तिः कृता सा पुनः
 कष्टं धर्मयशःसुखानि सहसा या स्रूयते चिंतिता ॥ २७ ॥
 भजसि दिविजयोषा यासि पातालमंगं
 भूमसि धरणिपृष्ठं लिप्स्यसे स्वांतलक्ष्मीः ।
 अभिलषसि मिशुद्धां व्यापिनीं कीर्तिकांतां
 प्रशममुखसुखाब्धिं गाहसे त्वं न जातु ॥ २८ ॥
 भोक्तं भोगिनितंविनी सुखमधश्चितां पनीपत्स्यसे
 प्राप्तुं राज्यमनन्यलभ्यविभवं क्षोणीं चनीकस्यसे ।
 लब्धुं मन्मथमंतराः सुरवधूनीकं चनीस्कद्यसे
 रे भ्रांत्या ह्यमृतोपमं जिनवचस्त्वं नापनीषद्यसे ॥ २९ ॥
 भीमे मन्मथलुब्धके बहुविधव्याध्याधिदीर्घद्रुमे
 रौद्रारंभहृषीकपासिकगणे मृज्जद्धतैणद्विषि ? ।
 मा त्वं चित्तकुरंगजन्मगहने जातु भ्रमी ईश्वर ?
 प्राप्तुं ब्रह्मपदं दुरापमपरैर्यद्यस्ति वांछा तव ॥ ३० ॥
 व्यसननिहतिर्ज्ञानोद्युक्तिर्गुणोज्ज्वलसंगतः
 करणविजितिर्जन्मत्रस्तिः कषायनिराकृतिः ।
 जेनमतरतिः संगत्यक्तिस्तपश्चरणाध्वनि
 तरितुमनसो जन्मांभोधे भवंतु जिनेन्द्र ! मे ॥ ३१ ॥
 वित्रव्याधातवृक्षे त्रिषयसुखतृणास्वादनाशक्तचित्ता
 निस्त्रंशरात्सता जनहरिणगणाः सर्व्वतः संचरद्भिः ।
 खाद्यन्ते यत्र सद्यो भवमरगजराखापदैर्भीमरूपै-
 र्जनैः तस्मात् कस्यचिद् भवगहनने नः सुखावाशितप्ते ॥ ३२ ॥

न वैद्या न पुत्रा न विप्रा न शक्रा

न कांवा न माता न भृत्या न भूपाः ।

यमालिंगितं रक्षितुं संसि शक्ता

विचिन्त्येति कार्यं निश्चं कार्यमार्ये ॥ ३३ ॥

विचित्रैरुपायैः सदा पान्थमान

स्वकीयो न देह समं यत्र याति ।

कथं बाह्यभूतानि विज्ञानि तत्र

प्रबुद्धयेति कुतो न कुत्रापि मोह ॥ ३४ ॥

क्षिप्रे दुष्टे सदापि विपिने कांचने लोष्ठवर्गे

सौम्ये दुःखे क्षुनि नरवर संगमे यो वियोगे ।

क्षम्यद्दीरो भवति सद्यो द्वेपरागम्यपोढ

प्रौढा स्त्रीष पृथितमहसस्तप्तसिद्धि करस्या ॥ ३५ ॥

अभ्यस्ताक्षकयायवैरिविजया विध्यस्तलोकक्रिया

बाह्याभ्यन्तरसंगमांश्चविमुखा कृत्वात्मवश्य मनः ।

ये भ्रष्टं भवभोगदेहविषय वैराग्यमध्यासते

ते गच्छन्ति शिवालय विकलिला लब्ध्वा समाधिं शुभाः ॥ ३६ ॥

संघस्तस्व न साधन न गुरयो नो लोकपूजापरा

नो योग्यैस्तृणकाष्ठलघ्वरणीपृष्ठे कृत संस्तरः ।

कर्तात्मैव विबुद्धयसामयमलस्तस्यात्मतत्त्वस्थिरो

जानानो जलदुग्धयोरिवमिदं देहात्मनो मर्बदा ॥ ३७ ॥

पिगलितविषय म्ब प्रस्थित बुध्यते यः

पथिकमिष क्षरीरे नित्यमात्मानमात्मा ।

विषमभवपयोधिं लीलया लंघयित्वा

पशुपदमिव सद्यो यात्यसौ मोक्षलक्ष्मीं ॥ ३८ ॥

बाह्यं सौख्यं विषयजनितं मुच्यते यो दुरंतं

स्थेयं स्वस्थं निरुपममसौ सौख्यमाप्नोति पूतं ।

योऽन्यैर्जन्यश्रुतिविरतये कर्णयुग्मं पिघत्ते

तस्य च्छन्नो भवति नियतः कर्णमध्येपि घोषः ॥ ३९ ॥

संयोगेन विचित्रदुःखकरणे दक्षेण संपादिता-

मात्मीयां सकलत्रपुत्रसुहृदं यो मन्यते संपदं ।

नानापायसमृद्धिबद्धनपरां मन्ये ऋणोपार्जितां

लक्ष्मीमेष निराकृतामिति गतिर्ज्ञात्वा निजां तुष्यति ॥ ४० ॥

यत्पश्यामि कलेवरं बहुविधव्यापारजल्पोद्यतं

तन्मे किञ्चिदचेतनं न कुरुते मित्रस्य वा विद्विषः ।

आत्मा यः सुखदुःखकर्मजनको नाऽसौ मया दृश्यते

कस्याहं व्रत ! सर्वसंगविकलस्तुष्यामि रुष्यामि च ॥ ४१ ॥

क्रोधाबद्धधिया शरीरकमिदं यन्नाश्यते शत्रुणा

सार्धं तेन विचेतनेन मम नो काप्यस्ति संबंधता ।

संबंधो मम येन शश्वदचलो नात्मा स विध्वंसते

न कापीति विधीयते मतिमता विद्वेपरागोदयः ॥ ४२ ॥

एकत्राऽपि कलेवरे स्थितिधिया कर्माणि संकुर्वता

गुर्वी दुःखपरंपरानुपरता यत्रात्मना लभ्यते ।

तत्र स्थापयता विनष्टममतां विस्तारिणीं संपदं

का शक्रेण नृपेश्वरेण हरिणा न ग्राप्यते कथ्यतां ॥ ४३ ॥

ये भाषाः परिवर्धिता विदधते कायोपकारं पुन-
 स्ते संसारपयोधिमज्जनपरा जीवापकारं सदा ।
 जीवानुग्रहकारिणो विदधते कायापकारं पुन
 निश्चित्येति विमुच्यतेऽनघधिया कायोपकारि त्रिधा ॥४४॥
 आत्मा ज्ञानी परमममलं ज्ञानभासेष्यमान
 कायोऽज्ञानी वितरति पुनर्धोरमज्ञानमेव ।
 सर्वत्रेदं अगति विदित दीयते विद्यमानं
 कश्चित्पापी न हि सुहृत्सुमं कापि कस्यापि दत्ते ॥ ४५ ॥
 कांक्षंत सुखमात्मनोऽनं वसितं हिंसापरैर्कर्मभि
 दुःखोद्रेकमपास्तसंगधिपगाः कुर्वन्ति पिक्वाभिन ।
 बाधां किं न विवर्द्धयन्ति विविधैः कङ्कणैः कृष्टिनः
 सर्वाङ्गावयवोपमर्दनपरैः खर्जकपाकाक्षिण ॥ ४६ ॥
 व्यापारं परिमुच्य सर्वमपरं रत्नत्रयं निर्मल
 कुर्वाणो मृष्टमात्मनः सुहृदसावात्मप्रवृत्तोऽन्यथा ।
 वैरी दुःसहबन्धुगुप्तिमघने क्षिप्त्वा सदा यातव्य
 त्यालोप्येति स तत्र बन्धुशक्तौ कार्यः स्थिरः कोविदैः ४७
 मूढ संपदविष्ठितो न त्रिपद संपत्तिविष्ण्विनी
 दुर्व्यासां वनमर्दनीमुपयतीमात्मात्मनः पश्यति ।
 वृक्षव्याघ्रतरक्षुपक्षगमुगव्याधादिभिः संकलं
 कथं वृक्षगतां दुताशनशिलां प्रलोप्यतीमिव ॥ ४८ ॥
 आत्मात्मानमश्नपचाद्यविकलं व्यालोरुपमात्मना
 दुष्प्रापां परमात्मतामनुपमामापद्यते निश्चितं ।

आत्मानं घनरूढकीचकचयः किं घर्षयन्नात्मना
 बन्धित्वं प्रतिपद्यते न तरसा दुर्वारतेजोमयं ॥ ४९ ॥
 व्यासक्तो निजकायकार्यकरणे यः सर्वदा यायते
 मूढात्मा स कदाचनापि कुरुते नात्मीयकार्योद्यमं ।
 दुर्वारेण नरेश्वरेण महति स्वार्थे हठाद्योजिते
 भीतात्मा न कथंचनाऽपि तनुते कार्यं स्वकीयं जनः ॥ ५० ॥
 लक्ष्मीकीर्तिकलाकलापललनासौभाग्यभोग्योदया-
 स्त्यज्यन्ते स्फुटमात्मनेह सकला एतैः सतामर्जितैः ।
 जन्मांभोधिनिमज्जिकर्मजनकैः किं साध्यते कांक्षितं
 यत्कृत्वा परिमुच्यते न सुधियस्तत्रादरं कुर्वते ॥ ५१ ॥
 हेया [पा] देयविचारणाऽस्ति न यतो न श्रेयसामागमो
 वैराग्यं न न कर्मपर्वतभिदा नाप्यात्मतत्त्वस्थितिः ।
 तत्कार्यं न कदाचनापि सुधियः स्वार्थोद्यताः कुर्वते
 शीतं जातु नुनुत्सवो न शिखिनं विध्यापयन्ते बुधाः ॥ ५२ ॥
 कामक्रोधविषादमत्सरमदद्वेषप्रमादादिभिः
 शुद्धध्यानविवृद्धिकारिमनसः स्यैर्यं यतः क्षिप्यते ।
 काठिन्यं परितापदानचतुरैर्हेमो हुताशैरिव
 त्याज्या ध्यानविधायिभिस्तत इमे कामादयो दूरतः ॥ ५३ ॥
 व्यावृत्त्येन्द्रियगोचरोरुगहने लोलं चरिष्णुं चिरं
 दुर्वारं हृदयोदरे स्थिरतरं कृत्वा मनोमर्कटं
 ध्यानं ध्यायति मुक्तये श्रमतेर्निर्मुक्तभोगस्पृहो
 नोपायेन विना कृता हि विधयः सिद्धिं लभन्ते ध्रुवं ॥ ५४ ॥

भेदाकर्षग्रहताग्रकाप्रभृतयो यस्य व्यपायेऽखिला
 आयते भुवनप्रकाशकुञ्जला ध्यातप्रतानोपमा ।
 यदिज्ञानमयप्रकाशविश्वं यद्विधायते योगिभि-
 स्तत्तत्त्वं परिचितनीयममल देहस्थित निश्चितं ॥५५॥

मज्ज्यंतेत्यश्चरीरमंदिरमिदं ? मृष्युद्विपेन्द्र खणा-
 दित्युष्वासमिषम मानसग्रहिर्निगता निर्गत्य किं ।
 पश्यंतं न निरीक्ष्यसेऽस्तिचकितं तस्यागतिं चेतनां
 धैर्येनामरचेष्टितानि कुरूपे निर्धर्मकर्मोद्यम ॥५६॥

करिष्यामीदं कुतमिहमिदं कुस्यमधुना
 करोमीति व्यग्रं नयसि सकलं कालमफलं ।
 सदा रागद्वेषप्रचयनपरं स्वार्थविमुखं
 न ब्रूनेऽपिकृत्वे वचसि रमसं निर्वृत्तिकरे ॥ ५७ ॥

कुवाप्योपि निरंतरामनुदिनं वाचां विरुद्धक्रियां
 चमारोपितमानसैर्न रुचिमिर्व्यापयते कथन ।
 भ्रम्मापोद्भवियः परस्परमिमं निर्घन्ति निष्कारणं
 यत्तद्धर्ममपात्स्य नास्ति भुवने रक्षाकरं देहिनां ॥ ५८ ॥

नानात्मपरायणैर्नरघरैराम्यं यस्त्यज्यत
 दुःप्राप्योऽपि परिग्रहस्तृणमिव प्राणप्रयाये पुनः ।
 आदावेव विमुञ्च दुःखजनकं तत्त्वं त्रिधा दूरत
 भेतो मस्करिमोदकम्भतिकरं हास्यास्पदं मा व्यधा ॥५९॥

स्वामिप्रायवशादिभिन्नगतयो ये आतृपुत्रादय
 स्तांस्त्रिं मीलयितुं करोपि सततं चित्तप्रयासं वृथा

गच्छंतः परमाणवो दश दिशः कल्पांतवातेरिताः

शक्यंते न कदाचनापि पुरूपैरेकत्र कर्तुं श्रवं ॥ ६० ॥

भोजभोजमपाकृता हृदय ! ये भोगास्त्वयाऽनेकधा

तांस्त्वं कांक्षामि किं पुनः पुनरहो तत्राऽग्निनिक्षेपिणः ।

वृत्तिस्तेषु कदाचिदस्ति तव नो वृष्णोदयं विभ्रतो

देशे चित्रमरीचिसंचयचिते वल्ली कुतो जायते ॥ ६१ ॥

शूरोऽहं शुभधीरहं पटुरहं सर्वाऽधिकश्रीरहं

मान्योऽहं गुणवानहं विभुरहं पुंसामहमग्रणीः ।

इत्यात्मन्नपहाय दुष्कृतकरीं त्वं सर्वथा कल्पना

शश्वद्ध्याय तदात्मतत्त्वममलं नैःश्रेयसी श्रीर्यतः ॥ ६२ ॥

धृतविविधकपायग्रंथालिगव्यवस्थं

यदि यतिनिकुरुवं जायते कर्मरिक्तं ।

भवति ननु तदानीं सिंहपोताऽविदार्य ?

शशकनलकरंध्रे हस्तियूथं प्रविष्टं ॥ ६३ ॥

कष्टं वंचनकारिणीष्वपि सदा नारीषु तृष्णा पराः

शर्माशां न कदाचनापि कुधियो मर्त्या विपर्याशया ।

मुचंते मृगतृष्णिकाष्विव मृगाः पानीयकांक्षा यतो

धिवतं मोहमनर्थदानकुशलं पुंसामवार्योदयं ॥ ६४ ॥

पापाऽनोकुहसंकुले भववने दुःखादिभिर्दुर्गमे

यैरज्ञानवशः कषायविषयैस्त्वं पीडितोऽनेकधा ।

रे तान् ज्ञानमुपेत्य पूतमधुना विव्वंसयाऽशेषतो

विद्वांसो न परित्यजंति समये शत्रूनज्जहत्वा स्फुटं ॥ ६५ ॥

असिमसिद्धपिविद्याश्रित्पिनाणिग्ययोगे
 स्तनुधनमुतहेतो कर्म यादृक्करोपि ।
 सकृदपि यदि सादृक् सयमार्य विधत्से
 सुखममलमनंतं किं तदा नाञ्जुयेज्ज ॥ ६६ ॥
 सुखजननपट्टनां पावनानां गुणानां
 भवति यपदि कर्ता सर्वलोकोपरिस्थ ।
 त्रिदशशिखरिभूधाऽविष्ठितस्येह पुंसः
 स्वयमवनिरक्षस्ताज्जायते नाखिला किं ॥ ६७ ॥
 दिनकरकरजाले शैत्यमुष्णस्त्रमिदो
 सुरशिखरिणि आतु प्राप्यते बंगमर्ष्व ।
 न पुनरिह कदाचिद् धोरसंसारचक्र
 स्फुटमसुखनिधाने त्राम्यता शर्म पुत्रा ॥ ६८ ॥
 कार्ये कर्मविनिमित्तबहुविधं स्थूलापुदीर्घादिभि
 र्नात्मा याति कदाचनापि विकृतिं संचध्यमानः स्फुट ।
 रक्तारक्तमितामितादिवसनरावष्टमानोऽपि किं
 रक्तारक्तसितामितादिगुणितामापद्यत विग्रह ॥ ६९ ॥
 गौरो रूपधरो हृद परिहृद स्थूल कृश कर्कशो
 गीघाणो मनुज पशुनरकभू पट्टः शुमानंगना ।
 मिथ्या च विदधामि कल्पनमिह भूदोऽविषुष्यात्मनो
 नित्यं श्रानमयम्बभावममलं सर्वव्यपायश्रुत ॥ ७० ॥
 सव्यांरमकपायसंगरहितं पुदोपयोगोद्यत
 तद्रूपं परमात्मना विकलितं वातम्यपेधाऽतिगं ।

तन्निःश्रेयसकारणाय हृदये कार्यं सदा नापरं
 कृत्यं कापि चिकीर्षवो न सुधियः कुर्वति तद्ध्वंसकं ॥७१॥
 यो जागर्ति शरीरकार्यकरणे वृत्ती विधत्ते यतो
 हेयादेयविचारशून्यहृदये नात्मक्रियायामसौ ।
 स्वार्थं लब्धुमना विमुंचतु ततः शश्वच्छरीरादरं
 कार्यस्य प्रतिबंधके न यतते निष्पत्तिकामः सुधीः ॥७२॥
 भीतं मुंचति नांतको गतघृणो भैपीदृथा मा ततः
 सौख्यं जातु न लभ्यतेऽभिलषितं त्वं माभिलाषीरिदं ।
 प्रत्यागच्छति शोचितं न विगतं शोकं कृथा मा वृथा
 प्रेक्षापूर्वविधायिनो विदधते कृत्यं निरर्थं कथं ॥७३॥
 स्वस्थे कर्मणि शाश्वते विकलिले विद्वज्जनप्रार्थिते
 संप्राप्ये रहसात्मना स्थिरधिया त्वं विद्यमाने सति ।
 बाह्यं सौख्यमवाप्तुमंतविरसं किं खिद्यसे नश्वरं ।
 रे सिद्धे शिवमंदिरे सति चरौ मा मूढ ! मिक्षां भ्रमः ॥७४॥
 अभिलषति पवित्रं स्थावरं शर्म लब्धु-
 धनपरिजनलक्ष्मीं यः स्थिरीकृत्य मूढः ।
 जिगमिषति पयोधरेष पारं दुरापं
 प्रलयसमयवीचीं निश्चलीकृत्य शंके ॥ ७५ ॥
 ये दुःखं वितरन्ति घोरमनिशं लोकद्वये पोषिता
 दुर्वारा विषयारयो विकरुणाः सर्वांगशर्माश्रयाः ।
 प्रोच्यन्ते शिवकांक्षिभिः कथममी जन्मावलीवर्द्धिनो
 दुःखोद्रेकविवर्धनं न सुधियः कुर्वति शर्मार्थिनः ॥७६॥

कुर्वाण परिणाममेति विमल स्वर्गोपवर्गभिर्य
 प्राणीकश्मलमुग्रदुःखवनिकां शुभादिरीतिं यतः ।
 गृहणानां ? परिणाममाद्यमपरं भुवंति संतस्ततः
 कुर्वन्तीह कुत कदाभिददित्ति हिंसा हिंसं धीमनाः ॥७७॥
 नरकगमिममृदं सुदरं स्वर्गवासं
 शिवपदमनवद्यं याति मृदंरुक्मा ।
 स्फुटमिह परिणामैवेतन योष्यमानै—
 रिति शिवपदकामैस्त विधेया विमृष्टा ॥ ७८ ॥
 श्रमप्राणमविसृज्यमंतरहितं दुःखस्यमन्योन्यजं
 दाहच्छेदविमेदनादिजनित दुःख विरथां परं ।
 नृणां रोगवियोगजन्ममरण स्वर्गोक्तं मानसं ।
 विश्वं धीस्य सदति कष्टकलित कार्यामतिमुक्तये ॥ ७९ ॥
 कार्यं रूपमिव क्षणेन तल्लिले सांसारिकं सर्वथा
 सर्वं नश्यति यत्नतेऽपि रचित कृत्वाऽभ्रम दुष्करं ।
 यच्चप्रापि विधीयते वतः कृतो मूढः प्रवृत्तिस्त्वया
 कृत्ये कापि हि केवलमभ्रमकरे न व्याप्रियंते बुधाः ॥ ८० ॥
 चित्रोपद्रवसंकुलामृदुमलां नि स्वस्थतां संसृतिं
 मुक्तिं निश्चयनिरंतरोगतमुत्थामापत्तिमिर्वर्जिता ।
 प्राणी कोपि कपायमोहितमतिर्नो तत्त्वतो बुध्यते
 मुनस्वा मुक्तिमनुत्तमामपरया किं संसृतौ रज्यते ॥८१॥
 रे दुःखोदयकारणं गुरुतरं यच्चेति पार्थ जनाः
 कुर्वाणा ब्रह्मकांक्षया ब्रह्मविधा त्रिसापराः पटक्रियाः ।

नीरोगत्वचिकीर्षया विदधतो नापथ्ययुक्तीरमी
 सर्वाङ्गीणमहो व्यथादयकरं किं यांति रोगोदयं ॥ ८२ ॥
 रौद्रैः कर्म महारित्तिर्त्तव ? वने योगिन् ! विचित्रैश्चिरं
 नायं नायमवापितस्त्वमसुखं यैरुच्चकैर्दुःसहं ।
 तान् रत्नत्रयभावनासिलतया न्यकृत्य निर्मूलतो
 राज्यं सिद्धिमहापुरेऽनघसुखं निष्कण्टकं निर्विश ॥ ८३ ॥
 यो बाह्यार्थं तपसि यतते बाह्यमापद्यतेऽसौ
 यस्त्वात्मार्थं लघु स लभते पूतमात्मानमेव ।
 न प्राप्यन्ते कचन कलमाः कोद्रवै रोप्यमाणै-
 विज्ञायेत्यं कुशलमतयः कुर्वते स्वार्थमेव ॥ ८४ ॥
 कांतासन्नशरीरजप्रभृतयो ये सर्वथाऽप्यात्मनो
 मित्राः कर्मभवाः समीरणचला भावाग्रहिर्भाविनः ।
 तैः संपत्तिमिहात्मनो गतधियो जानन्ति ये शर्मदां
 स्वं संकल्पवसेन ते विदधते नाकीशलक्ष्मीः स्फुटं ॥ ८५ ॥
 यद्रक्तानां भवति भुवने कर्मव्रंधाय पुंसां
 नीरागाणां कलिमलमुखे तद्वि मोक्षाय वस्तु ।
 यन्मृत्युर्यं दधिगुडघृतं संनिपाताकुलानां
 नीरोगाणां वितरति परां तद्वि पुष्टिं प्रकृष्टां ॥ ८६ ॥
 सम्यग्दर्शनबोधसंयमतपःशीलादिभाजोपि नो
 संक्लेशो विनिवर्त्तते भवभृतो लोभानलं विभ्रतः ।
 विभ्राणस्य विचित्ररत्ननिचितं दुष्प्राप पारंपयः
 संतापं किमुदन्वतो न कुरुते मध्यस्थितो वाडवः ॥ ८७ ॥

मोहांवानां स्फुरति हृदये बाह्यमात्मीयमुद्ग्रा
 निर्मोहानां व्यपगतमल द्वाभ्यदार्त्मव निच्य ।
 यत्तच्चेदं यदि विविदिषा ते स्वकीय स्वकीये
 स्मोहं चित्त ! क्षपयसि तदा किं न दुष्टं क्षणेन ॥ ८८ ॥

स्वात्मारोपितशीलसयमभरास्त्यक्तान्यसाहायका
 कायेनापि विलस्यमाणहृदयाः साहायक कुर्वते ।
 तर्प्यते परदुष्करं गुस्तपस्तथापि ये निस्पृहा
 जन्मारम्भमसीक्ष्य भूरिमयद गच्छन्ति ते निर्वृति ॥ ८९ ॥

पूर्वं कर्म करोति दुःखमल्लभं सौख्यं क्षुभं निर्मितं
 विज्ञायेत्यक्षुभं निवृत्तुमनसो ये पोष्यते तप ।
 जायंते समसंयमैकनिधयस्ते बुद्धिमा योगिनो
 ये त्वत्रोभयकर्मनाशनपरास्तेषां किमत्रोच्यते ॥ ९० ॥

विच्छेद्यं यदुदीच्य कर्मरमसा ससारविस्तारकं
 साधूनामुदयागतं स्वयमुदं विच्छेदनं कः भ्रमः ।
 यो गत्वा विजिगीषुणा बलवता वैरी हठाद्यन्यते
 नाहत्वा गृहमागतः स्वयमसौ संत्यज्यते कोविदः ॥ ९१ ॥

ब्रजति सुधमघस्ताद्गुह्यमाणेऽर्धजाते
 गतभरमुपरिष्ठात्तत्र संत्यज्यमाने ।
 इतच्छुद्धयतश्चेन ? यद्वसुलाप्र
 अहिं इरितइतुं तेन संगे त्रिषापि ॥ ९२ ॥

सद्यो हन्ति दुरंतसंस्थितिकरं यत्पूर्वकं पातकं
 क्षुद्रपर्यं विमल विभाय मलिनं तत्सेवते यस्तपः ।

शुद्धिं याति कदाचनापि गतधीर्नासावद्यावर्जकं ?

एकीकृत्य जलं मलाचिततनुः स्नातः कुतः शुद्धति ॥९३॥

लब्ध्वा दुर्लभभेदयोः सपदि ये देहात्मनोरतरं

दग्ध्वा ध्यानहुताशनेन मुनयः शुद्धेन कर्मधनं ।

लोकालोकविलोकिलोकनयना भूत्वाद्विलोकार्चिताः

पंथानं कथयन्ति सिद्धिवसतेस्ते संतु नः शुद्धये ॥ ९४ ॥

येषां ज्ञानकृशानुरुज्ज्वलतरः सम्यक्त्ववातेरितो

विस्पष्टीकृतसर्वतत्त्वसमितिर्दग्धे विपापैधसि ।

दत्तोत्तप्तिमनस्तमस्ततिहतिर्देदीप्यते सर्वदा

नाथर्यं रचयन्ति चित्रचरिताश्चारित्रिणः कस्य ते ॥ ९५ ॥

यावच्चेतसि बाह्यवस्तुविषयः स्नेहः स्थिरो वर्तते

तावन्नश्यति दुःखदानकुशलः कर्मप्रपञ्चः कथं ।

आर्द्रत्वे वसुधातलस्य सजटाः शुष्यन्ति किं पादपा

भृत्स्वत्तापनिपातरोधनपराः शाखोपशाखान्विताः ॥९६॥

चक्री चक्रमपाकरोति तपसे यत्तन्न चित्रं सतां

सूरीणां यदनश्वरीमनुपमां दत्ते तपः संपदं

तच्चित्रं परमं यदत्र विषयं गृह्णाति हिच्चा तपो

दत्तेऽसौ यदनेकदुःखमवरे भीमे भवांभोनिधौ ॥९७॥

रामाः पापा विरामास्तनयपरिजना निर्मिता बह्वनर्था

गात्रं व्याध्याधिपात्रं जितपवनजवा मूढलक्ष्मीरशेषा

किं रे दृष्टं त्वयात्मन् ! भवगहनवने आम्यता सौख्यहेतु-

र्येन त्वं स्वार्थनिष्ठो भवसि न सततं बाह्यमत्यस्य सर्व्व ॥९८॥

सम्यक्त्वज्ञानवृत्तप्रयमनधमृतं ज्ञानमात्रेण मूढा

लंघिष्वहं जन्मदुर्गं निरुपमितसुखां ये यिमांसंति सिद्धि ।

ते सिद्धीपति नूनं निब्रह्मदधि बाहुयुग्मेन तीक्षां

कल्याणोद्भूतवात्तुमितञ्जलचरासारकीणान्तरालं ॥ ९९ ॥

ये ज्ञात्वा मयमुक्तिकारणगणं शुद्ध्या सदा शुद्ध्या

कृत्वा चेतसि मुक्तिकारणगणं त्रेधा विमुष्यापरं ।

बन्धनारण्यनिमूदनक्षममरं जैनं तपः कुर्वते

तेषां जन्म च जीवितं च सकलं पुष्पात्मना योगिनां ॥ १०० ॥

यो नि भेषसशर्मदानकुञ्जलं संत्यज्य रत्नत्रयं

मीमं दुर्गमवेदनोन्यकरं भोग मिथः सेवते

मन्ये प्राणविपर्ययादिजनकं हालाहलं धरमते

सद्यो बन्धनजरांतकञ्चयकरं पीपुषमत्यस्य सः ॥ १०१ ॥

भवति भविनः सौख्यं दुःखं पुराकृतकर्मणः

स्फुरति हृदये रागो द्वेषः कदाचन मे कथं ।

मनसि समतां विज्ञायेत्यं तयोर्विदधाति यः

क्षपयति मुग्धी पूर्वं पापं विनोति न नृत्नं ॥ १०२ ॥

क्षपयितुमना कर्मनिष्ठं तपोभिरनिन्दितं

नयति रश्ममा बुद्धिं नीचः कषायपरायणः ।

पुषजनमतै किं मैषज्यैर्निमूदितुमुषतः

प्रययति गर्दं तं नापश्मात् कदर्थितमिग्रहं ॥ १०३ ॥

सद्गुरुनयप्रपोषणाय वपुपस्ताम्यस्य रक्षा परा

दर्शयेऽननमात्रकं गतमलं धम्मोर्ध्वमिदं मिदं ।

लज्जन्ते परिगृह्य मुक्तिविषये वद्वस्पृहा निस्पृहा-
 स्ते गृह्णन्ति परिगृहं दमधराः किं संयमध्वंसकं ॥ १०४ ॥
 ये लोकोत्तरते च दर्शनपरां दूतीं विमुक्तिश्रिये
 रोचन्ते जिनभारतीमनुपमां जल्पन्ति शृण्वन्ति च
 लोके भूरिकपायदोषमलिने ते सज्जना दुर्लभा
 ये कुर्वन्ति तदर्थमुत्तमधियस्तेषां किमत्रोच्यते ॥ १०५ ॥
 ये स्तूयां जन्मसिंधोरसुखमितिततेर्लीलया तारयित्वा
 नित्यं निर्वाणलक्ष्मीं बुधसमितिमतां निर्मलामर्षयन्ते ।
 स्वाधीनास्तेऽपि यत्तदव्यपगतमतिभिर्ज्ञानसम्यक्त्वपूर्वाः
 पोष्यन्ते नान्यपेक्षां मम परममुभौ विद्यते नात्र चित्रं ॥ १०६ ॥
 ध्रुवापायः कायः परिभवभवाः सर्वविभवाः
 सदानार्या भार्याः स्वजनतनयाः कार्यविनयाः
 असारे संसारे विगतशरणे दत्तमरणे
 दुराराधे गाधे किमपि सुखदं नापदपदं ॥ १०७ ॥
 असुरसुरविभूनां हन्ति कालः श्रियं यो
 भवति न मनुजानां विघ्नतस्तस्य खेदः
 विचलयति गिरीणां चूलिकां यः समीरो
 गृहशिखरपताका कंपते किं न तेन ॥ १०८ ॥
 सकललोकमनोहरणक्षमाः
 करणयौवनजीवितसंपदः
 कमलपत्रपयोलवचंचलाः
 किमपि न स्थिरमस्ति जगत्त्रये ॥ १०९ ॥
 बलवतो महिषाधिपवाहनो
 निरुनिलिपपतीनपहन्ति यः

अपरमानववगविमर्दने,

भवति तस्य कदाचन न भयः ॥ ११० ॥

स्वजनसंगतिरेव विद्याविनी

भवति यौवनिष्ठा वरसा रसा

विपदवैति सखी वच संपद

किमपि धर्मविधायि न दृश्यते ॥ १११ ॥

सचिषमंत्रिपदातिपुरोहिता

त्रिदशखेचरदैत्यपुरंदराः ।

यममटेन पुरस्कृतमातुरं

भवसुत प्रमवति न रक्षितुं ॥ ११२ ॥

घतकृतोऽन्यथोपि विपद्यते

यदि जनो न तदापरयः कथं ।

यदि निवृत्ति शिष्टं जननी हिता

न परमस्ति तदा शरणं ध्रुवं ॥ ११३ ॥

विविधसंग्रहकल्मषमग्निनो

विदधते गङ्गाकुटुम्बकहृदये ।

अनुभवत्यसुखं पुनरेकका

नरकनासमुपेत्य सुदुस्तदं ॥ ११४ ॥

वसनवाहनमोक्षणमंदिरं

सुखकरैश्चिरयासमुपासितं ।

प्रवृत्ति यत्र सप्त न कलेवरं

किमपरं यतः तत्र गमिष्यति ॥ ११५ ॥

सख्य नागमदो दमयति ये

कथममी विपया न परं नरः ।

समददंतिमदं दलयन्ति ये

न हरिणं हरयो रहयन्ति ते ॥११६॥

मरणमेति विनश्यति जीवितं

द्युतिरटौति जरा परिवर्द्धते

प्रचुरमोहपिशाचवशीकृत-

स्तदपि नात्महिते रमते जनः ॥११७॥

जननमृत्युजरा नलदीपितं

जगदिदं सकलोऽपि विलोकते ।

तदपि धर्ममतिं विदधाति नो

रममना विषयाकुलिनो जनः ॥११८॥

कचन भजति धर्मं काप्यधर्मं दुरन्तं

कचिदुभयमनेकं शुद्धबोधोऽपि गेही

कथमिति गृहवामः शुद्धिकारी मलाना-

मिति विमलमनस्कैस्त्यज्यते स त्रिधापि ॥११९॥

सर्वज्ञः सर्वदर्शी भवमरणजरातकशोकव्यतीतो

लब्धात्मीयस्वभावः क्षतसकलमलः शश्वदात्मानपायः ।

दक्षैः संकोविताक्षैर्भवमृत्तिचकितेलो कयात्रानपेक्षै-

र्नष्टात्राधात्मनीनस्थिरविशदसुखप्राप्तये चिन्तनीयः ॥१२०॥

वृत्तविंशशतेनेति कुर्वता तत्त्वभावनां ।

सद्योऽमितगतेरिष्टा निर्वृतिः क्रियते करे ॥ १२१ ॥

इति द्वितीयभावना समाप्ता । *

सिरिपठमणंदिमुणिना रक्ष

धम्म—रसायण ।

— —

अमिउण्य दवद्वं धरणिणरिंदइदधुयचलणं ।

णत्थं जस्स अणंत लोयालोय पयासेइ ॥ १ ॥

नत्था देवदेव धरणेअनरेन्द्रेन्दस्तुतचरणं ।

ज्ञानं यस्यानन्तं लोकलोकं प्रकाशयति ॥

बुद्धजन्ममणोहिरामं जाइजरामरणदुक्खयासयरं ।

इहपरलोचहिअ (द)त्थं तं धम्मरसायणं वोच्छं ॥ २ ॥

बुधजन्मनोऽमिरमं जातिजरामरणदु खनाशकरं ।

इहपरलोकहितार्थं तं धर्मरसायनं वक्ष्ये ॥

धम्मो तिलोयवंधू धम्मो सरणं इवे तिहुयणस्स ।

धम्मेष पृथणीओ होइ णरो सम्बलोयस्स ॥ ३ ॥

धम त्रिलोकवन्धु धर्म शरणं भवेत् त्रिभुवनस्य ।

धर्मेण पूजनीय भवति नर सर्वलोकस्य ॥

धम्मेष कुल विउलं धम्मेष य दिध्यरूपमारोमा ।

धम्मेष दण फिणी धम्मेष होइ मोहमा ॥ ४ ॥

धर्मेण कुलं विपुलं धर्मेण य दीम्यरूपमारोग्यं ।

धर्मेण जगति कीर्तिं धर्मेण भवति सामान्यं ॥

परभवजजाणयाइणसयणासणयाणमीयणार्थं च ।

परजुवइवरपुभूमण संपत्ती होइ धम्मेष ॥ ५ ॥

वरभवनयानवाहनशयनासनयानभोजनाना च ।

वरयुवतिवस्त्रभूषणाना सप्राप्ति भवति धर्मेण ॥

तं णत्थि जं ण लब्भइ धम्मेण कएण तिहुयणे सयले ।

जो पुण धम्मदरिदो सो पावइ सव्वदुक्खाइं ॥ ६ ॥

तन्नास्ति यन्न लभते धर्मेण कृतेन त्रिभुवने सकले ।

यः पुन धर्मदरिद्र स प्राप्नोति सर्वदुःखानि ॥

जो धम्मं ण करंतो इच्छइ सुक्खाइं कोइ णिब्बुद्धी ।

सो पीलऊण सिकयं इच्छइ तिल्लं णरो मूढो ॥ ७ ॥

यो धर्ममकुर्वन् इच्छति सुखानि कश्चित् निर्बुद्धि ।

स पीलयित्वा सिकतामिच्छति तैल नरो मूढ

सव्वो वि जणो धम्मं घोसइं ण य कोइ जाणइ अहम्मं ।

धम्माधम्मविसेसं णाऊण णरेण वेतव्वं ॥ ८ ॥

सर्वोऽपि जन धर्मं घोषयति न च कश्चिज्जानाति अधर्मं ।

धर्माधर्मविशेष ज्ञात्वा नरेण गृहीतव्यं ।

खीराइं जहा लोए सरिसाइं हवंति वण्णणामेण ।

रसभेएण य ताइं वि णाणागुणदोसजुत्ताइं ॥ ९ ॥

क्षीराणि यथा लोके सदृशानि भवन्ति वर्णनामभ्या ।

रसभेदेन च तान्यपि नानागुणदोषयुक्तानि ॥

काइं वि खीराइं जए हवंति दुक्खावहाणि जीवाणं ।

काइं वि तुट्ठिं पुट्ठिं करंति वरवण्णमारोगं ॥ १० ॥

कान्यपि क्षीराणि जगति भवन्ति दुःखप्रदानि जीवाना ।

कान्यपि तुष्टिं पुष्टिं कुर्वन्ति वरवर्णमारोग्यम् ॥

धम्मा य तद्वा लोए अण्येयमेया इवन्ति णायम्वा ।
णामेण समा सम्भे गुणेण पुण उत्तमा केई ॥ ११ ॥

धर्माश्च तथा लोकः अनेकभेदा भवन्ति ज्ञातव्याः ।

माप्ता समा सर्वे गुणेन पुनरुत्तमा केचित् ॥

पावन्ति केइ दुक्खं पारयतिरियकुमाणुस्सज्जोणीसु ।

पावन्ति पुणो दुक्खं केई पुण हीणदेवसं ॥ १२ ॥

प्राप्नुवन्ति केचिदु मं नारकतिर्यक्कुमानुपयोनिषु ।

प्राप्नुवन्ति पुनर्दु खं कचित् पुन हीनदेवसं ॥

पावन्ति केइ धम्मादो माणुमसोक्खाइ देवसोक्खाइं ।

अब्बावाहमणोवमअणतसोक्खं च पावन्ति ॥ १३ ॥

प्राप्नुवन्ति केचिद्धर्मत मानुपसौक्यानि देवसौक्यानि ।

अभ्यावाधमनुपमानन्तसौख्यं च प्राप्नुवन्ति ॥

तम्हा हु सम्बधम्मा पक्खियम्वा णरेण कुसलेण

सो धम्मो गहियम्बो जो दोसेहिं विवज्जितो विमलो ॥ १४ ॥

तस्माद्वि सर्षधर्मा परीक्षितव्या नरेण कुशलेन ।

स धर्मो गृहीतव्यो यो दोषैर्विवजितो विमलः ॥

अत्थ बहो जीवाणं भासिज्जाइ अत्थ अल्लियवसणं च ।

अत्थ परदम्बहरणं सेविज्जाइ अत्थ परयाणं ॥ १५ ॥

यत्र बधो जीवानां भास्यते यत्रालीकवचनं च ।

यत्र परद्रव्यहरणं सेव्यतं यत्र पराङ्मना ॥

बहुआरंमपरिग्गहगहणं संतोसवज्जियं अत्थ ।

पेषुबरमहुमांसं मक्खियज्जइ अत्थ धम्मदिम ॥ १६ ॥

बन्धारंमपरिमहप्रहणं सन्तोषवर्जितं यत्र ।

पेषोदुम्बरमधुमांसानि मक्यते यत्र धर्मः ॥

डंमिज्जइ जत्थ जणो पिज्जइ मज्ज च जत्थ बहुदोसं ।

इच्छंति सो वि धम्मो केइ य अण्णाणिणो पुरिसा ॥ १७ ॥

दम्म्यते यत्र जन पीयते मद्य च यत्र बहुदोष ।

इच्छन्ति तमपि वर्म केदिच्च अज्ञानिनः पुरुषाः ॥

जइ एरिसो वि धम्मो तो पुण सो केरिसो ह्वे पावो ।

जइ एरिसेण सग्गो तो णरयं गम्मए केण ॥ १८ ॥

यद्येतादृशोऽपि धर्मस्तर्हि पुनः तत्कीदृश भवेत्पापं ।

यद्येतादृशेन स्वर्गः तर्हि नरके गम्यते केन ॥

जो एरिसियं धम्मं किज्जइ इच्छेइ सोक्ख भुंजेउं ।

चावित्ता णिंयतरुं सो इच्छइ अवफल्लाइं ॥ १९ ॥

य एतादृश धर्म करोति इच्छति सौख्य भोक्तु ।

उप्पा निम्बतरु स इच्छति आम्रफलानि ॥

धम्मोत्ति मण्णमाणो करेइ जो एरिसं महापावं ।

सो उप्पज्जइ णरण अणेयदुक्खावहे भीमे ॥ २० ॥

धर्म इति मन्यमान करोति य एतादृश महापाप ।

स उत्पद्यते नरके अनेकदुःखपथे भीमे ॥

तत्थुप्पण्णं संतं सहसा तं पक्खिऊण णेरइया ।

सरिऊण पुव्ववइरं धावंति समंतदो भीमा ॥ २१ ॥

तत्रोत्पन्न सन्त सहसा त प्रेक्ष्य नारका ।

स्मृत्वा पूर्ववैर वावन्ति समन्ततो भीमा ॥

असिसुफरसमोग्गरसत्तितिसूलेहिं सेल्लकोत्तेहिं ।

क्रोहेण पज्जलंता पहरंति सरीरयं तस्स ॥ २२ ॥

असिसुफरगमुद्गरशक्तिविशूलैः, शेल्लकुन्तैः ।

क्रोधेन प्रज्वलन्तः प्रहरन्ति शरीरक तस्य ॥

- गदाप्रहारविद्धो मुच्छं गंसूण महियल पड्डइ ।
 अइकंण्हिं तस्य विमिज्जइ तिक्खेहिं सम्भंगं ॥ २३ ॥
 गदाप्रहारविद्ध मूच्छीं गत्वा महीतळे पतति ।
 अतिकट्ठकं तत्र विमिश्रत तीक्ष्णैः सर्वाङ्गं ॥
 सद्धूय येयप्पाए पुणरवि चित्तेइ किं इमे सम्भे ।
 पहरंति मच्च देहं अपंता कइयवयणाइं ॥ २४ ॥
 कम्प्या वेत्तनां पुनरपि चिन्तयति किं इमे सर्वे ।
 प्रहरन्ति मम देहं जल्पन्त कट्टुकवचनानि ॥
 देवयपियरणिमित्तं भंतोसहिजागभयणिमित्तेण ।
 अं मारिया वराया अयेय जीवा मए आसि ॥ २५ ॥
 देवतापितृनिमित्तं भद्रौपभियागभयनिमित्तेन ।
 ये मारिता वराका भवेकजीवा मया आसन् ॥
 अं परिमाणविरहिता परिगहा गिणिहया मए आसि ।
 अं खार्धं महुमंसं पंचुवर जिम्हाल्लुब्धेण ॥ २६ ॥
 मत् परिमाणविरहिता परिग्रहा गृहीता मया आसन् ।
 मत् खादितं मधुमांसं पंचोदुंबराणि जिम्हाल्लुब्धेन ॥
 अं भासियं असत्थं सेणिकुलं मए कयं आसि ।
 अं तिलमेत्तसुइत्थं परदारं सेवियं आसि ॥ २७ ॥
 यज्ञापितं असत्थं स्तेनकृत्यं मया कृतं आसीत् ।
 पत्तिस्माप्रसुखार्थं परदारा संभिता आसन् ॥
 अं पीयं सुरमार्यं अं च जणो दंभिओ मए सम्भो ।
 तस्स तु पावस्स फलं अं आर्यं एरिसं दुक्ख ॥ २८ ॥
 यत्पीता मुरा यथ जगो दंभितो मया सर्व ।
 तस्य हि पापस्य फलं यज्जातं एतादृशं तु भव ॥

णाऊण एव सव्वं पुव्वभवे जं कयं महापावं ।

अइतिव्ववेयणाओ असहंतो णासए सिधं ॥ २९ ॥

जात्वैव सर्वं पूर्वभवे यत्कृत महापाप ।

अतितीव्रवेदना असहमान नश्यति शीघ्र

सो एवं णासंतो णरइयभयेण असरणो संतो ।

पइसइ असिपत्तवणे अणेयदुक्खावहे भीमे ॥ ३० ॥

स एव नश्यन् नारकभयेन अशरण सन् ।

प्रविशति असिपत्रवने अनेकदुःखपथे भीमे ॥

तत्थ वि पडंति उवरिं फलाइं जट्टाइं असहणिज्जाइं ।

लग्गंति जत्थ गत्ते सइ चुण्णं तत्थ कुव्वंति ॥ ३१ ॥

तत्रापि पतन्ति उपरि फलानि जटानि असहनीयानि ।

लगाति यत्र गात्रे सकृच्चूर्णं तत्र कुर्वन्ति ॥

पत्ताइं पडंति तहा खंडयधारव्व सुट्ठु तिक्खाइं ।

ताइं वि छिदंति पुणो अंगोवंगाइं सव्वाइं ॥ ३२ ॥

पत्राणि पतन्ति तथा खड्गधारावत् सुष्ठु तीक्ष्णानि ।

तान्यपि छिन्दन्ति पुन अङ्गोपाङ्गानि सर्वाणि ॥

णीसरिऊं सो तत्थ वि असहंतो एरिसाइं दुक्खाइं ।

वेएण धावमाणो पव्वयसिहरं समारुहइ ॥ ३३ ॥

नि सृत्य स ततोऽपि असहमान एतादृशानि दुःखानि ।

वेगेन वायन् पर्वतशिखर समारोहति ॥

तत्थ वि पव्वयसिहरे णाणाविहसावया परमभीमा ।

तिक्खणहकुडिलदाढा खादंति गरीरयं तस्स ॥ ३४ ॥

तत्रापि पर्वतशिखरे नानाविधशावका परमभीमा ।

तीक्ष्णनखकुटिलदाढा खादन्ति शरीर तस्य ॥

तेसि मएण पुणो भावतो उत्तरइ भूमीए ।

गच्छइ वेयरणीए तिण्हाए पीढिओ संतो ॥ ३५ ॥

तेपां भयेन पुन धावन् उत्तरति भूमी ।

गच्छति वैतरण्यां सुण्याया पीढित सन् ॥

सुक्को विजिण्णकंठो तस्य जलं गेण्डिळण पिबमाणो ।

उण्हेण तेण उज्झइ हत्थम्मि मुइम्मि ओठम्मि ॥ ३६ ॥

शुष्कं विष्यकण्ठं तत्र जलं गृहीत्वा पिबन् ।

उण्णेन तेन दद्यते हस्तेषु मुखं चाप्य ॥

सुक्खाए संतओ अलइतो किंचि अण्णमाहारं ।

वेयरणीए कूले गिण्डिण्वा मट्ठिये म्हाइ ॥ ३७ ॥

सुसुख्या संतस्तं अलभमानं किंचिदभमाहारं ।

वैतरण्या कूलं गृहीत्वा मृत्तिकां खादति ॥

ताए पुणो वि उज्झइ लोहंगारेहिं पज्जलंताए ।

घोराए कट्ठपाइअपूइयमयसाणगेघाए ॥ ३८ ॥

तया पुनरपि दद्यते लोहाङ्गारैः प्रज्वलन्त्या ।

घोरया कटुकप्रतिमयस्वगन्धया ॥

सो एव अज्झंतो णइकूले पिच्छिळण णारइया ।

कट्ठपाइं जेपमाणा पुणरपि घातंति पापिष्ठा ॥ ३९ ॥

तमेव तिष्ठन्तं नन्दीकुले दध्वा नामका ।

कटुकानि अस्पृशत पुनरपि धावन्ति पापिष्ठा ॥

वेएण वइंताए पतत्तसुलण्ण पज्जलंताए ।

वेयरणीए मग्गे चपेति अणप्यवसिया हु ॥ ४० ॥

वेगेन वहन्त्या प्रतप्ततैलवत् प्रज्वलन्त्या ।

वैतरण्या मध्ये प्रविशति अनाहमवशिक्रं हि ॥

तत्थ वि पावइ दुक्खं डज्झंतो पज्जलंतसलिलेण ।

छोडीजंतसरीरो तिव्खाहिं सिलाहिं घोराहिं ॥४१॥

तत्रापि प्राप्नोति दुःखं दहन् प्रज्वलितसलिलेन ।

स्पृष्टशरीरं तीक्ष्णाग्निं, शिलाग्निं, घोराग्निं ॥

सो एवं बुद्धंतो कहं वि किलेसेहि तत्थ णीसरए ।

णीसरिओ वि ह्नु संतो धरंति बंधंति णेरइया ॥ ४२ ॥

स एवं ब्रुडन् कथमपि क्लेशैः ततो निःसरति ।

निःसृतमपि हि सन्तं धरन्ति बध्नन्ति नारकाः ॥

जस्स रडंतस्स पुणो उण्हाए णिक्खंति सिग्गदाए ।

उद्धरिऊण सदेहं णासइ तं दुक्खमसहंतो ॥ ४३ ॥

तं रुदन्तं पुनः उष्णाया निखनन्ति सिकताया ।

उत्थाय स्वदेहं नाशयति तं दुःखमसहमानः ॥

पुणरवि धरंति भीमा णेरइया तस्स पावयम्मस्स ।

मस्सउमळियं ? करति ह्नु छुहंति तह खारयंकम्मि ॥ ४४ ॥

पुनरपि धरन्ति भीमा नारकास्तं पापकर्मार्थं ।

॥

णीसरिऊण वराओ णासंतो खारयंकमड्डुओ ? ।

पुब्बुत्तकमेण पुणो धरति ते तस्स णारइया ॥ ४५ ॥

निःसृत्य वराकं नश्यन् ।

पूर्वोक्तक्रमेण पुनः धरन्ति ते तं नारकाः ॥

मरणभयभीरूयाणं जीवाणं जो ह्नु जीवियं हरइ ।

णारयम्मि पावयम्मो पावइ तह बहुविहं दुक्खं ॥ ४६ ॥

मरणभयभीरूणां जीवानां यो हि जीवितं हरति ।

नरके पापकर्मा प्राप्नोति तथा बहुविधं दुःखं ॥

पीलन्ति ब्रह्मा इषसु जत सुहिरुण तस्म अवसस्त ।
 कुम्भवति शुणं (ण) शुण्णं मम्बमरीरं मुसंहीहि ॥ ४७ ॥
 पेलयन्ति यथा इक्षुन यत्रे निधाय तमवर्ण ।
 वृबन्ति चूर्णचूर्णं मर्मधरारं मुशला ।
 चवरेहि करकयेहि य अंगं काहंसि गेवमाणस्म ।
 सिधंसि पापयम्मा पुणगवि खारण सलिलेण ॥ ४८ ॥
 चक्र क्रयचक्ष अहं विनागपन्ति ग्दत ।
 मिचन्ति पापकर्माण पुनरपि क्षारेण मल्लिखेन ॥
 चंपंसि सम्बदहं तिक्खसलाएहि अग्गिवप्प्याहि ।
 गहसपिपएसेसु य मिठति जलंसि मूर्हहि ॥ ४९ ॥
 छिन्ति समेहि नम्रणशलाकाभि अग्गिवर्णीभि ।
 नन्वसन्धिप्रदेशेषु च भिदन्ति म्बम्बामि सूचीभि ॥
 पाडिप्पा भूमीए पाएहि मलंसि पावयम्मस्य ।
 सिंघाटयाण उवर्णि अंगे वेण्ण छेदंसि ॥ ५० ॥
 पातयिस्वा भूमा पाटि मलन्ति पापकर्माण ।
 सिंघाटकानामुपरि अंगे वगेन छेदन्ति ॥
 अलियस्म फलेण पुणो गीयाए चंपिइय पाएहि ।
 तस्स य खर्भति जीहा समूला द्दु णारया ॥ ५१ ॥
 ब्बलीकस्य फलेन पुन चंपित्वा पाटि ।
 तस्य च म्बनन्ति जिम्हां समूलां हि नारका ॥
 खंभंसि दो वि हत्था तेणिक्कफलेण तिक्खवंसिप्पि ।
 सुलम्भि सुहंसि पुणो णारया सुद्ध तिक्खेहि ॥ ५२ ॥
 केवयन्ति द्वावपि हस्तौ स्तेफण्यखेन तीक्खणवस्या ।
 शूळे स्पर्शयन्ति पुन नारका सुष्ठु सीणी ॥

परदारस्स फलेण य अलिं गावंति लोहपडिमाओ ।

ताओ डहंति अंगं तत्ताओ अग्निवण्णाओ ॥ ५३ ॥

परदाराणा फलेन च अलिङ्गयन्ति लोहप्रतिमा ॥

ता दहन्ति अग तप्ताः अग्निवर्णा ॥

तत्ताइं भूसणाइं चित्ते परिहावंति अग्निवण्णाइं ।

ताइ वि डहंति अंगं परमहिला (हि) सेण फलेण ॥ ५४ ॥

तप्तानि भूपणानि चित्ते परिवारयन्ति अग्निवर्णानि ।

तान्यपि दहन्ति अग परमहिलाभिलाषेण फलेन ॥

तस्स चडावंति पुणो णारइया कूडमम्मलीयाओ ।

तत्थ वि पावइ दुक्खं फाडिज्जंतम्मि देहम्मि ॥ ५५ ॥

तं आरोहयन्ति पुन नारका कूटशास्मलिष्ठ ।

तत्रापि प्राप्नोति दु ख विदारिते देहे ॥

जे परिमाणविग्रहिया परिग्रहा गेण्हिया भवे अण्णे ।

तेसिं फलेण गरुयं सिलिं चडावंति खंधम्मि ॥ ५६ ॥

ये परिमाणविरहिता परिग्रहा गृहीता भवे अन्यस्मिन् ।

तेषा फलेन गुरुका णिला वरन्ति स्कन्धे ।

पायंति पज्जलंतं महुमज्जफलेण कलयं ? घोरं ।

पंचुंवरफलभक्खणफलेण खावंति अंगार ॥ ५७ ॥

पाययन्ति प्रज्वलन्तं मधुमद्यफलेन लोहरस घोर ।

पचोदुम्बरफलभक्षणफलेन खादयन्ति अङ्गाराणि ॥

मांसाहारफलेण य सव्वंगं सुट्टउव्व पोलंति ॥

चल्लूरम्मि पित्तया वा ? कप्पंति अणप्पवसियस्स ॥ ५८ ॥

मांसाहारफलेन च सर्वाङ्ग

।

कम्पयन्ति अनात्मवशस्य ॥

कुंभीपागेसु पुणो देह पचति पावयम्मस्म ।
 पीसन्ति पुणो पावा अं खंघ को वि भोगच्छी ॥ ५९ ॥
 कुंभीपाकेषु पुन देह पाचयन्ति पापकर्मण ।
 पेययन्ति पुन पापा यत्कर्मन् कोऽपि भोगच्छी ! ॥
 भूमीसमं देह अल्लय यम्मं च तस्स खिल्लिसा ।
 घावन्ति दुहद्वियया तिनखतिसूलेहिं घेरइया ॥ ६० ॥

घावन्ति दुहद्वियास्तीक्ष्णविशूढे नारका ॥
 खायन्ति साणसीहावयवग्धा अयमग्निहृदवेहिं ।
 अहावया सियाला मज्जारा किण्हसप्पा य ॥ ६१ ॥
 खादन्ति क्वसिहृष्टकम्याग्रा ग्मै ।
 अष्टापदा शृगाला मार्जरा कृष्णसर्पाश्च ॥
 वायस्सगिद्धकंका पिपीलिया सहा हंसा ।
 मसगा य महुमरीओ जलुमाओ तिनखतुंडाओ ॥ ६२ ॥
 वायसगृध्रकका पिपीळिका मत्तुणास्वपा दंशा ।
 मशकाश्च मधुकर्क्य जञ्जकास्तीक्ष्णतुण्डा ॥
 दंढन्ति एकपव्वे बह्वुदंढया हि नारइया ? ।
 पुव्वकयपावयम्ममा मासंता कहुयवयणाओ ॥ ६३ ॥
 दंढयन्ति एकपव्वे बह्वुदंढका हि नारका ।
 पूव्वकृतपापकर्मणो भायमाणा कटुकवचमानि ॥
 पारइयार्ण वेरं छेत्तसहावेण होइ पायार्ण ।
 मज्जारमूसयार्ण जइ वेरं उल्लसप्पार्ण ॥ ६४ ॥
 मारकाणां वेरं क्षेत्रस्वभावेन भवति पापानां ।
 मार्जारमूषकानां यथा वेरं नकुल्लसर्पाणां ॥

सन्वे वि य णेरइया णपुंसया होंति हुंडसंठाणा ।

सन्वे वि भीमरूपा दुल्लेसा दव्वभावेण ॥ ६५ ॥

सर्वेऽपि च नारका नपुंसका भवन्ति हुडकसस्थाना ।

सर्वेऽपि भीमरूपा दुर्लेस्या द्रव्यभावेन ॥

णिरए सहाव दुक्खं होइ सहावेण सीयउण्हं च ।

तह हुंति दुस्सहाओ घोराओ भुक्खतण्हाओ ॥ ६६ ॥

नरके स्वभावेन दुःख भवति स्वभावेन जीतोष्णे च ।

तथा भवत दुःसहे घोरे क्षुत्तृष्णे ॥

जइ वि खिविज्जे कोई णरए गिरिरायमेत्तलोहुंडं ।

धरणियलमपावेंतो उण्हेण विलिज्जए सव्वो ॥ ६७ ॥

यद्यपि क्षिपेत् कश्चित् नरके गिरिराजमात्रलोहखड ।

धरणीतलमप्राप्नुवन् उष्णेन विलीयते सर्व ॥

तित्थियमेत्तो लोहो पज्जलिओ सीयणरयमज्झम्मि ।

जइ पिकिखविजे कोई सडिज्ज भूमिमपावेंतो ॥ ६८ ॥

तावन्मात्र लोह प्रज्वलित जीतनरकमन्ये ।

यदि प्रक्षिपेत् कश्चित् घनीभवति भूमिमप्राप्नुवन् ॥

णेरयाणं तण्हा तारसिया होइ पावयम्माणं ।

जा सव्वसमुदेहि य पीएहिं ण उवसमं जाइ ॥ ६९ ॥

नारकाणां तृष्णा तादृशी भवति पापकर्मणा ।

या सर्वसमुद्रेषु च पीतेषु न उपशम याति ॥

तारिसिया होइ छुहा णरयम्मि अणोवग्गा परमघोरा ।

जा तिहुयणे वि सयले खद्धम्मि ण उवसमं जाइ ॥ ७० ॥

तादृशी भवति क्षुत् नरके अनुपमा परमघोरा ।

या त्रिभुवनेऽपि सकले खादिते न उपशम याति ॥

चुष्णीकओ वि दहो त्वत्खणमेतेषु होइ संपुष्णो ।

नेमि अतुष्णयात् मिच्च ण होइ पाषाण ॥ ७१ ॥

धूर्णीकृताऽपि दहस्त्वक्ष्णमात्रेण भवति सम्पूर्ण ।

नयामूर्णकाल मृग्युन भवति पापानां ॥

उष्णममयपद्मदी आमरणत महति दुःखाइ ।

अच्छिणिमीलयमेवं मोक्ष ण लहति णेरइया ॥ ७२ ॥

उष्णसमयप्रमथ्यामरणस्त महने दुःखानि ।

मिक्षिनिमीलनमात्रे सामर्थ्ये न भवन्ते मारका ॥

एवं णरयगईण बहुष्पयागई होति दुःखाइ ।

बहुकालेषु वि ताइ ण य सक्किज्जंति घण्णेउ ॥ ७३ ॥

एवं नरकगता बहुप्रकाशणि भवन्ति दुःखानि ।

बहुकाळनापि तानि न च शक्नुवन्ति वर्णयितुं ॥

इदी णरयगइ सम्मत्ता—इति नरकगतिः समाप्त ।

उष्वरिक्ख य जीवा णरयगईदो फलण पावस्त ।

पुमरवि तिरियगईण पावेइ अप्पेयदुःखाइ ॥ ७४ ॥

उद्दृश्य च जीवो नरकगतिम फलन पापस्य ।

पुनरपि तिर्यग्मात्वा प्राप्नोति भवेकदुःखानि ॥

व (वा) हिज्जइ गुरुभारं जेच्छंतेो पिड्डिक्ख लोएहि ।

पुष्पकयम्भो पावयछोडिज्जंतीए पुद्दीए ॥ ७५ ॥

वाहने गुरुभारं नेच्छन् ताडयित्वा लोकैः ।

पूर्वकृतकर्मा

पृथगा ।

ताडयतासमदुःखं वधण सह पाप्मविधणं दमणं ।

कण्ठेइणदुःखं लंछण विहंछणं येय ॥ ७६ ॥

ताडनत्रासनदु ख बन्धन तथा नासावेधनं दमन ।

कर्णच्छेदनदु ख लाच्छन निलाच्छन चैव ॥

सीउण्हं जलवरिसं चउमहिमारुवं लुहा तण्हा ।

णाणाविहवाहीओ सहइ तहा दंसमसया य ॥ ७७ ॥

गीतोष्णे जलवर्षा . क्षुधा तृष्णा ।

नानाविधव्याधीश्च सहते तथा दशमशकाश्च ॥

एइंदिएसु पंचसु अणेयजोणीसु वीरियविहूणो ।

भुंजंतो पावफलं चिरकालं हिंडए जीवो ॥ ७८ ॥

एकेन्द्रियेषु पचसु अनेकयोनिषु वीर्यविहीन ।

भुजान पापफलं चिरकालं हिण्डते जीव ॥

खणणुत्तावणवालणवीहणविच्छेयणाइं दुक्खाइं ।

पुव्वकयपावयम्मो सहइ वराओ अणप्पवसो ॥ ७९ ॥

खननोत्तापनज्वालनव्यजनविच्छेदनादिदु खानि ।

पूर्वकृतपापकर्मा सहते वराक अनात्मवश ॥

एवं तिरियगइ सम्मत्ता-एव तिर्यग्गति समाप्ता ।

बहुवेयणाउलाए तिरियगईए भमित्तु चिरकालं ।

माणुसहवे वि पावइ पावस्स फलाइं दुक्खाइं ॥ ८० ॥

बहुवेदनाकुलाया तिर्यग्गतौ भ्रमित्वा चिरकालं ।

मानुषभवेऽपि प्राप्नोति पापस्य फलानि दु खानि ॥

पारसियमिल्लवव्वरचंडालकुलेसु पावयम्मेसु ।

उप्पज्जिऊण जीवो भुंजइ णिरओवमं दुक्खं ॥ ८१ ॥

पारसीकभिल्लवव्वरचंडालकुलेषु पापकर्मसु ।

उत्पद्य जीवो भुक्ते नरकोपम दु ख ॥

अह पावह उच्यते चिरकालं पाविऊण णीयसं ।

ठछिविगम्मयदुदिय ? पावेइ अणेय दुनस्साइ ॥ ८२ ॥

यत्ति प्राप्नोति उच्यते चिरकालं प्राप्य मीयसं ।

तत्रापि गममवानि प्राप्नोति अनकदुःखानि ॥

अम्मंघमूयवहिरो उच्यते सो फलेण पावस्य ।

उच्यते दिवसपहुई पीडिऊइ घोरवाहीहिं ॥ ८३ ॥

अमा अमूकबधिर उच्यते स फलं न पापस्य ।

उच्यते नृपसंप्रभृतिषु पाप्यते धारम्यात्रिमि ॥

गणजोवणं पि पत्तो इच्छियसुवस्य ण पावण किंपि ।

गच्छइ जोवणकालो सय्यो मि णिरच्छभो तस्म ॥ ८४ ॥

नवपावनमपि प्राप्त उच्छित्तमुत्सं न प्राप्नोति किमपि ।

गच्छति पावनकालं मर्होऽपि निरधकस्त्वस्य ॥

धनुषधविष्पहीणो मिक्कलं ममिऊण भुज्जण विधं ।

पुप्फकयपावयम्मो मुयणो वि ण यच्छण मोक्खं ॥ ८५ ॥

अनवाधविप्रहीणो मिक्कलं भविष्या भुज्ज निष्प ।

पुप्फकयपावयम्मो, मुयणोऽपि न यच्छति मोक्खं ॥

पमुमणुविगईण णय हिमालियगेरियद्वंदोसंदि ।

अदुदुगगहिं वगओ चिरकालं पावण जीओ ॥ ८६ ॥

पमुमणुविगईण णय हिमालियगेरियद्वंदोसंदि ।

अदुदुगगहिं वगओ चिरकालं प्राप्नोति जीय ॥

एवं बुद्धानुमार्गं नरमन्त्रानर्यं बुद्धानुमार्गः समाम् ।

सव्व (ण्हु) वयणवज्जिय वालतवं कुणइ णरो मूढो ।

सो पावेइ वर उपरलोण्हीदेवत्तं ॥ ८७ ॥

सर्वज्ञवचन वर्जयित्वा वालतपः करोति नरो मूढः ।

स प्राप्नोति ॥

दहण अण्णदेवे महिड्ढिए दिव्ववण्णमारोगं ।

होऊण माणभंगो चित्ते उप्पज्जए दुक्खं ॥ ८८ ॥

दृष्ट्वा अन्यदेवेषु महर्विकेषु दिव्यवर्ण आरोग्य ।

भूत्वा मानभग चित्ते उत्पद्यते दुःख ॥

तिलोयसव्वसरणं धम्मो सव्वण्हु भाविओ विमलो ।

तइयामएण गहिओ तेण महंतारिओ एहिं ॥ ८९ ॥

त्रिलोकसर्वशरण धर्मः सर्वज्ञभावितो विमलः ।

तस्यागमेन गृहीतस्तेन महत्तारक . ॥

छम्मासाउगसेसे विलाइ माला विणस्मए छाए ।

कंपंति कप्परुक्खा होइ विरागो य भोयाणं ॥ ९० ॥

पण्मासायुष्कशेषे विलीयते माला विनश्यति छाया ।

कम्पन्ते कल्पवृक्षा भवति विरागश्च भोगेभ्यः ॥

बहुणट्ठगीयसाला णाणाविहकप्पतरुवराइण्णे ।

भो सुरलोयपहाणा णक्खयपडंतयं विसमं ॥ ९१ ॥

बहुनृत्यगीतसाला नानाविधकल्पतरुवराकीर्णा ।

भो सुरलोकप्रधानाः . विषम ॥

वसियव्वं कुच्छीए कुणिमाए किमिकुलेहिं भरियाए ।

पीयव्वं कुणिमपयं जणणीए मे अहम्मेण ॥ ९२ ॥

वस्तव्य कुत्साया कुणपाया ऋमिकुलै भृताया ।

पातव्य कुणपपय जनन्या मया अधर्मेण ॥

सो एवं बिलवंतो पुण्यावसानमि असरणो संतो ।
 मूलच्छिन्नो वि द्रुमो विवहृ इहामुहो दीणो ॥ ९३ ॥
 स एवं विहपन् पुण्यावसानऽशरण सन् ।
 मूलच्छिन्नोऽपि द्रुम निपतति ऋषोमुखो दीन ॥
 एवं देवगर्ह सम्मत्ता—एवं देवगतिः समाप्ता ।

एवं अथाहकाले जीवो संसारसागर धोरे ।
 परिहिंस्य अलहंतो धर्मं सव्यण्डुपण्यसं ॥ ९४ ॥
 एवमनात्काले जीवः संसारसागर धोरे ।
 परिहिंस्य अलममानो धर्मं सर्वज्ञप्रणीतं ॥
 परिचरन् कुधर्मं तस्मात् सव्यण्डुमासिञ्जो धर्मो ।
 संसाररुचरणदं गहिरव्यो बुद्धिमतेर्हि ॥ ९५ ॥
 परित्यज्य कुधर्मं तस्मात् सर्वज्ञमापितो धर्म
 संसारतरणार्थं गृहीतव्यो बुद्धिमति ॥
 सव्यण्डु वि च ज्ञेया लोके ब्रह्माण्डरिहरार्था ।
 तस्मात् परिप्लव्यन्वा सव्येण णरण कुसलेभ्य ॥ ९६ ॥
 सर्वज्ञा अपि च ज्ञेया लोके ब्रह्मरिहरात्किञ्च
 तस्मात् परीक्षितव्या सर्वे नरे कुशले ॥
 खट्वङ्गकपालहरो डमरुश्च वज्रं च भीमनायारो ।
 णवह पिसायसहिओ रयर्णाए पितवण भीमे ॥ ९७ ॥
 खट्वाङ्गकपालहरे डमरुकं वादयन् भीषणाकार ।
 सृजति पिशाचसहितं रज्यां पितृवने भीमे ॥
 ओ तिवस्वदाट्मीसणपिगलणयणेहि दाहिणमुद्देण ।
 भवसेह सव्यजीवे सो प

यः तीक्ष्णदाढाभीषणपिंगलनयनैः ...मुखेन ।

भक्षयति सर्वजीवान् स परमात्मा कथं भवति ॥

अहंवा सो परमप्पो जइ होइ जयम्मि दोसजुत्तो वि ।

ता भीसणरूओ (पुण) णिसायरो केरिसो होइ ॥ ९९ ॥

अथवा स, परमात्मा यदि भवति जगति दोषयुक्तोऽपि ।

तर्हि भीषणरूपं पुनः निशाचर कीदृशो भवति ॥

जो वहइ सिरे गंगा गिरिवधू वहइ अद्धदेहेण ।

णिच्चं भारक्कंतो कावडिवाहो जहा पुरिसो ॥ १०० ॥

यो वहति शिरसि गंगा गिरिवधू वहति अर्धदेहेन ।

नित्य-भाराक्रान्तः कावटिकावाहो यथा पुरुषः ॥

जइ एरिसो वि लोए कामुम्मत्तो वि होइ परमप्पो ।-

तो कामुम्मत्तमणा घरे घरे किं ण परमप्पा ॥ १०१ ॥

यदि एतादृशोऽपि लोके कामोन्मत्तोऽपि भवति परमात्मा ।

तर्हि कामोन्मत्तमनसं गृहे गृहे किं न परमात्मान ॥

जो दहइ एयगामं बुच्चइ लोयम्मि सो वि पाविट्ठो ।

दड्डं पि जेण तिउरं परमप्पत्तं कहं तस्स ॥ १०२ ॥

यो दहति एकग्रामं उच्यते लोके सोऽपि पापिष्ठः ।

दग्धमपि येन त्रिपुर परमात्मत्व कथं तस्य ॥

रणे तवं करंतो दट्टुण तिलोत्तमाए लावण्णं ।

बम्मह सरेहिं विट्ठो तवभट्टो चउमुहो जाओ ॥ १०३ ॥

अरण्ये तपः कुर्वन् दृष्ट्वा तिलोत्तमाया लावण्य ।

ब्रह्मा शरैः विद्ध तपोभ्रष्टं चतुर्मुखो जातः ॥

कामगितत्तचित्तो इच्छयमाणो तिलोवणारूवं ।

जो रिच्छी भत्तारो जादो सो किं होइ परमप्पो ॥ १०४ ॥

कामाग्नितप्तविष इच्छन् तिलात्तमारूपे ।

य नक्षिमर्ता जात स किं भवति परमात्मा ॥

अहं एरितो वि मूढो परमप्या धुषण एव ।

तो खुरघोडाया सन्धे वि य होति परमप्या ॥ १०५ ॥

यदि एतादृशोऽपि मूढ परमात्मा उच्यते एव ।

तर्हि क्षराश्वादिक्ल सत्त्वेऽपि च भवन्ति परमात्मान ॥

जलयलआयासयले सन्धेसु वि पम्बएसु रुक्खेसु ।

तिष्णसलमकटपाइण परिवसइ महुमहणो ॥ १०६ ॥

जलसलआयासयले सन्धेसु अपि पर्वतेषु वृक्षेषु ।

तृणज्वलनकाष्ठपापाण परिवसति मधुमद ॥

होळण परमदेवो कण्हो परिवसइ अए सन्धे ।

तो छेमणाइओ सो पावइ सन्धे किरियाओ ॥ १०७ ॥

मूला परमदेव कृष्ण परिवसति जगति सर्वस्मिन् ।

तर्हि स प्राप्नोति सर्वं क्रियात् ॥

संसारम्मि वसंतो परमप्यो अहं अए इवे कण्हो ।

संसारत्वा जीवा सन्धे ते किप्प परमप्या ॥ १०८ ॥

संसारे वसन् परमात्मा यदि जगति भवेत् कृष्ण ।

संसारत्वा जीवा सर्वे ते किं न परमात्मान ॥

हरिहरब्रह्मणो वि य महाबला सन्धलोयविक्खवा ।

तिप्पि वि एकसरीरा तिप्पि वि लोए वि परमप्या ॥ १०९ ॥

हरिहरब्रह्मणोऽपि च महाबला सर्वलोकविह्वला ।

त्रयोऽपि एकशरीरा त्रयापि लोकऽपि परमात्मान ॥

अहं होदि एयमुत्ती बम्हाण तिलोयणाथ महुमहणो ।

तो बम्हाण्यस्स सिरं हरेण किं कारणं छिण्णं ॥ ११० ॥

यदि भवति एकमूर्तिः ब्रह्मा त्रिलोकनाथः मधुमदः ।
 तर्हि ब्रह्मणः शिरो हरेण किं कारणेन छिन्न ॥
 गेच्छइ थावरजीवं जंगमजीवेसु संसओ जस्स ।
 मंसं जस्स अदोसं कह बुद्धो होइ परमप्पा ॥१११॥
 नेच्छति स्थावरजीव जंगमजीवेषु सशयो यस्य ।
 मास यस्यादोष कथं बुद्धो भवति परमात्मा ॥
 णियज्जणीएँ पेढं जो फाडिऊण णिग्गओ बहिरं ।
 अण्णेसिं जीवाणं कह होइ दयावरो बुद्धो ॥११२॥
 निजजनन्या उदर यो विदार्य निर्गतो बहिः ।
 अन्येषा जीवानां कथं भवति दयापरो बुद्धः ॥
 जो अप्पणो सरीरे ण समत्थो वाहिवेयणा छेउं ।
 अण्णेसिं जीवाणं कह वाहिं णासएँ सूरु ॥ ११३ ॥
 य आत्मनः शरीरे न समर्थो व्याधिवेदनां छेतुः ।
 अन्येषा जीवानां कथं व्याधिं नाशयति सूरः ॥
 ण समत्थो रक्खेउं सयमवि खे राहुणा गसिज्जंतो ।
 कह सो होइ समत्थो रक्खेउं अण्णजीवाणं ॥११४॥
 न समर्थो रक्षितुं स्वयमपि खे राहुना प्रसमानः ।
 कथं स भवति समर्थो रक्षितुं अन्यजीवान् ॥
 जइ ते हवंति देवा एए सन्वे वि हरिहराईया ।
 तो तिकखपहरणाइं गिण्हंति करेण णिकज्जं ॥११५॥
 यदि ते भवन्ति देवा एते सर्वेऽपि हरिहरादिकाः ।
 तर्हि तीक्ष्णप्रहरणानि गृह्णन्ति करेण किमर्थं ॥

अस्स त्थि मय वि(चि)त्तं सो गिण्हइ आउइं करग्गेण ।

अस्स पुणो णत्थि मयं तस्साठइकारणं णत्थि ॥११६॥

यस्यास्ति मयं चित्ते स गृह्णाति आयुधं करग्गेण ।

यस्य पुनर्नास्ति मयं तस्यायुधकारणं नास्ति ॥

कुहत्तण्हाइवियेयणचित्तामयसोयपीडिमसरीरा ।

संसारे हिंसता ते सण्णण्ह कइं होति ॥ ११७ ॥

कुषातृष्णाभ्याधिषेदनाचिन्ताभयशोकपीडितशरीरा ।

संसारे हिंसमाना ते सर्वथा कथं भवन्ति ॥

कुह तण्हा मय दोसो राओ मोहो य चित्तण वाही ।

अर मरण जम्म निदा खेदो सेदो विपादो य ॥११८॥

कुषा तृष्णा भयं दोषो रागो मोहश्च चिन्ता म्याभि ।

अरा मरणं जन्म निदा खेदो विपादश्च ॥

रइ जिमओ य दप्पो एए दोसा तिलोयसत्तायं ।

सण्णेसिं सामण्णा संसारे परिममंताणं ॥ ११९ ॥

रतिर्जुमा च दर्प एते दोषा त्रिलोकसत्त्वानां ।

सर्वेषां सामान्या संसारे परिममतां ॥

एए सण्णे दोसा अस्स न विज्जंति कुहत्तिसाईमा ।

सो होइ परमवेओ गिस्सदिहेण धत्तण्णो ॥ १२ ॥

एते सर्वे दोषा यस्य न विद्यन्ते कुषातृष्णादिक ।

स भवति परमेशो निःसन्देहः गृहीतव्यः ॥

सिंहासणछत्तयदिब्बोधुणिपुण्णविट्ठियमराई ।

भामंडलुंदुदुहियो वरत्तव परमेट्ठियिण्हस्य ॥ १२१॥

सिंहासनपद्मचक्रमणिमयनिपुण्यवृष्टिचामराणि ।

भामंडलुंदुभी वरतव परमेशिषिहोत्पानि ॥

संपुण्णचंदवयणो जडमउडविवज्जिओ णिराहरणो ।

पहरणजुवइविमुक्को संतियरो होइ परमप्पा ॥ १२२ ॥

सम्पूर्णचन्द्रवदन. जटामुकुटविवर्जितो निराभरणः ।

प्रहरणयुवतिविमुक्तः शान्तिकरो भवति परमात्मा ॥

णिब्भूसणो वि सोहइ कोहोराप्रभओमणो णत्थि ।

जह्वा विधाररहिओ णिरंबरो मणोहरो तह्वा ॥ १२३ ॥

निर्भूषणोऽपि शोभते ।

यस्माद्विकाररहितो निरम्बरो मनोहरस्तस्मात् ॥

जह्वा सो परमसुही परमसिवो बुच्चए जिणो तह्वा ।

देविंदाण वि देओ तह्वा णामं महादेओ ॥ १२४ ॥

यस्मात् स परमसुखी परमशिव उच्यते जिनस्तस्मात् ।

देवेन्द्राणामपि देवस्तस्मान्नाम्ना महादेव ॥

अव्वावाहमणंतं जह्वा सोक्खं करेइ जीवाणं ।

तह्वा संकरणामो होइ जिणो णत्थि संदेहो ॥ १२५ ॥

अव्याबाधमनन्त यस्मात् सुख करोति जीवाना ।

तस्माच्छकरनामा भवति जिनो नास्ति सन्देहः ॥

लोयालोयविदण्हू तह्वा णामं जिणस्स विण्हूत्ति ।

जह्वा सीयलवयणो तह्वा सो बुच्चए चंदो ॥ १२६ ॥

लोकालोकवित् तस्मात् नाम जिनस्य विष्णुरिति ।

यस्माच्छीतलवचनस्तस्मात् स उच्यते चन्द्रः ॥

अण्णाणाण विणासो विमलाण बोइयरो ।

कम्मासुर . णिड्डहणो तेण जिणो बुच्चए सूरु ॥ १२७ ॥

अज्ञानाना विनाशक विमलाना बोधकर ।

कर्मा . निर्दहन तेन जिन उच्यते सूरः ॥

अण्णाणमोहिण्हिं य पभेदियलोलुण्हिं पुरिसेहिं ।

जिण्णामाहं परेसिं कयाहं गुणवज्जयाणं पि ॥ १२८ ॥

अन्नानमाहितैश्च पंचेन्द्रियलालुपैः पुरीषैः ।

जिननाम्नानि परेषां कृतानि गुणवर्जितानामपि ॥

अहं ईसरणाम् परो भिक्षुं भूमिच्छुण्णं सुंजय को वि ।

ईसरस्स गुणविहूणो किं सत्त्वं ईसरो होइ ॥ १२९ ॥

यदि ईश्वरनाम्ना नर भिक्षो भूमित्वा मुक्ते कोऽपि ।

ईश्वरस्य गुणविहीन किं सत्त्वं ईश्वरो भवति ॥

सत्त्वण्हूणाम् हरी तह लोए हरिहराइया सत्त्वे ।

सत्त्वण्हुगुणविरहिया किं सत्त्वे होति सत्त्वण्हू ॥ १३० ॥

सर्वज्ञनामा हरि तथा लोके हरिहरादिका सर्वे ।

सर्वज्ञगुणविरहिता किं सर्वे भवन्ति सर्वज्ञा ॥

अहं इच्छय परमपदं अण्णात्ताहं अणोवमं सोमसं ।

तिहुवणवदियचलणं अमहं जिणं पयसण ॥ १३१ ॥

यदि इच्छति परमपदं अण्णात्ताहं अनुपमं सौख्यं ।

त्रिभुवनवदितचरणं नमत जिनेन्द्रं प्रयत्नेन ॥

अम्हा अरिहंत इवइ गिराठहो गिम्मयो हवे तम्हा

जम्हा हु अणंतमुहो इच्छीविरहिओ इवे तम्हा ॥ १३२ ॥

यस्मात् अरिहन् भवति निरागुध निर्मयो भवेत् तस्मात् ।

यस्माद्धि अनन्तमुक्तं क्षीविरहितो भवेत् तस्मात् ॥

अम्हा सुइतण्हाओ तस्स ण पीडंसि परमघोराओ ।

तम्हा असणं पाणं तिलोयणाहो ण सेवेइ ॥ १३३ ॥

यस्मात् सुदृष्ट्यो तं न पीडयत परमघारे ।

तस्मात्सर्वं पापं त्रिषीकनाथो न सेवते ॥

पूजारिहो दु जह्मा धरणिंदणरिंदसुरवरिंदाणं ।

अरिरयरहस्समहणो अरहंतो बुच्चए तह्मा ॥ १३४ ॥

पूजार्हस्तु यस्मात् धरणेन्द्रनरेन्द्रसुरवेन्द्राणा ।

अरिरजरहस्यमथन अर्हन् उच्यते तस्मात् ॥

जियकोहो जियमाणो जियमायालोहमोह जियमयओ ।

जियमच्छरो य जह्मा तम्हा णामं जिणो उत्तो ॥ १३५ ॥

जितक्रोधो जितमानो जितमायालोभमोहः जितमदः ।

जितमत्सरश्च यस्मात्तस्मान्नाम जिनः उक्तः ॥

जम्मजरमरणतिदयं जम्हा दड्डं जिणेण णिस्सेसं ।

तम्हा तिउरविणासो होइ जिणे णत्थि संदेहो ॥ १३६ ॥

जन्मजरामरणत्रितयं यस्माद्दग्धं जिनेन निःशेषः ।

तस्मात्त्रिपुरविनाशो भवति जिने नास्ति सन्देहः ॥

अरहंतपरमदेवं जो वंदइ परमभत्तिसंजुत्तो ।

तेलोयवंदणीओ अइरेण य सो णरो होइ ॥ १३७ ॥

अर्हत्परमदेव यो वन्दते परमभक्तिसंयुक्तः ।

त्रिलोकवन्दनीयोऽचिरेण च स नरो भवति ॥

जो जिणवरिंदपूअं कुणइ ससत्तीइ सो महापुरिसो ।

तेलोयपूअणीओ अइरेण य सो णरो होइ ॥ १३८ ॥

यो जिनवेन्द्रपूजा करोति स्वशक्त्या स महापुरुषः ।

त्रिलोकपूजितोऽचिरेण च स नरो भवति ॥

सव्वण्हूपरिक्खा सम्मत्ता-सर्वज्ञपरीक्षा समाप्ता ।

धम्मो जिणेहि भणिओ सायारो सह हवे अणायारो ।
 एएसि दोण्हं पि हु सारं खलु होइ सम्मत्तं ॥ ११९ ॥
 धर्मो जिनै भणित सागरस्तथा भवेन्नगर ।
 एतयोर्द्वयोरपि हि सारं खलु भवति सम्मत्तं ॥
 सम्मत्तसलिलपवहो निबं दिवयम्मि पवहए अस्स ।
 कम्मं बालुयवरणं तस्स बंधो बिय न एइ ॥ १४ ॥
 सम्मत्तसलिलप्रवाहो नित्यं हृदये प्रवर्तते यस्य ।
 कर्म बालुकावरणं तस्य बन्धमेव मेति ॥
 सम्मत्तरयणलक्ष्मे वरयतिरिक्खेसु भत्थि ठववाओ ।
 जइ य मुअइ सम्मत्तं अइय य बंधाउसो पुब्बं ॥ १४१ ॥
 सम्मत्तरयणलक्ष्मे नरकतिर्यङ्मु नास्ति उपपाद ।
 यदि न मुञ्चति सम्मत्तं अथवा न बंधं आयुय द्वै ॥
 पंचयज्जुष्वभाइ गुणज्जयाइ हवन्ति तिप्पेव ।
 चत्वारि य सिक्खाज्जयाइ सायारो एरिसो धम्मो ॥ १४२ ॥
 पंचाणुज्जतानि गुणज्जतानि भवन्ति त्रीप्पेव ।
 चत्वारि च शिक्षाज्जतानि सागर एतादृशो धर्म ॥
 देवयपियरभिमित्तं मंतोसहस्रं तमयभिमित्तेण ।
 जीवा य मारियन्वा पढमं तु अणुज्जय होइ ॥ १४३ ॥
 देवतापितृनिमित्तं मंजौष्यमंत्रमयनिमित्तेन ।
 जीवा न मारयितव्या प्रथमं तु अणुज्जतं भवति ॥
 वागादीहि असत्तं परपीडयरी तु सच्चयणं पि ।
 यज्जंतस्स जरस्स हु विदियं तु अणुज्जयं होइ ॥ १४४ ॥

वागादिभिरसत्य परपीडाकरं तु सत्यवचनमपि ।
 वर्जतो नरस्य हि द्वितीय तु अणुव्रत भवति ॥
 गामे णयरे रण्णे वट्टे पडियं च अहव विस्सरियं ।
 णादाणं परदब्बं तिदियं तु अणुव्वयं होइ ॥ १४५ ॥
 ग्रामे नगरे अरण्ये वृत्ते पतित चाथवा विस्मृत ।
 नादान परद्रव्य तृतीय तु अणुव्रतं भवति ॥
 मायावहिणिसमाओ दट्ठव्वाओ परस्स महिलाओ ।
 सयदारे संतोसो अणुव्वयं तं चउत्थं तु ॥ १४६ ॥
 मातृस्वसृसमाना दृष्टव्या परस्य महिला ।
 स्वदारे सन्तोषोऽणुव्रत तच्चतुर्थं तु ॥
 धणधण्णदुपयचउप्पयखेत्तण्णछादियाण दब्बाणं ।
 जं किज्जइ परिमाणं पंचमयं अणुव्वयं होइ ॥ १४७ ॥
 वनधान्यद्विपदचतुष्पदक्षेत्रान्याच्छादनाना द्रव्याणा ।
 यत्क्रियते परिमाण पंचमक अणुव्रतं भवति ॥
 जं तु दिसावेरमणं गमणस्स दु जं च परिमाणं ।
 तं च गुणव्वय पढमं भणियं जियरायदोसेहिं ॥ १४८ ॥
 यत्तु दिग्विरमण गमनस्य तु यच्च परिमाण ।
 तच्च गुणव्रत प्रथम भणित जितरागदोषैः ॥
 मज्जारसाणरज्जु वंड लोहो य अग्निविससत्थं ।
 सपरस्स घातहेट्ठं अण्णोसिं णेव दादब्बं ॥ १४९ ॥
 मार्जारश्वरज्जु लोहश्च अग्निविषशस्त्राणि ।
 स्वपरस्य घातहेतूनि अन्येषा नैव दातव्यानि ॥
 बह्वंधपासछेदो तह गुरुभाराधिरोहणं चेव ।
 ण वि कुण्णइ जो परोसिं विदियं तु गुणव्वयं होइ ॥ १५० ॥

बधनन्धपाशच्छेदानि तथा गुरुभाराधिरोहणं चैव ।

नापि करोति यः परोषां द्वितीयं गुणव्रतं भवति ॥

वच्छच्छभूषणाण तंघोलाहरणगंधपुष्पाणं ।

जं किञ्चाह परिमाणं तद्विधं तु गुणव्ययं होह ॥ १५१ ॥

वच्छच्छभूषणानां ताम्बूलाभरणगंधपुष्पाणां ।

यत्किपते परिमाणं तृतीयं तु गुणव्रतं भवति ॥

पंचममोक्तकारपयं मंगलं लोचुत्तमं तद्वा सरणं ।

गिषं क्षाण्यम्भं उभयं सज्जाहिं हिययम्मि ॥ १५२ ॥

पंचनसत्कारपदं मंगलं लोचुत्तमं तथा शरणं ।

नित्यं ध्यातव्यं उभयोः सम्भयोः हृदये ॥

रुद्रदृविषज्जणं पि समदा सम्भेसु चैव भूदेसु ।

संजमसुहमावणां वि सिक्खा सा युष्मए पढमा ॥ १५३ ॥

रुद्रार्चविषज्जनमपि समता सर्वेषु चैव भूतेषु ।

संयमशुभभावना अपि शिक्षा सा उच्यते प्रथमा ॥

उपवासो कायव्यो मासे मासे चउस्सु पम्भेसु ।

इषदि य विदिया सिक्खा सा कहिया जिणवरिदेहिं ॥ १५४ ॥

उपवासः कर्तव्यो मासे मासे चतुर्षु पर्वसु ।

भवति च द्वितीया शिक्षा सा कथिता जिनेन्द्रैः ॥

असण्णपउवियप्पो आहारो संयमाण दादव्यो ।

परमाए भक्तीए तिदिया सा युष्मए सिक्खा ॥ १५५ ॥

अशान्तिचतुर्विधस्य आहारः संयतानां दातव्यः ।

परमया भक्त्या तृतीया सा उच्यते शिक्षा ॥

चाऊण सम्भसंगे गहिऊणं तद्वा महम्मए पंच ।

परिमते मण्णासं जं धिप्पइ सा चउत्थिया सिक्खा ॥ १५६ ॥

त्यक्त्वा सर्वसङ्गान् गृहीत्वा तथा महाव्रतानि पच ।
 चरमान्ते सन्यास यत् गृह्णति सा चतुर्थी शिक्षा ॥
 एयाइं वयाइं णरो जो पालइ जइ सुद्धसम्मत्तो ।
 उप्पज्जिऊण सग्गे सो भुंजइ इच्छियं सोक्खं ॥ १५७ ॥
 एतानि व्रतानि नरो यः पालयति यदि शुद्धसम्यक्त्वः ।
 उत्पद्य स्वर्गे स भुक्ते इच्छित सौख्य ॥
 दिव्वाणि विमाणाणि य सुरलोए होंति पंचवण्णाइं ।
 दित्तीए आयव्वं जिणंति चंदस्स कंतीए ॥ १५८ ॥
 दिव्यानि विमानानि च सुरलोके भवन्ति पंचवर्णानि ।
 दीप्त्या आदित्य जीयन्ते चन्द्र कान्त्या ॥
 सोहंति ताइं णिच्चं पलंवरहेमदामघंटाहिं ।
 बहुविहकूडेहि तहा णाणाविहधयवएहिं ॥ १५९ ॥
 शोभन्ते तानि नित्य प्रलंवरहेमदामघटाभिः ।
 बहुविधकूटैः तथा नानाविधध्वजापताकाभिः ॥
 तेसिं होंति समीवे बहुमेयजलासया परमरम्मा ।
 सोहंति सव्वकालं फलपुप्फपवालपत्तेहिं ॥ १६० ॥
 तेषा होंति समीपे बहुभेदजलाशया परमरम्याः ।
 शोभन्ते सर्वकाल फलपुष्पप्रवालपत्रैः ॥
 दहूण य उप्पत्तिं केई विज्जंति सेयचमरेहिं ।
 केई जयजयसदे कुव्वंति सुरा सउच्छाहा ॥ १६१ ॥
 दृष्ट्वा चात्पत्तिं केचित् वीजयन्ति श्वेतचमरैः ।
 केचित् जयजयशब्दान् कुर्वन्ति सुराः सोत्साहाः ॥
 वरमुरवदुंदुहिरओ भेरीओ संखवेणुवीणाओ ।
 पटुपडहझल्लरिओ वायंति सुरा सलीलाए ॥ १६२ ॥

वरसुरजद्वन्द्वमिरवानी मेर्य शंसवेणुनीणा ।

पदुपट्टहसल्ये मादयन्ति सुरा सलीक्या ॥

गार्यति अष्टराओ काओ वि मणोहराओ गीयाओ ।

काओवि वरंगीओ णवेति विलासवेसाओ ॥ १६३ ॥

गायन्ति अप्सरस का अपि मनोहराणि गीतानि ।

का अपि वराज्ज द्रुत्यन्ति विलासवेसा ॥

को मञ्ज इमो क्षम्मो रमणीओ आसमो इमो को वा ।

कस्स इमो परिवारो एवं चित्तेइ सो देवो ॥ १६४ ॥

किं मम इदं जम रमणीय आसीदय को वा ।

कस्याय परिवार एवं चिन्तयति स देवः ॥

आळ्म देवलोयं पुणरपि उत्पत्तिकारणं देओ ।

सर्व्वगन्नायमासो वियसियवयथो य चित्तेइ ॥ १६५ ॥

ज्ञात्वा देवलोके पुनरपि उत्पत्तिकरणं देव ।

सर्वाङ्गजातमास विकसितवदनश्च चिन्तयति ॥

किं दत्तं वरदार्यं को न मय सोइणो तयो चिण्णो ।

जेण अहं सुरलोए उववण्णो सुद्धरसणीए ॥ १६६ ॥

किं दत्तं वरदार्यं किं वा मया शोभने तप चित्तं ।

येनाहं सुरलोके उत्पन्नः सुद्धरसणीयः ॥

आळ्म थिरवसेसं पुण्वमवे य जिणपुज्जाया रइया ।

तो कुणइ णमोकारं मणीए जिणपरिदार्णं ॥ १६७ ॥

ज्ञात्वा निरवशेषं पूर्व्वमवे च भिनपूजा रक्षिता ।

तत करोति नमस्कारं भक्त्या भिनबरेन्द्राणां ॥

पुणरपि पणमियमत्थो मणइ सुरो अजसिं सिरे किप्पा ।

धम्मपारियस्म णमो जेणाहं गाहिओ धम्मो ॥ १६८ ॥

पुनरपि प्रणतमस्तकः भणति सुरः अजालं शिरसि कृत्वा ।

वर्माचार्याय नमः येनाहं ग्राहितः धर्मः ॥

सो मज्झ वंदणीओ अहिगमणीओ य पूअणीओ य ।

जस्स पसाएणाहं उत्पण्णो देवलोयम्मि ॥ १६९ ॥

स मम वन्दनीयः अभिगमनीयश्च पूजनीयश्च ।

यस्य प्रसादेनाह उत्पन्नो देवलोके ॥

अहिसेहगिहं देवा णाऊण करंति तस्स अहिसेहं ।

पुणरवि अरुहं गेहं आणंति मणोहरं रम्मं ॥ १७० ॥

अभिषेकगृह देवा नीत्वा कुर्वन्ति तस्याभिषेकः ।

पुनरपि अर्हद्गृह आनयन्ति मनोहरं रम्य ॥

बहुभूसणेहि देहं भूसंता तस्स दि (व्व) मंतेहिं ।

अहिसिंचिऊण पुणरवि देवा वंथंति वरपट्टं ॥ १७१ ॥

बहुभूषणैः देहं भूषयन् तस्य दिव्यमत्रैः ।

अभिषिच्य पुनरपि देवा बध्नन्ति वरपट्टम् ॥

सिंहासणट्टियस्स हु सुहगेहेसु सुट्ठ रमणीए ।

उवगम केइ देवा जोगाइं कहंति कम्माइं ॥ १७२ ॥

सिंहासनस्थितस्य हि शुभगृहेषु सुष्ठु रमणीयेषु ।

उपगम्य केचिदेवा योग्यानि कथयन्ति कर्माणि ॥ २

पढमं जिणंदपूयं अवि चलवरलोयणं पुणो पेच्छा ।

वरणाडयस्स पिच्छा तह माणिय दिव्वच्चहुआउ ॥ १७३ ॥

प्रथमं जिनेन्द्रपूजा अपि चलवरलोचनं पुनः पश्चात् ।

वरनाटकं पश्चात् तथा ॥

पडिबोहिओ हु संतो अण्णेहि सुरेहिं सुरवरो एवं ।

तो कणइ महापूअं भत्तीए जिणवरिंदाणं ॥ १७४ ॥

प्रतिबोधितो हि सन् अन्यैः सुरैः सुरवर एव ।

ततः करोति महापूज्यं भक्त्या भिनवरेन्द्राणां ॥

कृणुह पुणो वि य तुष्टो अहबेलालोभणं च सो देवो ।

वरपादयं स पच्छा कृणुह पुणो पुण्वकयठसि ॥ १७५ ॥

करोति पुनरपि च तुष्ट अष्टमेकाभोचनं ! च स देव ।

वरनाटकं स दृष्ट्वा करोति पुनः पूर्वकर्म इति ॥ १

दिम्बच्छराहिं य सम उत्तंगपडहाराहिं चिरकालं ।

अणुहवह काममोह अहगुणरिद्विसंपणो ॥ १७६ ॥

दिम्बाप्सरोगेभ्यः सम उत्तंगप्र हारामि चिरकालं ।

अनुभवति काममोहान् अहगुणद्विसम्पन् ॥

अणिमं महिमं लहिमं पत्नी पायम्म कामरूपविच ।

ईसत्तं च वसिष्ठ अहगुणा ह्येति णामय्या ॥ १७७ ॥

अणिमा महिमा लहिमा प्राप्ति प्राक्काम्यं कामरूपवित् ।

ईशित्वं च वशित्वं अहगुणा भवन्ति ज्ञातव्या ॥

इय अहगुणो देवो सरवादिविवज्जिओ चिरं कालं ।

जिणघम्मस्स फलेण य दिम्बसुहं सुंजण जीओ ॥ १७८ ॥

इति अहगुणो देवो जराभ्याधिभिर्बन्धितचिरं कालं ।

जिनघर्मस्य फलेन य दिम्बसुखं मुक्ति जीव ॥

इति देवसुगहसम्मत्ता-इति देवसुगतिः समाप्ता ।

सुंमिच्छा चिरकालं दिम्बं हियइच्छियं सुहं सग्गे ।

माणुसलोयम्मि पुणो उत्पज्जण उत्तमे वंसे ॥ १७९ ॥

मुक्त्वा चिरकालं दिम्बं इत्येपितं मुक्तं स्वर्गं ।

मानुसलोकात् पुनः उत्पद्यते उत्तमे वंशे ॥

भुजित्ता मणुलोए सव्वे हियइच्छियं अविग्घेण ।

होळण भोयविरओ जिणदिकखं गिण्हए परमं ॥ १८० ॥

भुक्त्वा मनुजलोके सर्वान् हृदयेप्सितान् अविघ्नेन ।

भूत्वा भोगविरतो जिनदीक्षा गृह्णाति परमा ॥

डहिळण य कम्मवणं उग्गेण तवाणलेण णिस्सेसं ।

आपुण्णभवं अणंतं सिद्धिसुहं पावए जीओ ॥ १८१ ॥

दग्ध्वा च कर्मवन उग्रेण तपोऽनलेन निःशेष ।

आपूर्णभवमनन्त सिद्धिसुख प्राप्नोति जीवः ॥

सुमणुसहिए वल्लहमणाइसिद्धं तओ समासेण ।

अणयारपरमधम्मं वोच्छामि समासओ पत्तो ॥ १८३ ॥

सुम... वल्लभ अनादिसिद्ध ततः समासेन ।

अनगारपरमधर्मे वक्ष्ये समासतः प्राप्त ॥

अट्ठदस पंच पंच य मूलगुणा सव्वतो सदाणयाराणं ।

उत्तरगुणा अणेया अणयारो एरिसो धम्मो ॥ १८३ ॥

अष्टादश पंच पंच च मूलगुणा सर्वतः सदानगाराणां ।

उत्तरगुणा अनेके अनगार एतादृशो धर्मः ॥

जे सुद्धवीरपुरिमा जाइजरामरणदुक्खणिन्विण्णा ।

पालंति सुसुद्धभावा ते मूलगुणा य परिसेसा ॥ १८४ ॥

ये शुद्धवीरपुरुषा जातिजरामरणदुःखनिर्विघ्ना ।

पालयन्ति सुशुद्धभावास्ते मूलगुणान् च परिशेषान् ॥

इच्चेयावि सव्वे पालंति सविरियं अगूहंता ।

उवल्लुद्धयावधीरा संसारदुक्खक्खयंटाए ॥ १८५ ॥

इत्यादिकानपि सर्वान् पालयन्ति स्ववीर्यं अगूहमानाः ।

अपलुब्धका धीरा संसारदुःखक्षयेच्छया ॥

प्रतिबोधितो हि सन् अन्यैः सुरैः सुरवर एव ।

ततः करोति महापूनां मक्ष्या जिनघरेन्द्राणां ॥

कुण्ड इ पुणो वि य तुष्टो अष्टवेलालोचनं च सो देवो ।

वरणाढ्यं स पञ्चा कुण्ड इ पुणो पुष्पकयउत्ति ॥ १७५ ॥

करोति पुनरपि च तुष्टः अष्टवेलालोचनं च स देव ।

वरणाढ्यं स इष्ट्वा करोति पुनः पूर्वकर्म इति ॥ १

दिश्वच्छराहिं य सम उत्तंगपठद्वाराहिं चिरकालं ।

अशुद्धिश्च काममोह अष्टगुणरिद्विसंपन्नो ॥ १७६ ॥

स्मिन्पास्तरोमिश्च सम उत्तंगप्र हारामि चिरकालं ।

अनुभवति काममोगान् अष्टगुणरिद्विसंपन्न ॥

अग्निमं महिमं छहिमं पची पायम्म कामरूपवित्तं ।

ईसत्तं च वसित्तं अष्टगुणा होंति पायम्वा ॥ १७७ ॥

अग्निमा महिमा छहिमा प्राप्ति प्राकाम्य कामरूपवित्तं ।

ईशित्वं च वसित्वं अष्टगुणा भवन्ति ज्ञातव्याः ॥

इय अष्टगुणो देवो जराणादिविवक्षितो चिरं कालं ।

विणचम्मस्म फलेण य दिश्वसुहं सुजण जीवो ॥ १७८ ॥

इति अष्टगुणो देवो जराण्यादिविवक्षितचिरं कालं ।

जिनधर्मस्य फलेन य दिश्वसुहं सुते जीव ॥

इति देवसुगहसम्मत्ता-इति देवसुगतिः समाप्तः ।

सुंविता चिरकाल दिश्वं हियइच्छियं सुहं सगो ।

माणुसलोपम्मि पुणो उत्पज्जण उत्तमे वंसे ॥ १७९ ॥

मुक्त्वा चिरकालं दिश्वं इत्येपितं सुहं स्वर्गं ।

मानुषलाक पुन उत्पद्यत उत्तमे वंसे ॥

भुञ्जिता मणुलोए सव्वे हियइच्छियं अविग्गेण ।

होऊण भोयविरओ जिणदिकखं गिण्हए परमं ॥ १८० ॥

मुक्त्वा मनुजलोके सर्वान् हृदयेप्सितान् अविघ्नेन ।

भूत्वा भोगाविरतो जिनदीक्षा गृह्णाति परमा ॥

उहिऊण य कम्मवणं उग्गेण तवाणलेण णिस्सेसं ।

आपुण्णभवं अणंतं सिद्धिसुहं पावए जीओ ॥ १८१ ॥

दग्ध्वा च कर्मवन उग्गेण तपोऽनलेन नि शेष ।

आपूर्णभवमनन्त सिद्धिसुख प्राप्नोति जीवः ॥

सुमणुसहिए वल्लहमणाइसिद्धं तओ समासेण ।

अणयारपरमधम्मं वोच्छामि समासओ पत्तो ॥ १८३ ॥

सुम... वल्लभ अनादिसिद्ध तत समासेन ।

अनगारपरमधर्मे वक्ष्ये समासतः प्राप्त ॥

अट्ठदस पंच पंच य मूलगुणा सव्वतो सदाणयाराणं ।

उत्तरगुणा अणेया अणयारो एरिसो धम्मो ॥ १८३ ॥

अष्टादश पंच पंच च मूलगुणाः सर्वतः सदानगाराणां ।

उत्तरगुणा अनेके अनगार एतादृशो धर्मः ॥

जे सुद्धवीरपुरिसा जाइजरामरणदुक्खणिच्चिण्णा ।

पालंति सुसुद्धभावा ते मूलगुणा य परिसेसा ॥ १८४ ॥

ये शुद्धवीरपुरुषा जातिजरामरणदुःखनिर्विघ्ना ।

पालयन्ति सुशुद्धभावास्ते मूलगुणान् च परिशेषान् ॥

इच्चेयावि सव्वे पालंति सविरियं अगूहंता ।

उवल्लुद्धयावधीरा संसारदुक्खक्खयंटाए ॥ १८५ ॥

इत्यादिकानपि सर्वान् पालयन्ति स्वकीयं अगूहमानाः ।

अपलुब्धका २ वीरा संसारदुःखक्षयेच्छया ॥

हेमन्ते विदिमंता णलिणिदलविणासिर्य महासीर्य ।
 संसारदुःखमीय विसहंति चहंति य सीर्य ॥ १८६ ॥
 हन्ते श्रुतिमन्तो नळिनीदलविनाशितं महाशीतं ।
 संसारदुःखभयानपि सहन्ते चहमिति च शीतं ॥
 अलमलमहलिर्जगा पावमलविषज्जिया महामुणिणो ।
 अक्षयस्साहिमुहं करंति आदावर्णं धीरा ॥ १८७ ॥
 अक्षयमलनितागा पापमलविषज्जिता महामुमयः ।
 आदित्यस्यामिमुखं कुर्वन्ति आतापने धीरा ॥
 धारंघसारगहिले कापुरीमभयगरे परममीमे ।
 मुणिणो वसंति रण्ये तस्मूले वरिसयालम्भि ॥ १८८ ॥
 धारंघसारगहिले कापुरीमभयगरे परममीमे ।
 मुनयो वसन्ति रण्ये तस्मूले वर्षाकाले ॥
 अजयारपरमधर्मं धीरा काठ्ठा सुदसम्मत्ता ।
 गच्छन्ति केई समो केई सिञ्चन्ति धुदकम्मा ॥ १८९ ॥
 अनगात्परधर्मं धीरा कृत्वा सुदसम्मत्ता ।
 गच्छन्ति केचित् स्वर्गे केचित् सिञ्चन्ति पुतर्माणः ॥
 न वि अत्थि माणुसाणं आदसमुत्थं चिय विपयातीदं ।
 अम्भुच्छिण्णं च सुहं अणोषर्म जं च मिद्धाणं ॥ १९० ॥
 नाप्यरितं मनुजानां आत्मसमुत्थं पय विपयातीतं ।
 अम्भुच्छिण्णे च सुहं अनुपमं पय सिञ्चानां ॥
 अहविहकम्मविषया (ला) सीदीभूदा गिरंजणा पिप्पा ।
 अहगुणा विहविषा लोयग्गणिवासिणो मिद्धा ॥ १९१ ॥
 अहविहकम्मविषया शार्ताभूता निर्जना नित्या ।
 अहगुणा कृतकृत्या लोकाग्रनिवासिनः सिद्धा ॥

सम्मत्त णाण दंसण वीरिय सुहमं तहेव अवगहणं ।
अगुरुलघुमब्बावाहं अट्टगुणा होंति सिद्धाणं ॥ १९२ ॥

सम्यक्त्व ज्ञान दर्शन वीर्यं सूक्ष्म तथैवावगाहनं ।

अगुरुलघु अव्याबाध अष्टगुणा भवन्ति सिद्धानाम् ॥

भवियाण बोहणत्थं इय धम्मरसायणं समासेण ।

वरपउमणंदिमुणिणा रइयं जमणियमजुत्तेण ॥ १९३ ॥

भव्याना बोधनार्यं इद धर्मरसायन समासेन ।

वरपद्मनन्दिमुनिना रचितं यमनियमयुक्तेन ॥

इदि सिरिधम्मरसायणं सम्मत्तं ।

भीमस्कूलमंत्रविरचित सार-समुच्चयः ।

देवदेव श्विन नत्वा मधोऽन्नवविनाशनम् ।
 वक्ष्येऽहं देशनां कांश्चिन्मतिहीनोऽपि मक्तिषु ॥ १ ॥
 संसारं पर्यटन् जेतुं बहुयोनिसमाकुले ।
 शरीरं मानसं दुःखं प्राप्नोति यतः ! दास्ये ॥ २ ॥
 आर्चध्यानरतो मूढो न करोत्प्रात्मनो हितं ।
 तेनासौ सुमहत्स्वलेष्टं परत्रेह च गच्छति ॥ ३ ॥
 ज्ञानमात्मनया जीवो लभते हितमात्मनः ।
 विनयाचारसम्पन्नो विषयेषु पराङ्मुखः ॥ ४ ॥
 आत्मानं भाषयेन्नित्यं ज्ञानेन विनयेन च ।
 मां पुनर्जियमाणस्य पश्चाच्छापो भविष्यति ॥ ५ ॥
 तथापि सत्तपः कार्यं ज्ञानसञ्जावभाषितं ।
 यथा विमलतां याति चेतोरत्नं सुदुस्तरम् ॥ ६ ॥
 नृजन्मनः फलं सारं यदेतज्ज्ञानसेवनम् ।
 अनिगूहितवीर्यस्य संयमस्य च धारणम् ॥ ७ ॥
 ज्ञानध्यानोपयासैश्च परीपद्ध्यैस्तथा ।
 शीलसंयमयोगैश्च स्वात्मानं भाषयेत् सदा ॥ ८ ॥

ज्ञानाभ्यासः सदा कार्यो ध्याने चाध्ययने तथा ।
 तपसो रक्षणं चैव यदीच्छेद्वितमात्मनः ॥ ९ ॥
 ज्ञानादित्यो हृदिर्यस्य नित्यमुद्योतकारकः ।
 तस्य निर्मलतां याति पंचेन्द्रियदिगङ्गना ॥ १० ॥
 एतज्ज्ञानफलं नाम यच्चारित्रोद्यमः सदा ।
 क्रियते पापनिर्मुक्तेः साधुसेवापरायणैः ॥ ११ ॥
 सर्वद्वन्द्वं परित्यज्य निभृतेनान्तरात्मना ।
 ज्ञानामृतं सदापेयं चित्तालहादनमुत्तमम् ॥ १२ ॥
 ज्ञानं नाम महारत्नं यन्न प्राप्तं कदाचन ।
 संसारे भ्रमता भीमे नानादुःखविधायिनि ॥ १३ ॥
 अधुना तत्त्वया प्राप्तं सम्यग्दर्शनसंयुतम् ।
 प्रमादं मा पुनः कार्षीर्विषयास्वादलालसः ॥ १४ ॥
 आत्मानं सततं रक्षेज्ज्ञानध्यानतपोवलैः ।
 प्रमादिनोऽस्य जीवस्य शीलरत्नं विलुप्यति ॥ १५ ॥
 शीलरत्नं हतं यस्य मोहध्वान्तमुपेयुषः ।
 नानादुःखशताकीर्णं नरके पतनं ध्रुवम् ॥ १६ ॥
 यावत् स्वास्थं (स्थयं) शरीरस्य यावच्चेन्द्रियसम्मदः ।
 तावद्युक्तं तपः कर्तुं वार्द्धक्ये केवलं श्रमः ॥ १७ ॥
 शुद्धे तपसि सद्दीर्यं ज्ञानं कर्मपरिक्षये ।
 उपयोगिधनं पात्रे यस्य याति स पण्डितः ॥ १८ ॥
 गुरुशुश्रूषया जन्म चित्तं सद्ब्रह्मानचिन्तया ।
 श्रुतं यस्य समे याति विनियोगं स पुण्यभाक् ॥ १९ ॥

छित्वा स्नेहमयान् पाशान् मित्रा मोहमहार्गलम् ।
 सचरित्रसमायुक्तः शूरो मोक्षपथे स्थितः ॥ २० ॥
 अहो मोहस्य माहात्म्यं विद्वांसो येषपि मानवाः ।
 मुह्यन्ते तेषपि संसारे कामार्थरतितत्पराः ॥ २१ ॥
 काम क्रोधस्तथा लोभो रागो द्वेषश्च मत्सरः ।
 मदो माया तथा मोहः कन्दर्पो दय एव च ॥ २२ ॥
 एते हि रिपवो चौरा घर्मसर्वस्वहारिणः ।
 एतैर्वघ्नम्यसे जीवः संसारे बहुदुःखदे ॥ २३ ॥
 रागद्वेषमयो जीवः कामक्रोधवशे यतः ।
 लोभमोहमडाविष्टः संसार संसरत्यसौ ॥ २४ ॥
 सम्यक्त्वज्ञानसम्पन्नो जैनमक्त मितेन्द्रियः ।
 लोभमोहमदैस्त्यक्तो मोक्षमागी न संशयः ॥ २५ ॥
 कामक्रोधस्तथा मोहः त्रयोऽप्येत महाद्विषः ।
 एतेन निर्जिता भावतावत्सौख्यं कृतो नृणाम् ॥ २६ ॥
 नास्ति कामसमो व्याधिर्नास्ति मोहसमो रिपुः ।
 नास्ति क्रोधसमो बन्धिर्नास्ति ज्ञानसमं सुखम् ॥ २७ ॥
 कषायविषयार्थानां देहिनां नास्ति निर्मुक्तिः ।
 तेषां च विरमे सौख्यं जायते परमाद्भुतम् ॥ २८ ॥
 कषायविषयोरगैर्भात्मा च पीडितः सदा ।
 चिकित्सतां प्रयत्नेन भिनवाकसारमैष्ये ॥ २९ ॥

१ अहमाहमे अहस्तन श्लोकोऽधिक च-पुस्तके ।

कर्मणा मोहभीषेम मोहितं सकलं जगत् ।

घम्या मोहः समुत्सार्य तपस्यास्ति महाद्विषः ॥ १ ॥

२ विषयो योगैवात्मा च-पुस्तके । विषयै रीकैवात्मा च-पुस्तके ।

विषयोरगदष्टस्य कपायविषमोहितः ।
 संयमो हि महामंत्रस्वाता सर्वत्र देहिनाम् ॥ ३० ॥
 कपायकलुषो जीवो गगरजितमानसः ।
 चतुर्गतिभवाम्बोधौ मित्रा नौरिव सीदति ॥ ३१ ॥
 कपायवशगो जीवो कर्म ब्रध्नाति दारुणम् ।
 तेनासौ क्लेशमाप्नोति भवकोटिषु दारुणम् ॥ ३२ ॥
 कपायविषयैश्चित्तं मिथ्यात्वेन च संयुतम् ।
 संसारबीजतां याति विमुक्तं मोक्षबीजताम् ॥ ३३ ॥
 कपायविषयं सौख्यं इन्द्रियाणां च संग्रहः ।
 जायते परमोत्कृष्टमात्मनो भवभेदि यत् ॥ ३४ ॥
 कपायान् शत्रुवत् पश्येद्विषयान् विषवत्तथा ।
 मोहं च परमं व्याधिमेवं मर्त्यो विचक्षणः ॥ ३५ ॥
 कपायविषयैश्चौरैर्धर्मरत्नं विलुप्यति (ते) ।
 वैराग्यखड्गधाराभिः शूराः कुर्वन्ति रक्षणम् ॥ ३६ ॥
 कपायकर्षणं कृत्वा विषयाणामसेवनम् ।
 एतद्भो मानवाः ! पथ्यं सम्यग्दर्शनमुत्तमम् ॥ ३७ ॥
 कपायात्पतप्तानां विषयामयमोहिनाम् ।
 संयोगायोगखिन्नानां सम्यक्त्वं परमं हितम् ॥ ३८ ॥
 वरं नरकवासोऽपि सम्यक्त्वेन समायुतः ।
 न तु सम्यक्त्वहीनस्य निर्वासो दिवि राजते ॥ ३९ ॥
 सम्यक्त्वं परमं रत्नं शंकादिमलवर्जितम् ।
 संसारदुःखदारिद्र्यं नाशयेत्सुविनिश्चितम् ॥ ४० ॥
 सम्यक्त्वेन हि युक्तस्य ध्रुवं निर्वाणसंगमः ।
 मिथ्यादृशोऽस्य जीवस्य संसारे भ्रमणं सदा ॥ ४१ ॥

पंडितोऽसौ विनीतोऽसौ धर्मज्ञ प्रियदर्शन ।
 य सदाचारसम्पन्न सम्यक्त्वदृढमानस ॥४२॥
 जरामरणरोगानां सम्यक्त्वज्ञानमेतज्ज ।
 धर्मेन कुर्वते यस्तु स च वैशो विधीयते ॥४३॥
 जन्मान्तराजितं कर्म सम्यक्त्वज्ञानसंयमैः ।
 निराकर्तुं मदा युक्तमपूर्वं च निरोधनम् ॥४४॥
 सम्यक्त्वं भावयेत्क्षिप्रं सज्ज्ञानं चरणं तथा ।
 कृच्छ्रात्सुचरितं प्राप्तं नृत्वं याति निरयकम् ॥४५॥
 अतीतेनापि कालेन यन्न प्राप्तं कदाचन ।
 तदिदानीं त्वया प्राप्तं सम्यग्दर्शनमुत्तमम् ॥४६॥
 उत्तमं बन्धनि प्राप्ते चारित्र्यं कुरु यत्नतः ।
 सद्धर्मे च परां भक्तिं क्षमं च परमां रतिम् ॥४७॥
 अनादिकालजीवेन प्राप्तं दुःखं पुनः पुनः ।
 मिथ्यामोहपरीतन कषायवध्ववर्तिना ॥४८॥
 सम्यक्त्वादित्यसम्पन्नं कर्मध्वान्तं विनश्यति ।
 आसन्नमव्यसत्त्वानां काललब्ध्यादिसभिषौ ॥४९॥
 सम्यक्त्वमायशुद्धेन विपयासङ्गचर्चितः ।
 कषायधिग्वर्तनेष भयदुःखं विहन्यते ॥५०॥
 संसारध्वंसनं प्राप्य सम्यक्त्वं नाशयन्ति ये ।
 वमन्ति तज्मृत पीत्वा सर्वम्याधिहरं पुनः ॥५१॥
 मिथ्यात्वं परमं भीजं संसारस्य दुरात्मनः ।
 तस्माच्च देव मोक्षतन्त्रं मोक्षसौगम्यं त्रिष्टुषुणा ॥५२॥

आत्मतत्त्वं न जानन्ति मिथ्यामोहेन मोहिताः ।
 मनुजा येन मानस्या विप्रलुब्धाः कुशासनैः ॥५३॥
 दुःखस्य भीरवोऽप्येते सद्धर्म न हि कुर्वते ।
 कर्मणा मोहनीयेन मोहिता बहवो जनाः ॥५४॥
 कथं न रमते चित्तं धर्मे चैकसुखप्रदे ।
 देवानां दुःखभीरूणां प्रायो मिथ्यादृशो यतः ॥५५॥
 दुःखं न शक्यते सोढुं पूर्वकर्माजितं नरैः ।
 तस्मात् कुरुत सद्धर्मं येन तत्कर्म नश्यति ॥ ५६ ॥
 सुकृतं तु भवेद्यस्य तेन यान्ति परिक्षयम् ।
 दुःखोत्पादनभूतानि दुष्कर्माणि समन्ततः ॥ ५७ ॥
 धर्म एव सदा कार्यो भुक्त्वा व्यापारमन्यतः ।
 यः करोति परं सौख्यं यावन्निर्वाणसंगमः ॥ ५८ ॥
 क्षणेऽपि समतिक्रान्ते सद्धर्मपरिवर्जिते ।
 आत्मानं मुपितं मन्ये कषायेन्द्रियतस्करैः ॥ ५९ ॥
 धर्मकार्ये मतिस्तावद्यावदायुर्दृढं तव ।
 आर्युःकर्मणि संक्षीणे पश्चाच्च किं करिष्यसि ॥६०॥
 धर्ममाचर यत्नेन मा भवस्त्वं मृतोपमः ।
 सद्धर्मं चेतसां पुसां जीवितं सफलं भवेत् ॥ ६१ ॥
 मृता नैव मृतास्ते तु ये नरा धर्मकारिणः ।
 जीवन्तोऽपि मृतास्ते वै ये नराः पापकारिणः ॥६२॥
 धर्मामृतं सदा पेयं दुःखातङ्कविनाशनम् ।
 यस्मिन् पीते परं सौख्यं जीवानां जायते सदा ॥६३॥

स धर्मो यो दयायुक्तः सर्वप्राणिहितप्रदः ।
 स एवोच्चारणे शक्तो भवाम्मोघौ सुदुस्तरे ॥ ६४ ॥
 यदा कंठगतप्राणो जीवोऽसौ परिवर्तते ।
 नान्य कश्चित्पदा श्रुता मुक्त्वा धर्मं जिनोदितम् ॥ ६५ ॥
 अस्यायुषा नरेष्वेह धर्मकर्मविजानता ।
 न ज्ञायते कदा मृत्युर्मविष्यति न संशयः ॥ ६६ ॥
 आयुर्यस्यापि देवस्यै परिज्ञाते हितान्तके ।
 तस्यापि क्षीयते सद्यो निर्मलोत्तरयोगतः ॥ ६७ ॥
 जिनैर्निर्गदितं धर्मं सर्वसौख्यमहानिधिम् ।
 ये न तं प्रतिपद्यन्ते तेषां जन्मनिरर्थकम् ॥ ६८ ॥
 हितं कर्म परित्यज्य पापकर्मसु रज्यते ।
 तेन वै दह्यते चेतः क्षोचनीयो भविष्यति ॥ ६९ ॥
 यदि नामाप्रियं दुःखं सुखं वा यदि वा प्रियम् ।
 ततः कुरुत सद्वर्त्मं जिनानां जितजन्मनम् ॥ ७० ॥
 विष्णुदादेव संकल्पात्सर्वं सन्निरुपागम्यते ।
 स्वल्पेनैव प्रयासनं चित्रमेवदहो परम् ॥ ७१ ॥
 धर्म एव सदा श्रुता जीवानां दुःखसंकल्पात् ।
 तस्मात्कुरुत मो यत्नं मन्त्रानन्तसुखप्रदं ॥ ७२ ॥

१ अस्यामे माषप्राणतत्वेयं यावा वर्तते ।

जीवपिमुक्तो स्वयम्भो र्भ्रमणमुक्तो य दाहः स्वयसयम्भो ।

स्वयम्भो भोयमपुञ्जा लाङ्गतरियमि स्वयसयमा ॥ १० ॥

१ तस्य त क—पुस्तके । २ निमित्तोत्तरवोक्तः क—पुस्तके । ४ एव

प्रपद्यन्ते क । ५ तथा च ।

यत्त्वया न कृतो धर्मः सदा मोक्षसुखावहः ।
 प्रसन्नमनसा येन तेन दुःखी भवानिह ॥७३॥
 यत्त्वया क्रियते कर्म विषयान्धेन दारुणम् ।
 उदये तस्य सम्प्राप्ते कस्ते त्राता भविष्यति ॥७४॥
 भुक्त्वाप्यनन्तरं भोगान् देवलोके यथेप्सितान् ।
 यो हि तृप्तिं न सम्प्राप्तः स किं प्राप्स्यति सम्प्रति ॥७५॥
 वरं हालाहलं भुक्तं विषं तद्भवनाशनम् ।
 न तु भोगविषं भुक्तमनन्तभवदुःखदम् ॥७६॥
 इन्द्रियप्रभवं सौख्यं सुखाभासं न तत्सुखम् ।
 तच्च कर्मविबन्धाय दुःखदानैकपण्डितम् ॥७७॥
 अक्षाश्चान्निश्चलं धत्स्व विषयोत्पथगामिनः ।
 वैराग्यप्रग्रहाकृष्टान् सन्मार्गे विनियोजयेत् ॥७८॥
 अक्षाण्येव स्वकीयानि शत्रवो दुःखहेतवः ।
 विषयेषु प्रवृत्तानि कषायवशवर्तिनः ॥ ७९ ॥
 इन्द्रियाणां यदा छंदे वर्तते मोहसंगतः ।
 तदात्मैव तव शत्रुगत्मनो दुःखबन्धनः ॥ ८० ॥
 इन्द्रियाणि प्रवृत्तानि विषयेषु निरन्तरम् ।
 सज्ज्ञानभावनाशक्त्या वारयन्तीह ते रताः ॥ ८१ ॥
 इन्द्रियेच्छारुजामर्ज्ञः ? कुरुते यो ह्युपक्रमम् ।
 तमेव मन्यते सौख्यं किं तु कष्टमतः परम् ॥ ८२ ॥
 आत्माभिलाषरागाणां यः समः क्रियते बुधैः ।
 तदेव परमं तत्त्वमित्यूचुर्ब्रह्मवेदिन ॥ ८३ ॥

इन्द्रियाणां समे लभं रागद्वेषजयेन च ।

आत्मानं योजयेत्सम्यक् संसृतिच्छेदकारणम् ॥ ८४ ॥

इन्द्रियाणि वशे यस्य यस्य दुष्टं न मानसम् ।

आत्मा धर्मरतो यस्य सफलं तस्य जीवितम् ॥ ८५ ॥

परनिन्दासु ये मूका निजस्थाध्यपराङ्मुखा ।

ईदृशैरे गुणैर्युक्तो पूज्या सर्वत्र विष्टये ॥ ८६ ॥

प्राणान्तिकेऽपि सम्प्राप्ते वर्जनीयानि साधुना ।

परं लोकविरुद्धानि येनात्मा सुखमश्नुते ॥ ८७ ॥

स मानवति भूतानि यः सदा विनयान्वितः ।

स प्रियः सर्वलोकेऽस्मिन्नापमानं समश्नुते ॥ ८८ ॥

किम्पाकस्य फलं मत्स्य कदाचिदपि भीमता ।

विषयास्तु न मोक्तव्या यद्यपि स्युः सुपेक्षला ॥ ८९ ॥

स्त्रीसम्पर्कसम सौख्यं वर्णयन्त्यबुधा अना ।

विचार्यमाणमेतच्छि दुःखानां बीजमुत्तमम् ॥ ९० ॥

स्मराग्निना प्रदग्धानि क्षरीराणि क्षरीरिण्याम् ।

क्षमाम्मसा हि सिक्तानि निष्पत्ति नैव मेजिर ॥ ९१ ॥

अग्निना तु प्रदग्धानां स(क्ष)भोस्तीति यतोऽत्र वै ।

स्मरवन्निप्रदग्धानां स(क्ष)भो नास्ति भवेद्यपि ॥ ९२ ॥

मदनोऽस्ति महाभ्याभिर्दुष्किस्स्यः मदा बुधै ।

संसारवर्धनेऽस्थाय दुःखोत्पादनतत्परः ॥ ९३ ॥

आपदस्य हि कामाग्निहृदये प्रण्वलत्पलम् ।

आभयन्ति हि कर्माणि तापदेस्म निरन्तरम् ॥ ९४ ॥

कामाहिदृढदष्टस्य तीव्रा भवति वेदना ।
 यया सुमोहितो जन्तुः संसारे परिवर्तते ॥ ९५ ॥
 दुःखानामाकरो यस्तु संसारस्य च वर्धनम् ।
 स एव मदनो नाम नराणां स्मृतिसूदनः ॥ ९६ ॥
 संकल्पाच्च समुद्भूतः कामसर्पोतिदारुणः ।
 रागद्वेषद्विजिह्वोऽसौ वशीकर्तुं न शक्यते ॥ ९७ ॥
 दुष्टा येयमनङ्गेच्छा सेयं संसारवार्धिनी ।
 दुःखस्योत्पादने शक्ता शक्ता वित्तस्य नाशने ॥ ९८ ॥
 अहो ते धिषणाहीना ये स्मरस्य वशं गताः ।
 कृत्वा कल्मषमात्मानं पातयन्ति भवार्णवे ॥ ९९ ॥
 स्मरेणातीवरौद्रेण नरकावर्तपातिना ।
 अहो खलीकृतो लोको धर्माभूतपराङ्मुखः ॥ १०० ॥
 स्मरेण स्मरणादेव वैरं देवनियोगतः ।
 हृदये निहितं शल्यं प्राणिनां तापकारकम् ॥ १०१ ॥
 तस्मात्कुरुत सद्वृत्तं जिनमार्गरताः सदा ।
 ये सत्खण्डितां याति स्मरशल्यं सुदुर्धरम् ॥ १०२ ॥
 चित्तसंदूषकः कामस्तथा सद्गतिनाशनः ।
 सद्वृत्तध्वंसनश्चासौ कामोऽनर्थपरम्परा ॥ १०३ ॥
 दोषाणामाकरः कामो गुणानां च विनाशकृत् ।
 पापस्य च निजो बन्धु परापदां चैव संगमः ॥ १०४ ॥
 पिशाचेनैव कामेन छिद्रितं सकलं जगत् ।
 बन्ध्रमेति परायत्तं भवाब्धौ स निरन्तरम् ॥ १०५ ॥

वैराग्यमावनामभैस्तन्निवार्य महाफलं ।
 स्वच्छन्दवृत्तयो धीराः सिद्धिसौम्यं प्रपेदिरे ॥ १०६ ॥
 कामी त्यजति सदृष्टं गुरोर्वाणीं हियं तथा ।
 गुणानां समुदायं च चेतः स्वास्थ्यं तथैव च ॥ १०७ ॥
 तस्मात्कामः सदा हेयो मोक्षसौम्यं जिघृक्षुमि ।
 संसारं च परित्यक्तुं बाञ्छन्निर्यतिसत्तमैः ॥ १०८ ॥
 कामार्थी वैरिणौ नित्यं विष्णुदध्यानरोधनौ ।
 संत्यज्यतां महाक्रूरौ सुखं संजायते नृणाम् ॥ १०९ ॥
 कामदाहो वरं मोक्षं न तु क्षीलस्य खण्डनम् ।
 क्षीलखण्डनक्षीलानां नरके पतनं ध्रुव ॥ ११० ॥
 कामदाहः सदा नैव स्वल्पकालेन क्षाम्यति ।
 सेवनाथ महापापं नरकावर्तपातनम् ॥ १११ ॥
 सुतीव्रेणापि कामेन स्वल्पकालं तु वेदना ।
 खण्डनेन तु क्षीलस्य भवकोटिषु वेदना ॥ ११२ ॥
 नियतं प्रक्षमं याति कामदाहः सुदाह्यः ।
 ध्यानोपयोगसामर्थ्याद्विषं मंत्रपदैर्यथा ॥ ११३ ॥
 असेवनमनङ्गस्य क्षमाय परमं स्मृतम् ।
 सेवनाथ परा वृद्धिः क्षमस्तु न कदाचन ॥ ११४ ॥
 उपवासोऽवमोदर्यं रसानां त्यजनं तथा ।
 अस्नानसेवनं चैव ताम्बूलस्य च वर्जनम् ॥ ११५ ॥
 असेवेष्टानिरोधस्तु निरनुस्मरणं तथा ।
 एते हि निजरोपाया मदनस्य महारिणो ॥ ११६ ॥

काममिच्छानिरोधेन क्रोधं च क्षमया भृशं ।
 जयेन्मानं मृदुत्वेन मोहं संज्ञानसेवया ॥ ११७ ॥
 तस्मिन्नुपशमे प्राप्ते युक्तं सद्वृत्तधारणं ।
 तृष्णां सुदूरतस्त्यक्त्वा विषान्नमिव भोजनं ॥ ११८ ॥
 कर्मणां शोधनं श्रेष्ठं ब्रह्मचर्यसुरक्षितं ।
 सारभूतं चरित्रस्य देवैरपि सुपूजितम् ॥ ११९ ॥
 या चैषा प्रमदा भाति लावण्यजलवाहिनी ।
 सैषा वैतरणी धीरं दुःखोर्मिशतसंकुला ॥ १२० ॥
 संसारस्य च बीजानि दुःखानां राशयः पराः ।
 पापस्य च निधानानि निर्मिता केन योषितः ॥ १२१ ॥
 इयं सा मदनज्वाला वन्हेरिव समुद्भुता ।
 मनुष्यैर्यत्र हूयन्ते यौवनानि धनानि च ॥ १२२ ॥
 नरकावर्तपातिन्यः स्वर्गमार्गद्वार्गलाः ।
 अनर्थानां विधायिन्यो योषितः केन निर्मिताः ॥ १२३ ॥
 कृमिजालशताकीर्णे दुर्गन्धमलपूरिते ।
 विष्मूत्रसंवृते स्त्रीणां का काये रमणीयता ॥ १२४ ॥
 अहो ते सुखितां प्राप्ता ये कामानलवर्जिताः ।
 सद्वृत्तं विधिनापाल्य यास्यन्ति पदमुत्तमं ॥ १२५ ॥

१ घोरा ख । २ अस्मादग्रे श्लोकोऽयं ख-पुस्तके-

दर्शने हरते चित्तस्पर्शने हरते धनम्
 संयोगे हरते प्राणनारी प्रत्यक्षराक्षसी ॥ १ ॥

३ नराणां ख । ४ त्वङ्मात्रसंवृते ख ।

मोगार्थी यः करोत्यङ्गो निदानं मोहसंगतः ।
 शूर्णीकरोत्यसौ रत्नं अनर्थसूत्रदेतुना ॥ १२६ ॥
 भवमोगधरीरेषु भावनीयः सदा बुधैः ।
 निर्वेदः परया बुद्ध्या कर्मारातिविघ्नभूमिः ॥ १२७ ॥
 यावन्न मृत्युधम्नेण देहशलो निपात्यतः ।
 निपुण्यस्तं मनस्त्रावत्कर्मारातिपरिष्वये ॥ १२८ ॥
 त्यज कामार्थयोः संगं धर्मध्यानं सदा मज्ज ।
 छिद्वि ज्ञेहमयान् पाषाणान् मानुष्यं प्राप दुर्लभम् ॥ १२९ ॥
 कथं ते भ्रष्टसदृशे ? विषयानुपसेवते ।
 पञ्चतां हस्तां तेषां नरके तीव्रवेदना ॥ १३० ॥
 सद्बुद्धिभ्रष्टचित्तानां विषयासंगसंगिनाम् ।
 तेषामिहैव दुःखानि भवन्ति नरकेषु च ॥ १३१ ॥
 विषयास्वादलुब्धेन रागद्वेषवशात्मना ।
 आत्मा च वंचितस्तेन यः क्षमः नापि सेवते ॥ १३२ ॥
 आत्मनां यत्कृतं कर्म मोक्षतन्त्रं तदनेकधा ।
 तस्मात् कर्मास्त्रवं कृत्वा स्वेन्द्रियाणि वधं नयेत् ॥ १३३ ॥
 इन्द्रियप्रमदं कृत्वा स्वात्मानं वधमानयेत् ।
 येन निर्वाणसौख्यस्य भाजनं स्वं प्रपत्स्वसे ॥ १३४ ॥
 सम्पन्नेष्वपि भोगेषु महतां नास्ति गृह्यता ।
 अन्येषां गृह्णित्वास्ति क्षमस्तु न कदाचन ॥ १३५ ॥
 पटुस्त्रिधा विपतिभङ्गी परित्यक्त्य वसुन्धराम् ।
 वृषवत् सर्वभोगांश्च वीक्षा दैगम्बरी स्थिता ॥ १३६ ॥

कृमितुल्यैः किमस्माभिः भोक्तव्यं वस्तु दुस्तरं ।
 तेनात्र गृहपङ्केषु सीदामः किमनर्थकम् ॥ १३७ ॥
 येन ते जनितं दुःखं भवाम्भोधौ सुदुस्तरम् ।
 कर्मारातिमतीवोग्रं विजेतुं किं न वाञ्छसि ॥ १३८ ॥
 अब्रह्मचारिणो नित्यं मांसभक्षणतत्पराः ।
 शुचित्वं तेऽपि मन्यन्ते किन्तु चिन्त्यमतः परम् ॥ १३९ ॥
 येन संक्षीयते कर्म संचयश्च न जायते ।
 तदेवात्मविदा कार्यं मोक्षसौख्याभिलाषिणा ॥ १४० ॥
 अनेकशस्त्रवया प्राप्ता विविधा भोगसम्पदः ।
 अप्सरोगणसंकीर्णं दिवि देवविराजिते ॥ १४१ ॥
 पुनश्च नरके रौद्रे रारवेऽत्यन्तमीतिदे ।
 नानाप्रकारदुःखोद्यैः संस्थितोऽसि विधेर्वशात् ॥ १४२ ॥
 तप्ततैलिकभल्लीषु पच्यमानेन यत्त्वया ।
 संप्राप्तं परमं दुःखं तद्वक्तुं नैव पार्यते ॥ १४३ ॥
 नानायंत्रेषु रौद्रेषु पीड्यमानेन बन्धिना ।
 दुःसहा वेदना प्राप्ता पूर्वकर्मनियोगतः ॥ १४४ ॥
 विष्णुमूत्रपूरिते भीमे पूतिश्लेष्मावसाकुले ।
 भूयो गर्भगृहे मातुर्देवाद्यातोऽसि संस्थितिम् ॥ १४५ ॥
 तिर्यग्गतौ च यद्दुःखं प्राप्तं छेदनभेदनैः ।
 न शक्तस्तत् पुमान् वक्तुं जिह्वाकोटिशतैरपि ॥ १४६ ॥
 संसृतौ नास्ति तत्सौख्यं यन्न प्राप्तमनेकधा ।
 देवमानवतिर्यक्षु भ्रमता जन्तुनानिशं ॥ १४७ ॥

चतुर्गतिनिबन्धेऽस्मिन् संसारेऽप्युत्तमीतिदे ।
 सुखदुःखान्यथाज्ञानानि भ्रमता विधियोगतः ॥ १४८ ॥
 एवंविधमिदं कष्टं ज्ञात्वास्पन्तविनश्यतम् ।
 कथं न यासि वैराग्यं विगस्तु तव जीवितम् ॥ १४९ ॥
 जीवितं विद्युता तुल्यं संयोगाः स्वप्नसन्निभा ।
 सन्ध्यारागममः स्नेहं क्षरीरं तृणविन्दुवत् ॥ १५० ॥
 शक्रचापसमा भोगाः सम्पदो जलदोपमाः ।
 यौवनं जलरेखेव सर्वमेतदस्मात्प्रवृत्तम् ॥ १५१ ॥
 समानवेयसो हृष्टा मृत्युना स्ववशीकृताः ।
 कथं चेत्तः भ्रमो नास्ति मनागपि हितात्मनः ॥ १५२ ॥
 सर्वास्तुष्टिमये कथि नष्टरे व्याधिपीडिते ।
 को हि विद्वान् रतिं गच्छेद्यस्यास्ति भुतसंगमः ॥ १५३ ॥
 चिरं सुयोपितः कामो भोजनाच्छादनादिभिः ।
 विकृतिं याति सोऽप्यन्ते कास्या बाह्येषु वस्तुषु ॥ १५४ ॥
 नापातो बन्धुमि सार्धं न गतो बन्धुमि समं ।
 इवैव स्वप्ने स्नेहो नराणां मूढचेतसाम् ॥ १५५ ॥
 जातनाश्वस्यमर्तस्य प्राणिना प्राणधारिणा ।
 अतः कुरुत मां शोकं मृतं बन्धुजने शुभाः ॥ १५६ ॥
 आत्मकार्यं परित्यज्य परकार्येषु यी रतः ।
 ममस्वरसचेतस्के स्वहितं भ्रंशमेप्स्यति ॥ १५७ ॥
 स्वहितं तु भवेज्ज्ञानं चारित्र्यं दर्शनं तथा ।
 तपःसंरक्षणं चैव सर्वविद्भिस्तदुच्यते ॥ १५८ ॥

सुखसंभोगसंमूढा विषयास्वादलम्पटा ।
 स्वहिताद्ब्रह्ममागत्य गृहवासं सिषेविरे ॥ १५९ ॥
 वियोगा बहवो दृष्टा द्रव्याणां च परिक्षयात् ।
 तथापि निवृण चेत सुखास्वादनलम्पटः ॥ १६० ॥
 यथा च जायते चेतः सम्यक्छुद्धिं सुनिर्मलाम् ।
 तथा ज्ञानविदा कार्यं प्रयत्नेनापि भूरिणा ॥ १६१ ॥
 विशुद्धं मानसं यस्य रागादिमलवर्जितम् ।
 संसाराग्र्यं फलं तस्य सकलं समुपस्थितम् ॥ १६२ ॥
 संसारध्वंसने हीष्टं धृतिमिन्द्रियनिग्रहे ।
 कषायविजये यत्नं नाभव्यो लब्धुमर्हति ॥ १६३ ॥
 एतदेव परं ब्रह्म न विन्दन्तीह मोहिनः ।
 यदेतच्चित्तनैर्मल्यं रागद्वेषादिवर्जितम् ॥ १६४ ॥
 तथानुष्ठेयमेतद्धि पंडितेन हितैषिणा ।
 यथा न विक्रियां याति मनोऽत्यर्थं विपत्स्वपि ॥ १६५ ॥
 धन्यास्ते मानवा लोके ये च प्राप्यापदां पराम् ।
 विकृतिं नैव गच्छन्ति यतस्ते साधुमानसाः ॥ १६६ ॥
 संक्लेशो न हि कर्तव्यः संक्लेशो बन्धकारणं ।
 संक्लेशपरिणामेन जीवो दुःखस्य भाजनं ॥ १६७ ॥
 संक्लेशपरिणामेन जीवः प्राप्नोति भूरिशः ।
 सुमहत्कर्मसम्बन्धं भवकोटिषु दुःखदम् ॥ १६८ ॥
 चित्तरत्नमसंक्लिष्टं महतामुत्तमं धनम् ।
 येन सम्प्राप्यते स्थानं जरामरणवर्जितम् ॥ १६९ ॥
 सम्पत्तौ विस्मिता नैव विपत्तौ नैव दुःखिताः ।
 महतां लक्षणं ह्येतन्न तु द्रव्यसमागमः ॥ १७० ॥

आपत्सु सम्पत्तन्तीषु पूर्वकर्मनियोगतः ।
 शौर्यमेव परं त्राणे न युक्तमनुशोचनम् ॥ १७१ ॥
 विशुद्धपरिणामेन छान्तिर्मवति सर्वतः ।
 संक्लिष्टेन तु चित्तन नास्ति छान्तिर्मवेष्टव्यम् ॥ १७२ ॥
 संक्लिष्टचेतसां पुंसां माया संसारवर्षिणी ।
 विशुद्धचेतसो वृत्तिः सम्पत्तिवित्तदायिनी ॥ १७३ ॥
 यदा चित्तविशुद्धः स्यादापदं सम्पदस्तथा ।
 समस्तस्वविदां पुंसां सर्वं हि महतां महत् ॥ १७४ ॥
 परोऽप्युत्पद्यमानो निपेक्षु युक्त एव सः ।
 किं पुनः स्वमनोत्यर्थं विषयोत्पद्यमानिवत् ॥ १७५ ॥
 अज्ञानाद्यदि मोहाद्यत्कृतं कर्म मुकुत्सितम् ।
 व्यावर्तयेन्मनस्तस्मात् पुनस्तत्र समाचरेत् ॥ १७६ ॥
 अचिरेष्वैव कालेन फलं प्राप्स्यसि दुर्मते ! ।
 विपादोऽतीव तिक्तस्य कर्मणो यत्तथा कर्तव्यम् ॥ १७७ ॥
 बर्धमानं हितं कर्म संज्ञानाथो न शोचयेत् ।
 सुप्रभूर्तार्णवसंग्रस्तः स पथात्परितप्यते ॥ १७८ ॥
 सुखमार्गकृते मूढा किं न कुर्वन्ति मानवाः ।
 वेन सन्तापमामान्ति बन्मकोटिष्वपि ॥ १७९ ॥
 परं च बंधयामीति यो हि मामां प्रयुज्यते ।

१ विशुद्धिः क. २ तथा ख. ३ तत्त्वविदा पुंसां ख. ४ बलवत् क.

५ त्वस्तस्व कवेय ख. ६ अस्याद्यपि ख-युक्तके श्रीरोऽयं

स्वर्ग्यर्णव कालेन फलं प्राप्स्यसि यत्कृतं ।

शास्त्राचारमकर्मण्या गोपयत्सुमनामपि ॥ १८० ॥

७ सुप्रभूतभूतसंग्रस्त ख. ८ कृता क.

इहामुत्र च लोके वै तैरात्मा वंचितः सदा ॥१८०॥
 पंचतासन्नतां प्राप्तं न कृतं सुकृतार्जनं ।
 स मानुषेऽपि संप्राप्ते हा ! गतं जन्म निष्फलम् ? ॥१८१॥
 कर्मपाशविमोक्षाय यत्नं यस्य न देहिनः ।
 संसारे च महागुप्तौ बद्धः संतिष्ठते सदा ॥१८२॥
 गृहाचारकवासेऽस्मिन् विषयामिषलोभिनः ।
 सीदन्ति नरशार्दूला बद्धा ब्रान्धवब्रन्धनैः ॥१८३॥
 गर्भवासेऽपि यद्दुःखं प्राप्तमत्रैव जन्मनि ।
 अधुना विस्मृतं केन येनात्मानं न बुध्यसे ॥१८४॥
 चतुरशीतिलक्षेषु योनीनां भ्रमता त्वया ।
 प्राप्तानि दुःखशल्यानि नानाकाराणि मोहिना ॥१८५॥
 कथं नोद्विजसे मूढ ! दुःखात् संसृतिसंभवात् ।
 येन त्वं विषयासक्तो लोभेनास्मिन् वशीकृतः ॥१८६॥
 यत्त्वयोपार्जितं कर्म भवकोटिषु पुष्कलं ।
 तच्छेतुं चेन्न शक्तोऽसि गतं ते जन्म निष्फलम् ॥१८७॥
 अज्ञानी क्षिपयेत्कर्म यज्जन्मशतकोटिभिः ।
 तज्ज्ञानी तु त्रिगुप्तात्मा निहन्यन्तर्मुहूर्ततः ॥१८८॥
 जीवितेनापि किं तेन कृता न निर्जरा तदा ।
 कर्मणां संवरो वापि संसारासारकारिणाम् ॥१८९॥
 स जातो येन जातेन स्वकृता पक्वपाचना ।
 कर्मणां पाकघोराणां विविधेन महात्मनाम् ॥१९०॥
 रोषे रोषं परं कृत्वा माने मानं विधाय च ।
 सङ्गे सङ्गं परित्यज्य स्वात्माधीनसुखं कुरु ॥१९१॥

परिग्रहे महादेपो मुक्तौ च रतिरुत्तमा ।
 सद्ब्रह्मणे चित्तमेकाग्रं रौद्रार्चं नैव सस्थितम् ॥ १९२ ॥
 धर्मस्य संचये यत्नं कर्मणां च परिश्रमे ।
 साधूनां चेष्टितं चित्तं सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १९३ ॥
 मानस्यमं हृद् भक्त्वा लोभाग्निं च विदार्य वै ।
 मायाबद्धीं समुत्पाद्य क्रोधशत्रुं निहन्य च ॥ १९४ ॥
 यथास्थितं हितं प्राप्य चारित्र्यं ध्यानवत्पर ।
 कर्मणां प्रश्रयं कृत्वा प्राप्नोति परमं पदम् ॥ १९५ ॥
 संगदिरहिता धीरा रागादिमलवर्जिता ।
 शान्ता दान्तास्तपोभूषा मुक्तिकांश्च वत्सरा ॥ १९६ ॥
 मनोवाक्ययोगेषु प्रणिधानपरायणाः ।
 वृत्ताद्या ध्यानमग्न्यास्तं पार्श्वं कल्प्यामराः ॥ १९७ ॥
 वृत्तिमावनया युक्ता ह्युममावनयान्विता ।
 तत्सार्वाहितचेतस्कास्ते पार्श्वं दत्तुरुत्तमाः ॥ १९८ ॥
 वृत्तिमावनया दुःखं सत्त्वमावनया भवम् ।
 ज्ञानमावनया कर्म नाशयन्ति न संशय ॥ १९९ ॥
 अग्रहो हि क्षमे येषां विग्रहं कर्मशत्रुमि ।
 विषयेषु निरासङ्गास्ते पार्श्वं यतिसत्तमाः ॥ २०० ॥
 नि संगिनोऽपि वृत्ताद्या निस्नेहाः सुभ्रुतिप्रिया ।
 अभूपा पि तपोभूपास्तं पार्श्वं योगिनः सदा ॥ २०१ ॥
 यैमेमत्त्व सदा त्यक्त स्वकायेऽपि मनीषिभिः ।
 तं पार्श्वं संयतात्मानं सर्वसत्त्वहिते रता ॥ २०२ ॥

परीषहजये शक्तं शक्तं कर्मपरिक्षये ।
 ज्ञानध्यानतपोभूषं शुद्धाचारपरायणं ॥ २०३ ॥
 प्राशान्तमानसं सौख्यं प्रशान्तकरणं शुभं ।
 प्रशान्तारिमहामोहकामक्रोधनिसूदनम् ॥ २०४ ॥
 निन्दास्तुतिसमं धीर शरीरेऽपि च निस्पृहं ।
 जितेन्द्रियं जितक्रोधं जितलोभमहाभटं ॥ २०५ ॥
 रागद्वेषविनिर्मुक्तं सिद्धिसंगमनोत्सुकम् ।
 ज्ञानभ्यासरतं नित्यं नित्यं च प्रशमे स्थितम् ॥ २०६ ॥
 एवं विधं हि यो दृष्ट्वा खगृहाङ्गणमागतम् ।
 मात्सर्यं कुरुते मोहात् क्रिया तस्य न विद्यते ॥ २०७ ॥
 चतुर्भिः कुलकम् ।

मायां निरासिकां कृत्वा तृष्णां च परमौजसः ।
 रागद्वेषौ समुत्सार्य प्रयाता पदमक्षयम् ॥ २०८ ॥
 धीराणामपि ते धीरा ये निराकुलचेतसः ।
 कर्मशत्रुमहासैन्यं ये जयन्ति तपोबलात् ॥ २०९ ॥
 परीषहजये शूराः शूराश्चेन्द्रियनिग्रहे ।
 कषायविजये शूरास्ते शूरा गदिता बुधैः ॥ २१० ॥
 नादत्तेऽभिनवं कर्म सच्चारित्रनिविष्टधीः ।
 पुराणं निर्जयेद्भाटं विशुद्धध्यानसंगतः ॥ २११ ॥
 संसारावासनिर्वृत्ताः शिवसौख्यसमुत्सुकाः ।
 सद्भिस्ते गदिताः प्राज्ञाः शेषाः शास्त्रस्य वंचकाः ॥ २१२ ॥
 समता सर्वभूतेषु यः करोति सुमानसः ।
 समत्वभावनिमुक्तो यात्यमौ पदमव्ययम् ॥ २१३ ॥

इन्द्रियाणां जये घूराः कर्मबन्धे च कातराः ।
 तत्कार्यादित्येतस्का स्वधरीरेऽपि निस्पृहा ॥ २१४ ॥
 परीपहमहारासिवननिर्दलनक्षमाः ।
 कपायविश्वये शूराः स घूर इति कथ्यते ॥ २१५ ॥
 संसारध्वंसिनीं चर्या ये कुर्वन्ति सदा नराः ।
 रागद्वेषद्विं कृत्वा ते यान्ति परम पदम् ॥ २१६ ॥
 मलैस्तु रहिता धीरा मलदग्धाऽङ्गयण्य ।
 सद्गुणधारिणो नित्यं ज्ञानाभ्यासं सिपेविर ॥ २१७ ॥
 ज्ञानमावनया शक्तां निमृतेनान्तरात्मनः ।
 अग्रमर्घं गुणं प्राप्य लभन्ते हितमात्मन ॥ २१८ ॥
 संसारावासमीरुणां त्यक्तान्तर्बाह्यसंगिनाम् ।
 विषयेभ्यो निवृत्तानां साध्य तेषां हि जीवितम् ॥ २१९ ॥
 सम शत्रौ च मित्रं च समो मानापमानयो ।
 लामालामे समो नित्यं लोपुकाचनयोस्तथा ॥ २२० ॥
 सम्यक्त्वमावनाशुद्धं ज्ञानसेवापरायण ।
 चारित्राचरणासक्तमक्षीणसुखकाक्षिणम् ॥ २२१ ॥
 ईदृशं भ्रमणं दृष्ट्वा यो न मन्येत दुष्टधी ।
 नृद्वन्मनिष्फलं सारं संहारयति सर्वथा ॥ २२२ ॥
 रागादिवर्जनं सङ्ग परित्यज्य दृढव्रता ।
 धीरा निर्मलचेतस्का तर्पयन्ति महाधिपः ॥ २२३ ॥
 ससारोद्विग्नचित्तानां नि भेयसमुद्धापिणाम् ।
 सर्वसंगनिवृत्तानां अन्यं तेषां हि जीवितम् ॥ २२४ ॥

सप्तभीस्थानमुक्तानां यत्रास्तमितशायिनाम् ।
 त्रिकालयोगयुक्तानां जीवितं सफलं भवेत् ॥२२५॥
 आर्त्तरौद्रपरित्यागाद् धर्मशुक्लसमाश्रयात् ।
 जीवः प्राप्नोति निर्वाणमनन्तसुखमच्युतं ॥२२६॥
 आत्मानं विनयाम्याशु विषयेषु पराङ्मुखः ।
 साधयेत्स्वहितं प्राज्ञो ज्ञानाभ्यासरतो यतिः ॥२२७॥
 यथा संगपरित्यागस्तथा कर्मविमोचनम् ।
 यथा च कर्मणां छेदस्तथासन्नं परं पदम् ॥२२८॥
 यत्परित्यज्य गन्तव्यं तत्स्वकीयं कथं भवेत् ।
 इत्यालोच्य शरीरेऽपि विद्वान् तां च परित्यजेत् ॥२२९॥
 नूनं नात्मा प्रियस्तेषां ये रता संगसंग्रहे ।
 समासीनाः प्रकृतिस्थाः स्वीकर्तुं नैवशक्यते ॥२३०॥
 शरीरमात्रसंगेन भवेदारंभवर्धनम् ।
 तदशाश्वतमत्राणं तस्मिन् विद्वान् रतिं त्यजेत् ॥२३१॥
 संगत्संजायते गृद्धिर्गृद्धौ वाञ्छति संचयम् ।
 संचयाद्धर्धते लोभो लोभाद्दुःखपरंपरा ॥२३२॥
 ममत्वाज्जायते लोभो लोभाद्वागश्च जायते ।
 रागाच्च जायते द्वेषो द्वेषाद्दुःखपरंपरा ॥२३३॥
 निर्ममत्वं परं तत्त्वं निर्ममत्वं परं सुखं ।
 निर्ममत्वं परं वीजं मोक्षस्य कथितं बुधैः ॥२३४॥
 निर्ममत्वे सदा सौख्यं संसारस्थितिच्छेदं नम् ।
 जायते परमोत्कृष्टमात्मन संस्थिते सति ॥२३५॥

अर्थो मूलमनर्थानामर्थो निवृत्तिनाशनम् ।
 कथापोत्पादककार्यो दुःखानां च विघायक ॥ २३६ ॥
 प्राप्तोज्झितानि विज्ञानि त्वया सर्वाणि ससृता ।
 पुनस्तेषु रति कष्टो युक्तवान्त इषोदने ॥ २३७ ॥
 को वा विज्ञं समादाय परलोकं गतः पुमान् ।
 येन तृष्णामिसंसृता कर्म बध्नाति दारुणम् ॥ २३८ ॥
 तृष्णां चा नैव पश्यन्ति हितं वा यदि बाहितम् ।
 सन्तोषाजनमासाद्य पश्यन्ति सुखियो जना ॥ २३९ ॥
 सन्तोषसारसद्गुणं समादाय विचक्षणम् ।
 भवन्ति सुखिनो नित्य मोक्षसन्मार्गवर्तिनः ॥ २४० ॥
 तृष्णानलप्रदीप्तानां सुसौख्यं तु कुतो नृणाम् ।
 दुःखमेव सदा तेषां ये रता धनसंचये ॥ २४१ ॥
 सन्तुष्टाः सुखिनो नित्यमसन्तुष्टाः सुदुःखिताः ।
 उभयोरन्तरं ज्ञात्वा सन्तोषे क्रियतां रति ॥ २४२ ॥
 द्रव्याणां दूरतस्त्यक्त्वा सन्तोषं कुरु सन्मते ? ।
 मा पुनर्दीर्घसंसारे पर्यटिष्यमि निमित्तम् ॥ २४३ ॥
 ईश्वरो नाम सन्तोषी यो प्रार्थयते परम् ।
 प्रार्थनां महतामत्र परं दारिद्र्यकारणम् ॥ २४४ ॥
 हृदयं दक्षवेत्त्यर्थं तृष्णाग्निपरितापितम् ।
 न क्षम्यं क्षमनं कर्तुं विना सन्तोषवारिणा ॥ २४५ ॥
 यैः सन्तोषांभृतं पीतं निर्ममत्वेन वासितं ।
 त्यक्तं तैर्मानसं दुःखं दुर्बलेनेव सौहृदं ॥ २४६ ॥

यैः सन्तोषामृतं पीतं तृष्णातृदृग्प्रणाशनं ।
 तैश्च निर्वाणसौख्यस्य कारणं समुपार्जितम् ॥ २४७ ॥
 सन्तोषं लोभनाशाय रतिं च सुखशान्तये ।
 ज्ञानं च तपसां वृद्धौ धारयन्ति दिग्म्बराः ॥ २४८ ॥
 ज्ञानदर्शनसम्पन्न आत्मा चैको ध्रुवो मम ।
 शेषा भावाश्च मे ब्रह्मा सर्वे संयोगलक्षणाः ॥ २४९ ॥
 संयोगमूलजीवेन ग्राप्ता दुःखपरपरा ।
 तस्मात्संयोगसम्बन्धं त्रिविधेन परित्यजेत् ॥ २५० ॥
 ये हि जीवादयो भावाः सर्वज्ञैर्भाषिताः पुराः ।
 अन्यथा च क्रियास्तेषां चिंततार्थनिरर्थकाः ॥ २५१ ॥
 यथा च कुरुते जन्तुर्ममत्वं विपरीतधीः ।
 तथा हि बन्धमायाति कर्मणस्तु समन्ततः ॥ २५२ ॥
 अज्ञानावृतचित्तानां रागद्वेषरतात्मनाम् ।
 आरंभेषु प्रवृत्तानां हितं तस्य न भीतवत् ॥ २५३ ॥
 परिग्रहपरिष्वङ्गाद्रागद्वेषश्च जायते ।
 रागद्वेषौ महाबन्धः कर्मणां भवकारणम् ॥ २५४ ॥
 सर्वसङ्गान् पश्यन् ? कृत्वा ध्यानाग्निनाहुतिं क्षिपेत् ।
 कर्माणि समिधश्चैव योगोऽयं सुमहाफलम् ॥ २५५ ॥
 राजस्यसहस्राणि अश्वमेधशतानि च ।
 अनन्तभागतुल्यानि न स्युस्तेन कदाचन ॥ २५६ ॥
 सा प्रज्ञा या शमे याति विनियोगपुराहिता ।
 शेषा च निर्दया प्रज्ञा कर्मोपार्जनकारिणी ॥ २५७ ॥

प्रज्ञाङ्गना सदा सेव्या पुरुषण सुखावहा ।
 हयोपादयतत्वज्ञा या रता सर्वकर्मणि ॥ २५८ ॥
 दयाङ्गना सदा सेव्या सर्वकालफलप्रदा ।
 सेवितासौ करोत्याशु मानस कर्षणात्मनम् ॥ २५९ ॥
 मैत्र्यङ्गना सदोपास्या हृदयानन्दकारिणी ।
 या विषये कृतोपास्तिथिर्त्तं विद्वेषवर्जितं ॥ २६० ॥
 सवसत्वे दया मैत्री यः करोति सुमानसः ।
 ब्रह्मत्यसावरीन् सर्वान् बाह्याभ्यन्तरसंस्थितान् ॥ २६१ ॥
 शम नयन्ति भूतानि ये शक्ता देवनाविधौ ।
 कालादिलम्बियुक्तानि प्रत्यहं तस्य निर्जरा ॥ २६२ ॥
 शमो हि न भवेद्येषां ते नरा पञ्चसन्निभाः ।
 समृद्धा अपि तच्छास्त्रे कामार्यरति सङ्गिन ॥ २६३ ॥
 चित्त (त्रं) नरकतिर्यस्तु ब्रमतोऽपि निरन्तरं ।
 यतोऽमौ विद्यते नैव समो दुरितवर्धनं ॥ २६४ ॥
 मनस्यान्वादिनी सेव्या सर्वकालसुखप्रदा ।
 उपसेव्या त्वया भद्र ! क्षमा नाम कुलाङ्गना ॥ २६५ ॥
 क्षमया क्षीयते कर्म दुःखदं पूर्वमेषित ।
 चित्तं च जायते शुद्धिं विद्वेषभयवर्जितम् ॥ २६६ ॥
 प्रज्ञा तथा च मैत्री च समता कर्षणा क्षमा ।
 मम्यकत्वमहिता सेव्या सिद्धिसौख्यसुखप्रदा ॥ २६७ ॥

१ कामः ख २ कर्षणमर्मा क ३ कर्षणात्मने ख । ४ पुच्छस्व ख । ५ सच्यमने
 ख । ६ अन्ता सुविद्यते ख । ७ अस्मत् कोकालपूर्वमर्मा ख—गुत्तके ।

कर्मण्या ध्वंसने चित्तं दार्ग मोक्षारिनाशने ।

इत्ये कथायवर्गं च नायोम्यो सङ्ग्रहमर्हति ॥ १ ॥

७ कर्म क. । ८ प्रज्ञासुखा ख. ।

भयं याहि भवाङ्गीमात् प्रीतिं च जिनशासने ।
 शोकं पूर्वकृतात्पापाद्यदीच्छेद्वितमात्मनः ॥२६८॥
 कुसंसर्गः सदा त्याज्यो दोषाणां प्रविधायकः ।
 सगुणोऽपि जनस्तेन लघुतां याति तत्क्षणात् ॥२६९॥
 सत्सङ्गो हि बुधैः कार्यः सर्वकालसुखप्रदः ।
 तेनैव गुरुतां याति गुणहीनोऽपि मानवः ॥२७०॥
 साधूनां खलसंगेन चेष्टितं मलिनं भवेत् ।
 सैहिकेयसमाश्रया भाव्यं भावोरपि क्षयः ? ॥२७१॥
 रागादयो महादोषाः खलास्ते गदिता बुधैः ।
 तेषां समाश्रयस्ताज्यस्तत्त्वद्विद्धिः सदा नरैः ॥२७२॥
 गुणाः सुपूजिता लोके गुणाः कल्याणकारकाः ।
 गुणहीना हि लोकेऽस्मिन् महान्तोऽपि मलीमसाः ॥२७३॥
 सद्गुणैः गुरुतां याति कुलहीनोऽपि मानवः ।
 निर्गुणः सकुलाढ्योऽपि लघुतां याति तत्क्षणात् ॥२७४॥
 सद्गुणैः पूज्यते देवैराखण्डलपुरःसरैः ।
 असद्गुणैस्तु लोकेऽस्मिन्निन्द्यतेऽसौ सुरैरपि ॥२७५॥
 चारित्रं तु समादाय ये पुनर्भोगमागताः ।
 ते साम्राज्यं परित्यज्य दास्यभावं प्रपेदिरे ॥२७६॥
 शीलसंधारिणां पुसां मनुष्येषु सुरेषु च ।
 आत्मा गौरवमायाति परत्रेह च संततं ॥२७७॥
 आपदो हि महाघोराः सत्त्वसाधनसंगतैः ।
 निस्तीर्याग्रं महोत्साहैः शीलरक्षणतत्परैः ॥२७८॥

वरं तत्क्षणतो मृत्युं शीलसयमधारिणाम् ।
 न तु सच्छीलमेगेन साम्राज्यमपि जीवितम् ॥२७९॥
 घनहीनोऽपि शीलाढ्य पूज्यः सर्वत्र विष्टये ।
 शीलहीनो घनाढ्योऽपि न पूज्य स्वजनेष्वपि ॥२८०॥
 वरं शत्रुगृहे मित्रा याचना शीलधारिणां ।
 न तु सच्छीलमेगेन साम्राज्यमपि जीवितम् ॥ २८१ ॥
 वरं मदैव दारिद्र्य शीलैश्वर्यसमन्वितम् ।
 न तु शीलविहीनानां विभवामश्रुवर्तिनः ॥२८२॥
 घनहीनोऽपि सद्बुद्धो याति निर्वाणनायतां ।
 चक्रवर्त्यसद्बुद्धो याति दुःखपरम्पराम् ॥२८३॥
 सुखरात्रिर्मवेष्टेपां येषां शीलं सुनिमलम् ।
 न सच्छीलविहीनानां दिवमोऽपि सुखावह ॥२८४॥
 देहं दहति कायामिस्तत्स्थणं समुदीरितम् ।
 वर्धमानं समामग्र्यं चिरकालसमाश्रितम् ॥२८५॥
 क्रोधेन बधते क्रमं दारुणं भववर्धनम् ।
 शिष्टा च क्षीयन् सद्यस्तपसा समुपाश्रितम् ॥२८६॥
 सुदुष्टमनसा पूव यत्कर्मसमुपाश्रितम् ।
 तस्मिन् फलप्रदयाम्ने कोऽप्येषां क्रोधमुद्वहेत् ॥२८७॥
 विद्यमानं गणं यद्वेषेतमो जायते भूतिः ।
 क्रमेणा योध्यमानेन किं विमुक्तिर्न जायते ॥२८८॥
 म्वद्विन् यः परिचयं य मयत्न पापमाहरत् ।
 धर्मा न यत्कराम्यस्य न कृतघ्नो न विद्यते ॥२८९॥

शत्रुभावस्थितान् यस्तु करोति वशवर्तिनः ।
 प्रज्ञाप्रयोगसामर्थ्यात् स शूरः स च पंडितः ॥२९०॥
 विवादो हि मनुष्याणां धर्मकामार्थनाशकृत् ।
 वैरान् बन्धुर्जनो नित्यं वाहितुं कर्मणा जनाः ॥२९१॥
 धन्यास्ते मानवा नित्यं ये सदा क्षमया युताः ।
 वंचमाना स ? वै लुब्धा विवादं नैवकुर्वते ॥२९२॥
 वादेन बहवो नष्टा येऽपि द्रव्यमहोत्कटाः ।
 वरमर्थपरित्यागो न विवादः खलैः सह ॥२९३॥
 अहंकारो हि लोकानां विनाशाय न वृद्धये ।
 यथा विनाशकाले स्यात् प्रदीपस्य शिखोज्ज्वला ॥२९४॥
 हीनयोनिषु बंभ्रम्य चिरकालमनेकधा ।
 उच्चगोत्रे सकृत्प्राप्ते कोऽन्यो मानं समुद्रहेत् ॥ २९५॥
 रागद्वेषौ महाशत्रू मोक्षमार्गमलिम्लुचौ ।
 ज्ञानध्यानतपोरत्नं हरतः सुचिरार्जितम् ॥ २९६ ॥
 चिरं गतस्य संसारे बहुयोनिसमाकुले ।
 प्राप्ता सुदुर्लभा बोधिः शासने जिनभाषिते ॥ २९७ ॥
 अधुना तां समासाद्य संसारच्छेदकारिणीम् ।
 प्रमादो नोचितः कर्तुं निमेषमपि धीमता ॥ २९८ ॥
 प्रमादं ये तु कुर्वन्ति मूढा विषयलालसाः ।
 नरकादिषु तिर्यक्षु ते भवन्ति चिर नराः ॥ २९९ ॥
 आत्मा यस्य वशे नास्ति कुतस्तस्य परे जनाः ।
 आत्माधीनस्य शान्तस्य त्रैलोक्यं वशवर्तिनः ॥ ३०० ॥

आत्माधीनं तु यत्सौख्यं तत्सौख्यं वर्णितं पुनः ।
 पराधीनं तु यत्सौख्यं दुःखमेव न तत्सुख ॥ ३०१ ॥
 पराधीने सुखं कष्टं राज्ञामपि महौजसा ।
 तस्मादेतत् समालोच्य आत्मायत्तं सुखं कुरु ॥ ३०२ ॥
 आत्मायत्तं सुखं लोके परायत्तं न तत्सुखं ।
 एतत् सम्प्रविज्ञानन्तो भृङ्गान्ते मानुषा कथम् ॥ ३०३ ॥
 नो संग्राह्यायते सौख्यं मोक्षसाधनमुत्तमम् ।
 संग्राह्यं जायते दुःखं ससारस्य निबन्धनम् ॥ ३०४ ॥
 पूर्वकर्मविपाकेन बाधायां यत्तु शोचनम् ।
 तदिदं तु नन्ददृष्टस्य अरुणोदितारुणम् ॥ ३०५ ॥
 अन्यो हि बाधते दुःखं मानसं न विषयमेव ।
 पवनैर्नीयते तूलं मेघो घृण्ण न वातुचित् ॥ ३०६ ॥
 परज्ञानफलं वृत्तं न विमृतिर्गरीपसी ।
 तथा हि पवते कर्म सङ्कलनं विमृष्यते ॥ ३०७ ॥
 मवेगं परमं कार्यं भुतस्य गदितं पुनः ।
 तस्माद्ये धनमिच्छन्ति ते त्विच्छन्त्यमृताद्विषम् ॥ ३०८ ॥
 भुतं वृत्तं श्रमो येषां धनं परमदुर्लभम् ।
 तं नरा धनिनः प्रोक्ता श्रेया निर्धनिनः सदा ॥ ३०९ ॥
 को वा तृप्तिं ममायातो मोगैर्दुरितधन्वनैः ।
 दधो वा दधगजो वा पङ्काको वा नराधिपः ॥ ३१० ॥
 आत्मा वै सुमहत्तीर्थं यदामौ प्रश्नमं स्थितः ।
 यदामौ प्रश्नमो नास्ति ततस्तीर्थनिरर्थकम् ॥ ३११ ॥

शीलव्रतजले स्नातुं शुद्धिरस्य शरीरिणः ।
 न तु स्नातस्य तीर्थेषु सर्वेष्वपि महीतले ॥३१२॥
 रागादिवर्जितं स्नानं ये कुर्वन्ति दयापराः ।
 तेषां निर्मलता योगैर्न च स्नातस्य वारिणा ॥३१३॥
 आत्मानं स्नापयेन्नित्यं ज्ञाननीरेण चारुणा ।
 येन निर्मलतां याति जीवो जन्मान्तरेष्वपि ॥३१४॥
 सर्वाशुचिमये काये शुक्रशोणितसंभवे ।
 शुचित्वं येऽभिवाञ्छन्ति नष्टास्ते जडचेतसः ॥३१५॥
 औदारिकशरीरेऽस्मिन् सप्तधातुमयेऽशुचौ ।
 शुचित्वं येऽभिमन्यन्ते पशवस्तेन मानवः ॥३१६॥
 सत्येन शुद्ध्यते वाणी मनो ज्ञानेन शुद्ध्यति ।
 गुरुशुश्रूषया काय शुद्धिरेप सनातन ॥३१७॥
 स्वर्गमोक्षोचितं नृत्वं मूढैर्विषयलालसैः ।
 कृतं स्वल्पसुखस्यार्थं तिर्यङ्नरकभाजनम् ॥३१८॥
 सामग्रीं प्राप्य सम्पूर्णा यो विजेतुं निरुद्यतः ।
 विषयारिमहासैन्यं तस्य जन्मनिरर्थकम् ॥३१९॥
 निरवद्यं वदेद्वाक्यं मधुरं हितमर्थवत् ।
 प्राणिना चेतसोऽलहादि मिथ्यावादवहिष्कृतम् ॥३२०॥
 प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः ।
 तस्मात्तदेव वक्तव्यं किं वाक्येऽपि दरिद्रता ॥३२१॥
 व्रतं शीलतपोदानं संयमोऽर्हत्पूजनम् ।
 दुःखविच्छिन्नये सर्वं प्रोक्तमेतन्न संशयः ॥३२२॥

तणतुल्य परद्रव्यं परं च स्वक्षरीरवत् ।
 पररामा समा मातु पश्यन् भाति परं पदम् ॥३२३॥
 सम्पत्त्वसमतायोगे नै संग्मे क्षमतां तथा ।
 कथायविषयासंगः कर्मणां निर्जरा परा ॥३२४॥
 अथ तु कुलमद्रेण भवविच्छित्तिकारणम् ।
 दृश्यो बाढस्वभावेन ग्रन्थ सारसमुच्चयः ॥३२५॥
 ये भक्त्या भावयिष्यन्ति भवकारणनाशनम् ।
 तेऽचिरेणैव कालेन प्राप्तं प्राप्स्यन्ति क्षाप्तम् ॥३२६॥
 सारसमुच्चयमेतद्यं पठन्ति समाहिता ।
 ते स्वल्पेनैव कालेन पदं यास्यन्त्यनामय ॥३२७॥
 नम परमसद्गुणानविघ्ननाशनहेतवे ।
 महाकल्पायसम्पत्तिकारिणेऽरिष्टनेमये ॥३२८॥
 इति श्रीकुलमद्रविरचितं सारसमुच्चयचारित्रं
 समाप्तम् ।

१ पर रंज क्षरीरवत् क । २ नसर्ग क । ३ समता क ।

पुष्पसङ्गत पाठ पुस्तकद्वयेऽपि नास्ति । इति सारसमुच्चयग्रन्थसमाप्तं
 इति त-पुस्तक पाठ ।

सिरिसुहचंदाहरियविरहया
अंगपण्णत्ती ।

द्वादशाङ्गप्रज्ञसिः ।

सिद्धं बुद्धं णिच्चं णाणाभूसं णमीय सुहयंदं ।

वोच्छे पुव्वपमाणमेगारहअंगसंजुत्तं ॥ १ ॥

सिद्ध बुद्ध नित्य ज्ञानभूषण नत्वा शुभचन्द्रम् ।

वक्ष्ये पूर्वप्रमाणमेकादशाङ्गसंयुक्तम् ॥

तिविहं पयं जिणेहिमत्थपयं खलु पमाणपयमुत्तं ।

तदियं मज्झपयं हु तत्थत्थपयं पस्सवेमो ॥ २ ॥

त्रिविध पद जिनैरर्थपद खलु प्रमाणपदमुक्तम् ।

तृतीय मध्यमपद हि तत्रार्थपद प्ररूपयाम् ॥

जाणदि अत्थं सत्थं अक्खरबूहेण जेत्तियेणेव ।

अत्थपयं तं जाणह घडमाणय सिग्घमिच्चादि ॥ ३ ॥

जानाति अर्थ सार्थ अक्षरव्यूहेन यावतैव ।

अर्थपद तज्जानीहि घटमानय शीघ्रमित्यादि ॥

छंदपमाणप्रबद्धं पमाणपयमेत्थ मुणह जं तं खु ।

मज्झपयं जं आगमभणियं तं सुणह भवियजणा ॥ ४ ॥

छन्दःप्रमाणप्रबद्ध प्रमाणपदमत्र जानीहि यत्तत् खलु ।

मध्यमपद यदागमभणित तच्छृणुत भव्यजनाः ! ॥

सोलससयचोत्तीसा कोडी तियसीदिलक्खयं जत्थ ।

सत्तसहस्सद्वसयाऽडसीदऽपुणरुत्तपदवण्णा ॥ ५ ॥

षोडशशतचतुर्विंशत्यत्र त्र्यशीतिउक्ताणि यत्र ।

सप्तमहन्त्राणि अष्टशतान्यथशीतिरपुनरुक्तपदवर्णा

१६३४, ८३, ७, ८, ८८ मध्यमपञ्चाश्वरमन्या ।

सप्तसहस्रपयेर्हि सधादसुद गिरुविय जाण ।

इगिदरगदीण रम्मं त संखेजेर्हि पडिवत्ती ॥ ६ ॥

संख्यात्सहस्रपदे सधातद्युतं निरूपितं जानीहि ।

एकतरगतीनां रम्यं तत्संख्याति प्रतिपत्ति ॥

चउगइसरुवरुचयपडिससुदहिं अणियोगं ।

चोइसमगणमण्णामेयविसेसेहि संजुचं ॥ ७ ॥

चतुर्गतिस्यत्पत्पत्पत्प्रतिपत्ति संख्यात्तेनुयोगम् ।

चतुर्दशमार्गणासङ्गाभेदविशेषे संयुक्तं ॥

चउरदीअणियोगे पाहुठपाहुठसुद सया होदि ।

चउवीसे तम्हि हवे पाहुठय वत्थुअहियारे ॥ ८ ॥

चतुराशनुयोगे प्राभतप्राभुतद्युतं सदा भवति ।

चतुर्विंशतौ तस्मिन् मवेत् प्राभतं वस्तुत्रविकारे ॥

वीसं वीस पाहुठअहियारं एकवत्थु अहियारो ।

तर्हि दम चोइम अट्टहारसय बार बारं च ॥ ९ ॥

विंशतौ विंशतौ प्राभताविकार एकवत्स्थविकार ।

तत्र तत्र चतुर्दश अष्ट अष्टादश द्वादश द्वादश च ।

मोलं च वीम तीसं पण्णारमयं च चउसु दस वत्थु ।

एदहि वत्थुणर्हि चउदमपुण्या इवति पुणो ॥ १ ॥

षोडश च विंशति त्रिंशत् पञ्चदश च चतुर्दश वत्थुनि ।

एते वस्तुभि चतुर्दशपूर्वाणि मयन्ति पुन ॥

पणणउदिसया वत्थू णवयसया तिसहस्सपाहुडया ।

चउदस पुण्वे सण्वे हवंति मिलिदा य ते तम्मिह ॥ ११ ॥

पचनवतिगतानि वस्तूनि नवकशतानि त्रिसहस्रप्राभृतानि ।

चतुर्दश पूर्वाणि सर्वाणि भवन्ति मिलितानि च तानि तत्र ॥

वत्थू १९५ वत्थू एकं प्रति पाहुड २० । पाहुडसख्या ३९००,
पाहुड एकं प्रति पाहुड, (पाहुड) २४ जात अनुयोगसख्या २२,
४६, ४०० अनुयोगे पाहुडसख्या ।

सयकोडी वारुत्तर तेसीदीलक्खमंगगंथाणं ।

अट्ठावण्णसहस्सा पयाणि पंचेव जिणदिट्ठं ॥ १२ ॥

शतकोटि द्वादशोत्तरा त्र्यग्गीतिलक्षाण्यङ्गग्रंथाना ।

अष्टापचाशत्सहस्राणि पदानि पंचैव जिनदृष्टानि ॥

द्वादशाङ्गश्रुतपदाना सख्या ११२, ८३, ५८,००,५ ।

पण्णत्तरि वण्णाणं सयं सहस्साणि होदि अट्ठेव ।

इगिलक्खमट्ठकोडि पइण्णयाणं पमाणं हु ॥ १३ ॥

पंचसप्तति वर्णानां शत सहस्राणि भवति अष्टैव ।

एकलक्ष अष्टकोट्य प्रकीर्णकाना प्रमाण हि ॥

अङ्गवाह्यश्रुताक्षरसख्या ८, ०१, ०१, १७५ ।

पणदस सोलस पण पण णव णम सग तिणिं चैव संगं ।

सुण्णं चउचउसगलचउचउअट्ठेकसण्वसुदवण्णा ॥ १४ ॥

पचदश षोडश पच पच नव नम सप्त त्रीणि चैव सप्त ।

शून्य चतु चतु.सप्तषट्चतु चतुरष्टैकसर्वश्रुतवर्णाः ॥

१ तिणि पुस्तके पाठ । २ सग इति पाठ पुस्तके । ३ सुण पुस्तके पाठ ।

४ सव इति पाठ पुस्तके ।

सर्गशुक्लाक्षराणि-

१८४४६७४४०७३७०९५५१६१५ ।

आयार पदमंग तत्थहारससहस्सपयमेत ।

यत्थायरंति मन्वा मोक्खुपहं सण त नाम ॥ १५ ॥

आचारं प्रथमांगं तत्राष्टदशसहस्रपदमात्रं ।

यत्राचरन्ति भव्या माञ्जुपर्यं तन तन्नाम ।

कहं चरे कहं तिहे कहमासे कह सये ।

कहं मासे कह भुजे कहं पारवं ण वंचइ ॥ १६ ॥

कथं चरेत् कथं तिष्ठेत् कथमासीत् कथं शयीत् ।

कथं भायेत् कथं भुञ्जीत् कथं पापं न वप्पेत् ।

जदं चरं जदं तिहे जदमासे जदं सये ।

जदं मासे जदं भुजे एवं पारवं ण वंचइ ॥ १७ ॥

यत्नं चरेत् यत्नं तिष्ठेत् यत्नं आसीत् यत्नं शयीत् ।

यत्नं भायेत् यत्नं भुञ्जीत् ण्वं पापं न वप्पेत् ॥

मह्व्वभाणि पंचेव समिदीओक्खरोहण ।

लोओ आवमयाल्लमवच्छन्नुसया ॥ १८ ॥

महाजनानि पंचैव समितयोऽक्षरोधनं ।

लाघ आवदयकपटं अवज्जानमूशयनानि ॥

अठत्तवणमेगभत्ती ठिदिमोयणमेव हि ।

यदीणं यं समाचारं वित्थरव परूवण ॥ १९ ॥

अन्तर्गतमनैकभक्ते स्थितिभाजनमेव हि ।

यतीनां यं समाचारं विस्तारेणैव प्ररूपयेत् ॥

आचाराङ्गस्य पदानि १८००० । आचाराङ्गस्य श्लोकसख्या, ९१९-
५९२३११८७००० । आचाराङ्गस्य अक्षरसख्या २९९२६९५४-
१९८४००० इति ।

आयाराग गद-इत्याचाराज गत ।

सूदयडं विदियंगं छत्तीससहस्सपयपमाणं खु ।
सूचयदि सुत्तत्थं संखेवा तस्स करणं तं ॥ २० ॥
मूत्रकृत् द्वितीयाङ्ग पट्ठिञ्जत्सहस्सपदप्रमाण खल्लु ।
सूचयति सूत्रार्थं संक्षेपेण तस्य करणं तत् ॥
णाणविणयादि विग्घातीदाझयणादिसव्वसक्किरिया ।
पण्णायणा (य) सुकथा कप्पं व्यवहारविसक्किरिया ॥ २१ ॥
ज्ञानविनयादिविज्ञातीतस्वाध्यायादिसर्वसत्क्रिया ।
प्रज्ञापना च सुकथा कल्य व्यवहारवृत्तक्रिया ॥
छेदोवट्ठावणं जइण समैयं यं परूवदि ।
परस्स समयं जत्थ किरियाभेया अपणेयसे ॥ २२ ॥
छेदोपस्थापनं यतीनां समयं यत् प्ररूपयति ।
परस्य समयं यत्र क्रियाभेदान् अनेकशः ॥
पयपमाणं ३६००० । श्लोकप्रमाणं १८३९१८४६ ३७४०००
अक्षरप्रमाणं ५८८५३९०८३९६८००० ।
इदि सूक्ष्मं विदियगं गद-इति सूत्रकृद् द्वितीयाङ्ग गत ।

बादालसहस्सपदं ठाणंगं ठाणभेयसंजुत्तं ।
चिहंति ठाणभेया एयादी जत्थ जिणदिट्ठा ॥ २३ ॥

द्वाचचारिदात्सहस्रपदं स्थानार्हं स्थानभेदसंयुक्तं ।

तिष्ठन्ति स्थानभेदा एकादया यत्र विनश्यन्ति ॥

सगहणयेण जीवो एको व्यवहारदो दुः संसारिणो मुक्तो ।

सो तिविहो पुण्यपादध्वजधोऽवसज्जुक्तो ॥ २४ ॥

संग्रहणयेन जीव एको व्यवहारतस्तु संसारी मुक्तः ।

स त्रिविधः पुनरुत्पादमयधौम्यसंयुक्तः ॥

चउगइसंकमणजुदो पंचविहो पंचभावमेण ।

पुण्वपरदनिष्ठणुसरठ्ठाधोगमणदो छुट्ठा ॥ २५ ॥

चतुर्गदिसंक्रमणयुक्तः पंचविधः पंचभावभेदेन ।

पूर्वापरतद्विज्ञोत्तरोर्ध्वाधोगमनतः पोढा ॥

सिय अत्थि अत्थि उहयं सिय वचच्चं च अत्थिवचच्चं ।

सिय वचच्चं णत्थि उमहो वचच्चमिदि सत्त ॥ २६ ॥

स्यादस्ति, नास्ति उभय, स्यादवक्तव्य, अस्त्यवक्तव्य, ।

स्यादवक्तव्यो नास्ति, उभयोऽवक्तव्य इति सत्त ॥

अट्ठविहकम्मजुत्तो अत्थि णवच्छ णवत्थगो जीवो ।

पुढविजलतेउवाउपवेयमिगोयवित्तिचपगा ॥ २७ ॥

अष्टविधकर्मयुक्तः अस्ति नवधा नवर्षका जीवः ।

पृथ्वीनल्लज्जोत्रायुप्रत्येकनिगोदेद्वित्रिचतुः पंचेन्द्रिया ॥

दहमया पुण जीवा एवमजीवं तु पुगलो एक्को ।

अणुसंघादो द्विविहो एवं सम्बन्धेणायम्ब ॥ २८ ॥

दशभेदाः पुन जीवा एकोऽजीवः तु पुगलः एकः ।

अणुसंघातो द्विविधः एवं सर्वत्र ज्ञातव्यः ॥

ठाणागस्स पयप्पमाण ४२००० । श्लोक २१४५७१५४१०३०००
अक्षरप्रमाण ६८६६२८९३१२९६००० ।

इदि ठाणाग तिदिय गद-इति स्थानाद्ग तृतीय गतम् ।

समवायंगं अडकदिसहस्समिगिलक्खमाणुपयमेत्तं ।

संगहणयेण दव्वं खेत्तं कालं पडुच्च भवं ॥ २९ ॥

समवायाङ्ग अष्टकृतिसहस्र एकलक्षमानपदमात्र ।

सप्रहनयेन द्रव्य क्षेत्र काल प्रतीत्य भाव ॥

दीवादी अविंयंति अत्था णज्जंति सरित्थसामण्णा ।

दव्वा धम्माधम्माजीवपदेसा तिलोयसमा ॥ ३० ॥

द्वीपादयो अवेयन्ते अर्था ज्ञायन्ते सदृशसामान्येन ।

द्रव्येण वर्माधर्मजीवप्रदेशाः त्रिलोकसमाः ॥

सीमंतणरय माणुसखेत्तं उडुइंदयं च सिद्धिसिलं ।

सिद्धट्ठाणं सरिसं खेत्तासयदो मुणेयव्वं ॥ ३१ ॥

सीमन्तनरक मानुषक्षेत्र ऋत्विन्द्रक च सिद्धिशिला ।

सिद्धस्थान सदृश क्षेत्राश्रयतो मतव्य ॥

ओहिट्ठाणं जंबूदीवं सव्वत्थसिद्धि सम्माणं ।

णंदीसरवावीओ वाणिंदपुराणि सरिसाणि ॥ ३२ ॥

अवधिस्थान जम्बूद्वीप सर्वार्थसिद्धिः समान ।

नन्दीश्वरवाप्यः वीनेन्द्रपुराणि सदृशाणि ॥

समओ समएण समो आवल्लिएणं समा हु आवल्लिया ।

कालेण पढमपुढवीणारय भोमाण वी (वा) णाणं ॥ ३३ ॥

१ स्थानाङ्गस्य पदप्रमाण । २ द्रव्यापेक्षया इत्यर्थः । ३ एते पञ्च पञ्चचत्वारिं-
शलक्षप्रमिता । ४ व्यन्तरेन्द्राणा पुराणि । ५ एतानि सर्वाणि स्थानानि एकल-
स्रयोजनप्रमितानि ।

सम्य समयेन सम आवल्लिक्या समा हि आवल्लिका ।

कृतेन प्रथमपृष्ठीनारकाणां भोमानां बानानां ॥

सरिस बह्वृण्वाळ सप्तमसिद्धिणारयाण उक्तसं ।

मन्वद्वाणं आळ मरिसं उस्मपिणीपण्ड ॥ ३४ ॥

सदृशं ज्ञप्त्यायुः सप्तमसिद्धिणारकाणामुल्लष्टं ।

मर्वापस्यानां आयुः सदृशं उत्सर्पिणीप्रमुखं ॥

भावे केवलघाणं क्वलदसणसमाणयं दिष्ट ।

एवं अत्य सरित्थं वेति विणा सव्यअस्थानं ॥ ३५ ॥

भावेन केवलज्ञानं केवलदर्शनसमानं दिष्ट ।

एवं यत्र सदृशं जानन्ति विना सर्वार्थान् ॥

समवायांगपटं १६४००० । लोको ८३७८५०७७९२६० ० ।

अक्षर २६८११२२४९३६३२००० ।

इति समवायांगं चतुर्थं सर्ग-इति समवायाङ्गं चतुर्थं पटं ।

दुग्गदुग्गवृत्तियसुण्णं विवात्तपण्णत्तिअंगपरिमाण ।

जाप्पाविसेसकह्वं वेति विणा अत्य गणिपण्डा ॥ ३६ ॥

द्विकद्विकत्रिकतून्यं विपाकप्रज्ञप्त्याङ्गपरिमाणं ।

नानाविशफक्तयनं भुवन्ति विमा यत्र गणिप्रश्नान् ॥

किं अत्थि णत्थि जीवो णिब्बोऽणिब्बोऽह्वाह किं एगो ।

पत्तब्बो किमवत्तब्बो हि किं मिण्णो ॥ ३७ ॥

किमस्ति नास्ति जीवो नित्योऽनित्योऽप्यथापि किमेकः ।

वत्तम्य किमवत्तम्या हि किं मिम ॥

गुणपज्जयादमिण्णो सद्विमहस्सा गणिस्म पण्डेयं ।

अत्यत्थि तं विवात्तपण्णत्तिमंगं सु ॥ ३८ ॥

गुणपर्यायाम्भ्यामभिन्न. पष्ठिसहस्राणि गणिनः प्रश्ना. ।

यत्र सन्ति तद्विपाकप्रज्ञप्त्यग खलु ॥

विवायपण्णतिअगपद २२८० । श्लोक ११६४८१६९३७०२०-

०० । वर्ण ३७२७४१४१९८४६४००० ।

इदि विवागपण्णत्तिअग गद-इति विपाकप्रज्ञप्त्यङ्ग गत ।

णाणकहाछट्ठंगं पयाइं पंचेव जत्थत्थि ।

छप्पण्णं च सहस्सा णाहकहाकहणसंजुत्तं ॥ ३९ ॥

ज्ञातृकथापष्ठाङ्ग पदानि पचैव यत्र सन्ति ।

षट्पचाशच्च सहस्राणि नाथकथाकथनसयुक्त ॥

णाहो तिलोयसामी धम्मकहा तस्स तच्चसंकहणं ।

घाइक्म्मखयादो केवलणाणेण रम्मस्स ॥ ४० ॥

नाथ त्रिलोकस्वामी धर्मकथा तस्य तत्त्वसकथन ।

घातिकर्मक्षयात् केवलज्ञानेन रम्यस्य ॥

तित्थयरस्स तिसंज्जे णाहस्स सुमज्झिमाय रत्तीए ।

चारहसहासु मज्जे छग्घडियादिव्वञ्जुणीकालो ॥ ४१ ॥

तीर्थकरस्य त्रिसध्याया नाथस्य सुमध्यमाया रात्रौ ।

द्वादशसभामु मध्ये पङ्घटिका दिव्यध्वनिकालः ॥

होदि गणिचक्किमहवपण्हादो अण्णदावि दिव्वञ्जुणि ।

सो दहलक्खणधम्मं कहेदि खलु भवियवरजीवे ॥ ४२ ॥

भवति गणिचक्रिमधवप्रश्नत अन्यदापि दिव्यध्वनि ।

स दशलक्षणधर्मं कथयति खलु भव्यवरजीवे ॥

णादारस्स य पण्हा गणहरदेवस्स णायमाणस्स ।

उत्तरवयणं तस्स वि जीवादी वत्थुकहणे सा ॥ ४३ ॥

ज्ञातुश्च प्रश्ना गणधरदेवस्य जिज्ञासमानस्य ।

उत्तरवचनं तस्यापि जीवादिवस्तुक्तयनं सा ॥

अहवा णादारार्णं घम्माणुकहादिकहणमेव सा ।

सित्यगणिचक्कणरवरसक्काईण च णाहकहा ॥ ४४ ॥

अथवा ज्ञातृणां धर्मानुक्त्यात्तिकयनमर्थं सा ।

तीर्यगणिचक्रिनरवरशुक्रादीनां च नायकया ॥

ज्ञातृवर्मकयांगस्य पदानि ५५६००० । श्लोक २८४०५१८४९५-

५४००० । वर्ण ९८९६५९१८५७२८००० ।

इति भाषाधम्मकहाणाम् छन्दमर्थं कर्त्तुं-इति ज्ञातृवर्मकहाणाम् ब्रह्मत्र पठ्यते ।

मत्तरिसहस्म लक्खा एयारह जत्थुवासयस्सयप्पे ।

उत्तं पयप्पमाणं जिप्पेण तं णमह मवियज्जणा ॥४५॥

सप्ततिसहस्रं लक्षाणि एकादश यत्रोपासकप्रभयने ।

उक्तं पत्रप्रमाणं जिनन तं ममत्त मय्यज्जणा ॥

दमणवयमामाहयपोमहसच्चित्तरायमत्ते च ।

धम्मरंमपरिग्गहअणुमणमुद्धिह देमविरहेहे ॥४६॥

दशनव्रतसामायिकप्रोपधसच्चित्तरात्रिमत्तत्रय ।

प्रश्नप्रभपरिग्रहानुमत्तोद्धिष्टा देशविरता एते ॥

जन्त्वे याग्गमद्वा दाण पूर्य च संहसेव च ।

वयगुणर्मील किरिया तम्मि मंसा पि पुच्छंति ॥४७॥

यत्रेकात्माश्रदा गाने पूजा च मंघमेवा च ।

व्रतगुणर्मीलानि क्रिया तेषां मंत्रा अपि उच्यन्ते ॥

ग्यासका ययनस्य पदानि ११७ ०० । श्लोक ५९७७३५००-

७१ । अश्र १ २७१७०२२८९६०००० ।

न इवायं वयं वल्लभ जगं गतं छन्दुपामश्रवणं वसुधैव कुटुम्बकम् ।

अंतयडं वरमंगं पयाणि तेवीसलक्ख सुमहस्सा ।

अट्ठावीसं जत्थ हि वण्णिज्जइ अंतकयणाहो ॥४८॥

अन्तकृद्धरमङ्ग पदानि त्रयोविंशतिलक्षाणि सहस्राणि ।

अष्टाविंशति यत्र हि वर्ण्यते अन्तकृन्नाथः ॥

पडितित्थं वरमुणिणो दह दह सहिळ्ण तिक्खमुवसगं ।

इंदादिरइयपूयं लद्धा मुंचंति संसारं ॥४९॥

प्रतितीर्थं वरमुनयो दग्ग दग्ग सोढ्वा तीत्रमुपसर्गे ।

इन्द्रादिरचितपूजा लब्ध्वा मुञ्चन्ति संसार ॥

माहप्पं वरचरणं तेसिं वण्णिज्जए सया रम्मं ।

जह वड्डुमाणतित्थे दहावि अंतयडकेवल्लिओ ॥५०॥

माहात्म्यं वरचरणं तेषां वर्ण्यते सदा रम्य ।

यथा वर्धमानतीर्थे दग्गापि अन्तकृत्केवलिनः ॥

मायंगं रामपुत्तो सोमिल जमलीकणाम किक्कंवी ।

सुदंसणो वलीको यं गमी अलंबद्ध पुत्तलया ॥५१॥

मतगो रामपुत्र सोमिल यमलीकनाम किष्कविल ।

सुदर्शनं वलिकश्च नभि पालवष्टं पुत्रा ॥

अन्तकृद्दशाङ्गस्य पदानि २३२८००० । श्लोकाः ११८९३३९३-
९८८५२००० । अक्षराणि ३८०५८८६०७६३२३४००० ।

इदि अतयडं दसागमट्ठमं गद-इत्यन्तकृद्दशाङ्गमष्टमं गतम् ।

तिणहंचउचउदुगणवपयाणि चाणुत्तरोववाददसे ।

विजयादिसु पंचसु य उववायिका विमाणेसु ॥५२॥

त्रिनभश्चतुश्चतुर्द्विकनवपदानि चानुत्तरोपपाददशके ।

विजयादिषु पंचसु च औपपादिका विमानेषु ॥

परिवर्तित्यं सहिष्णुम् हु दास्यसगोपलक्षमाह्वया ।

दह दह मुनिषो विहिता पाणे मोक्षुण क्षाममया ॥५३॥

प्रतितीर्थं सोढुया हि दास्योपसर्ग उपलब्धमाहात्म्या ।

दश दश मुनयो विधिना प्राणान् मुक्त्वा ध्यानमया ॥

विजयादिसु उक्त्वणा वणिज्जंते सुहावसुहृद्बहुला ।

ते अमह वीरवित्थे उज्जुदासो सालिमदस्त्रो ॥५४॥

विजयादिपुपला वर्ण्यन्ते स्वमाकसुखमपुला ।

तान् नमत वीरवीर्थे अज्जुदास शालिमदस्त्र्य ॥

सुपक्वतो अमयो वि य धणो वरवारिसेणजंदजया ।

अंदो चिलायपुत्तो कचहयो जह तह अण्णे ॥५५॥

सुपक्वतोऽमयोऽपि य धन्य वरवारिपेणनन्दनौ ।

नन् चिलायपुत्र कर्त्तिकेयो यथा तथा अन्येषु ॥

अनुत्तरोपपन्नाङ्गस्य पदानि ९२४४००० । श्लोक ४७२२६१

७४२१४६ ०० । अक्षराणि १५११२३७५८११६६७००० ।

इति अनुत्तरोपपन्नं अक्षरं अक्षरं गद्यं—इत्यनुत्तरोपपन्नं अक्षरं अक्षरं पद्यं ।

पण्हाणं धायरणं अंग पयाणि तियसुण्णसोलसियं ।

त्वेणवन्तिलक्खसंस्था जय जिणा वेत्ति सुणह जया ॥५६॥

प्रदानानां व्याकरणमङ्गं पदानि त्रिशृङ्गयोदश ।

त्रिनवतिश्रमसंख्या यत्र जिना भुवन्ति शृणुत जनाः ॥

पण्हास्म द्दवयणणहपमुद्धिमणुत्थयमरुवस्म ।

धादुणरमूलजस्म वि अत्था तियकालगोचरयो ॥ ५७ ॥

प्रानस्य पतवचननप्रमुद्धिमन स्थान्यनपस्य ।

गानुनमूलं काम्यापि अ श्रितिकाग्नाय ॥

१ यथा वचनमनाथ एत तवाम्येषु तीर्थेषु जग्य वरा ।

धणधणजयपराजयलाहालाहादिसुहदुहं णेयं ।

जीवियमरणत्थो वि य जत्थ कहिज्जइ सहावेण ॥ ५८ ॥

धन्यधान्यजयपराजयलाभालाभादिमुखदुःख ।

जीवितमरणार्थोऽपि च यत्र कथ्यते स्वभावेन ॥

आक्खेवणी कहाए कहिज्जइ पण्हदो सुभच्चस्स ।

परमदसंकारहिदं तित्थयरपुराणवत्तंतं ॥ ५९ ॥

अवक्षेपणी कथा कथ्यते प्रश्नत सुभव्यस्य ।

परमतगकारहित तीर्थकरपुराणवृत्तान्त ॥

पढमाणुयोगकरणाणुयोगवरचरणदच्चअणुयोगं ।

संठाणं लोयस्स य यदिसावयधम्मवित्थारं ॥ ६० ॥

प्रथमानुयोगकरणानुयोगवरचरणद्रव्यानुयोगानि ।

सस्थान लोकस्य च यतिश्रावकधर्मविस्तार ॥

पंचत्थिकायकहणं वक्खाणिज्जइ सहावदो जत्थ ।

विक्खेवणी वि य कहा कहिज्जइ जत्थ भव्वाणं ॥ ६१ ॥

पचास्तिकायकथन व्याख्यायते स्वभावतो यत्र ।

विक्षेपणी अपि च कथा कथ्यते यत्र भव्याना ॥

पच्चक्खं च परोक्खं माणं दुविहं णया परे दुविहा ।

परसमयवादक्खेवो करिज्जई वित्थरा जत्थ ॥ ६२ ॥

प्रत्यक्ष च परोक्ष मान द्विविध नया परे द्विविधा ।

परसमयवादक्षेप क्रियते विस्तारेण यत्र ॥

दंसणणाणचरित्तं धम्मो तित्थयरदेवदेवस्स ।

तम्हा पभावतेओवीरियवम(र)णाणसुहआदि ॥ ६३ ॥

दर्शनज्ञानचरित्राणि वर्मः तीर्थकरदेवदेवस्य ।

तस्मात् प्रभावतेजोवीर्यवरज्ञानसुखादय ॥

तिव्वमंदाणुभावा दव्वे खेत्तेसु काल भावे य ।

उदयो विवायरूवो भणिज्जइ जत्थ वित्थारा ॥६९॥

तीव्रमन्दानुभावा द्रव्ये क्षेत्रे काले भावे च ।

उदयो विपाकरूपो भण्यते यत्र विस्तारेण ॥

विपाकसूत्रागस्य पदानि १८४००००० । श्लोका ९४००२७
७०३५६००००० । वर्णा ३००८०८८६५१३९२००००० ।

इदि विवागसुत्तग एकादस गद-इति विपाकसूत्राग एकादशं गत ।

एयारंगपयाणि य कोडीचउपंचदहसुलक्खाइं ।

वि सहस्सादो वोच्छे पुव्वपमाणं समासेण ॥ ७० ॥

एकादशाङ्गपदानि च कोटिचतुष्कपचदशलक्षाणि ।

अपि सहस्ते द्वे वक्ष्ये पूर्वप्रमाण समासेण ॥

एकादशानामङ्गना पदानि ४१५०२००० । श्लोका. २१२०२७-
३३५६१४९३००० । अक्षराणि ६७८४८७४७३९६७७७६०००

इदि एकादसागानि गदानि-इत्येकादशाङ्गानि गतानि ।

दिट्ठिप्पवादमंगं परियम्मं सुत्त पुव्वगं चेव ।

पढमाणुओग चूलिय पंचपयारं णमंसामि ॥ ७१ ॥

दृष्टिप्रवादमङ्ग परिकर्म सूत्र पूर्वाङ्ग चैव ।

प्रथमानुयोग चूलिका पचप्रकार नमामि ॥

तत्थ पयाणि पंच य णभ णभ छ पंच अट्ट छड सुण्णं ।

अंक कमेण य णेयाणि जिणागमे णिच्चं ॥ ७२ ॥

तत्र पदानि पच नभो नभ षट् पच अष्ट षट् अष्ट शून्य ।

अक क्रमेण च ज्ञेयानि जिनागमे नित्य ॥

दृष्टिवादाङ्गपदसंख्या १०८६८५६००५। श्लोका ५५५२५८-
०१८७३९४२७१०७। वर्णसंख्या १७७६८२५६५९९६६१६
६७४४०।

दिद्वीणं विष्णि सया तेसद्वीणं वि मिच्छवापायं ।
अतः पिराकरणं खलु तन्नाम दिद्विषादंग ॥ ७३ ॥

द्वितीयां त्रिशतानि त्रियष्टे मित्यावादानां ।
यत्र निराकरणं खलु तन्नाम दृष्टिवादाङ्गम् ॥

तं अहो—सद्यः—

किरियावायविद्वीणं कौक्कुल-कंठेविदि-कौशिक-हरिश्मन्-मां-
वापिक-रोमस-मुंड-अस्त्रलायनादीणं मसीदिसर्वं (१८०)

क्रियावादिनां कौक्कुल-कंठेविदि-कौशिक-हरिश्मन्-मांवापिक-रो-
मस-मुंड-आश्वलायनादीनां अशीतिशतं (१८०) ।

अकिरियावायविद्वीणं मरीचि-कपिल-उलूक-गार्ग-व्याघ्रमूति-वा-
वतुलि-माठर-मागलायनादीणं चतुरशीति (८४)

अक्रियावायविद्वीणं मरीचि-कपिल-उलूक-गार्ग-व्याघ्रमूति-वा-
वतुलि-माठर-मागलायनादीनां चतुरशीति (८४) ।

मन्वाणविद्वीणं सायल-वज्र-कुधुमि-सद्यमुनि-जारायण-क-
ठ-मज्जदिण-भाय-पप्पलायन-यायरायण-सिद्धिक-देविकायण-
यसु-अमणिपमुदाणं मगमदी (१७) ।

माज्ञानादीनां सायल-वज्र-कुधुमि-सद्यमुनि-जारायण-क-
ठ-मज्जदिण-भाय-पप्पलायन-यायरायण-सिद्धिक-देविकायण-
यसु-अमणिपमुदाणं मगमदी (१७) ।

यणद्वयविद्वीणं यमिहु पागमर-जडकण-यम्मीक-रोमहस्मणि-
मयदल याम-पलापुल-उयमणय-इद्वल-मयचिउपमुदाणं
नाना (३)

वैनयिकदृष्टीना वशिष्ठ-पाराशर-जतुकर्ण-वाल्मीकि-रोमहर्षणि-
तत्यदत्त-व्यास-एलापुत्र-औपमन्यव-ऐन्द्रदत्त-आगस्त्यादीना द्वात्रि-
शत् (३२) ।

इदि मिलिदूण तिसट्टिउत्तरतिसदीकुवायनिरायरण प्ररूवय ।

इति मिलित्वा त्रिषष्ट्युत्तरत्रिशतकुवादनिराकरण प्ररूपित ।

इदि बारहअंगाणं समरणमिह भावदो मया णिच्चं ।

सुभचंदेण हु रइयं जो भावइ सो सुहं पावइ ॥७४॥

इति द्वादशाङ्गाना स्मरणमिह भावतो मया नित्यं ।

शुभचन्द्रेण हि रचित यो भावयति स सुख प्राप्नोति ॥

एयारसुदसमुदे जो दिव्वदि दिव्वभावेण ।

सो संसारदवाणलजालालीणो ण संपज्जइ ॥७५॥

एकादशश्रुतसमुदे यो दीव्यति दिव्यभावेन ।

स ससारदावानलज्वालालीनो न सम्पद्यते ॥

दंसणणाणचरित्तं तवे य पावंति सासणे भणियं ।

जो भाविऊण मोक्खं तं जाणह सुदह माहप्पं ॥७६॥

दर्शनज्ञानचारित्रण तपसा च प्राप्नुवन्ति शासने भणित ।

यो भावयित्वा मोक्ष तज्जानीहि श्रुतस्य माहात्म्य ॥

एयारसंगयकयपरूवणं मए पमाददोसेण ।

भणियं किं पि विरुद्धं सोहंतु सुयोगिणो णिच्चं ॥७७॥

एकादशाङ्गपदकृतप्ररूपण मया प्रमाददोषेण ।

भणित किमपि विरुद्ध शोधयन्तु सुयोगिनो नित्यं ॥

इदि सिद्धतसमुच्चये बारहअगसमरणावरामिहाणे अगपण्णत्तीए

अगणिरूवणाणाम पढमो अहियारो सम्मतो ॥ १ ॥

जंबूदीवे मेरु एक्को कुलसेलछक्क वणसंडा ।

छव्वीसं वीसं च दहा वि य वीसं वक्खारणग वस्सा ? ॥५॥

जम्बूद्वीपे मेरुके कुलगैलपट्ठक वनखडा ।

पड्विंशति विंशतिश्च द्रहा अपि च विंशतिः वक्षारनगा वर्षा ॥

चोत्तीसं भोगधरा छक्कं वेंतरसुराणमावासा ।

जंबूसालमलिरूक्खा विदेउ चारि णाहिगिरी ॥ ६ ॥

चतुस्त्रिंशत् भोगधराः पट्ठक वेंतरसुराणमावासाः ।

जंबूगाल्मलिवृक्षा विदेहा चत्वारो नाभिगिरयः ॥

सुण्णवसुण्णदुगणवसत्तरअंककमेण णईसंखा । १७९२०९० ।

वण्णेदि जंबूदीवापण्णत्ती पयाणि जत्थत्थि ॥ ७ ॥

शून्यनवशून्यद्विकनवसप्तदशाङ्गक्रमेण नदीसंख्या ।

वर्ण्यन्ते जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ पदानि यत्र सन्ति ॥

तियसुणपणवगतियलक्खा, दीवजलहिपण्णत्ती ।

अढाइ (जा) उधारसायरमिद दीवजलहिस्स ॥८॥

त्रिकशून्यपचवर्गात्रिकलक्षाणि, द्वीपजलधिप्रज्ञप्तौ ।

सार्धद्वयोद्धारसागरमित द्विपजलधीना ॥

पदानि ३२५००० । श्लोक १६६०३७५०१९-८७५०० ।

वर्ण ५३१३२०००६३६००००० ।

वित्थारं सट्ठाणं तत्थठियजोइसाण ठाणाणं ।

ओमाणं . तत्थाऽकिट्ठिमजिणाणं च ॥९॥

विस्तार संस्थान तत्रस्थितज्योतिषा स्थानाना ।

ओमाना तत्राकृत्रिमजिनाना च ॥

पासादवासतोरणमंडवमुहमंडवादिमालाणं ।

दिवसायरपरियम्मे करेदि वित्त्यार वण्णणयं ॥१०॥

पासादव्यासतोरणमंडपमुखमंडवादिमालाणां ।

द्वीपसागरपरिकर्माणि क्रियते विस्तारेण वर्णनं ॥

वावण्णं छत्तीसं लक्खसहस्सं पयस्स परिमाणं । ५२३६००० ।

द्विपंचाशत् पट्टिच्छल्लसहस्रं पदानां परिमाणं ।

वक्खापण्णाचीए तियसुण्णछत्तिचउडका ॥११॥ ८७३६००० ।

व्याख्याप्रकृतौ त्रिकशून्यपट्टिकचतुरष्टमहा ॥

जोऽरुविरुविजीवाजीवाईण च दम्बनिवहणं ।

मव्वामव्वायं पि य मेयं परिमाण लक्खणयं ॥१२॥

या अल्पपिअपिजीवाजीवानां च द्रव्यनिवहानां ।

मव्वामव्वानामपि च भदं परिमाणं लख्खणं ॥

सिद्धायं खलु अयंतरपरंपरासिद्धिठाणपचायं ।

अण्णमिं वच्छुण्णं वित्त्यारं करेदि पण्णाची ॥१३॥

मिद्धानां खलु अनन्तरपरंपरासिद्धिस्थानप्राप्तानां ।

अन्येषां विस्तीर्णं विस्तारं करोति प्रकृतिः ॥

पणपण्णत्तिपयाणि य णहाणि तिय पंक्खसुण्णइगिज्ज-

इगिकोडिजुडाणि पुणो एव परियम्म सम्मचं ॥१४॥

पंचप्रक्रमिपणानि च नभामि त्रीणि पंचरूपैकादिक-

कोटियुतानि पुनरेव परिकर्म समाप्तं ॥

पया १/१० ० ।

अहर्सीर्दालक्खपयं सुच सूचेदि मिच्छदिठीणं ।

याए इदि खलु जीवो अयंअओ वंअओ वासि ॥ १५ ॥

अष्टाशीतिलक्षपद सूत्र सूचयति मिथ्यादृष्टीना ।

वादे इति खलु जीवोऽबन्धको बन्धको वापि ॥

पयाणि ८८००००० ।

णिकत्ता णिग्गुणओ अभोजओ सप्पयासओ णिच्चो ।

परप्पयासकरणो जीवो अत्थेव वा णत्थि ॥ १६ ॥

निष्कर्ता निर्गुणोऽभोजकः स्वप्रकाशको नित्यः ।

परप्रकाशकरणो जीवोऽस्त्येव वा नास्ति ।

एवं किरियाणाणादिविणयकुदिद्विवायाणं ।

वित्थारं जं वोच्छदि तस्स पयारं णिसामेह ॥ १७ ॥

एव क्रियाज्ञानादिविनयकुदृष्टिवादाना ।

विस्तार यदब्रुवति तस्य प्रकार निशाम्यत ॥

अत्थि सदो परदो वि य णिच्चाणिच्चत्तणेण णवअट्ठा ।

कालीसरप्पणियदि सहावदो होंति तव्वमेया ॥ १८ ॥

अस्ति स्वतः परतोऽपि च नित्यानित्यत्वेन नवार्थाः ।

कालेश्वरात्मनियतिस्वभावतः भवन्ति तद्भेदाः ॥

सव्वं कालो जणयदि भूदं सव्वं विणासदे कालो ।

जागत्ति हि सुत्तेसु वि ण सक्कदे वंचिदुं कालो ॥ १९ ॥

सर्वं कालो जनयति भूत सर्वं विनाशयति कालः ।

जागर्ति हि सुप्तेष्वपि न शक्यते वचितुं कालः ॥

इदि कालवादो-इति कालवादः ।

जीवो अण्णाणी खलु असमत्थो तस्स जं सुहं दुक्खं ।

सैगं णिरयं गमणं सव्वं ईसरकयं होदि ॥ २० ॥

‘णाय गमणं सव्वं ईसरकयं होदि’ पाठः प्रस्तुते । आगमनं गमणं गतिरिति ।

जीवोऽहानी मल्ल असमर्थस्तस्य यत्सुखं दुःखं ।

स्वर्गे नरके गमनं सर्वं ईश्वरकृतं भवति ॥

ईश्वरवादो—ईश्वरवादः ।

देवो पुरिसो एको सम्बन्धावी परो महत्त्वा य ।

सर्व्वगविगूढो वि य सचेयणो विगुणोऽकृता ॥ २१ ॥

देव पुरुष एक सर्व्वव्यापी परो महात्मा च ।

सर्वाङ्गविगूढोऽपि च सचेतनो निर्गुणोऽकर्ता ॥

अप्यवादो—आत्मवादः ।

जेष खदा जं तु खदा नियमेण य जस्स होइ तंतु तदा ।

तस्स तदा तेष हवे इदि वादो नियतिवादो दु ॥ २२ ॥

येन यदा यत्तु यथा नियमेन च यस्य भवति तत्तु तदा ।

तस्य तथा तेन भवेन्निति वादो नियतिवादस्तु ॥

नियतिवादो—नियतिवादः ।

मच्च सहावदो खलु तिक्खत्त कंठ्याण को करई ।

विविहत्तं भरमियपमुविहंगमाणं सहावो य ॥ २३ ॥

मच्च स्वभावतः मल्ल तीक्ष्णत्वं कंठ्याणां क कर्ताति ।

विविधत्वं नरमृगपदविहंगानां स्वभावतः ॥

सहाववादो—स्वभाववादः ।

एवं अनुगणयणायार्थं रयण काळुर्णं असीदिसद्विदिरियावादाय
मंगा । तं जहा । काळाया जीवो सवो अत्थि १ काळाया जीवो परवो
अत्थि २ काळाया जीवा पिण्णा अत्थि ३ काळाया जीवा अपिण्णो
अत्थि ४ इदि मजीवादिस्तु महत्सु मंगा प्पावेय्वा मासिकृण मंगा
असीदिसर् १८ वर्धति ।

एव चतुर्नवपचाना रचना कृत्वा अशीतिगतक्रियावादाना भगा. ।
तद्यथा—कालतो जीव स्वतोऽस्ति १ कालतो जीव परतोऽस्ति २ कालतो
जीवो नित्योऽस्ति ३ कालतो जीवोऽनित्योऽस्ति ४ इति अजीवादिषु
अष्टसु भगा ज्ञातव्या आश्रित्य भगा अशीतिगतं १८० भवन्ति ।

१

काल	ईश्वर	आत्मा	नियति	स्वभाव				
जीव	अजीव	पुण्य	पाप	आस्रव	सवर	निर्जरा	धन्व	मोक्ष
स्वत	परत	नित्य	अनित्य					
अस्ति								

अह अकिरियावाईणो वियप्पा-अथ अक्रियावादिना विकल्पा.—

सत्तपयत्था वि सदो परदो णत्थित्ति पंत्तिचदुजादा ।

कालादिया वि भंगा सत्तरि अविकरियवाईणं ॥ २४ ॥

सप्तपदार्था अपि स्वत परतो नास्तीति पक्षिचतुष्कजाता. ।

कालादिका अपि भगा सप्तति अक्रियावादिना ॥

णियडीदो कालादो सत्तपदत्थाण पंत्तितियजादा ।

चउदसभंगा होंति हु एवं चुलसीदि विण्णेया ॥ २५ ॥

१ कालभेद ३६ ईश्वरभेद ३६ आत्मभेद ३६ नियतिभेद ३६ स्वभाभेद ३६
एव १८० ।

नियतितः काळतो सप्तपदार्थानां पैकिप्रियाताः ।

चतुर्दशमंगा भवन्ति हि एवं चतुरशीतिर्विधेया ॥

काळावो जीवो स्वतो णत्थि १ काळावो जीवो परतो णत्थि २ एवं सत्ततिः भंगा । पियजीवो जीवो णत्थि १ काळावो जीवो वत्थि २ एवं बोद्धसमंगा सण्वं मिळिवा खुलीसीदी ८४ ।

काळतो जीव स्वतो नास्ति १ काळतो जीव परतो नास्ति २ एवं सत्तति भंगा । नियतितो जीवो नास्ति १ काळतो जीवो नास्ति २ एवं चतुर्दशमंगा । सर्वे मिळिवा चतुरशीति ८४ ।

काळ	ईश्वर	आत्मा	निवृत्ति	स्वभाव		
जीव	अजीव	आत्मव	चेव	निवृत्त	१	मोक्ष
स्वतः	परतः					
नास्ति						

नियति	काल					
जीव	अजीव	आत्मव	वज्र	चेव	निवृत्त	मोक्ष
नास्ति						

को नाणइ णव अत्थे सत्तमसत्तुभयमवच्चमेव इदि ।
 अवयणजुद सत्तत्तयं इदि भगा होंति तेसंटी ॥२६॥
 को जानाति नवार्थान् सत्त्वमसत्त्वमुभयमवक्तव्यमेवेति ।
 अवचनयुत सप्ततय इति भगा भवति त्रिषष्टि ॥

अस्ति	नास्ति	उभय	अवक्तव्य	अ० अ०	ना० अ०	अ० ना० अ०
जीव	अजीव	पुण्य	पाप	आस्रव	बन्ध	सवर नि० मोक्ष

अण्णाणवाइभेया जीवादण्णाणभावसजुत्ता ।
 तेसंटी जिणभणिया मिच्छाभावेण सतत्ता ॥२७॥

‘ अज्ञानवादिभेदा जीवादज्ञानभावसयुक्ता २ ।

त्रिषष्टि. जिनभणिता मिथ्यात्वभावेन सतत्ता ॥

मणवयणदेहदाणगविणओ णिवदेवणाणिजदिउट्ठे ।
 वाले मादरपियरे कायव्वो चेदि अट्ट चदु ॥२८॥

मनोवचनदेहदानगविनयो नृपदेवज्ञानियतिवृद्धेषु ।

वाले मातापित्रोः कर्तव्यश्चेति अष्ट चतु ॥

एवं विणयवादो वत्तीसा ३२-एव वैनयिकवाद द्वात्रिंशत् ३२ ।

एव सच्छंददिट्ठीणं वादाउलकारण ? ।

तिसद्वितिसया णेया सव्वससारकारण ॥२९॥

एव स्वच्छददृष्टीना ... ।

त्रिषष्टि त्रिशतानि ज्ञेयानि सर्वससारकारणानि ॥

१ को जाणइ सत्तचऊ भावं सुद्धं खु दोणिपंत्तिमवा ।
 चत्तारि होंति एवं अण्णाणीणं तु सत्तंटी ॥ १ ॥
 को जानाति सत्त्वचतुष्क भाव शुद्ध खलु द्विपक्तिमवा ।
 चत्वारो भवन्त्येव अज्ञानिनां तु सप्तषष्टि. ॥

पठरसेण विणा पस्थि यणनखीराइसेवण ।

वालसद्धो पिरुत्साहो फलं किंचिं य मुज्झई ॥३०॥

पौरुषेण विना नास्ति स्तनक्षीरादिसेवनं ।

आलुत्पादयो निरुत्साह फलं किंचिन्न भुक्ते ॥

पुरिसवाहो—पौरुषवाहः ।

दइवा सिञ्जदि अत्थो पोरिसं पिप्फल हवे ।

एसो सालमधुपुंगो कण्णो इम्मइ संगरे ॥ ३१ ॥

तैवात् सिद्धवति अर्थं पौरुषं निष्फलं भवेत् ।

एष सालसमुत्तुग कर्णं हन्यते संगरे ॥

दइववाहो—दैववाहः ।

एकण चक्रेण रहो ण यादि संजोगमेवेति वदति तज्जा ।

अंधो य पग्गु य वणं पविट्ठा से संपजुच्चा पयरे पविट्ठा ॥३२॥

एकेन चक्रेण गयो न याति संयोगमेवेति वदन्ति तज्जा ।

अन्धश्च पंगुश्च वनं प्रविष्टौ तौ सम्प्रयुक्तौ नगरे प्रविष्टौ ॥

संजोगवाहो—संयोगवाहः ।

लोपपमिट्ठी माथा पंचाली पंचपंडवत्थी ही ।

मइउट्ठिया ण रुज्झइ मिलिदहिं सुरहिं दुप्पारा ॥ ३३ ॥

शक्रग्रामादि माथा पंचाली पञ्चपाण्डवस्त्री हि ।

महर्द्धा रता न रुद्धयन् मिलितं सुरं दुर्वारम् ॥

लोपवाहो शक्रवाहः ।

वयणवहा जावदिया णयवादा होंति चेव तावदिया ।
 णयवादा जावदिया तावदिया होंति परसमया ॥ ३४ ॥
 वचनपथा यावन्तो नयवादा भवन्ति चैव तावन्तः ।
 नयवादा यावन्तो तावन्तो भवन्ति परसमयाः ॥
 इदि सुत्त गद-इति सूत्र गतं ।

पढम मिच्छादिट्ठिं अव्वदिक आसिदूण पडिवज्ज
 अणुयोगो अहियारो बुत्तो पढमाणुयोगो सो ॥ ३५ ॥
 प्रथम मिध्यादृष्टिं अव्युत्पन्न आश्रित्य प्रतिपाद्य ।
 अनुयोगोऽधिकार उक्त प्रथमानुयोग स ॥
 चउवीस तित्थयरा वइणो ? बारह छखंडभरहस्स ।
 णवबलदेवा किण्हा णव पडिसत्तू पुराणाइ ॥ ३६ ॥
 चतुर्विंशतिस्तीर्थकरान् जयिनो द्वादश षट्खण्डभरतस्य ।
 नव बलदेवान् कृष्णान् नव प्रतिशत्रून् पुराणानि ॥
 तेसिं वण्णति पिया माई णयराणि चिण्ह पुव्वभवे ।
 पचसहस्सपयाणि य जत्थ हु सो होदि अहियारो ॥ ३७ ॥
 तेषा वर्णयन्ति पितृन् मातृ नगराणि चिह्नानि पूर्वभवान् ।
 पचसहस्रपदानि च यत्र हि स भवति अधिकारः ॥
 पयाणि ५००० ।
 कोडिपय उप्पाद पुव्व जीवादिदव्वणियरस्स ।
 उप्पादव्वयधुव्वादणेयधम्माण पूरणय ॥ ३८ ॥
 कोटिपद उत्पाद पूर्व जीवादिद्रव्यनिकरस्य ।
 उत्पादव्ययध्रौव्याद्यनेकधर्माणा पूरणक ॥

पयाणि १००००००० । तं अहा—

द्व्यार्थं जाणान्युत्पन्नमगोपरक्रमजोगवत्संमभितुत्पादव्य-
यधुम्याणि तिर्याकगोयरा णव धम्मा हवन्ति । तत्परिणतं द्रव्यमपि
नववा । उत्पन्नमुत्पन्नमाणमुत्पत्तमानं, णव जस्समानं, णवमानं,
ठिक् तिहुत्तमानं विस्सतमिहि णवार्थं तं धम्मानमुत्पन्नादीण पत्तेय
णवविहत्तणसमवायो पयासीदित्थियपधम्मपरिणवद्व्यवचरणं वं
करोदि तमुत्पादपुण्यं ।

द्रव्याणां नानानयोपनयगोचरक्रमयौगपद्यसंमभितोत्पादव्यपघौच्याणि
त्रिकालगोचरा नवधर्मा भवन्ति । कृत्परिणतं द्रव्यमपि नववा । उत्पन्नं
उत्पद्यमानं उत्पत्त्यमानं नष्ट नश्यत् नश्यत्, स्थितं तिष्ठत् स्थास्यत्
इति नवानां तेषां धर्माणां उत्पन्नादीनां प्रत्येकं नवविधत्वसंभवात् एक-
शीतिविधकल्पधमपरिणतद्रव्यवर्णनं यत्करोति तदुत्पादपूर्वम् ॥

अम्मास्म वत्थुणो पि हि पहाणभूदस्स जाणमगवत्तं ।

सुअम्मायणीयपुब्बं अम्मायणसंभवं विदियं ॥३९॥

अमस्य वस्तुनोऽपि हि प्रधानभूतस्य ज्ञानं जयने ।

स्वप्रायणीयपूर्वं अप्रायणसंभवं द्वितीयं ॥

मत्तम(म)यसुणयदुणयपंचरियसुकायल्लयकद्व्यार्थं ।

तन्नाण मत्तहं वण्णदि तं अत्थयियराणं ॥४०॥

सप्तशतमुनयदूर्णयपंचाल्लिकायपहद्रव्याणां ।

तन्वाना ममाना वणयति तत्पर्यनिकरणां ॥

मण लक्खणणिमर सण्णनदील्लनस्सपयपमाणमिणं ।

वेति जिणा मणय्य णणमह णरा सुमावेण ॥ ४१ ॥

भगवान् श्रवणनिकरान्, पण्णवतिस्त्रयपदप्रमाणमिह ।

जानन्ति जिना मत्थाय नमम्यत मराः । सुभावेन ॥

पुव्वंतं अवरंतं धुवाधुवच्चवणलद्धिणामाणि ।

अद्धुव संपण हि च अत्थ भोमावयज्ज च ॥ ४२ ॥

पूर्वान्त अवरात धुवाधुवच्चवन लद्धिणामाणि ।

.. ॥

सव्वत्थकप्पणीयं णाणमदीदं अणागदं कालं ।

सिद्धिमुवज्जं वंदे चउदहवत्थूणि विदियस्स ॥ ४३ ॥

सर्वार्थकल्पनीय ज्ञानमतीत मनागत कालः ।

सिद्धिं प्राप्त वन्दे चतुर्दश वस्तूनि द्वितियस्य ॥

पचमवत्थुचउत्थपाहुडयस्साणुयोगणामाणि ।

कियवेयणे तहेव फसण कम्मपयडिक तह ॥ ४४ ॥

पचमवस्तुचतुर्थप्राभूतस्यानुयोगणामाणि ।

तथैव स्पर्शन कर्म प्रकृतिक तथा ॥

वधणणिवधणपाकमाणुकममहब्भुदयमोक्खा ।

सकम लेस्सा च तहा लेस्साए कम्म परिणामा ॥ ४५ ॥

वधननिवधनोपक्रमानुपक्रमान्मुदय मोक्षा ।

सक्रम लेस्या च तथा लेस्याया कर्म परिणामाः ॥

सादमसाद दि (वि) ग्व हस्स भव धारणीयसण्ण च ।

पुरुपोगलप्पणाम णिहत्तअहिहत्तणामाणि ॥ ४६ ॥

सातमसात विघ्न हास्य भय धारणीयसज्ञ च ।

पुरुपुद्गलप्रमाण निधत्यनिधत्यनामानि ॥

सणकाचिदमणकाचिदमहकम्मट्ठिदिपच्छिमखधा ।

अप्पन्नहुत्तं च तहा तहाराणं च चउवीसं ॥ ४७ ॥

सकाचितानकाचितमथकर्मस्थितिपश्चिमस्कन्धा ।

अल्पवहुत्व च तथा तद्द्वाराणा च चतुर्विंशतिः ॥

अण्णोसि धत्थूण पाहुइयस्सावणुयोगयाण च ।
 णामाण उवण्णो कालविसेसेण णट्ठो हु ॥ ४८ ॥
 अन्येषां वस्तूनां प्राभूतस्यानुयागानां च ।
 नाम्नामुपदेश कालविशेषेण मध्यं हि ॥
 पयाणि ९६००००० ।

अण्णोसि धत्थूण गार्ह—अण्णोसि धत्थूण गार्ह ।

विज्झाणुवात्तपुब्बं वज्जं जीवादिषत्थुमामत्थं ।
 अणुवादो अणुवण्णणमिह तस्स हवेति णणमह ॥ ४९ ॥
 वीर्यानुवात्तपूर्वं वीर्यं जीवादिषत्थुसामर्थ्यं ।
 अनुवात्तोऽनुवर्णनमिह तस्य भवेति नमस्यत ॥
 त वण्णदि अप्पचलं परविज्जं उइयविज्जमवि णिच्चं ।
 खेत्तवत्तं कालवत्तं भाववत्तं तववत्तं पुण्णं ॥ ५० ॥
 तद्वर्णयति आत्मवत्तं परवीर्यं उभयवीर्यमपि नित्यं ।
 क्षेत्रवत्तं काळवत्तं भाववत्तं तपोवत्तं पूर्णं ॥
 दण्ववत्तं गुणवत्तयविज्जं विज्झावत्तं च सम्यवत्तं ।
 सत्तरिलक्खपयहिं पुण्णं पुब्बं तदीयं सु ॥ ५१ ॥
 द्रव्यवत्तं गुणपर्ययवीर्यं विद्यावत्तं च सर्ववत्तं ।
 समतिष्ठान्नापत्तं पूर्णं पूर्वं तृतीयं श्रुत्वा ॥

पयाणि ७ ० ।

इति विज्झाणुवात्तपुब्बं गार्ह—इति विज्झाणुवात्तपुब्बं गार्ह ।

सियअत्थिणत्थिपमुहा तमिं इह रुवणं पवादोसि ।
 अत्थि यदो सो वम्मा अत्थिणत्थिपवात्तपुब्बं च ॥ ५२ ॥

स्यादस्तिनास्तिप्रमुखास्तेषा इह रूपण प्रवाद इति ।

अस्ति अस्तिनास्तिप्रवादपूर्वं च ॥

णियदव्वखेत्तकालभावे सिय अत्थि वत्थुणिवहं च ।

परदव्वखेत्तकाले भावे सिय णत्थि आसित्ता ॥५३॥

निजद्रव्यक्षेत्रकालभावान् स्यादस्ति वस्तुनिवह च ।

परद्रव्यक्षेत्रकालभावान् स्यान्नास्ति आश्रित्य ॥

सियअत्थिणत्थि कमसो सपरदव्वादिचउज्जुदं जुगवं ।

सियऽवत्तव्वं सेयरदव्वं खेत्तं च भावे च ॥५४॥

स्यादस्तिनास्ति क्रमशः स्वपरद्रव्यादिचतुर्युत युगपत् ।

स्यादवक्तव्य स्वपरद्रव्य क्षेत्र च भाव च ॥

सिय आसिदूण अत्थि चावत्तव्वं सदव्वदो जुगवं ।

सपरदव्वादीदो सिय णत्थि अव्वच्चमिदि जाणे ॥५५॥

स्यादाश्रित्य अस्ति चावक्तव्य स्वद्रव्यतो युगपत् ।

स्वपरद्रव्यादित , स्यान्नास्ति अवक्तव्यमिति जानीहि ॥

परदव्वखेत्तकालं भावं पडिवज्ज जुगव दव्वादो ।

सिय अत्थि णत्थि अवरं कमेण णेयं च सपरं च ॥ ५६ ॥

परद्रव्यक्षेत्रकालान् भाव प्रतिपद्य युगपत् द्रव्यतः ।

स्यादस्ति नास्ति अपर क्रमेण ज्ञेय च स्वपर च ॥

दव्वं खेत्तं कालं भावं जुगवं समासिदूणा व ।

एवं णिच्चादीणं धम्माणं सत्तभंगविही ॥ ५७ ॥

द्रव्य क्षेत्र काल भाव युगपत् समाश्रित्य च ।

एव नित्यादीना धर्माणा सप्तभगाविधि ॥

त्रिहिप्तिसेहावतथ्यभंगार्ण पतेयबुसंजोयतिसंजोयजावार्ण तिणि
तिणि एगसंमोयार्ण मेळणं सत्तमंगी पण्हयसाहु एकम्मि वत्थुम्मि
अविरोहेण सहंवाति पाप्पाणयमुप्पज्जगोणमायेण अं प्रकवदि ।

विधिनिषेधावतथ्यभंगानां प्रत्येकद्विसंयोगत्रिसंयोगजातानां त्रिप्र्येकसं
ख्यानां मेळनं सत्तमंगी प्रश्नवशात् एकस्मिन् वस्तुनि अविरोधेन संभवती
नानानयमुप्पज्जगोणमायेन यत्प्रत्ययसि ।

तत्पयाणि बुद्धेण य णवते सद्विलक्खमाणाणि ।
णाप्पणयमित्थवणपराणि सत्तस्स भंगस्स ॥ ५७ ॥

तत्र पदानि बुधैश्च ज्ञायन्ते पण्डित्यमानानि ।
नानानयनिरूपणपराणि सप्तानां भंगानां ॥

पयाणि ६०००००० ।

इति अतिवर्तिवपवादपुण्य कर्त्तव्यं-इत्यस्तिनास्तिप्रवादपूर्वं यत् ।

णाप्पपवादपुण्यं मदिसुदओही सुणप्पणाणायं ।
मणपज्जयस्स मयं केवलणाणस्स रूपं च ॥ ५९ ॥

ज्ञानप्रवादपूर्वं मतिधुतावधिसुज्ञानाज्ञानानां ।
मनःपर्यवस्य भेदान् केवलज्ञानस्य रूपं च ॥

कहदि इ पयप्पमाणं कोडी रुठ्ठणगा हि मदिणार्णं ।
अवगाहईहावायाचारणगा होति तज्जेया ॥ ६० ॥

कथयति पत्रप्रमाणं कांति रूपोनां हि मतिज्ञानं ।
अवग्रहहावायधारणा भवन्ति तद्भेदा ॥

विमयाण विमईणं संजोग दंसणं विमप्पवदं ।
अवगाहणार्णं तत्तो विसंमकंखा इवे ईहा ॥ ६१ ॥

विषयाणा विषयिणा सयोगे दर्शन, विकल्पवत् ।

अवग्रहज्ञान ततो विशेषाकाक्षा भवेदीहा ॥

ततो सुणिण्णओ खलु होदि अवाओ दु वत्थुजादस्स ।

कालंतरे वि णिणिण्णदसमरणहेऊ तुरीयं तु ॥ ६२ ॥

ततः सुनिर्णयः खलु भवति अवायस्तु वस्तुजातस्य ।

कालान्तरेऽपि निर्णीतस्मरणहेतुस्तुर्यं तु ॥

इंदियअणिंदियुत्थं वेंजणअत्थादवग्गहो दुविहो ।

चक्खुस्स माणसस्स य पढमो ण वज्जवग्गहो कमसो ॥ ६३ ॥

इन्द्रियानिन्द्रियोत्थ व्यञ्जनार्थाम्यामवग्रहो द्विविधः ।

चक्षुषः मनसश्च प्रथमो न चावग्रहः क्रमशः ॥

बहु बहुविहं च खिप्पाणिस्सिदणुत्तं धुवं च इदरं च ।

पडि एक्के जादे तिसयं छत्तीसभेयं च ॥ ६४ ॥

बहु बहुविधं च क्षिप्र अनिसृत अनुक्तं ध्रुवं इतरच्च ।

प्रति एकैकस्मिन् जाते त्रिशतं षट्त्रिंशद्भेदः च ॥

मदिणाण-मतिज्ञानम् ।

सुदणाणं अत्थादो अत्थंतरगहणमेव मदिपुव्वं ।

दव्वसुदं भावसुदं णियमेणिह सद्दजं पमुहं ॥ ६५ ॥

श्रुतज्ञानमर्थात् अर्थान्तरग्रहणमेव मतिपूर्वं ।

द्रव्यश्रुत भावश्रुतं नियमेनेह शब्दज प्रमुख ॥

पज्जायक्खरपदसंघायं पडिवत्तियाणियोगं च ।

पाहुड पाहुडपाहुड वत्थू पुव्वं समासेहिं ॥ ६६ ॥

पर्यायाक्षरपदसंघात प्रतिपत्ति अनुयोगः च ।

प्राभृत प्राभृतप्राभृत वस्तु पूर्वं समासैः ॥

विधिपिसेहायतम्भमगार्णं पतेयबुसंजोयतिसंजोयजादार्णं तिष्ठि
तिष्ठि एगसंभोयार्णं मेळणं सतमगी पण्हवसावु एकम्मि वरपुम्मि
अविरोहेण सहंघति जाणाण्यमुक्कगोणभावेण खं प्ररुधंदि ।

विधिनिषेधावच्छेद्यमगार्णां प्रत्येकद्विसंयोगत्रिसंयोगमासानां त्रिप्रत्येकसं-
ख्यानां मेळनं सतमगी प्रश्नवशात् एकस्मिन् वस्तुनि अविरोधेन संभवंती
नानानयमुक्कगौणभावेन यत्प्ररूपयति ।

तत्प्रपयाणि बुहेण य यत्वंते सद्विलक्खमाणाणि ।
जाणायमभिरूवणपराणि सत्तस्स भंगस्स ॥ ५७ ॥

तत्र पणानि बुधैश्च ज्ञायन्ते पठित्स्वमानानि ।
नानानयनिरूपणपराणि सत्तानां भंगानां ॥

पयाणि ६०००००० ।

इति अतिवृत्तिपवादपुण्यं वर्त—इत्यस्तिनास्तिप्रवादपूर्वं क्तं ।

जाणप्पवादपुण्यं मदिसुदओही सुणत्थणाण्णार्णं ।
मणपज्जयम्म मेय केवलणाणस्स रूवं च ॥ ५९ ॥

ज्ञानप्रधानपूर्वं मन्त्रिमुतावधिमुद्धानाञ्ज्ञानानां ।
मन पययम्म भेत्तान् केवलज्ञानस्य रूपं च ॥

कइठि ह पयप्पमात्थ कोडी रूठणगा दि मदिणार्णं ।
अवगहईहावायाधारणगा होति तट्ठमेया ॥ ६० ॥

स्थयानि पत्रप्रमाणं कोटि रूपाणां दि मतिज्ञानं ।
अवग्रहवायाधारणा मवन्ति तट्ठेदा ॥

विमयाण विमइणं संजोग दमणं वियप्पवद् ।
अवगहणार्णं मणो विसेमकम्मा हये ईहा ॥ ६१ ॥

विषयाणा विषयिणा सयोगे दर्शनं, विकल्पवत् ।

अवग्रहज्ञानं ततो विशेषाकाक्षा भवेदीहा ॥

ततो सुणिण्णओ खलु होदि अवाओ दु वत्थुजादस्स ।

कालंतरे वि णिणिण्णदसमरणहेऊ तुरीयं तु ॥ ६२ ॥

ततः सुनिर्णयः खलु भवति अवायस्तु वस्तुजातस्य ।

कालान्तरेऽपि निर्णीतस्मरणहेतुस्तुर्यं तु ॥

इंदियअणिंदियुत्थं वेंजणअत्थादवग्गहो दुविहो ।

चक्खुस्स माणसस्स य पढमो ण वऽवग्गहो कमसो ॥ ६३ ॥

इन्द्रियानिन्द्रियोत्थ व्यञ्जनार्थाम्यामवग्रहो द्विविधः ।

चक्षुषः मनसश्च प्रथमो न चावग्रहः क्रमशः ॥

बहु बहुविहं च खिप्पाणिस्सिदणुत्तं ध्रुवं च इदरं च ।

पडि एक्के जादे तिसयं छत्तीसभेयं च ॥ ६४ ॥

बहु बहुविधं च क्षिप्र अनिस्तृत अनुक्त ध्रुव इतरच्च ।

प्रति एकैकस्मिन् जाते त्रिशतं षट्त्रिंशद्भेदं च ॥

मदिणाण—मतिज्ञानम् ।

सुदणाणं अत्थादो अत्थंतरगहणमेव मदिपुव्वं ।

दव्वसुदं भावसुदं णियमेणिह सद्दजं पमुहं ॥ ६५ ॥

श्रुतज्ञानमर्थात् अर्थान्तरग्रहणमेव मतिपूर्वं ।

द्रव्यश्रुत भावश्रुत नियमेनेह शब्दज प्रमुख ॥

पज्जायक्खरपदसंघायं पडिवत्तियाणियोगं च ।

पाहुड पाहुडपाहुड वत्थू पुव्वं समासेहिं ॥ ६६ ॥

पर्यायाक्षरपदसंघात प्रतिपाति अनुयोग च ।

प्राभूत प्राभूतप्राभूत वस्तु पूर्वं समासै ॥

वीसविहं तं तेसि आवरणविभेयतो हि नियमेण ।
 सुदुमयिगोदस्स हवे अपुणस्स पढमसमयमिह ॥ ६७ ॥
 विंशतिविधं सत्तेपा आवरणविभेदता हि नियमन ।
 सूक्ष्मनिगोदस्य भवेत् अपूर्णस्य प्रथमसमये ॥
 लङ्कखरपञ्चायं गिरिचुम्भाहं लहुं निरावरणं ।
 उवस्वरिवज्जुषं वीसवियर्षं तु सुदणार्ण ॥ ६८ ॥
 लङ्कखरपर्यायं नित्योदघाटं लघु निरावरणं ।
 उपयुपरिष्ठित्युक्तं विंशतिविधं हि सुतत्त्वानं ॥
 इति सुतत्त्वानं—इति सुतत्त्वानं ।

भवगुणपञ्चयविहितं ओहीणाणं तु अवहिगं समये ।
 सीमाभाणं रुवीपदत्यसंघातपञ्चकं ॥ ६९ ॥
 भवगुणप्रत्ययविहितं लङ्कखरानं तु अवधिगं समये ।
 सीमाभाणं अपिपदार्थसंघातप्रत्यक्षं ॥
 दसोही परमोही सन्वोही होदि तस्य तिविहं तु ।
 गुणपञ्चयगो नियमा देसोही नरतिरक्खाणं ॥ ७० ॥
 दशावधि परमावधि सर्वावधिर्भवति तत्र त्रिविधस्तु ।
 गुणप्रत्ययको नियमात् दशावधि नरतिरक्खा ॥
 अवरं दमाहिस्स य नरतिरिण्ण इवदि संजदद्धि वरं ।
 भवपञ्चयगो ओही सुरविरयार्ण च तित्थानं ॥ ७१ ॥
 अवरं दमावधेयं नरतिर्यक्षु भवति संयते वरं ।
 भवप्रत्ययकोऽवधि सुरनरक्खाणां च तीर्थक्खाणां ॥
 गणामेय पढमं एयवियर्षं तु विदियमोही खु ।
 परमाही मग्धाही चरमसरीरिस्स विरदस्स ॥ ७२ ॥

नानाभेद प्रथम एकविकल्पस्तु द्वितीयोऽवधिः खलु १ ।

परमावधिः सर्वावधिः चरमशरीरिणः विरतस्य ॥

अणुगामी देशादिसु तमणुगामी य हीयमाणो वि ।

वडुंतो वि अवत्थिद अणवत्थिद होंति छब्भेया ॥७३॥

अनुगामी देशादिषु तेज्जननुगामी च हीयमानोऽपि ।

वर्धमानोऽपि अवस्थितोऽनवस्थितो भवन्ति षड्भेदाः ॥

इदि ओहिणाणं—इत्यवधिज्ञान ।

मणपज्जयं तु दुविहं रिजुमदि पढमं तु तत्थ विउलमदी ।

संजमजुत्तस्स हवे ज जाणइ तं खु णरलोए ॥७४॥

मन पर्ययस्तु द्विविध ऋजुमतिः प्रथमस्तु तत्र विपुलमतिः ।

सयमयुक्तस्य भवेत् यज्जानाति तत् खलु नरलोके ॥

इदि मणपज्जय—इति मन पर्यय ।

सच्चावरणविमुक्तं लोयालोयप्पयासगं णिच्चं ।

इंदियकमपरिमुक्तं केवलणाण निरावाहं ॥ ७५ ॥

सर्वावरणविमुक्तं लोकालोकप्रकाशकं नित्यं ।

इन्द्रियक्रमपरिमुक्तं केवलज्ञानं निराबाधं ॥

इदि केवलणाण—इति केवलज्ञान ।

कुमदि कुसुदं विभंगं अण्णाणतिय वि मिच्छअणपुव्वं ।

सच्चादिभावमुक्तं भवहेतुं सम्मभावचुदं ॥ ७६ ॥

कुमतिः कुश्रुत विभगं अज्ञानत्रयमपि मिथ्यानपूर्वं ।

सत्यादिभावविमुक्तं भवहेतुं सम्यक्त्वभावच्युतं ॥

चयणं १० सम्मग्गोवदेसकं वयणं सम्मदंसणवयणं ११ मिच्छाम-
ग्गोवदेसकं चयण मिच्छादंसणवयणमिदि १२ ।

तद्यथा । असत्यनिवृत्तिमौनं वा वाग्गुप्ति । वचनसस्कारकारणानि
उरःकठशिरोजिह्वामूलदन्तनासिकाताल्वोष्ठनामानि अष्टस्थानानि, स्पृष्टे-
पस्पर्शताविवृततेपद्विवृततासविवृततारूपाः पञ्चप्रयत्ना वचनसस्कारणानि ।
शिष्टदुष्टरूपो वचनप्रयोग तल्लक्षणशास्त्र सस्कृतादिव्याकरण । द्वादश-
भाषा इदमनेनकृतामिति अनिष्टकथनमभ्याख्यान नाम १ परस्परविरोध-
हेतु. कलहवाक् २ पृष्ठतो दोषमूचन पैशून्यवाक् ३ धर्मार्थकाममोक्षास-
म्बद्धवचनमसवद्बालापः ४ इन्द्रियविषयेषु रत्युत्पादिका या वाक् रतिवाक्
५ तेष्वरत्युत्पादिका या वाक् अरतीवाक् ६ परिग्रहार्जनसरक्षणाद्यासक्ति-
हेतु वचन उपाधिवचन ७ व्यवहारे वचनाहेतु निकृतिवचन ८ तपो-
ज्ञानादिषु अविनयवचन अप्रणतिवचन ९ स्तेयहेतु वचन मृषावचनं
१० सन्मार्गोपदेशक वचन सम्यग्दर्शनवचन ! ११ मिथ्यामार्गोपदेशकं
वचन मिथ्यादर्शनवचनमिति १२ ॥

वत्तारा बहुमेया वींदियपमुहा हवंति मूसवयो ।

बहुविहमसच्चवयणं दब्बादिसमासियं णेयं ॥८०॥

वक्तारो बहुभेदा द्वीन्द्रियप्रमुखा भवन्ति मृषावाक् ।

बहुविधमसत्यवचन द्रव्यादिसमाश्रित ज्ञेय ॥

दसविहसच्चं जणवद सम्मिदि ठवणा य णाम रुवे य ।

संभावणे य भावे पडुच्च ववहार.उवमाण ॥८१॥

दशविधसत्य जनपद सम्मतिः स्थापना च नाम रूप ।

संभावना च भावः प्रतीत्य व्यवहारं उपमा ॥

भत्तं राया सम्मदि पडिमा तह होदि एस सुरदत्तो ।

किण्हो जंबूदीवं पल्लट्टदि पाववज्जवयो ॥८२॥

मक्तं राजा सम्मति प्रतिमा तथा भवत्येव सुरदत्त ।

कृष्ण जम्बूद्वीपं परिवर्तयति पापवर्ज्यवचनं ॥

हस्तो रश्मिदि कूरो पल्लोषममेषमादिया सत्ता ।

आमंतणि आणवणी पुच्छणि आचणी य णवणी ॥८३॥

इत्थं रश्मति कूर पत्योपममेषमादिकानि सत्यानि ।

आमंत्रणी अक्षापनी पृच्छनी याचनी प्रज्ञापनी ॥

पञ्चक्खाणी संशयवणी इच्छाणुलोमिया तच्च ।

गवमी अणक्खरमुदा एवं भासा परूवेदि ॥८४॥

प्रत्याख्यानी संशयवचनी इच्छाणुलोमिया तच्च ।

नवमी अनक्खरगता एवं भासा प्ररूपयति ॥

पयाणि १०००० ०६ ।

इति सत्त्वपवादपुष्पं गतं—इति सत्त्वप्रवादपूर्वं गतं ।

अप्पपवाद मणिषं अप्पमरुषप्परुवयं पुष्पं ।

छब्बीसकोटिपयगयमेवं आणंति सुपयत्था ॥८५॥

आमप्रधानं भणितं आत्मस्वरूपप्ररूपकं पूर्वं ।

पञ्चान्तिकोत्पिपत्तगतमेवं जानन्ति सुपयत्था ॥

जीवो कत्ता य वत्ता य पाणी मोत्ता य पोग्गलो ।

वेदी विण्ह मयभू मरीरी तह माणओ ॥८६॥

मत्तो जत्तु य माणी य माई जोगी य संकुडो ।

असंकुडो य खेत्तण्ह अंतरप्पा तदेव य ॥८७॥

जीव कर्ता य वक्ता य प्राणी मोक्ता य पुत्रश्च ।

यत् विष्णु स्वयंभू मरीरी तथा मानव ॥

सक्ता जन्तुश्च मानी च मायी योगी च सकुचित ।

असकुचित क्षेत्रज्ञ अन्तरात्मा तथैव च ॥

व्यवहारेण जीवदि दसपाणेहिं, णिच्छयणएण य केवलणाणदं-
सणसम्मत्तरूपपाणेहि, जीविहिदि जीविहपुव्वो जीवदित्ति जीवो ।
व्यवहारेण सुहासुहं कम्मं णिच्छयणयेण चिप्पज्जयं च करेदित्ति
कत्ता । नो कामिवि करेदि इदि अकत्ता । सच्चमसच्चं च वत्तित्ति
वत्ता । णिच्छयदो अवत्ता । णयदुगुत्तपाणा अस्स अत्थि इदि
पाणी । कम्मफलं सस्सरूव च भुंजदि इदि भोत्ता । कम्मपोग्गलं
पूरेदि गालेदि य पोग्गलो । णिच्छयदो अपोग्गलो । सव्व वेइ इदि
वेदो । वावणसीलो विण्ह । सयभुवणसीलो सयंभू । सरीरमस्स-
त्थित्ति सरीरी । णिच्छयदो असरीरी । माणवादिपज्जयजुत्तो मा-
णवो । णिच्छएण अमाणवो । एवं सुरो असुरो तिरिच्छो अति-
रिच्छो णारयो अणारयो च इदि णादव्वं । परिग्गहेसु सजदित्ति
सत्ता । णिच्छयदो असत्ता । णाणाजोणिसु जायइत्ति जंतू । णिच्छ-
येण अजतू । माणो अहकारो अस्सत्थित्ति माणी । णिच्छयदो अ-
माणी । मायास्सत्थित्ति मायी । णिच्छयदो अमायी । जोगो मण-
वयणकायलक्खणो अस्सत्थित्ति जोगी । णिच्छयदो अजोगी । जह-
ण्णेण संकुइदपदेसो संकुडो । समुग्घादे लोय वाप्पइत्ति असंकुडो ।
खेत्तं लोयालोयं सस्सरूवं च जाणदित्ति खेत्तण्ह । अट्टकम्माब्भंत-
रवत्तीसभावदो चेदणाब्भंतरवत्तीसभावदो च अंतरप्पा । एवं मुत्तो
अमुत्तो । एवमादि वण्णेदि सत्तमपुव्वं ।

व्यवहारेण जीवति दशप्राणै , निश्चयनयेन च केवलज्ञानदर्शनसम्य-
क्त्वरूपप्राणै । जीविष्यति जीवितपूर्वो जीवतीति जीव । व्यवहारेण
शुभाशुभ कर्म निश्चयनयेन चित्पर्याय च करोतीति कर्ता । न किमपि
करोतीत्यकर्ता । सत्यमसत्य च वक्तीति वक्ता । निश्चयतोऽवक्ता । नय-
द्विकोक्तप्राणा यस्य सन्तीति प्राणी । कर्मफल स्वस्वरूप च भुक्ते इति

भोक्ता । कर्मपुत्रकान् पूरयति गालयति च पुत्रल । निश्चयतोऽपुत्रल ।
 सर्षं वेत्तीति वेद । व्यापनशीलो विष्णु । स्वयंमयनशीलो स्वयंभू ।
 शरीरमस्यास्तीति शरीरी । निश्चयतोऽशरीरी । मानवादिपर्याययुक्तो मानव ।
 निश्चयेनामानव । एवं सुरोऽसुर, तिर्यचोऽतिर्यच, नारकोऽनारकश्च
 इति वृत्तम्यः । परिग्रहेषु समतीति सक्ता । निश्चयतोऽसक्ता । नानास्यो-
 निषु जायते इति जन्तु । निश्चयेनाजन्तु । मानोऽहंकारोस्यास्तीति मानी ।
 निश्चयतोऽमानी । मायास्यास्तीति मायी । निश्चयतोऽमायी । मोगो मन-
 वचनकाम्यलक्षणोऽस्यास्तीति योग निश्चयतोऽयोगी । प्रचम्येन संकुचि-
 त्प्रदेश संकुचित । समुद्राते लोके व्याप्नोतीत्यसंकुचित । क्षेत्रं लोकालोकं
 स्वस्वरूपं च जानातीति क्षेत्रज्ञ । अष्टकर्माम्यन्तरवर्तित्वभावतश्चे-
 तनान्यन्तरवर्तित्वभावतश्चास्तारमा । एवं मूर्तोऽमूर्त । एवमादिकं वण-
 यति सप्तमं पूर्व ।

पयाणि २६ ०००००० ।

इति कम्मपवादं चर्च-इत्यात्मप्रवादं कृतं ।

कम्मपवात्परूषण कम्मपवादं सया षमंसामि ।

इगिकोडीअडसीनीलकखपरं अहमं पुब्ब ॥ ८८ ॥

कम्मप्रवात्प्ररूपणं कम्मप्रवात् सदा नमामि ।

एककात्रशार्वातिप्रक्षपं अहमं पूर्व ॥

भावरणम्म विमय धेयणीयं मोहणायु णाम च ।

गानं च अंतराय अहवियपं च कम्ममिणं ॥ ८९ ॥

भावरणम्य विमं वन्नीयं माहनीयमायु नाम च ।

गात्र धान्नगायं अहविकल्पं च कर्म ॥

अडदालसयं उत्तरपयडीदो असंखलोयभेयं च ।
बंधुदयुदीरणावि य सत्तं तेसिं परूवेदि ॥ ९० ॥

अष्टचत्वारिंशच्छत उत्तरप्रकृतित. असख्यलोकभेद च ।

बन्धोदयोदीरणा अपि च सत्व तेषा प्ररूपयति ॥

पयडिः द्विदि अणुभागो पदेसबंधो हु चउविहो बंधो ।
तेसिं च ठिदि गेया जहण्णइदरप्पभेयेण ॥ ९१ ॥

प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशबन्धो हि चतुर्विधो बन्धः ।

तेषा च स्थितिः ज्ञेया जघन्येतरप्रभेदेन ॥

अणुभागो पयडीणं सुहासुहाणं च चउविहो होदि ।
गुडखंडसक्करामिदसरिसो य रसो सुहाणं पि ॥ ९२ ॥

अनुभागः प्रकृतीना शुभाशुभाना च चतुर्विधो भवति ।

गुडखड्गशर्करामृतसदृशश्च रसः शुभानामपि ॥

णिबकंजीरविसरहालाहलसरिसचउविहो गेयो ।
अणुभायो असुहाणं पदेसबंधो वि बहुभेयो ॥ ९३ ॥

निंबकजीरविषहालाहलसदृशश्चतुर्विधो ज्ञेयः ।

अनुभागोऽशुभाना प्रदेशबन्धोऽपि बहुभेदः ॥

लयदारदृसिलासमभेया ते विल्लिदारणं तस्स ।
इगिभागो बहुभागाद्विसिला देसघादिघादीणं ॥ ९४ ॥

लतादार्वस्थिशिलासमभेदास्ते बह्वीदार्वनन्तस्य ।

एकभागो बहुभागा अस्थिशिला देशघातिघातिना ॥

पयाणि १८०००००० ।

इदि कम्मपवादपुण्व गद—इति कर्मप्रवादपूर्व गत ।

पञ्चस्त्राण णवमं चउसीदिलक्खपयप्पमाणं तु ।
तत्थ वि पुरिसविसेसा परिमिदकालं च इदरं च ॥९५॥

प्रत्याख्याने नवमं चतुरशीतिष्ठपदप्रमाणं तु ।
तत्रापि पुरुषविशेषान् परिमितकालं च इतरथ ॥

णाम द्ववणा दब्बं खेत्तं कालं पडुच्च भाव च ।
पञ्चस्त्राण किञ्चिद् सावज्जाणं च बहुलाणं ॥ ९६ ॥

नाम स्यापनां द्रव्यं क्षेत्रं कालं प्रतीय भाव च ।
प्रत्याख्याने क्रियते सावधानां च बहुलानां ॥

उववामविहिं तस्य वि भावणमेय च पचसमिदि च ।
गुत्तितिय तद् वण्णदि उववासकलं विमुदस्स ॥९७॥

उपवासविधि तस्यापि भावनाभेदं च पंचसमिति च ।
गुप्तित्रये तथा वणयति उपवासफलं विष्णुदस्य ॥

अप्पागदमदिक्कंतं कोटिजुदमखडिदं ।
मायारं च णिरायारं परिमाणं तदेतरं ॥९८॥

अनागतमतिक्रान्तं काटियुतमखडितं ।
माकरं च निगकारं परिमाणं तथेतरत् ॥

तद्वा च वत्तणीयानं महेदुगमिदि ठिदं ।
पञ्चस्त्राण जिणदि दइमेयं पफित्तिदं ॥ ९९ ॥

तथा च मङ्गलकमिति स्थितं ।
प्रत्याख्याने विनश्यत्तममप्रकीर्तितं ॥

चउज्जिदं न हि विणयमुदं अणुवादमुदमिदि आप्पे ।
अणुपाण्णमुदं चिय भावविमुदं गहीदस्व ॥ १०० ॥

चतुर्विध तद्वि विनयशुद्ध अनुवादशुद्धमिति जानीहि ।

अनुपालनशुद्ध चैव भावविशुद्ध गृहीतव्य ॥

पयाणि ८४००००० ।

इदि पच्चक्खाणपुव्व गदं-इति प्रत्याख्यानपूर्व गत ।

विज्जाणुवादपुव्वं पयाणि इगिकोडि होंति दसलक्खा ।

अंगुष्ठपसेणादी लघुविज्जा सत्तसयमेत्थ ॥१०१॥

विद्यानुवादपूर्व पदानि एककोटि. भवन्ति दशलक्षाणि ।

अगुष्ठप्रसेनादी लघुविद्या सप्तशतान्यत्र ॥

पंचसया महविज्जा रोहिणिप्रमुहा प्रकासये चावि ।

तेसिं सरूवसत्ति साहणपूयं च मंतादिं ॥१०२॥

पचशतानि महाविद्या रोहिणीप्रमुखा प्रकाशयति चापि ।

तासा स्वरूपशार्त्त साधनपूजा च मन्त्रादिक ॥

सिद्धाणं फललाहे भोमंगयणंगसद्विच्छिन्नाणि ।

सुमिणंलक्खणविजणअट्टणिमित्ताणि जं कहइ ॥१०३॥

सिद्धाना फललामान् भौमगगनाद्गशब्दच्छिन्नानि ।

स्वप्रलक्षणव्यजनानि अष्टौ निमित्तानि यत्कथयति ॥

पयाणि ११०००००० ।

इदि विज्जाणुवादपुव्व-इति विद्यानुवादपूर्व ।

कल्लाणवादपुव्वं छव्वीससुकोडिपयप्पमाणं तु ।

तित्थहरचक्रवट्टीत्रलदेउसमद्वचक्कीणं ॥ १०४ ॥

कल्याणवादपूर्व षड्विंशतिसुकोटिपदप्रमाण तु ।

तीर्थकरचक्रवर्तिबलदेवसमर्द्धचक्रिणा ॥

गन्माषदरणतच्छ्रम तित्थयरादीसु पुण्यहेतू च ।

सोलहमाषाधिकरिया सवाणि षण्णोदि (स) विसेसं ॥१०५॥

गर्मावतरोत्सवानि तीर्थकरादिषु पुण्यहेतूषु ।

षोडशमाषनाक्रिया तपोसि वर्णयति सविशेषं ॥

वरचन्द्रसूरगह्वगह्वणवस्तुत्तादिचारसउयाई ।

• तेसि च फलाई पुणो • षण्णोदि सुहामुहं अत्थ ॥१०६॥

वरचन्द्रसूर्यग्रहणग्रहणस्तत्रादिचारशकुनादि ।

तेषां च फलासि पुन वर्णयति शुभाशुभं यत्र ॥

पयाई २६०००००००० ।

इति कलावदाष्टपुष्पं-इति कलावदाष्टपुष्पं ।

पाप्यावासं पुष्पं तेरहकोटीपयं यमं सामि ।

अत्थ वि कयचिकिच्छापसुहृद्गायुवेयं च ॥१०७॥

प्राणात्वासं पूर्वं त्रयोदशकोटिपदं नमामि ।

यत्रापि कायचिकित्साप्रमुखाष्टाङ्गे अयुर्वेदं च ॥

मूर्दाकम्मं जंगुलिपक्कमाणा माहया परे मेया ।

ईडापिगलादिपाणा पुहवीजातग्गिवायुण ॥ १०८ ॥

मूर्तिकर्मजागुलिप्रकमसावक्य परे मेया ।

ईडापिगलादिपाणा पृथिव्यवस्त्रिवायूनां ॥

तथापि बहुभय दहपाणपरुषणं च दम्भाणि ।

उषयाख्यावधमयस्त्वाणि य तेसिमेव सु ॥ १०९ ॥

तन्वानां बहुभय दहपाणपरुषणं च दम्भाणि ।

उपकारापकारग्न्याणि च तेयामेव खलु ॥

वण्णिज्जइ गइभेया जिणवरदेवेहि सव्वभासाहिं ।

वर्ण्यते गतिभेदैः जिनवरदेवैः सर्वभाषाभि ।

पयाणि १३००००००० ।

पाणावाय गद-प्राणावायं गत ।

किरियाविसालपुव्वं णवकोटिपयेहिं संजुत्तं ॥ ११० ॥

क्रियाविशालपूर्वं नवकोटिपदैः संयुक्त ॥

संगीदसत्थच्छेदालंकारादी कला बहत्तरी य ।

चउसट्ठी इच्छिगुणा चउसीदी जत्थ सिल्लाणं ॥१११॥

संगीतशास्त्रच्छदोलङ्कारादि यः कला द्वासप्ततिः ।

चतुःषष्टिः स्त्रीगुणाः चतुरशीति यत्र शिल्पाना ॥

विण्णाणाणि सुगम्भाधानादी अडसय च पणवग्गं ।

सम्महंसणकिरिया वण्णिज्जंते जिणिंदेहिं ॥११२॥

विज्ञानानि सुगर्भाधानादय अष्टशत च पञ्चवर्ग ।

सम्यग्दर्शनक्रिया वर्ण्यते जिनेन्द्रैः ॥

णिच्चणिमित्ताकिरिया वंदणसम्मादिया मुणिंदाणं ।

लोगिगलोगुत्तरभवकिरिया णेया सहावेण ॥११३॥

नित्यनिमित्तक्रिया वदनासाम्यादिका मुनीन्द्राणा ।

लौकिकलोकोत्तरभवक्रिया ज्ञेया स्वभावेन ॥

पयाणि ९०००००००० ।

इदि किरियाविसाल-इति क्रियाविशाल ।

तिल्लोयविंदसारं कोडीवारह दसग्घपणलक्खं ।

जत्थ पयाणि तिलोयं छत्तीसं गुणिदपरियम्मं ॥११४॥

त्रिंशोऽक्षविन्दुसारं कोट्यो द्वादश दशाष्टपञ्चष्टाणि ।

यत्र पदानि त्रिंशोऽक्षं पञ्चत्रिंशत् गणितपरिचर्यम् ॥

अठवधद्वारास्थि पुण्यो अंकविपासादि चारि बीजार्थः ।

मोक्षसुखस्वर्गगमनकारणसुखधर्मकिरियाओ ॥११५॥

अष्टम्यध्वाराण् पुन अंकविपासादीनि चत्वारि बीजानि ।

मोक्षस्वरूपगमनकारणसुखधर्मकिरिया ॥

लोयस्स विंदवयवा वण्णिज्जेत च एत्थ सारं च ।

तं लोयविंदुसारं धोइसपुण्यं णमसामि ॥११६॥

लोयस्स विन्दवोऽयववा वर्णयते यत्र सारं च ।

तच्छोऽक्षविन्दुसारं चतुर्दशार्थं नमामि ॥

पयाणि १२५००००००० ।

त्रिंशोऽक्षविन्दुसारं पर्य-त्रिंशोऽक्षविन्दुसारं पर्य ।

इदि णाअधूमपट्टे सूरिं सिरिविजयकिरिणामगुरुं ।

णमिउण्ण सूरिमुक्खो कइइ इणं सुखसुहचंदो ॥ ११७ ॥

इति ज्ञानमूर्पणपट्टे सूरिं धीविजयकीर्तिनामगुरुं ।

नत्था मूर्तिमुख्यं कथयति इमां सुखलुभचंद्र ॥

इदि अंगपण्णत्तीण सिउंठत्तमुक्खये णाअधूमपसमरणावरमि-

त्ताणे विदिया अदियाओ ॥ २ ॥

चूलिकाप्रकीर्णकप्रज्ञप्तिः ।

तच्चूलियासुभेया पंच वि तह जलगया हवे पढमा ।
जलथभण जलगमणं वण्णादि विण्हिस्स भक्खं जं ॥१॥

तच्चूलिकासु भेदाः पचापि तथा जलगता भवेत्प्रथमा ।

जलस्थभन जलगमन वर्णयति वन्हे भक्षण यत् ॥

चेसणसेवणमंतंतंततवचरणपमुहविहिभेए ।

णहणहदुगणवअडणवणहदुणि पयाणि अंककमे ॥२॥

प्रवेशनसेवनमत्रतत्रतपश्चरणप्रमुखविविभेदान् ।

नभोनभोद्विकनवाष्टनवनभोद्विकानि पदानि अकक्रमेण ॥

पयाणि २०९८९२०० ।

जलगदचूलिया-जलगतचूलिका ।

मेरुकुलसेलभूमीपमुहेसु पवेससिग्घगमणादि- ।

कारणमंतंतंतंततवचरणणिरूवया रम्मा ॥३॥

मेरुकुलशैलभूमिप्रमुखेषु प्रवेशशीघ्रगमनादि- ।

कारणमत्रतत्रतपश्चरणनिरूपिका रम्या ॥

तित्थियपयमेत्ता हु थलगयसण्णामचूलिया भणिया ।

मायागया च तेत्थियपयमेत्ता चूलिया णेया ॥४॥

तावत्पदमात्रा हि स्थलगतसन्नामचूलिका भणिता ।

मायागता च तावत्पदमात्रा चूलिका ज्ञेया ॥

मायारूवमहेंदजालविकिरियादिकारणगणस्स ।

मंततवतंतयस्स य णिरूवग्ग कोदुयाकलिदा ॥५॥

एयत्तणेण अप्पे गमणं परदव्वदो दु णिव्वत्ती ।

उवयोगस्स पइत्ती स समायोऽदो उच्चदे समये ॥११॥

एकत्वेन आत्मनि गमन परद्रव्यतस्तु निवृत्तिः ।

उपयोगस्य प्रवृत्तिः स समाय आत्मोच्यते समये ॥

णादा चेदा दिट्ठाहमेव इदि अप्पगोचरं ज्ञाणं ।

अह सं मज्झत्थे गदि अप्पे आयो दु सो भणिओ ॥१२॥

ज्ञाता चेतयिता दृष्टाहमेव इत्यात्मगोचर ध्यान ।

अथ स मध्यस्थे गतिरात्मनि आयस्तु स भणितः ॥

तत्थ भवं सामइयं सत्थं अवि तप्परूवगं छविहं ।

णाम दवणा दव्वं खेत्तं कालं च भाव तं ॥१३॥

तत्र भवं सामायिकं शास्त्रमपि तत्प्ररूपक पड्विध ।

नाम स्थापना द्रव्य क्षेत्र कालश्च भावस्तत् ॥

तत्थ इट्ठाणिट्ठणामेसु रायदोषणिव्वत्ति सामाइयमिदि अहिहाणं
वा णाम सामाइय ॥ १ ॥

तत्रेष्टानिष्टनामसु रागद्वेषनिवृत्ति सामायिकमिति अभिधान वा नाम
सामायिकम् ॥१॥

मणुण्णमणुण्णासु इत्थिपुरिसाइआयारठावणासु कट्ठलेवचित्ता-
दिपडिमासु रायदोसणियट्ठी इणं सामाइयमिदि वा इज्जमाणयं किञ्चि
वत्थू वा ठावणा सामाइयं ॥ २ ॥

मनोज्ञामनोज्ञासु स्त्रीपुरुषाद्याकारस्थापनासु काष्ठलेपचित्रादिप्रतिमासु
रागद्वेषनिवृत्तिः इद सामायिकमिति वा स्थाप्यमान किञ्चिद्वस्तु वा स्था-
पना सामायिक ॥ २ ॥

इट्ठाणिट्ठेसु चेदणाचेदणदव्वेसु रायदोसणियट्ठी सामाइयसत्थाणु-
वज्जुत्तणायगो तस्सरीरादि वा दव्वसामाइयं ॥ ३ ॥

इष्टानिष्टेषु चेतनाचेतनद्रव्येषु रगद्वेषनिवृत्ति सामायिकशास्त्रानु-
पयुक्तज्ञापक सच्छरीरादि वा द्रव्यसामायिकं ॥ ३ ॥

धामगामपपरषणाविभेदेषु इष्टानिष्टेषु तत्पदोसधियही चेत्
सामाहृत्य ॥ ४ ॥

नाम्नामनगरवनादिक्षेत्रेषु इष्टानिष्टेषु रगद्वेषनिवृत्ति क्षेत्रसामा-
यिकं ॥ ४ ॥

वसंतादसु ऋतुसु शुष्ककिण्डार्य पञ्चार्ण विषयवारणपञ्चत्वारसु
च तेषु कालविशेषेषु तं विषयही कालसामाहृत्य ॥ ५ ॥

वसंतादिषु ऋतुषु शुष्ककृष्णयो पक्षयो दिनवारनक्षत्रादिषु च तेषु
कालविशेषेषु वसिष्ठेति कालसामायिकं ॥ ५ ॥

गामभावस्त जीवादिष्वविषययुषयोगरूपस्त पञ्चापस्त मि-
च्छावसंनकसायविसंकिञ्चेषधियही सामाहृत्यसत्युपयुक्तधामगो
तत्पञ्चापपरिणतं सामाहृत्य वा भावसामाहृत्य ॥ ६ ॥

नामभावस्त जीवादिष्वविषयोपयोगरूपस्त पर्यायस्त निष्पद्यदर्शनक-
पायान्संज्ञानिवृत्ति सामायिकशास्त्रोपयुक्तज्ञापक तत्पर्यायपरिणतं
सामायिकं वा भावसामायिकं ॥ ६ ॥

सामाहृत्यं यत्—सामायिकं गतं ।

चउधिमज्जिणाथ नामठवणदब्बसेचकलमावेहिं ।

कल्लापचउत्तीमानिमयावपाडिहेरणं ॥ १४ ॥

चतुर्भिर्गतिजिनानां नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकलमावै ।

न्यायचतुर्भिर्गतिशयाप्रतिहार्याणां ॥

परमो गालियद्वहसम्मो मरणाण धम्मदेसस्त ।

मण्यममिह त यवण सप्पट्ठिणरुं च सत्तमं च ॥ १५ ॥

परमौदारिकदेहसमवशरणाना वर्मदेशस्य ।

वर्णनमिह तत्स्तवन तत्प्रतिबद्ध च शास्त्र च ॥

थव गद—स्तव गत ।

मा वंदणा जिणुत्ता वंदिज्जह जिणवराणमिण एक्क ।

चेत्तचेत्तालयादिथई च दब्बादिवहुभेया ॥ १६ ॥

सा वन्दना जिनोक्ता वन्द्यते जिनवराणा एक ।

चैत्यचैत्यालयादिस्तुतिश्च द्रव्यादिवहुभेदा ॥

एव वदणा—एव वदना ।

पडिकमणं कयदोसणिरायरणं होदि तं च सत्तविहं ।

देवसियराइक्खियचउमासियमेववच्छरियं ॥ १७ ॥

प्रतिक्रमण कृतदोषनिराकरण भवति तच्च सप्तविध ।

दैवसिकरात्रिकपाक्षिकचातुर्मासिकसावत्सरिक ॥

इज्जावहियं उत्तमअत्थं इदि भरहखेत्तादि ।

दुस्समकालं च तहा छहसंहणणऽड्डपुरिसमांसिज्ज ॥ १८ ॥

ईर्यापथिक उत्तमार्थमिति भरतक्षेत्रादि ।

दु.षमकाल च तथा षट्संहननाढ्यपुरुषमाश्रित्य ॥

दब्बादिभेदभिण्णं सत्थं अवि तप्पस्सवयं तं (तु) ।

यदिवग्गेहि सदावि य णादब्बं दोसपरिहरणं ॥ १९ ॥

द्रव्यादिभेदभिन्न शास्त्रमपि तत्प्ररूपक तत्तु ।

यतिवर्गैः सदापि च ज्ञातव्य दोषपरिहरण ॥

इदि पडिक्कमण—इति प्रतिक्रमण ।

वेणुहयं जातद्वयं पंचविहो जाणदसवार्णं च ।

चारित्ततदुषचारह विणओ अत्थ परुविज्झइ ॥ २० ॥

वैनपिकं ज्ञातव्यं पंचविधं ज्ञानदर्शनयोश्च ।

चारित्र्यतपस्तपचारणां विनयः यत्र प्ररूप्यते ॥

विणयो सासणघम्मो विणओ संसारतारओ विणओ ।

मोक्खपहो वि य विणओ कायण्वो सम्मदिट्ठीरुं ॥ २१ ॥

विनय शासनधर्म विनय संसारतत्त्वक विनय ।

मोक्षपथोऽपि च विनय कर्तव्य सम्यग्दृष्टिम् ॥

विणयो बहो—विनयो क्तः ।

किदिकम्मं जिणवयणधम्मजिणालयाण वेचस्स ।

पेचगुरूण नवधा वंदणहेतुं परुवेदि ॥ २२ ॥

हृतिर्कर्म जिनवचनधर्मेजिनाख्यानां चैत्यस्य ।

पंचगुरूणां नवधा वन्दनहेतुं प्ररूपयति ॥

साधीअतियपदिक्खुअतियणदिअउसरसुवारसावधे ।

णिअणिमिआकिरियाविहिं च वत्तीस दोसहरं ॥ २३ ॥

स्वाधीनत्रिकप्रपञ्चक्षिण्यत्रिनतिचतु शिरोद्वादशावर्ताः ।

नित्यनैमित्तिकक्रियाविधि च द्वात्रिंशदोषहरं ॥

इति किरिकम्म—इति हृतिर्कर्म ।

अदिगोचारस्स विहिं पिअविमुद्धिं च जं परुवेदि ।

दसवयालियसुत्तं दह फाला अत्थ संभुत्ता ॥ २४ ॥

यतिगोचरस्य विधिं पिंडविशुद्धिं च यत् प्ररूपयति ।

दशवैकालिकमूत्रं दश काला यत्र समुक्ताः ॥

इदि दहवेकालिय-इति दशवैकालिक ।

उत्तराणि अहिज्जंति उत्तरऽध्ययणं मदं जिणिंदेहिं ।

वावीसपरीसहाणं उवसग्गाणं च सहणविहिं ॥ २५ ॥

उत्तराणि अधीयन्ते उत्तराध्ययन मत जिनेन्द्रैः ।

द्वाविंशतिपरीपहाना उपसर्गाणा च सहनविधिं ॥

वण्णेदि तप्फलमवि एवं पण्हे च उत्तरं एवं ।

कहदि गुरु सीसयाणं पइण्णिय अट्टम तं खु ॥ २६ ॥

वर्णयति तत्फलमपि एव प्रश्ने च उत्तर एव ।

कथयति गुरुः शिष्येभ्यः प्रकीर्णक अष्टम तत्खलु ॥

इदि उत्तराज्जयण-इत्युत्तराध्ययन ।

कप्पव्वहारो जहिं ववहिज्जइ जोग कप्पमाजोगा ।

सत्थं अवि इसिजोगं आयरणं कहदि सव्वत्थ ॥ २७ ॥

कल्पव्यवहारः यत्र व्यवहियते योग्य कल्प्य अयोग्य ।

शास्त्रमपि ऋषियोग्य आचरणं कथयति सर्वत्र ॥

एव कप्पव्वहारो गदो-एव कल्पव्यवहारो गत ।

कप्पाकप्पं तं चिय साहूणं जत्थ कप्पमाकप्पं ।

वण्णिज्जइ आसिच्चा दव्वं खेत्तं भवं कालं ॥ २८ ॥

कल्प्याकल्प्यं तदेव साधूनां यत्र कल्प्यमकल्प्यं ।

वर्ण्यते व्याश्रित्य द्रव्यं क्षेत्रे भवे कालं ॥

इति कल्प्याकल्प—इति कल्प्याकल्प्यं ।

महाकल्पं व्याप्यं निजकल्पाय च सध्वसाहर्षं ।

उत्तमसंहारणं द्रव्यक्षेत्रादिवर्तीर्णं ॥ २९ ॥

महाकल्प्यं ज्ञातव्यं जिनकल्पानां च सर्वसाधूनां ।

उत्तमसंहारणानां द्रव्यक्षेत्रादिवर्तीर्णं ॥

तियकालयोगकल्पं यविरकल्पाय ज्ञेयं वणिज्जह ।

दिक्सासिक्खापोषणसंल्लेह्यमप्यसकारं ॥ ३० ॥

त्रिकालयोगकल्पं स्थविरकल्पानां यत्र वर्ण्यते ।

दीक्षाशिक्षापोषणसंल्लेह्यनारमसंस्काराणि ॥

उत्तमठाभगदाय उच्छिद्वाराहणाविसेसं च ।

न्यस्तमस्थानगतानां उत्कृष्टाराधनाविशेषं च ।

इति महाकल्पं गद्य—इति महाकल्प्यं गद्यं ।

पुण्डरियणामसत्यं नमामि निर्वर्णं सुभावेन ॥ ३१ ॥

पुण्डरीकनामशास्त्रं नमामि नित्यं सुभावेन ।

भावणवितरजोहमकल्पविमाणेषु ज्ञेयं वणिज्जह ।

उपपत्तीकारणं खलु दास्य पूज्यं च तप्यकरणं ॥ ३२ ॥

भावनम्यन्तरज्योतिष्कल्पविमानेषु यत्र वर्ण्यते ।

उत्पत्तिकर्मणं खलु दास्य पूजा च तप्यकरणं ॥

सम्पत्तसंज्ञमार्तिं अकामविज्जरणमेव ज्ञेयं पुण्यं ।

तदुपादद्याणवेदवसुहसंपत्ती च जीमार्थं ॥ ३३ ॥

सम्यक्त्वसयमादि अकामनिर्जरा एव यत्र पुन ।

तदुत्पादस्थानवैभवमुखसपत्तिश्च जीवाना ॥

इदि महपुडरीय-इति महापुडरीक ।

णीसेहियं हि सत्थं पमाददोसस्स दूरपरिहरण ।

पायच्छित्तविहाण कहेदि कालादिभावेण ॥ ३४ ॥

निपेधिका हि शास्त्र प्रमाददोषस्य दूरपरिहरणं ।

प्रायश्चित्तविधान कथयति कालादिभावेन ॥

आलोयण पडिकमणं उभयं च विवेयमेव वोसग्ग ।

तव छेय परिहारो उवठावण मूलमिदि णेया ॥ ३५ ॥

अलोचन प्रतिक्रमणं उभय च विवेक एव व्युत्सर्गः ।

तपश्छेद परिहार उपस्थापना मूलमिति ज्ञेय ॥

दहमेया वि य छेदे दोसा आकंपियं दस एदे ।

अणुमाणिय जं दिट्ठं वादर सुहमं च छिण्ण च ॥ ३६ ॥

दशभेदा अपि च छेदे दोषा आकपित दश एते ।

अनुमानित यदृष्ट वादर सूक्ष्म च छिन्न च ॥

सङ्खावुलियं बहुजणमन्वत्तं चावि होदि तस्सेवी ।

दोसणिसेयविमुत्तं इदि पायच्छित्तं गहीदव्वं ॥ ३७ ॥

१ महपुडरीय अस्य स्थाने पुडरीय इत्येव भाव्य । महापुडरीकस्य लक्षण पुस्तकाभ्युत अस्मदृष्टिदोषाद्वा गतमिति न जानीम । लिखितपुस्तक त्वधुन अस्मत्समीपे नास्ति । २१-७-२२ । तल्लक्षण हि-महच्च तत्पुडरीक च महापुडरीव शास्त्र तच्च महर्धिकेषु इन्द्रप्रतीन्द्रादिषु उत्पत्तिकारणतपोविशेषाद्याचरण वर्णयति

महपुडरीय सत्थ वणिणज्ज जत्थ महड्ढिदेवेसु ।

इत्थपदिहार्दपणीकारणतपोविशेषाद्याचरण वर्णयति

शब्दलुब्धं बहुजनमप्यक्तं चापि भवति सस्तेषां ।
 दोषनियेकविमुक्तं इति प्रायश्चित्तं गृहीतव्यं ॥
 एवं दह्येया वि य तद्दोषा सहविहा वि तप्तेया ।
 वष्पिज्जते स अत्य वि णिसीदिकापसु विरधारा ॥ ३८ ॥
 एवं दशच्छेदा अपि च तद्दोषा तथाविधा अपि च छेदा ।
 वर्प्यन्ते तद्यथापि नितीतिक्रमसु विस्तरेण ॥

इति विवेचिष्यपहण्यर्थ—इति विवेचिकाप्रकीर्णकं ।

एवं पहण्ययाणि य ओहस पण्डिताणि एतस्य संखेवा ।
 सहहृदि ज्ञो वि जीवो सो पावइ परमणिज्वाण ॥ ३९ ॥
 एवं प्रकीर्णकानि च चतुर्दश प्रतीतानि अत्र संक्षेपात् ।
 अहंवाति यापि जीव स प्राप्नोति परमनिर्वाणं ॥
 एवं ओहसपहण्यथा—एवं चतुर्दशप्रकीर्णकानि ।

सुदण्ण केवलमवि दोण्ण वि सरिसाणि होति बोद्धादो ।
 पणवत्स केवलमवि सुवं परोक्खं सया जाणे ॥ ४० ॥
 श्रुतज्ञानं केवलमपि द्वे अपि सदृशे भवतो जायत ।
 प्रत्यक्षं केवलमपि श्रुतं परोक्षं तथा जानीहि ॥
 इति उमहण वि मणियं पण्हादो उसहसेणओहस्स ।
 सेमावि जिणवरिदा सगर्धि पण्डि तह समनखंसि ॥ ४१ ॥
 इति कृपमणापि भणितं प्रश्नतः कृपमसेमयोगिन ।
 शेषा अपि जिमबेन्द्रा स्वगणिन प्रति तथा समाह्वयन्ति ॥
 मिरिषडुमाणसुहकन्यभिभिम्भारं चारहंगसुदण्ण ।
 मिरिगोयमेण रहयं अविरुद्धं सुणह मयियखमा ॥ ४२ ॥

श्रीवर्धमानमुखकजविनिर्गत द्वादशाङ्गश्रुतज्ञान ।

श्रीगौतमेन रचित अविरुद्ध शृणुत भव्यजना ! ॥

सिरिगोदमेण दिण्णं सुहम्मणाहस्स तेण जंबुस्स ।

विण्हू णंदीमित्तो तत्तो य पराजिदो य(त)त्तो ॥ ४३ ॥

श्रीगौतमेन दत्त सुधर्मनाथस्य तेन जम्बूनाम्न ।

विण्णु नन्दिमित्र ततश्चऽपराजितः तत ॥

गोवद्धणो य तत्तो भद्दभुओ अंतकेवली कहिओ ।

वारहअंगविदण्हू पचेदे कलियुगे जादा ॥ ४४ ॥

गोवर्धनश्च तत भद्रबाहु अन्तकेवली कथित ।

द्वादशाङ्गविद पचैते कलियुगे जाता ॥

दसपुब्बाणं वेढा विसाहसिरिपोढिलो तदो सूरी ।

खत्तिय जयसो विजयो बुद्धिल्लसुगंगदेवा य ॥ ४५ ॥

दशपूर्वाणा वेत्तारौ विशाखश्रीप्रौष्ठिलौ ततः सूरी ।

क्षत्रिय जयस विजय बुद्धिल्लमुगगदेवौ च ॥

सिरिधम्मसेणसुगंणी तत्तो एगादसंगवेत्तारा ।

णक्खत्तो जयपालो पंडू धुयसेण कंसगणी ॥ ४६ ॥

श्रीधर्मसेनसुगणी तत एकादशाङ्गवेत्तारः ।

नक्षत्र जयपाल पांडु ध्रुवसेन कशगणी ॥

अग्गमअंगि सुभदो जसभदो भद्दबाहु परमगणी ।

आइरियपरंपराइ एवं सुदणाणमावहदि ॥ ४७ ॥

अग्निमैत्री सुभद्र यशोभद्र भद्रबाहु परमगणी ।

आचार्यपरपरया एव श्रुतज्ञान आवहति ॥

कालविसेसा णढं सुवर्णार्णं अप्पभुद्धिधरणत्तो ।

तं अंसं संवहति धम्मपदेसस्स सज्जे दु ॥ ४८ ॥

कालविशेषात् नष्टं सुवर्णार्णं अप्पभुद्धिधरणत्त ।

तदंशं संवहति धर्मोपदेशस्य ध्याननेन ॥

आपरियपरंपरां आगदअंगोवदेसणं पढ्ढ ।

सो चढ्ढ मोक्खसउह मच्चो मोहप्पहावेण ॥ ४९ ॥

आचार्यपरंपरया आगताङ्गोपदेशनं पठति ।

स पठति मोक्षसाधं मच्चो बोधप्रभावेन ॥

सिरिसयलकित्तिपट्टे आसेसी सुवणकित्तिपरमगुरु ।

तप्पट्टकमलमाणु महारओ बोहम्मसणओ ॥ ५० ॥

श्रीसकलकौर्त्तिपट्टे आसीत् सुवर्णकौर्त्तिपरमगुरु ।

तत्पट्टकमलमानु महारक बोधभूषण ॥

सिरिविजकिचिदेओ आणासत्थप्पयासओ धीरो ।

बुहसेवियपयजुयलो तप्पयवरकलमसलो य ॥ ५१ ॥

श्रीविजयकौर्त्तिदेवो आणासत्थप्पयासओ धीर ।

बुधसेवितपदयुगल तत्पदवरकलम ॥

तप्पयसवणमनो तेवेज्जो उहयमासपरिवेई ।

सुहचंदो तेण इण गइयं मत्थं समासेण ॥ ५२ ॥

तत्पदमन्त्रनसक्त श्रेयिष्ठ उभयभाषापरिसेवी ।

शुभचन्द्रस्तनेन गथितं शास्त्रं समासेन ॥

मयविरुद्धं किं पि य जं तं मोहंतु सुदहरा मच्चो ।

परउवयागणिविठा परकज्जयरा सुहावट्टा ॥ ५३ ॥

शास्त्रविरुद्धं किमपि च यत्तत् शोधयन्तु श्रुतधरा भव्याः ।

परोपकारनिविष्टाः परकार्यकरा सुभावाढ्याः ॥

जो णाणहरो भव्वो भावइ जिणसासनं परं दिव्वं ।

अचलपयं सो पावइ सुदणाणुवदेसियं सुद्धं ॥ ५४ ॥

यो ज्ञानधरो भव्यो भावयति जिनशासनं परं दिव्यं ।

अचलपदं स प्राप्नोति श्रुतज्ञानोपदेशितं शुद्धं ॥

इदि अंगपण्णत्तीए सिद्धंतसमुच्चये वारहअंगसमराणावराभिहाणे.

तइओ परिच्छेदो सम्मत्तो ॥ ३ ॥

इदि अगपण्णत्ती सम्मत्ता ।

अथ श्रुतावतार ।

अत्र भरतक्षेत्रे वाग्मिदेशे वसुंधरा नाम नगरी भविष्यति । तत्र नगराहनी राजा तस्य सुकपा राज्ञी तस्यां पुत्रमछममानो राजा इति ज्ञेयं करिष्यति । अत्र प्रस्तापे सुषुक्षिनामा भेष्टी तस्य नृप-
स्योपदेशं दास्यति । यवि देव ! पद्मावतीपादापर्वदपूजां करिष्यति । तदा पुत्रं त्वं प्राप्नोषि अत एव भेष्टिना प्रोक्तं तद्वत् राजा करिष्यति ततः पुत्रो भविष्यति । तस्य पुत्रस्य पञ्च इति नाम विधास्यति । राजा ततश्चैत्याख्यं करिष्यति सहस्रकूटं दशसहस्रस्त्वमोदतं अतुःशालं वर्षे वर्षे यात्रां करिष्यति । वसंतमासे भेष्टपंथि राजप्रसादतपदै परे जिनमहिर्मौजितां मह्यं करिष्यति । अत्रांतरे मधी प्राप्ते समस्तोपि संघस्तत्रागमिष्यति । राजा भेष्टिना सह जिनस्तवन विधाय पूजा च नगरीमध्यं महामहोत्सवेन रथं घ्रापयित्वा ततो जिनप्राग्वे स्थाप-
यिष्यति । निजमित्रं मणधस्वामिन मुनीन् दृष्ट्वा वैद्यभ्यभावनान्मथितो नगराहनापि भेष्टिना सुषुक्षिनाया सह जैनी वीक्षां करिष्यति । अत्रा-
न्तरं कश्चिच्छलवाहः अमा गमिष्यति । जिनान् प्रणम्य मुनीनां वंदनं कृत्वा धरसनगुरोर्बद्धनां प्रतिपाद्य लब्धं समर्पयिष्यति । तत्रस्थास्ते मुनयस्तं दृष्ट्वा याचनां करिष्यति । तद्यथा । गिरिनगरसमीपे गुहा-
धामी धरसनमुनीश्वराऽप्रायणीयपूर्वस्य या पञ्चमवस्तुकस्तस्य सुख्यमाभूतस्य शास्त्रस्य व्याख्यानप्रार्थनं करिष्यति । धरसेनमहोदयः कतिपयदिनेनैव यात्रासहस्रविनाशोः पठनाकर्षणवितनक्रिया कुर्वन्तो-
रथादभ्यर्तकादनीतिन तात्र परित्यजामि दास्यति एकस्य भूता राज्ञी बलिपिधिं करिष्यति भक्ष्यस्य दंतचतुष्कं सुन्दरं । मूढबलिप्रमाबाज्जुष बलिनामा नगराहना मुनिर्भविष्यात् समर्थचतुष्टयप्रभावात् स्वप्नु-
सि पुण्यतनामा मुनिर्भविष्यति । आत्मना निकटमरणं कृत्वा धर-
सनं पतयामः । दश मधनु इति यस्या तन्मुनिपिसर्जनं करिष्यति ।

तन्मुनिद्वयं अंकुलेसुरपुरे गत्वा मत्वा षडंगरचनां कृत्वा शास्त्रेषु
लिखाप्य लेखकान् संतोष्य प्रचुरदानेन ज्येष्ठस्य श्रुक्लपंचम्यां तानि
शास्त्राणि संघसहितानि नरवाहनः पूजयिष्यति षडंगनामानं दत्त्वा
निजपालितं पुष्पदंतसमीपं नरवाहनस्तं पुस्तकसहितं प्रेषयिष्यति
निजपालितदर्शितपुस्तकं तं षडंगनामानं दृष्ट्वा पुष्पदंतः स्वहृदि
तोषं करिष्यति नानापुस्तकसमूहं लिखाप्य सोपि पंचमीतिथ्यंगमालो-
कमानो मुनिभिः समंततः स्थास्यति । अत्रांतरे ग्रीष्मकाले प्राप्ते पुष्प-
दंतो विचित्रमंडपरचनां करिष्यति । पुस्तकपूजानिमित्तं सिद्धांत-
पुस्तकं धृत्वा समस्तानन्यान्पट्टकोपरिवरपट्टैः पिधाय क्रियां कृत्वा
ततः श्रुतस्तोत्रं करिष्यति । व्रतसमितिगुप्तिमुनिव्रतभाषणं आचारां-
गमष्टादशसहस्रपदैर्भक्त्यामिवदे इत्यादिस्तोत्रं विधाय यावत्पुष्पदं-
ताचार्यः स्थास्यति तावद्भव्यजनैः पृष्टः सम्यगुपवासफलं भव्या-
नामग्रे भणिष्यति । ये केचित्प्राणिनः श्रुक्लपंचमीदिने उपवास श्रुतार्थं
कुर्वन्ति ते खेचरोरगसुरासुरसुखानि भुक्त्वा तृतीये भवे निर्व्वानं
व्रजन्ति तद्वचः श्रुत्वा श्रावकाः श्राविकाश्च तं विधिं लास्यन्ति । अत्रां-
तरे सूर्योस्तंगमिष्यति चद्रोदयो भविष्यति प्रभाते जाते भूयोपि भ-
व्यश्रावकाः श्रुतपूजां कृत्वा गृहं गत्वा साधुभ्यो भोजनं वितीर्य्य
स्वयं भोजनं करिष्यति अमुना प्रकारेण दिनत्रयं श्रुतपूजा कृत्वा
ततः पुष्पदंतो मुनिः पुस्तकान्पुस्तकस्थाने स्थापयिष्यति । सिद्धांत-
पुस्तकसृष्टिं कृत्वा नरवाहनमुनिः पुष्पदंतः पापानि विधूय वीतरागं
वीरं स्मृत्वा स्वर्गं यास्यति यथा षट्खंडागमरचनाकारको भूतव-
लिभट्टारकस्तथा पुष्पदंतोपि विंशतिप्ररूपणानां कर्त्ता । पुनरिदं भूति-
गणिना निगदितं भो. श्रेणिक । षट्खंडागमसूत्रोत्पत्तिं विमुच्येदांनि
प्राभृतसूत्रोत्पत्तिं कथयामि श्रूयता-ज्ञानप्रवादपूर्व्वस्य नामत्रयोदशमो
वस्तुकस्तदीयतृतीयप्राभृतवेत्ता गुणधरनामगणी मुनिर्भविष्यति
सोपि नागहस्तिमुनेः पुरतस्तेषां सूत्राणामर्थान्प्रतिपादयिष्यति तयो-
र्गुणधरनागहस्तिनामभट्टारकयोरुपकंठे पठित्वा तानि सूत्राणि याति-
नायकाभिधो मुनिस्तेषां गाथासूत्राणां वृत्तिरूपेण षट्सहस्रप्रमाणं
चूर्णिनामशास्त्रं करिष्यति । तेषां चूर्णिशास्त्राणां समुद्धरणनामा मुनि-

श्रीवशसहस्रप्रमितां तद्दीक्षा रचयिष्यति मित्रनामाछन्दः इति सूरि
परंपरया द्विविधसिखातो ब्रजन् मुनीन्द्रकुंवरकुंवाचार्यसमीपे सिखातं
वात्वा कुंवरकीर्तिनामा पद्वन्द्वानां मध्ये प्रथमस्थे ब्रजानां ब्राह्मणसह
स्रप्रमितं परिकर्म नाम शास्त्रं करिष्यति पद्वन्द्वेन धिना तेषां ब्रजानां
सहस्रभाषामिः पञ्चतिनामप्रथं ब्राह्मणसहस्रप्रमितं इयामकुंवरनामा
भट्टारकः करिष्यति तथा च पद्वन्द्वस्य सप्तसहस्रप्रमिता पञ्चिका च ।
द्विविधसिखातस्य ब्रजतः समुत्तरणे समतमप्रनामा मुनीन्द्रो भवि-
ष्यति सोऽपि पुनः पद्वन्द्वपञ्चब्रजानां संस्कृतभाषयाष्टपदिसहस्र-
प्रमितां टीकां करिष्यति द्वितीयसिखातटीकां शास्त्रे विद्यापयन् शुभ
मैमामा मुनिर्वाचयिष्यति ब्रह्माविद्युद्येमीवात् इति द्विविधं सिखातं
ब्रजतं शुभमंदिनभट्टारकपात्रे वात्वा वात्वा च वामदेवनामा मुनीन्द्रः
प्राकृतभाषया अष्टसहस्रप्रमितां टीकां करिष्यति । अत्रांतरे पञ्च-
चार्यभट्टारकपात्रे सिखातद्वयं धीरसेननामा मुनिः पठित्वाऽ
पराजपि अष्टादशाधिकाराणि प्राप्य पञ्चब्रजे पद्वन्द्वं सहस्रस्य
संस्कृतप्राकृतभाषया सत्कर्मनामटीकां ब्राह्मणसहस्रप्रमितां
धवळनामाकितां विद्याप्य विंशतिसहस्रकर्मप्राम्भृतं विचार्य धीर-
सेनो मुनिः स्वर्गं यास्यति । तस्य शिष्यो जिनसेनो भविष्यति सोऽपि-
चत्वारिंशसहस्रैः कर्मप्राम्भृत समाप्तिं नेष्यति अमुना प्रकारेण
पदिसहस्रप्रमिता जयधवळनामाकिता टीका भविष्यति ।

इति श्रीवशकिन्नरनामसाक्षे त्रिभुवन्धीवरभिरचिते सुतावतारप्रकरणे

नाम दुष्टं परिच्छेदः ।

अथ शलाकानिक्षेपणनिष्काशनविवरणं ।

अर्हतं तत्पुराणं जिनमुनिचरणान् देवतां क्षेत्रपालं
छायासूनोर्निशायामभिपवनविधैः पूजयित्वा जलाद्यैः ।
जातां हेमः शलाकां कुशकुसुममयीं कन्यया दापयित्वा
तत्प्रातः पूजयित्वा पुनरथ शकुनं वीक्ष्यते तत्पुराणं ॥१॥
अत्युग्रशुभकार्यार्थं शनिवारो न याति चेत्
अन्यस्मिन्वासरे सौम्ये पुराणं प्रार्चयेत्सुधीः ॥२॥
दुर्वचः श्रवणे चैव दुर्निमित्तावलोकने
क्षुत्ते प्रदीपनिर्व्वाणे पुराणं नार्चयेत्ततः ॥३॥
अष्टाब्दां वा दशाब्दामजनितरजसं कन्यकां वा नवोढा-
मभ्यंगस्तानभूषां मलयजवसनालंकृतां पूजयित्वा ।
मंत्रैर्वाग्देवतायास्त्रिगुणितनवकं मंत्रयित्वा शलाकां
तद्दोभ्यां दापयित्वा तदनु च दलयोः कार्यमालोच्य
मध्ये ॥ ४ ॥

कन्या न लभते यत्र न प्रौढा लभते यदा
शलाकां श्रावक शुद्धः पुराणे प्रक्षिपेत्तदा ॥५॥
प्राक्पत्रे पूर्वपंक्तौ वा पद्ये पूर्वार्धराणि च
सप्त हित्वा पठेच्छ्लोकमिति केषां मतं मतं ॥ ६ ॥

१ ॐ रों क्रौ श्रीं ह्रीं क्लीं ब्ले ह्रीं ह्रीं श्रीसरस्वति मरालवाहने वीणापुस्त-
कमालापद्मद्वितचतुर्भुजे मौक्तिकहारावलिराजितोरोजसरोजकुङ्कुमलयुगले वद वद
वाग्वादिनि सर्वजनसशयापहारिणि श्रीमद्भारति देवि ! तुभ्य नमोस्तु, इति श्री
सरस्वतीमंत्र ।

श्रीमत्पंडिताशाधरविरचिता

कल्याण-माला ।

पुरुदेवादिवीरान्तजिनेन्द्राणां ददातु नः ।
श्रीमद्गर्भादिकल्याणश्रेणी निश्रेयसः श्रियम् ॥ १ ॥
शुचौ कृष्णे द्वितीयायां वृषभो गर्भमाविशत् ।
वासुपूज्यस्तथा षष्ठ्यामष्टम्यां विमलः शिवम् ॥ २ ॥
दशम्यां जन्मतपसी नमेः शुक्ले तु सन्मतेः ।
षष्ठ्यां गर्भो भवन्नेमेः सप्तम्यां मोक्षमाविशत् ॥ ३ ॥
सुव्रतः श्रावणे कृष्णे द्वितीयायां दिवच्युतः ।
कुन्थुर्दशम्यां शुक्ले तु द्वितीये सुमतिस्थितौ ॥ ४ ॥
जन्मनिष्क्रमणे षष्ठ्यां नेमेः पार्श्वः सुनिर्वृतः ।
सप्तम्यां पूर्णिमायां तु श्रेयान्निःश्रेयसं गतः ॥ ५ ॥
भाद्रे कृष्णस्य सप्तम्यां गर्भं शान्तिरवातरत् ।
गर्भावतरणं षष्ठ्यां सुपार्श्वस्य सितेऽभवत् ॥ ६ ॥
पुष्पदन्तस्य निर्वाण शुक्लाष्टम्यामजायत ।
श्रितः शुक्लचतुर्दश्यां वासुपूज्यः परं पदम् ॥ ७ ॥
आश्विनेऽभूद्द्वितीयायां कृष्णे गर्भो नमेः सिते ।
नेमे प्रतिपद्विज्ञानं सिद्धोष्टम्यां च शीतलः ॥ ८ ॥
अनन्तः कार्तिके कृष्णे गर्भेऽभूत्प्रतिपदिने ।
चतुर्थ्या शंभवाधीशः केवलज्ञानमापिवान् ॥ ९ ॥

पञ्चमप्रमत्तयोदश्यां प्राप्तो जन्मव्रते शिवम् ।
 दशै धीरो द्वितीयायां कैवल्यं सुविधि स्थित ॥१०॥
 पष्ठ्यां गर्भोऽभवभेमेद्वादश्यां केवलोज्ज्वल ।
 अरनायस्य पञ्चान्ते संमवेशस्य जन्म च ॥११॥
 मार्गे दशम्यां कृष्णेऽगाढीरो दीक्षां जनिव्रते ।
 सुविधं पञ्चान्ते शुक्ले दशम्यां त्वरदीक्षणम् ॥१२॥
 एकादश्यां जनुर्दीक्षे मल्लेर्ब्रान नमेस्तया ।
 अरजन्म चतुर्दश्यां पञ्चान्ते मम्मव प्रतम् ॥१३॥
 पौषकृष्णे द्वितीयायां मल्लि कैवल्यमाप्तदत् ।
 चन्द्रप्रमत्तया पाथ्य एकादश्यां जनिव्रते ॥१४॥
 शीतलन्तु चतुर्दश्यां कैवल्यमुदमीमिलत् ।
 शान्तिनाथो दशम्यान्तु शुक्ले कैवल्यमापिवान् ॥१५॥
 एकादश्यान्तु कैवल्यमजितश्रोऽभिनन्दन ।
 चतुर्दश्यां पूर्णिमायां धर्म्मश्च लमत स्म तत् ॥१६॥
 माघ पञ्चम कृष्णे पष्ठ्यां गर्भमवातरत् ।
 शीतलस्य जनुर्दीक्षे द्वादश्यां उपमस्य तु ॥१७॥
 माघोऽभवचतुर्दश्यां दर्श भेषांमकेवलम् ।
 शुरुपक्षे द्वितीयायां वासुपूष्यस्य केवलम् ॥१८॥
 चतुर्थ्या विमला जन्मदीक्ष पष्ठ्यां च केवलम् ।
 नवम्भामजितो वीक्षां ठग्न्यां जन्म आमदत् ॥१९॥
 अभिनन्दननाथस्य द्वादश्यां जन्मनिष्क्रमौ ।
 धर्म्मस्य जन्मतपसी त्रयोदश्यां सगृवतु ॥२०॥
 चतुर्थ्या फागुनं कृष्णं मार्तिकं पञ्चमो गत ।

षष्ठ्यां सुपार्श्वः कैवल्यं सप्तम्यां चाप निर्वृतिम् ॥२१॥
 सप्तम्यामेव कैवल्यमोक्षौ चन्द्रग्रभोऽभजत् ।
 नवम्यां सुविधिर्गर्भमेकादश्यां तु केवलम् ॥२२॥
 वृषो जन्मव्रते तद्वच्छ्रेयान्मुक्तिं तु सुव्रतः ।
 द्वादश्यां वासुपूज्यस्तु चतुर्दश्यां जनिव्रते ॥२३॥
 अरः शुक्ले तृतीयायां गर्भं मल्लिस्तु निर्वृतिम् ।
 पंचम्यां प्रापदष्टम्यां गर्भं श्रीसंभवोऽपि च ॥२४॥
 चैत्रे चतुर्थ्यां कृष्णेऽभूत्पार्श्वनाथस्य केवलम् ।
 पंचम्यां चन्द्रग्रभो गर्भमष्टम्यां शीतलोऽश्रयत् ॥२५॥
 नवम्यां जन्मतपसी वृषभस्य बभूवतुः ।
 कैवल्यमप्यमावास्यां मोक्षोऽनन्तस्य चाभवत् ॥२६॥
 शुक्लप्रतिपदा गर्भं मल्लिः कुन्थुस्तृतीयया ।
 ज्ञाने जिनोऽभूत्पंचम्यां मोक्षे षष्ठ्यां च सम्भवः ॥२७॥
 एकादश्यां जनिर्ज्ञानमोक्षान्सुमतिरुद्भवम् ।
 वीरः प्राप्तस्त्रयोदश्यां पद्माभौत्येन्निह केवलम् ॥२८॥
 पार्श्वः कृष्णे द्वितीयायां वैशाखे गर्भमाविशत् ।
 नवम्यां सुव्रतो ज्ञानं दशम्यां च जनिव्रते ॥२९॥
 धर्मो गर्भं त्रयोदश्यां चतुर्दश्यां नमिः शिवम् ।
 शुक्ले प्रतिपदि प्राप कुन्थुर्जन्मतपः शिवम् ॥३०॥
 प्राप्तोऽभिनन्दनः षष्ठ्यां शुक्लायां गर्भमोक्षणम् ।
 नवम्यां सुमतिवीरो दशम्यां ज्ञानमक्षयम् ॥३१॥
 श्रेयान् ज्येष्ठे सिते षष्ठ्यां दशम्यां विमलोऽपि च ।
 गर्भं समाश्रितोऽनन्तो द्वादश्यां जन्मनिष्क्रमौ ॥३२॥

शान्ति धितश्चतुर्दश्यां जन्मदीक्षाशिवभिय ।
 अमावास्या दिने गर्भमवतीर्णो जिनेश्वरः ॥३३॥
 शुक्ले चतुर्थ्यां निर्वाणं प्राप्तो धर्मो जिनेश्वर ।
 सुपाशनायो द्वादश्यां जनिप्रवृत्तिते स्थितः ॥३४॥
 इतीमां रूपभदीनां पुष्पस्कन्ध्याणमालिकां ।
 करोति कण्ठं भुषां यः स स्यादाशाधरेष्ठितः ॥३५॥

इत्याशाधरयिचिता कल्याणमाला समाप्तः ।

समाप्ताऽर्थं ब्रूयात् ।

